John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
Adams
11.6

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS EPISCOPI NVCERINI DE VITA LEONIS DECIMI PONT. MAX. LIBRI QVATVOR.

His ordine temporum acceſſerunt

Hadriani Sexti Pont. Max. Et Pompeii Columnæ Cardinalis vitæ, ab eodem Paulo Iouio conſcriptæ.

FLORENTIAE

Ex officina Laurentii Torrentini DVCALIS Typographi.

M D L I.

Cum ſummi Pontif. Caroli V. Imp. Henrici II. Gallorum Regis, Coſmi Medicis Ducis Florent. II. Priuilegio.

Adams
11.6

COSMO MEDICI,
DVCI FLORENTINORVM
PETRVS VICTORIVS
S. D.

EST hoc in more poſitum, conſuetudineq́ue agricolarum, vt, quos primos arbores ſtudio domini ſatæ, fructus ferunt, ad eum deferant: ipſumq́ue antè alios velint ſapores pomorum guſtare, ac ſuauitatem illam ſentire. Nobis in hoc officioſam nationem imitari, inſtitutumq́ue diligentium colonorũ ſequi, viſum eſt. Cum enim tu quoque campum hunc muſarum ſtudioſè colueris, ſtirpesq́ue nobiles multas, ac peregrinas in eo diligentia tua ſeueris, vidētur ad te potiſsimum primitiæ ipſius pertinere: ampliſsimoq́ue nomini tuo, ac tuorum, qui agrum hunc pararunt: incultum tamen, ſpiniſq́ue obſitum reliquerunt, conſecrari omnino debere. Cum enim (vt aliquando præclari operis principium ordiremur) magnus aceruus librorum ſedulò à nobis euolueretur, incidimus in libros Pauli Iouii, quibus Leonis X. Pont. Max. vitam resq́ue gèſtas ſe perſcripturum profeſſus, omnem familiam veſtram mira vbertate ingenii, copiaq́ue verborum ornauit: ac magnis, debitiſq́ue laudibus ad cœlum tulit: Vt enim antiquis plurimis, & Græcis, & Latinis ſcriptoribus bibliotheca referta eſt, ita etiam monimentis nouorum ingeniorum abundat: nec parua inferioris ætatis auctorum copia illuc congeſta eſt. Quod ab eximia liberalitate veſtri generis, ſummoq́ue amore in literas, cæteraſq́ue ingenuas artes, profectum eſt. Eos igitur placuit primos excuſum dare, quòd lucem non paruam veſtris rebus allaturi ſint: quanquam domus tua per ſe clariſsima eſt: & in ſummum iam pridem honoris, dignitatiſq́ue gradum peruenit. Sed eo etiam libentius hoc fecimus, quia Coſmus ille, cuius tu, quemadmodum

nomen refers,ita etiam virtutem imitaris: ac Laurentius nepos,qui in his libris valdè celebrantur, fons atque origo huius beneficii, quo tu perpetuò tibi animos ſtudioſorum obligabis,fuerunt:certos enim homines, huic negotio conficiendo idoneos, in Græciam miſerunt,atque huc magnam vim optimorum librorum conuexerunt:ſed etiam adhibita ſumma diligentia Latinos multos ex hac noſtra terra coëgerunt, exſcribendoſque vbique magnis ſumptibus curarunt: Hoc enim quoque ab amatoribus literarum ignorari:patique longitudine temporis obſcurari,æquum non erat. In hoc verò opere,vt reliquæ maiorum tuorum ſingulares virtutes illuſtrantur,ita etiam egregia hæc voluntas,operaque erga ſtudia literarum:excellenſque liberalitas in ſtudioſos earum, celebratur. Præterea (quod in omni negotio primum eſt) lætum,fauſtumque initium auſpicari voluimus,vt,quemadmodum honeſta hæc familia ab his radicibus orta,diu floruit: ſemperque magis admirabilibus quibuſdam, diuinisque rationibus ſtatum ſuum auxit: nunc autem in primis viget, ac maiora,præſentioraque bona,virtute præſertim atque prudentia tua hominibus de ſe pollicetur, ita etiam ingens hoc beneficium, à maioribus illis tuis natum ſtudioque eorum, qui ſequuti ſunt,retentum: à te verò nunc noua hac ratione valdè amplificatum, & in fines omnium terrarum prolatum; cotidie magis creſcat, vtilitateſque infinitas cupidis bonarum artium afferat. Quod & tota mente debemus optare: &, cognita animi tui alacritate,qua rem aggreſſus es, conſtantiaque in conſiliis tuis ad exitum perducendis, licet ſperare.

Vale.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS NVCERINVS AD ALEXANDRVM MEDICEM REIPVBLICAE FLORENTINAE DVCEM MAGNANIMVM.

Q V V M *vitam Leonis Decimi patrui tui, efflagitante Hippolyto Cardinale, is enim me ad id munus ſuſcipiendum liberaliter inuitarat, ac demum cohortante ipſo & cuncta ordine docente Clemente Pontifice, quatuor libris abſoluiſſem, vtrunque magna fortunæ acerbitate hora fatalis eripuit. Itaque orbatus duobus longe maximis atque certißimis vitæ ſtudiorumque meorum præſidijs, me rectè perſancteque facturum exiſtimaui, ſi eæ vigiliæ, quæ maiorum tuorum memoriam continerent, ſub tutela tui nominis ederentur, quum iure optimo ſucceßionis, non modo principatus fortunarumque omnium, ſed etiam veræ gloriæ, cuius Medicea gens auidißima ſemper fuit, hæreditatem ſis conſecutus.*

Quando ſupra opes vetuſtatemque originis & domeſticam diſciplinam, qua incomparabili elegantiæ cum laude maiores tui floruerunt, noua decora & auguſtiora quidem intra penates intuleris, nequaquam parta, ludentis fortunæ temeritate, ſed grauißimis quæſita virtutibus. Præbuiſti ſiquidem vixdum pubeſcens non ambigua adhuc & incerta luce indolis, veram ſpectatis operibus virilis & viuidæ virtutis opinionem, quum Cæſaris armis recepta Florentia, rempublicam popularium dira ambitione deformatam, ad optimatium authoritatem atque conſilium reuocares, promulgareturque ſubinde illud generoſum & ſalutare Amneſtiæ decretum, & quo nihil afflictæ ciuitati ſalubrius fuit, expeditis & incorruptis iudicijs per ſingula fora conſtitutis, æqualem cunctis ſynceri conſtantiſque animi gratiam & ſtudium pollicereris. Intra enim quatuor tantum indomitæ inſaniæ capita, octouiralis gladius lege egerat, ac eo ſeueritatis & clementiæ temperamento acerbißimis & veteribus inimicis vrbem repurgaſti, eaque animi conſtantia tuliſti patrui pontificis interitum, & dum aduerſus inquietorum ingenia & externam vim munitißimam arcem erigeres, ea felicitate inſidiantium vitæ tuæ, propinquorum tela, & machinas euitaſti, vt in his aſperrimarum rerum actionibus, neque abſoluta ataui Coſmi prudentia, neque proaui Laurentij à præalto ingenio matura celeritas, neque Leonis præclara & ingens animi magnitudo, neque clementia, moderatio & patientia, quibus Clemens aliquanto clarior quàm felicior fuit, deſiderari poſſe uiderentur. Has nimirum virtutes agnouit Cæſar, filiamque tibi matura-

tis nuptijs coniugali in thoro collocauit. Quo incomparabili facto & Cæſar ipſe ſingularem præſtantis iudicij eximiæque liberalitatis & inconcuſſæ fidei laudem eſt adeptus, & opes tuæ aduerſus omnem inuidiam firmiſſimæ conſtitutæ. Tu vero enixe contendes, vt certam harum opum & virtutum poſſeſſionem non ſolum tueare diligenter, verum etiam promotis finibus fortiter extendas, Dabisque ſubinde operam liberis, vt hic qui in te vno viget, nobiliſſimæ ſtirpis ſanguis felici Margaritæ vxoris fœcunditate propagetur. Speramus enim te procreaturum liberos Auguſto ſocero, & maioribus tuis virtute perſimiles.

VALE.

PAVLI IOVII EPISCOPI NVCERINI IN VITAM LEONIS DECIMI PONTIFICIS MAXIMI

PRAEFATIO

AD HIPPOLYTVM MEDICEM CARD. AMPLISS.

LAVRENTIVM *Medicem auum tuum magnanime Hippolyte, qui domum veſtram in hanc, quam iuſta religione veneramur, auguſtiſſimæ dignitatis amplitudinem felici virtute prouexit, dicere ſolitum accepimus, nullum ex toto humanæ vitæ negocio opulentius atque præſtantius patrimonium liberis relinqui, quàm uirtutis & gloriæ; harum alteram diligenti educatione liberalique diſciplina, & domeſticis maxime exemplis facile comparari; alteram veluti ab his certiſſimis ſeminibus procreatam, enaſci ſua ſponte, & coaleſcere in immenſum. Qua præclara voce, vir ætatis ſuæ ſapientiſſimus intelligi volebat opes prope vniuerſas, principatus, affluentisque Fortunæ caducas & inſtabiles; egregiæ vero virtutis & laudis poſſeſſionem, non modo eſſe longe firmiſſimam, verùm etiam in vſum omnis poſteritatis maxime diuturnam. Neque id ſummi viri iudicium hactenus impotens Fortuna viſa eſt vlla ex parte fefelliſſe, quum adeo inſolenter ac acerbo, ereptis omnibus ſubſidijs ac ornamentis, familiæ veſtræ nomen afflixerit, vt nihil omnino relinqueretur, præter ingenitum inuictis animis veſtris eximiæ virtutis ſtudium, quo illud pene extinctum reuocari ab interitu, priſtinæque dignitati reſtitui, ad non dubiam ſalutem humani generis ſæpe viderimus. Hoc profecto ardentis & rediuiuæ virtutis lumen, Laurentius à Coſmo Petroque acceptum per manus, vti in curſu veteres Græci lampada ſequentibus dare erant ſoliti, Leoni Clementique tradidit, vt tibi demum cunctis naturæ fortunæque muneribus ornatiſſimo, lætiſſima ſucceſſione traderetur. Itaque quod tibi vni iure optimo debebatur, Leonis patrui tui effigiem veræ ſimilitudinis, quantum fideli ſtilo præſtari potuit, latiſſime expreſſi, in hoc non inepte (vt arbitror) pictorum morem ſecutus, à decreto in eadem tabula, ambitioſe vagantium, ſcilicet vt maiorum quoque tuorum vultus, illam virtutem viuide ſpirantes, quam tu feliciter æmularis, obiter conſpicerentur. Quibus propoſitis auguſtæ virtutis hortatoribus, facile ſperauerim, te ab excelſi flagrantisque animi magnitudine non modo æquaturum gentilitias laudes, ſed multò altius atque felicius ad gloriam prouolaturum; ſiquidem in ſumma indole, primæ fere lanuginis, quum ſingularum virtutum, quæ in maioribus tuis enituere ſingulos flores, rara felicitate decerpſeris, ita ſtudia tua nobiliſſimarum diſciplinarum atque artium ſpectatis operibus, & incredibili quadam ingenij fœcunditate protuliſti, vt iam florentiſſima ingenia, quæ domi liberaliter alis, non plus te vti admirabilis*

beneficæque naturæ dominum obſeruent, quàm ab erudita ingenij ſubtilitate, magiſtrum cenſoremque ſuſpiciant. Sed hæc magna & mira fortaſſe in cæteris ſenatoribus in te perfecto minora anguſtioraque ſunt illo pernobili militaris animi tui vigore, quo dudum in Pannonia Solymano, trahenti totius Orientis opes & copias armatus occurriſti: Quum tam forti quàm pio conſtantis animi decreto, ad non dubiam ſpem inuſitatæ laudis te ipſum pro Chriſtiani nominis ſalute deuouiſſes. Ab hac quidem ardentis ingenij mirifica cupiditate, quando in oculis fortiſſimarum totius Europæ nationum, ad vberiorem victoriam ſacrato dignus exercitu ſpectareris, eam nominis famam prætuliſti, vt ſecundiſſimo quodam fato in hanc lucem inſtaurati ſæculi productus eſſe uideare ad ſacri ordinis ampliſſimum decus, & ad ſolidam Clementis patrui felicitatem, in cuius tutela omnis iam Italia, diuino eius conſilio parta pace, conquieſcit.

VALE.

ANGELI CONSTANTII NEAPOLITANI

Fleuit Alexander tumulum quum uidit Achillis
Et dixit fauſtos heu nimium cineres
Quorum Mæonij teſtantur ſacra poetæ
Carmina uictrici prælia geſta manu;
Idem uitales ſi nunc quoque carperet auras
Diceret ingenti liuidus inuidia:
Saluete o Decimi felicia buſta Leonis
Quem ſic facundo Iouius ore canit.

VITA LEONIS DECIMI PONT. MAX. A PAVLO IOVIO EPISCOPO NVCERINO CONSCRIPTA.

MEDICEAE gentis nomen tametſi multis antè annis in Etruria admodum illuſtre fuerit,certam tamen ac ſtabilem magni COSMI virtute claritatem cepit. Nam Sylueſter qui Viccecomitis Inſubrum Ducis impetum in Apennino ſtrenue retardauit,& Auerardus atque Ioannes quondam opibus ac vrbana gratia florentes, nunquam vel equeſtris ordinis dignitatem,vel ordinarios liberæ ciuitatis honores,inter multos æquales patritios exceſſerunt.Fuit autem COSMVS Leonis X. Pont. Max. (cuius vitam ſcripturi ſumus) proauus.Eum ab ineunte ætate adeo graui, excelſoque ingenio extitiſſe ferunt,vt perſpicaciſsimi ciues (quorum ea ætas admodum ferax fuit) iuuenem COSMVM ad omnia ſumma natum eſſe iudicarent.Excoluerat enim ſe pertinaci labore cunctis iis artibus ac diſciplinis, quæ homines vera virtutis gloria perbeatos ac Diis ſimiles efficere conſueuerunt. Pietate in primis eximia,cum probatiſsimæ vitæ ſacerdotibus certabat,vitæ quoque temperantia, honeſtate, doctrinaque cum optimis philoſophis contendere erat ſolitus, magnitudine vero animi,magnificentia ac liberalitate, vel opulentiſsimis regibus æquabatur. Quibus moribus tametſi ſingularē ab omniū ordinum hominibus gratiam maturè collegerat,inuidiæ tamen, tantarum etiam virtutum ſubſidio fretus,reſiſtere vix potuit.Circumuentus enim ab inimicis, & ab iis qui ſpecie honeſti nimiam eius potentiam formidabant,ceu mox obfuturam publicæ libertati,in carcerem eſt coniectus.Verum in tanti viri capitis diſcrimine conſternata maxima parte ciuitatis,aduerſus paucorum potentium crudelitatem pluribus ſententiis atque ſuffragiis eſt impetratum,vt virtuti ac innocentiæ parceretur.Inde cū exulatum Venetias abiiſſet, tanta animi fortitudine ac induſtria apud omnes egit,vt nō modo famam ac fortunas ſuas (quas inimici acerbiſsimo liuore inducti, conturbatas ac penitus conuulſas videre cupiebant) vbique terrarum egregie conſeruarit, ſed & ſuis ciuibus & Venetis longe prudentiſsimis Senatoribus,multo quàm antea ſapientior ac admirabilior euaſerit.Secuta demum eſt non toto vertente anno in Rep.Florentina mira tranquillitas æquiſsimis hominibus in magiſtratu ſuccedentibus, ita vt COSMVS, qui Reipublicæ turbulentiſsimorum ciuium vi atque audacia commotæ, ſæuis flucti-

bus in alienam terram eiectus fuerat, incredibili ſtudio atque pudore totius ciuitatis in patriam ſit reductus. Tum vero renouata conſtitutaque Republica, pernicioſis vel ſuſpectis ciuibus Senatu amotis aut expulſis, probitati, boniſque artibus digniſsimus locus eſt patefactus. Ab eo enim tempore Florentini eiuſdem diuini hominis conſilio ſæpe pro communi pace, pro patria libertate, amplitudinéque imperii feliciter arma tractarunt, priuatas opes auxerunt, vrbemque ſuam eximiis cunctarum artium ornamentis illuſtrarunt. Ipſe COSMVS, vt erat incomparabili iudicii grauitate, infinitáque prudentia, ſupra cæteras res omnes, ſtudioſis egregiiſque rerum ſcriptoribus fauendo donãdoque immortalitatem literarum beneficio glorioſa quadam auiditate concupiuit: quòd ciues quibus ipſe permulta pecuniæ atque honorum beneficia contuliſſet, vel immemores aliquãdo futuros vel omnino interituros diceret. itemque prætoria, villas, templaque ab ſe regio ſumptu ædificata, haud multo poſt vel temporis vel hominum iniuria labefactari poſſe, ac abſumi penitus arbitraretur. Erat priuatis in rebus ſuis domeſticiſque ſumptibus natura & conſuetudine minimo cõtentus, vtpote qui ciuili cultu vixerat, frugalique & munditiis potius referta quàm lauta menſa vteretur. At cum clari hoſpites & præſertim aduenæ virtute inſignes occurrerent, nullis vel maximis ſumptibus parcendum putabat, quin ſplendidiſsime excipiendo largiendoque totum pecuniæ vſum facultateſque omnes ad ſplendorem & gloriam reuocaret. Vixit ad ſummam prope ſenectutem integra authoritate ac florenti ſemper gloria recte atque feliciter adminiſtratæ Reip. & in ea quoque parte beatus, quòd non modo Petrum filium probitate ſingularique prudentia præſtantem, verum & nepotes pueros auita ſummarum virtutum indole conſpicuos relinquebat. Moriens COSMVS PATER PATRIAE decreto publico eſt appellatus, idque ſempiterni honoris cauſa marmoreo eius tumulo fuit inſcriptum. COSMO vita functo Petrus filius regendæ Reipublicæ gubernacula, quæ pater plurima ex vſu præcipiens de manu tradiderat, cunctis ab initio fauentibus cepit. Sed non multo poſt in eum inteſtina occultaque odia è tenebris infenſiſsimorum animorum eruperũt, quæ Mediceorum æmuli authoritate & fortunis admodum potentes, viuente COSMO varia diſsimulatione compreſſerant, cum vim inueteratamque prudentiam cautiſsimi ac excelſiſsimi ſenis pertimerent. Erat enim Petrus recto potius, conſtantique animo, quàm acri atque vehementi, ob idque etiam eum opportunum iniuriæ putabant, quòd ab diuturnis atque ſæuiſsimis articulorum doloribus ſe ipſo habetior factus, magnam partem innati vigoris amiſiſſe videbatur. Itaque multis rerum nouarum cupidis, aut inexpiabili liuore flagrantibus, ad commutandum Reipublicæ ſtatum intentis, duæ veluti per iocum ciuium factiones ſunt excitatæ, eorum ſcilicet qui montana aut plana vrbis incolerent. Quibus nominibus

nominibus haud obſcure Lucas Pittus paulo ante COSMI æmulus veluti factionis princeps indicabatur. Nam Lucas ad Romanam portam editiore in loco ad effigiem munitæ arcis ingentem domum extruxerat, vt COSMVM magnificentiæ gloria ſuperaret, qui ſuas ædes trans Arnum amnem plano vrbis loco ex veteris architecturæ præceptis elegantiſsimas ædificaſſet. Coniuratum eſt in Petri caput, quod aliter occupandæ reipublicæ negotium tranſigere poſſe deſperabant. Conſtitutuſque inſidiis locus ad ſuburbanam ædem diui Antonii, vt redeuntem è Caregia villa illigatum faſciis ac vſu pedum carentem interficerent. Sed Dii ea die innocentiſsimi hominis ſalutem egregie ſunt tutati. Nam Petrus de inſidiis certior factus, diuerſo itinere in vrbē eſt delatus, detectiſque inimicorum conſiliis, vt Remp. malis ciuibus repurgaret, nouoſque ſubinde ſenatores deligeret, armatum populum ad concilium aduocauit, cuius ſtudio atque authoritate qui res nouas moliebantur Senatu ac patria exacti ſunt. In iis fuere viri nobilitate ſpiritu atque opibus inſignes, Angelus Acciaiolus equeſtris ordinis, Deteſaluius Nero, & Nicolaus Soderinus, qui ſummum paulo antè in ciuitate geſſerat magiſtratum. Ii cum ſuis conſiliis perculſi atq. afflicti, Florentia profugiſſent, adirentque longo errore cunctos Italiæ principes, ſollicitandis tentandiſque eorum animis, vndique Petro Medici bellum concitabant: Sed ille Galeacio Sfortiæ & Ferdinando Aragonio arctiſſimo fœdere atque amicitia cōiunctus, euocatis ad Etruriæ præſidium eorum copiis, facile inimicorum ſuorum conſilia atque impetum fregit. Eo tamen anno, qui Petri vitæ vltimus & à morte COSMI octauus fuit, illi iidem exules Bartholomæo Coleone in Flaminiam cum veteranis ac ingentibus copiis perducto, magnos belli motus excitarunt. Qui tumultus repente exortus cæterorum principum animos Mediceorum periculo permotos ad tuendam communem ſalutem ac libertatem erexit, quòd id bellum haud obſcure Venetorum auſpiciis geri videretur, qui iampridem totius Italiæ imperium immoderata ac impudenti quadam auiditate concupiſſent. Quanquam ipſi ad eleuādam turbatæ pacis infamiam, ſe Coleonem (qui vetus eorum erat imperator) cum magna parte exercitus dimiſiſſe, eique imperii militaris titulos abrogaſſe prædicarent. Galeacius ob eas res traiecto Pado Coleoni validas copias ac acerrimos duces oppoſuit: atque ipſe cum vxore ac ornatiſsimo comitatu ad tuendam firmandamque Mediceorum dignitatem Florentiam eſt profectus. Venientem incredibili alacritate ac pompa ciues ordine obuiam egreſsi, ipſique Medicei iuuenes Coſmianis in ædibus exceperunt. Interim ad Ricardinam amniculum in Bononienſi collatis ſignis eſt dimicatum: & adeo pertinacibus animis, vt cum in noctem vehementiſsima pugna traheretur, armigeri pueri quiete extra ordines circunfuſi, veluti ludicro in ſpectaculo concurrentibus turmis funalia præferrent, Cæterum arte virtuteque Federici Vr

binatis,qui hoſtem ſub occaſum ſolis,ab multo diei æſtu feſſum, poſitiſque armis nihil iam de imminenti pugna dubitantem adortus fuerat,& tum & in poſterum Coleonis impetus fortiter eſt repreſſus. Nec multo poſt Borſius Ateſtinus Ferrariæ princeps,qui ſe inter diſsidentes pacis ſequeſtrum obtulerat,compoſita omni controuerſia Etruſcarum rerum ſtatum priſtinæ paci quietiq. reſtituit. Ab ipſo autem Petri exceſſu Laurentius & Iulianus filii eximio Senatus ac populi fauore munia gerendæ reipublicæ ſuſceperunt. Duxerant illi naturæ ac ſtudiorũ ſimilitudine concordes à teneris annis vitã humanitate, modeſtia, literis,ac omni deniq. ciuili virtute perpolitam. Vſi namque Gentile Aretino præceptore longe doctiſsimo atq.ſanctiſsimo,ab ipſis maiorũ ſuorum veſtigiis minime abſcedendum eſſe didicerant. Plurimum quoq. valuerat ad regendam puerorum indolem,vt in lubrica ætate, Lucretiæ Tornabonæ matris diligentia,quæ morum omnium erat moderatrix,ea enim grauitate virilis animi,pudicitia ſtudioque virtutis cũctas ætatis ſuæ fœminas ſuperabat. Nec in poſtrema eius laude fuerit Aloiſium Pulcium nobilem poëtam ipſius matronæ ingenio ac liberalitate adiutum, Morgantis fabuloſi herois admirandas vires Etruſco ac immortali carmine celebraſſe. Acceſsit quoque togatis ac ciuilibus artibus exornatis armorum equitandique peritia,qua tantum vix dum pubeſcentes excelluêre,vt Iulianus iuuenilis decoris auidus propoſito ingenti præmio nobiliſsimos ac fortiſsimos quoſque equites è tota Italia ad ludicrum certamen inuitarit.Cui ſpectaculo,apparatu,frequentiaq. hominum valde memorabili Petrus pater præfuit, annotatumque eſt Iulianum acclamantibus ac fauẽtibus cunctis,multo plures quàm quiſquam alius haſtas triplici ferro præpilatas in aduerſis concurrentium equitum pectoribus perfregiſſe, eius glorioſi laboris præmium fuit triumphus Politiani diuini poëtæ carminibus celebratus. Nec multo poſt Laurentius,vt fraternis laudibus æquaretur, nouum ſpectaculum periculoſiſsimæ pugnæ edidit: in quo non ſinguli equites cataphracti de more intermedia erectarum tabularum linea diſcreti concurrebant,ſed conglobati confertis turmis ad veri certaminis imaginem libero in campo dimicabant. Huius quoque ſpecioſiſsimi certaminis memoriam Pulcius ipſe Politiani æmulus periucundo edito poëmate ſempiternam fecit. Iis artibus atque animis cum haud dubie iuuentutis principes euaſiſſent,tametſi complures illuſtribus familiis orti gloriæ eorum ac potentiæ inuidebant: vniuerſæ tamen ciuitatis conſenſu, digni rerum faſtigio, ac principe loco ferebantur. Nam ipſorum domus veræ munificentiæ, iucunditatis, elegantiæ, virtutumque omnium officina cunctis patebat:ſuperbia,libidine,audacia,ſimulatione,liuoreque penitus excluſis. Nec multo poſt Laurentius,cũ animi,tum conſilii magnitudinem veris operibus oſtendit,quũ forte Volaterrani occiſo prætore propter imperii acerbitatem,& ſalinarum cõ trouerſiam,

trouerſiam,à Florentinis defeciſſent. Nam plerisque prudentiæ opinione clariſsimis ſenatoribus,propoſita venia potius quàm vi ad officium reducendos eſſe iudicantibus,ipſe contra magnifice diſputando peruicit, vt ciuitatem quæ crudeliter atque ſuperbe rebellaſſet, bello perſequerentur:ne quodam inani ac pernicioſo clemētiæ lenitatiſque nomine,publicam imperii dignitatem amitterent,quam omnino,& fœde quidem apud cæteras eſſent amiſſuri,niſi in reos maieſtatis,& nefaria arma tenentes, vim exercerent.Itaque eius ductu bellum Volaterranis illatum.Qui omni belli clade perdomiti, expugnatique tormentis,ac admirandis ingentibuſque ligneis machinis,ad extremum temeritatis atque ſæuitiæ ſuæ pœnas dederunt: ſic vt duplicem Laurentius, cum induſtriæ militaris, tum ciuilis clementiæ laudem tulerit, quòd ſumma cum dignitate rebellantem vrbem recepiſſet,& hoſtibus quanquam ſanguinariis & maxime cōtumacibus vitam & libertatem ac magnam bonorum partem conceſsiſſe videretur. Cæterum inopina vis fati humana virtute potentior,eos omni laude florentes,repentino ſæuoque turbine inuoluit & obruit. Succeſſerat Paulo Secundo Xyſtus IIII. Pontifex ſupra ſacrarum literarum notitiam bonis malisque artibus inſtructus. Is pontificiam dignitatem augere, imperium armis proferre, Hieronymumq. præſertim ſororis filiū principatu vrbium, ac ampliſsimis fortunis honeſtare cupiebat;quando iam cæteros affines Petrum & Raphaëlem inſignibus ſacerdotiis ditatos cardinei pilei honore decoraſſet.His conſiliis,quominus ad exitum perducerentur, Laurentii ingenium, inſigniſque authoritas maxime officiebant: quoniam in eius manu conſilioque, reipublicæ Florentinæ opes ſitæ erant,ſenſuſque is habebat à Pontificis cogitationibus penitus alienos. Nam Xyſtus antea Laurentium pro Iuliano fratre in petitione cardinalatus omni ope atque induſtria contendentem diu ac multum ludificatus,differendo ac demum negando,animum eius ac exiſtimationem vehementer offenderat.Quamobrem Laurentius,qui tranquillitatis atque otii ſtudio potentiam principum in Italia exæquatam volebat,nec Pontificis vires nimio plus creſcere patiebatur,aduerſarium ſe libidini eius immoderatiſque conſiliis ſemper oſtendit. Vitellios,quos Xyſtus vt Tiferno patria expelleret,bello perſequebatur, pecunia omnibuſq. auxiliis adiuuerat, & ne Pontifex Imolam Flaminiæ vrbem coëmeret (quam Regulus egeſtate atq.deſidia præceps venalē proponebat)interpoſitis per amicos menſarios rei numariæ difficultatibus, impedimentum attulerat: ita vt iam Laurentio cum Pontifice apertæ ſimultates intercedere viderentur.Erat tum in vrbe Franciſcus Pactius nobilis trapezita, cuius familia Florentiæ vetuſtate, viris,atque opibus erat inſignis, ac ob id Mediceis admodum infenſa.Is ingenio peracri & ſæuo Mediceos fratres,quos rerum dominos ferre non poterat, maligne ac acerbiſsime eorum gloriæ obtrectando,Pontifici facile commiſit,ope

ramque ſuam audacter pollicitus eſt ad eos interficiendos, ſi pontifex Florentinis in libertate educatis,qui graue ſeruitutis iugum fortiter eſſent excuſſuri,cum ipſa illuſtri authoritate,qua plurimum poſſet, tum præſentibus etiam opibus faueret.Xyſtus,ne tam atrox ſceleſtumque conſilium ſanctis auribus admiſiſſe videretur,rem totam occulte tractandam perficiendamque Hieronymo demandauit, egitq. cum Ferdinando Aragonio , vt Alfonſus eius filius cum exercitu in Etruriam mitteretur, ea ſpe, vt ſublatis aut eiectis Mediceis,Florentinos ſibi eo beneficio obſtrictos,ſolenni fœdere conſociaret, quorum poſtea auxiliis nixus,maiore cum dignitate atque potentia ſummi pontificatus iura tueretur. Aſciſcuntur inter coniuratos archiepiſcopus Piſanus è nobili Saluiatorum familia,qui priuatas cum Laurentio ſimultates , eius ſacerdotii nomine conceptas exercebat:Itemque Monteſiccus vir militaris Hieronymo fidus,qui vt erat manu,ac ingenio promptus,patrādæ cædis negocium ſuſceperat.Itaque alius alia de cauſa ſimulanter diuerſo tempore Roma profecti,Florentiam perueniunt: eò etiam mittitur Raphael Riarius cardinalis Hieronymi frater adoleſcens;vt ſi qui dubii ac timidiores forent , ob eius præſentiam maiore demum fiducia ad maturandam cædem inducerentur . Proinde omnibus conſanguineis atque gentilibus,& amicorum clientumque præcipuis ſcelerato conſilio adhibitis,in templo diuæ Reparatæ longe omnium eius vrbis auguſtiſsimo,facinus patrare conſtituunt.Id verò temporis momētum pro teſſera ad ſtringendas ſicas cunctis eſt datum , quo mediis in ſacris Euchariſtia populo oſtenderetur.Nec mora Franciſcus ipſe Pactius,Bernarduſque Bandinus Iulianum (quem familiariſsime & comiter fabulando medium tenebant) repente confodiunt.Alii eodē temporis puncto Laurentium adorti, eum ſupra iugulum in ceruice cōuulnerant . Sed ille amicis haud impune protegentibus , in proximum ſacrarium ab æditiuis receptus,coniuratis ſubinde ianua prohibitis,ſeruatur.In tanta trepidatione ac fuga omnis ætatis ac ſexus hominum longe tumultuoſiſsima , populus incredibili ſtudio ac pietate erga Mediceos,arma capit,ac eorum nomen ingeminat,optimi quippe eo immani execrabilique ſcelere permoti,coniuratos perſequuntur, alios trucidant,alios viuos ad ſupplicium in Curiam perducunt. Eodem quoque tempore Saluiatus antiſtes,qui officii ſpecie cum magno comitatu ad Vexilliferum,Octouiroſque reipublicæ præfectos de more ſalutādos aſcenderat.vt curiam occuparet,audito fremitu diſcurrentis ad arma populi,pauide ſuis ipſe implicitus ſermonibus comprehenditur,ſtatimque ipſe affineſque eius omnes,comites, vulgata inauditi ſceleris atrocitate è feneſtris ſuſpenſi laqueis præcipitantur . Franciſus etiam Pactius,coniurationis princeps , quem populus domi cœperat , ab eadem feneſtræ columnella,è qua pendebat Antiſtes, deiicitur,cæterique eorum ſatellites curia incluſi apparitoribus ſtrenuè operam nauantibus, iugulantur.

iugulantur. Nihil atrocius eo ſpectaculo fuit, nam cum frequentes Curiæ feneſtræ deligandis capiſtris non ſufficerent, vt ſequentium ſuppliciis expeditior locus foret, laquei antè deiectorum ac morientiū præcidebantur, ita vt Magiſtratus ſupremæ pœnæ loco parricidarū cadauera iratæ multitudini, vncis trahenda, ac in perfluentem Arnum præcipitanda relinquerent. Laurentius in tanta repentini caſus acerbitate, de Riarii cardinalis ſalute maxime ſollicitus, vix impetrauit, vt ei qui ad aram maximam confugerat, parceretur; quòd propter adoleſcentiam, ac ingenii ſimplicitatem tantæ rei cōſilium ei minime cōmiſſum fuiſſe arbitrabatur, ac ſimul vt eius beneficii nomine, infenſiſsimi pontificis voluntatem aliquando redimeret, biduo poſt pari ſtudio ac diligentia mōtanorum hominum in ſummis Apennini iugis ex fuga retracti ſunt. Monteſiccus & Iacobus Pactius dignitate atq. opibus eius familiæ princeps, qui ad quæſtionis examen patefacta cōiuratione, eandem fœdiſsimi ſupplicii contumeliarumq. omnium fortunā tulit: Solus autem Mōteſiccus, qui ad Laurentii cædem fuerat deſtinatus, mitiorem ſupplicii pœnam, ſepulturamque promeruit, quòd hominem diuina virtute præditum in conſpectu Deorum immortalium ante aras ſe percuſſurum omnino pernegaſſet. Siquidem Laurentius paulò antè Monteſicci animum perhumano liberalique ſermone mollíuerat, adeoque benigne induſtriam ac opes ei fuerat pollicitus, ſi quædam in Apennino caſtella quæ Monteſiccorum fuiſſent, redimere vellet: vt ille commutata voluntate mirum in modum ei deuinctus abierit. Vnde iam conſtat, ad præclarum in omni vitæ actione præceptū, nihil in principe ſalubrius eſſe, & ad laudem præſtantius, quàm humanioribus reſponſis vel infimæ fortunæ homines ab ſe dimiſiſſe. Iuliani demum funus, maximo luctu totius populi, Pactiorum ſimul ac Saluiatorum nomen execrantis, eſt celebratum. Fuit enim in eo iuuene ſingularis humanitas cum inſigni liberalitate coniuncta, qua ſibi ab omnium ætatum ac ordinum hominibus; incredibilem beniuolentiam compararat. Natus ei eſt, altero circiter atque triceſimo die filius poſthumus nomine Iulius, nō modo liniamentis oris, ſed toto corporis habitu ei ſimillimus: Qui poſtea accepto Clementis Septimi nomine, mortuo Hadriano, pontificatū maximum eſt adeptus. Ita vt diuina ratione atq. iuſtitia potius quàm vlla vi vel iniqua ſorte occultioris Fati, mortaliū fortunā diſpenſari ac regi penitus arbitremur: Quādo Dii ipſi nō eos modo, quos nulla hominum poteſtas, nulla poſteritatis verecundia, nullus deniq. ſacrorum reſpectus à cōcepto nefario ſcelere retardarint, meritas ſupplicio pœnas dare coēgerint: ſed ipſorū etiam fratrū qui ſtrictis pugionibus ante aras petebantur, liberos inſigni prouidentia ad ſupremæ dignitatis faſtigiū naſci voluerint. Nec multo poſt Laurētius obligato adhuc vulnere ad ciues longam habuit orationem, qua innocentiam ſuam cōmemoratis erga omnes perpetuæ ſuæ lenitatis, modeſtiæ, ac liberalitatis officiis,

abunde eſt teſtificatus. De inimicorum verò crudelitate atq. perfidia, tanta animi grauitate moderationeque diſſeruit, vt pleriſque lachrymas exciuerit: dubios vel ante infenſos ciues traduxerit in partes: ac demum vnus iam plane princeps ciuium omnium factus, Rempub. ad arbitrium adminiſtrare cœperit. Iam Alfonſus cum Pontificiis paterniſque copiis in Senenſem agrum peruenerat: ab aliiſque Pontificis ducibus in Flaminiæ finibus arma parabantur, vt quod dolis, perfidia, ſceleratiſque inſidiis patrare nequiuerant, id vera vi ac aperto demum bello perficerent. Addit quoque Xyſtus profanis armis terribile religionis telum, ac Florentinos Chriſtianis ſacris interdicit, quòd Saluiatum archiepiſcopum hominē ſacratum indicta cauſa protinus enecaſſent, quando eius admiſsi criminis pœna ad ipſius Pontificis iudiciū omnino pertineret. Porrò Laurentius, inimicis ferè omnibus aut damnatis, aut ſupplicio affectis, firmiſsima hominum beniuolentia munitus, pecunias cogit, exercitum parat. à Sfortianis iure fœderis auxilia petit, Venetique Senatus fidem implorat, qui liberas ciuitates aduerſus vim impotentium principum tueri, ſociorumque iniurias egregie defendere conſueuiſſet. Cæterum Alfonſus acri impetu in Florentinū agrum prouectus, priuſquàm iuſtus exercitus cogi poſſet, aliquot caſtella tormentis cepit, magnas vndique pecoris ac hominum prædas egit, totumque eum tractum villarum, colonorumque frequentia inſignem bellico terrore cōpleuit. Interea Federicus Gonzaga, & Hercules Ateſtinus, in Etruriam cum delectis copiis peruenere, conductuſque eſt Carolus Montonius, qui veteranos Braccianæ militiæ, itemque Peruſinos exules ſub ſignis habebat, vt in Vmbria pontificias copias amittendæ Peruſiæ metu diſtineret: Quibus de rebus vario, ſed nullo memorabili euentu bellum pluribus in locis gerebatur. Nam & Robertus Sanſeuerinus, qui Pontificis Ferdinandique auſpiciis militabat, è Lunenſi in Piſanum agrum populabundus excurrerat: & Tifernates à Nicolao Vitellio Pontificis hoſte, quum patriam armis repeteret, maxime vexabantur. Iam multi menſes tranſierant, bellumque maiore aliquanto apparatu quæſtuque ducum ac militum, quàm virtute vel gloria trahebatur, quum ad Traſimenū lacum Pontificis copiæ à Florentinis ducibus ſunt profligatæ, & Sanſeuerinus in Lunenſem agrum fortiter eſt repulſus. In caſtris autem ad Pogium imperialem, ſeditio militaris admodum cruenta, inter Gonzagæ Ateſtinique equites exarſit: Quæ res ſicuti exercitum in partes diduxerat, ita poſtea Alfonſo Federicoque Vrbinati pugnæ feliciter committendæ occaſionem præbuit. Eorū enim repentino aduentu perturbatæ Florentinorum copiæ, ſingulari ignauia abiectis fœde armis terga verterūt. At Laurentius quanquam belli fortuna partium vices, proſperis pariter ac aduerſis ſucceſsibus alternarat maximis tamen curis angebatur, quum foris, maximi regis, acerrimique Pontificis non modo vehementes, ſed diuturnos impetus omni-

bus

bus propè rebus impar, ægerrimè ferret. In libera autem & maledicentiſsima ciuitate, vix inuidiam quæ ſibi paſsim in coronis ciuium & conciliabulis conflaretur, diutius integra dignitate ſuſtinere ſe poſſe ſperaret. Exhauſto enim ærario, neceſſe erat, vt fide quidem publica ſed priuatis opibus, bellum gereretur: quod omnibus vel amiciſsimis graue erat & peracerbum: quando id non ad conſeruandam reipublicæ libertatem, ſed ad tuendam potius alendamque vnius hominis potentiam omnino ſuſceptum eſſe videretur. Xyſtus enim & Ferdinandus, vt Laurentio inuidiam magis ac magis augerent, ſe nequaquam ad opprimendam Florentinorũ Rempub. quam non modo incolumem, ſed florentem optarent, bellum intuliſſe prædicabant: verum vt priſtinam eorum libertatem Tyranno eiecto reuocarent. Peſtilentia quoque valde atrox ac repentina, quæ vulgatis minimo contactu morbis, cumulatiſque ſubinde multorum funeribus vrbem vaſtaret, magnas adminiſtrando bello difficultates afferebat: afflictis ſcilicet ancipiti periculo ciuibus, qui neque in agrum clementioris & liberioris cœli ad tuẽdam ſalutem euadere propter bellicum terrorem latè ac propinquo hoſte circumlatum, neque in vrbe exitiabili eius morbi contagione fœdata ſupremi diſcriminis metu conſiſtere audebant. Spes quoque auxiliorũ erant imminutæ, quæ ſibi à fœderatis debebantur. Nam rem Mediolanenſem, quæ tum Ioannis Galeacii pueri, & Bonæ matris imbecillo ac inſtabili ingenio regebatur, repentina defectione Ligurum & domeſticis Sfortianorum fratrum contentionibus maxime perturbatam videbat: & Veneti vt ſpectatores potius, quàm eius belli ſocii vel adiutores forent, inueterara eorum conſuetudine, lentis admodum deliberationibus de mittendis auxiliis decernebant. Quibus de cauſis, cum in otii portum è tot bellicis inteſtiniſq. tempeſtatibus confugere vellet, ab animi magnitudine conſilium ſumpſit, cum patriæ & ciuibus ſalutare, tum ſibi neceſſarium atque vtile, & mox ſucceſſu ipſo maxime glorioſum. Induciis enim duorum menſium facile per hyemem impetratis, Ferdinando regi ſignificauit, ſe recte factorum conſcientia fretum, continuo venturum Neapolim, futurumque in eius poteſtate, vt in cõponendis rebus nullo alio quàm regio iudicio, quod ab humanitate æquitateq. minime alienum fore ſperaret, vteretur. Ergo cum paucis communicato conſilio magiſtratus ex ſibi fidiſsimis deligit, Thomæ Soderino vexillifero eximiæ prudentiæ viro Rempublicam commendat, filium eius tamen ſecum, vti obſidem fidei futurum adducit, & Piſas per cauſam inuiſendi prædii profectus, inde mari triremibus duabus Neapolim peruehitur. Dum oram ſolueret, ad Senatum ſcripſit, ſe publicæ quietis cauſa amoreque ciuium, propriam ſalutem in periculum deuocare non dubitaſſe, propterea ſe ad inimicum regem proficiſci, vt aliqua tolerabili conditione, pace quæſita, & ſeſe inuidia, & ciuitatem bellico metu liberaret, aut certe, ſi Dii æquiſsimis ipſius conſiliis infeſti fo

rent,patriæ belli finem poſtulanti, cum inſigni pietatis laude, vel acerbiſsimo vitæ exitu ſatisfaceret. At eius profectionis fama,ſicuti clientium ac amicorum animos metu perculit; ita inimicos incomparabili lætitia repleuit.Nam eum ſæui ac impotentis regis,qui pleroſque regni proceres variis ſuſpicionibus inductos enecaſſet, ſanguinarias manus nunquam euaſurum exiſtimabant.Nec deerant Deteſaluius Nero vetus hoſtis & exul,& cum eo plerique alii Florentini Mediceis inimici, qui regem,ad eum omnino capiendum,tollendumque,omnibus maledicentiæ atque odii admotis machinis impellere conarentur. Cæterum Ferdinandus integra fide, regioque apparatu Laurentium excepit,admiſſumque in ſecretiora colloquia,tacitus ipſe ſecum primo, ac demum palàm propter eximiam animi magnitudinem,incredibilemque ciuilium & bellicarum rerũ peritiam,tanta ſenſuum omnium propenſione eſt admiratus,vt cuncta ea quæ inſidioſe in eius perniciem ab inimicis excogitata fuerant,paucis diebus,ſuperata penitus inuidia, ad amplitudinem eius & gloriam verterentur. Adeo enim ſcitè ac ſapienter,de Italicarum rerum ſtatu,de Principum ingeniis, de facultatibus ac moribus liberarum ciuitatum,deque tota pacis ac belli ratione diſceptarat, vt rex ipſe aduerſarum pariter ac ſecundarum rerum vſu longe prudentiſsimus,neminem eo,ſapientia,iudicio,memoria, ac omni denique ſumma virtute præſtantiorem eſſe fateretur. Nec multo poſt Ferdinandus humanitate ac ingenio eius hominis expugnatus, pacem haud iniquis conditionibus dedit, fœduſque percuſsit,in quo diſerte appoſitum eſt,vt Aragonii & Florentini, ſi bellum alicunde ingrueret, certa collata pecunia mutuis auxiliis iuuarentur. Laurentio Florentiam reuerſo,vniuerſa ciuitas eas laudes ac honores, qui ſalua libertate deferri poterant,ſtudioſiſsime congeſsit, egitque publice gratias, quod non armis publicoque periculo, ſed diuina ingenii virtute, propria etiam ſalute pro ciuibus fortiter proiecta, exoptatam pacem affectæ patriæ peperiſſet. Sic enim liuorem eorum omnem qui Mediceum nomen oderant, eius clariſs. facti gloria contriuerat,vt cunctos iam amicos pariter ac aduerſarios,medioſque homines publico obſtrictos beneficio,in ſui admirationem conuertiſſe iudicaretur. Authoritate enim, potentia, opibus,haud dubie princeps euaſerat, qui inter ciues cæteris omnibus cultu,modeſtia,humanitateque perſimilis verſabatur. Sed eius initi fœderis fama,& Xyſti Pontificis & Venetorum animos vehementiſsimè pupugit. Nam qui modo belli ſocii fuerant, ipſa demum pace penitus excluſi videbantur. Aegerrimè imprimis ferebat Xyſtus, quod tale de ſe ſuaque natura Laurentii iudicium extitiſſet,vt cruenti potius regis arbitrio, quàm ſacroſancti Pontificis clementiæ,& tota belli cauſa,& ſua ipſius ſalus omnino committenda videretur: ita vt appareret Pontificem ſacri imperii vim ambitioſius exercentem,& Venetos augendæ ditionis auidos primo quoque tem

pore

pore res nouas eſſe molituros. Sed tum eorum conſilia diſcuſsit repentinus Turcarum aduentus, qui Hydrunte in Salentinis vi capta, opportunitate breuiſsimi traiectus freti, ab Aulona totaque Epiro accitis copiis, non modo Apuliam, ſed cunctam Italiam incredibili terrore compleuerant. Oppugnabat eodem tempore Rhodum maximis viribus Mahumetes ille Græciæ domitor, huius Solymani proauus, qui modo Pannoniam & Noricum victo atque interfecto vna acie Ludouico rege, cum ignominia Chriſtiani nominis percurrit. Igitur eo tumultu, depoſitis in præſens priuatis odiis, Chriſtiani principes aduerſus publicum hoſtem coiuere. Cæterum Turcarum pertinacia, morte potius imperatoris ſui, quàm noſtra virtute ſuperata eſt. Siquidem Mahumetes, quum ſibi ingenti ſpe felicique audacia, terrarum orbis imperium deſtinaret, repentino oppreſſus morbo, & ſuos in Italia fortiſsime repugnantes deſtituit, & hoſtes longe maximo metu liberauit. Per eos dies cum Xyſtus Turcico tumultu exterritus, multum de priſtina ira atque odio aduerſus Laurentium remiſiſſet, Florentino populo cõficiendorum ſacrorum iura reſtituit: ita tamen vt vim exulcerati animi in irroganda pœna prorſus oſtenderet. Nam mulctæ nomine Florentinis impoſitum eſt, vt quindecim triremes ad bellum Turcicum exornarent. Hydrunte recepta, & Turcis in deditionem acceptis, Veneti Herculi Ateſtino bellum atrox ac maxime repentinum intulere, fauente Xyſto, qui cum eis fœdus inierat, vt ex Herculis infelicitate, ſi victor Venetus euaſiſſet, Hieronymi Riarii ditionem amplificaret. Is rerum motus cæterorum Principum animos magnopere commouit: quum omnes Herculem ipſum qui Ferdinandi gener eſſet, incolumem vellent, nec rem Venetam carpendo aliena, in immenſum creſcere, occupataque Ferraria, ad totius demum Italiæ dominatum efferri paterentur. Erant inter ſe fœdere cogitationibuſque coniuncti Ferdinandus & Laurentius, Ludouicuſque Sfortia, qui pro tutore pueri Principis, Mediolanenſi imperio potiebatur. Ii communicatis conſiliis Federicum Vrbinatem, qui tum vnus in Italia erat & vetus ac felix imperator, in Ferrarienſi Venetis opponunt. Alfonſum Regis filium ab Truento amne per Picentes in agrum Romanum cum valido exercitu maturare iubent. Ab Etruriæ autem finibus Nicolaus Vitellius euocatur, inſtruiturque pecunia & copiis ad Tifernum repetendum, vnde Xyſti iniuria paulo ante fuerat eiectus. Quæ omnia eò pertinebant, vt Xyſtus domeſtico oppreſſus bello, Venetos iniqua vel immoderata cupientes, deſerere cogeretur, ac tandem publicam Italiæ libertatem priuatis ipſius cupiditatibus anteferendam eſſe meminiſſet. Verum Alfonſus qui ad Latinam portam infeſto exercitu magnum Vrbi terrorem intulerat, nihil ſeſe propterea animo demittente Pontifice, fortiterque armis rem gerente, in Veliterno collatis ſignis eſt ſuperatus. Ea pugna egregie ab vtriſque pugnata eſt, ſed victoria penes Robertum Malate-

ſtam Pontificiarium copiarum Imperatorem ſtetit,ab inſigni maxime opera ſagittariorum equitum, quos Venetis è caſtris adduxerat. Cæterum Robertus in cuius virtute ſummum præſidium Pontifex collocabat,triduo poſt triumphum alui profluuio celeriter eſt extinctus. Adeo vt Hieronymum eius gloriæ inuidia excruciatum, mortiferam potionem ſumminiſtraſſe plerique exiſtimarint. Ipſe quoque Federicus Vrbinas, qui Roberti Sanſeuerinatis acerrimi Venetorum Ducis impetu egregie ſuſtinebat,in caſtris ad Stellatam, morbo ex fluuiali paluſtrique aura concepto, vir optimus ac inuictiſsimus eſt extinctus. Ab eius interitu Sanſeuerinas acrior atque validior factus,orbatis tanto duce hoſtium caſtris,multa detrimenta intulit: moxque ad Argentam interfecto Antonio Martiano impigro hoſtium duce proſperè dimicauit,atque adeo ſecundo vbique rei Venetæ ſucceſſu bellum gerebat,vt ad Ferrariæ vſque mœnia inſtructas acies promoueret. Quas ob res fœderati principes Herculis ingenti periculo perculſi, magis ac magis Pontificem armis premebant,vt eum ab Veneta ſocietate diuellerent, Alfonſus enim copias reparabat, Vitellius expulſis Iuſtinis, qui in fide Pontificis erant, Tifernum receperat. Et cum Hieronymus Roberto Malateſta mortuo, occupare Ariminum, & Vitellios rurſus Tiferno pellere, reducereque Iuſtinos properaret, Laurentius auxiliis maturè tranſmiſsis, ſpes eius & conatus omnes infregerat. Quin etiam per Federicum Cæſarem egerat, vt concilium cunctis ſacerdotibus atque imprimis ipſi Pontifici Baſileæ indiceretur: cuius nomen non modo graue ſed terribile auribus ac animis Pontificum ſemper extitiſſet. Monebant quoque iis rerum difficultatibus circumuentum, principum legati,ac idonei præſertim homines,quos Laurentius abunde inſtructos tranſmiſerat,vt certæ quieti,honeſtoq. ocio, quàm dubio ac exitiali bello ſtudere mallet,quando nihil ei,qui pacificatoris perſonam iure pietatis ſuſtinere deberet, glorioſius accidere poſſet, quàm Italiam pacare, & ex æquo & iure ſublatis armis controuerſias finire,vt quod ipſe diu antè optaſſe videri vellet, aduerſus Turcas bellum communi concordia,ſingularique omnium Chriſtianorum alacritate ſuſciperetur. At ſi Veneti Ferraria potirentur, in eorum mox poteſtate propinquas vrbes Mutinam & Rhegium futuras, inde bella ex bellis ſerentibus, & proxima quæque mature ac audacter immortali ipſorum imperio adnectentibus, Flaminiam omnino ceſſuram, Italiamque demum omnem,conclamata communi libertate nouis hominibus qui audacter è paludibus in proximam continentem pedes extulerint,omnino ſeruituram. His de cauſis adductus pontifex,cum cæteris Italiæ principibus, aduerſus Venetos fœdus percuſſit, monuitque vt à Ferrarienſi agro penitus abſtinerent.Porrò ſi quid in ea re antiqui iuris ſibi eſſe arbitrarentur,id ſe protinus ex pontificiis legibus cogniturum. Quòd ſi ab armis ſibi minime diſcedendum putarent, & Ferrarienſes

rarienſes nihilo ſecius bello perſequerentur;& ſe & cæterosbelli ſocios, eorum iniurias minime neglecturos. Cæterum tantum abfuit vt Veneti ea ingentis belli denunciatione terrerentur, vt multo maiorib. quàm antea animis atque opibus bellum omnino ſibi gerendum eſſe decreuerint. Itaque quanto maxime ſtudio atque apparatu fieri potuit, ad arma diſceſſum eſt. Conuenereque totius Italiæ principes apud Cremonam, vt de bello conſultarent. Quo in conuentu Laurentius Medices tanta grauitate atque facundia ſuſcipiendi ac adminiſtrandi belli rationes explicauit. vt cum togatis omnibus humanarum rerum peritia præſtaret, in bellica etiam facultate, caſtrenſibuſq. conſiliis, diuinæ prudentiæ laudem, admirantibus ducibus adſequeretur. Geſtum eſt ſubinde bellum magna vi ac ingentibus copiis, non modo ad Ferrariam, ſed in Bergomati & Brixiano, quo nullum grauius aut periculoſius antea Veneti ſe ſenſiſſe meminerant. Iamque Alfonſi ductu & contuſæ eorum vires, & fracti conſtantiſsimæ gentis ſpiritus abunde videbantur, niſi Ludouicus Sfortia præpoſtero & ſibi demum exitiali conſilio à ſociis fœdereque diſcedens, victis iam planeque perdomitis, æquiſsimam pacem peperiſſet. Ad eius confectæ pacis nomen, quæ maiorum motuum ſemina præ ferebat, Xyſtus interiit. Suffectuſque ei eſt Innocentius Octauus pacis atque ocii ſuopte ingenio apprime ſtudioſus. Natumque eſt repente bellum in Lunenſi, repetentibus Sergiam oppidum Florentinis, quod Ludouicus Fregoſius dolo captum Genuenſibus paulò antè vēdiderat. Ad id Ligures eximio ſtudio, quantas pro decore vel ſalute gentis efficere poterant, cum terreſtres tum nauales copias contulerunt, bellatumque eſt multis menſibus vario euentu. Conceſſere quoque in partes Ligurum Petraſanctenſes, qui in Lucēſi agro ſupra Fanum Feroniæ vetus oppidū incolunt. In eos propterea Florentini vires atque animos ab Sergiano conuertere, oppugnataque eſt aliquandiu Petraſancta, defenſaque fortiter. Venit demum in caſtra Laurentius. Is prætorum & ducum errata opportuniſsimo tempore correxit. Nec multo poſt militibus partim præmiis partim pudore incitatis, ob idque acriter operam nauantibus, oppido per deditionem eſt potitus. Incubuere exinde Sergiano Florentinæ copiæ, totaque belli mole & obſidebatur oppidum & tormentis maioribus oppugnabatur. Ad extremum, quum Ligurū exercitus ſubſidio laborantibus aduenifſet, commiſſoque infeliciter prælio victoria penes Florentinos ſtetiſſet, Sergianenſes reliquas ſpes omnes, in vna admirabili virtute clementiaque Laurentii collocarunt, eumque adaperta porta ſupplices prætentis oleæ frondibus exceperunt. Confecto Lunenſi bello, cum Laurentius ad pacis munia tranſiuiſſet, inter Innocentium & Ferdinandum bellum exarſit. Aquilani enim interfecto regio prætore defecerant. Hos Pontifex imperitorum hominum conſiliis impulſus, vt opulentam vrbem imperio adiiceret, fouendos tuendoſque ſuſceperat: Rex quoque eo magis opportunis

iniuriæ videbatur, quòd ab eo plerique regni proceres inita coniuratione deſciuiſſent. Itaque Ferdinandus grauiſsimis periculis implicitus, à Florentinis auxilia poſtulauit. Quæ non modo facile impetrata, ſed tranſmiſſa celeriter, inexperti Pontificis conſilia perturbarunt. Eũ enim Florentini valde oderant, quòd Lunenſi bello Liguribus fauiſſet. Sed in ea cauſa Laurentii vehemens ſtudium & mirifica voluntas enituerãt, quum ea non modo fœderi publico, ſed priuatæ etiam amicitiæ pleniſſime tribuiſſet. Erat Laurentius Vrſinæ familiæ, è qua Claricem duxerat vxorem, affinitate ſenſibuſque coniunctus: Columnii vero in fide & clientela Aragoniorum erant. Quas ob res facile accidit, vt vtriuſque factionis Romani proceres, ſtipendio conducti, regiis in caſtris aduerſus Pontificem militarent. Pugnabatur ad Anienis pontes, cunctaque ſuburbana oppida in Etruria & Latio pariter Aragoniis fauebant, nec pro vetere cum fidei, tum virtutis opinione Robertus Sanſeuerinas ad vrbis præſidium accitus eorum impetum ſuſtinebat. Quibus de rebus Pontifex bello temere ſuſcepto neceſſariam potius quàm decoram pacem præferre coactus eſt: tantumque abfuit, vt ex earum offenſionum memoria Laurentium odio perſequeretur, vt eum tum maxime ab ſpectata virtute ſuſpicere admirarique cœperit. Eximia etenim fide conſtanti ſtudio, celerique ope ſocium Regem ab eo non modo adiutum, ſed propemodum conſeruatum fuiſſe conſpiciebat: ſeque propterea multo potentiorem ac feliciorem fore arbitrabatur, ſi eum virum qui tantum virtute, conſilio, atque opibus valeret, ſtabili ac firmiore aliquo amicitiæ vinculo ſibi coniunxiſſet. Nec multo poſt in mutuum amorem nudatis vtrinq. animis, Magdalena Laurentii filia in matrimoniũ Franciſco Pontificis filio collocata eſt, adiectumq. priuatæ affinitati publicũ fœdus. Vnde mox ab certo veluti felicitatis gradu, fortuna Mediceæ familiæ ad meritum potius quàm ſperatum humanarũ rerum faſtigiũ aſcendit. Nam triennio poſt Pontifex ſalutari benignitate, in honorem Laurentii patris Ioannem eius filium vix tum tertium decimum excedentem annum in cardinalium numerũ cooptauit. Tanta enim Laurẽtius apud omnes gratia valebat, vt ſinguli cardinales pleno ſuffragio, maturius quàm per leges liceret, ſummæ dignitatis honorẽ cum ipſis coccinei pilei inſignibus, ſine vlla dubitatione demãdarint. Optima pace parta ad eam tuendam in ipſis imperii finibus propugnacula erexit, à Senẽſi via opportuno atq. edito in colle, Pogium imperialem, vt eò Pogibõcii oppidi incolas transferret. In Apennino autem, qua Bononiam itur, Florentiolam muro turribuſq. muniuit. Finitimorum quoq. regulorum amicitiam perpetuis officiis liberalitateq. parauerat. Ita vt Balcones Peruſini, Vitelli Tifernates, Senenſes Petrucci, Bentiuoli Bononiẽſes, Fauentiniq. Manfredi vnum eum reſpicerent, atq. eius conſilia maxime ſequerentur. Domi autem in demandandis Reipublicæ muneribus æquabili temperamento ſemper eſt vſus, vt cum cariſsimis amicorũ & clientibus

tibus honores deferret, nullus vnquam antiquæ nobilitatis ſe prætcritũ eſſe quereretur. Opificibus autem ac infamæ plebi adeo populariter ſtuduit, vt ſæpe priuata pecunia annonæ penuriam ſubleuaret. Et cum ſtudio ædificandi ductus in Caiana villa extruenda ſumptu atque elegãtia COSMVM auum ſuperare decreuiſſet, magnam operarum turbam ſe alere potius quàm ædificare prædicabat. Edebãtur quoq. ſtatis annitemporib. haſtatorũ equitũ decurſiones, comœdiæ, theatrales ludi, omniſq. generis ſpectacula. Quibus reb. fiebat, vt populus Florentinus quæſtui pariter & iucunditati deditus, effuſe lætaretur. Numidicos etiam equos eximiæ pernicitatis domi alebat, qui in celeberrimis magnarũ vrbium certaminibus curſu contenderent, victoriarumq. præmia, aureos & ſericos pannos ſingulari pietate veſtiendis altarib. dedicabat, adeoq. in his rebus curandis exornandiſque ſumptuoſus erat & diligens, vt nullum vnquam popularis gratiæ decus, vel in maximarum rerum occupationibus neglexiſſe videretur. Optimarum autem literarum profeſſoribus exquiſitarumq. artium magiſtris, cũ earum eſſet intelligentiſsimus adeò perhumanè ac liberaliter fauit, vt cæteri principes felici eo ſæculo, quo vera virtus pro opibus cenſebatur, ab vno ſe Laurẽtio Medice ſuperari indignarentur. Tum enim de paranda gloria eximiis inter ſe ſtudiis certabant Matthias Pannonius regum optimus ac inuictiſsimus, Ferdinandus Aragonius, & Ludouicus Sfortia: Ita vt mirum videri potuerit Laurentium ab ea ciuili potius quàm principali potentia, aliquanto longius nominis atq. familiæ claritatem munificentiæ ac literarũ auſpiciis extendiſſe, quàm quiſquam alius æqualis famam vel militariũ operum fulgore protulerit. Gymnaſium quoque percelebre, diſciplinarum omnium doctoribus tota Italia magno ære conquiſitis, Piſis inſtituit: vt nobiliſsimam quondam vrbem ad ſolatium veteris amiſſæ libertatis, nouo decore, ac externæ iuuentutis frequentia recrearet, miſitq. eò Ioannem cardinalem, vt in ſacro ciuiliq. iure ſub egregiis doctoribus erudiretur. Nec Florentiæ deerant Græcarum ac Latinarũ literarum clariſsimi profeſſores, aliique ingenio atque facundia inſignes quibus cum familiariſsimè viuebat; In iis fuere Picus Mirandula, Politianus, Marſilius Ficinus, Chriſtophorus Landinus, & ex Græcis Ioannes Laſcares, & Demetrius Calchondiles, & Marullus Tracaniottes, qui præclaris ingenii operibus editis, cum immortali laude in omnem poſteritatem viuent. Horum eruditione ac diligentia fretus bibliothecam, quam COSMVS inchoarat, nobilioribus peruetuſtiſque codicibus, ac in ipſa præſertim Græcia conquiſitis, referſit. Cuncta autem cum publicæ tum domeſticæ vitæ munia, tanta ingenii altitudine peragebat, vt vir ad laudem natus ampliſsimis monumentis memoria nominis ſui conſecrare videretur, vt qui præclariſsimarum actionum ſuarum famam, non modo ciuium, ſed cunctarum gentium oculis ac auribus expoſitam eſſe iudicaret. His enim virtutibus etiam apud publicos hoſtes, barbaros, ac remo

tiſsimos reges magnus & clarus euaſerat. Nam & Baiazetes Turcarũ imperator, Benardum Bandinum Iuliani fratris percuſſorem, qui in Aſiam vſque perfugerat, dignitate hominis & ſceleris atrocitate permotus, ad ſupplicium tradidit. Et Caytbeius Memphiticus Sulthanus, quo nemo tum bellicá virtute felicior fuit, ſtudium ſuum atque beniuolentiam ingentibus admirandiſq. muneribus Florentiam tranſmiſsis, cum inſigni Laurentii gloria teſtatus eſt. In his enim camelopardalis fuit, animal Indicum enormi proceritate & conſpicua varietate mirabile, quod à multis ſæculis Italia non viderat, atque eo etiam admirabilius, quod neque modo Luſitani, India perluſtrata, neque Hiſpani inuento ac peragrato nouo terrarum orbe, eius generis animantem hactenus inuenerint. At Laurentius publicis domeſticiſque rebus felici induſtria ac optima ratione conſtitutis, ad ocium philoſophiæ, optimarumq. literarum confugit, & cum eruditiſs. viris (quos ſupra memoraui) modo in vrbe, modo in Caregia villa et in Caiano procul à ciuilib. negociis exercebatur. Adeoque his ſtudiis flagranti cura incumbere erat ſolitus, vt modo ſeipſum veluti inertem, modo iniquam temporum conditionem incuſaret, quòd tam ſero ad philoſophandum acceſsiſſet. Sed non multo poſt, eum virum & cunctis ſecundæ fortunæ muneribus, & omni virtutis genere florentem, morbus inuaſit, torſereque eum aliquandiu cœliaci dolores, ſubſequenteque mox lenta atque tabifica febre, tertio & quadrageſimo ætatis anno conſumptus eſt. In ſupremis autem vitæ momentis (vti religioſiſsimum decebat) incredibilem pietatem, ſingularemque animi conſtantiam viuaciſsimis vſquequaque ſenſibus oſtendit, cauitq. ne pluſquam ciuili pompa funus efferretur. Sed qui eam inanis ſpectaculi gloriam ſpreuerat, ab publico omnium iudicio, multo ampliorem & ſpecioſiorem tulit, quum ei mox veluti cuſtodi ac authori pacis & ocii, non modo Florentia patria, ſed totius Italiæ populi, externæque gentes incredibili cum dolore ac multis cum lachrymis iuſtiſsime parētarint. Mortem eius varia præceſſere prodigia, vti magnis Regib. accidere videmus. Nam & crinita ſtella ſupra tectum Caregiæ villæ (vbi tum ægrotabat) decidere eſt viſa. Fulmen quoque ſubitam ſecum cœli ſerenitatem adducens, Pilam auratam Mediceæ familiæ inſigne, & faſtigium è ſumma teſtitudine maximi templi, cum terribili ingentium marmorum ruina decuſsit, Leoque omnium qui tum in cauea eſſent nobiliſsimus, quod ſemper prodigii loco Florentiæ habitum fuit, aliorum ſæuitia laceratus eſt. Ita vt hæc quoque ſigna eas calamitates prænunciaſſe videantur, in quas Italia propè omnis amiſſa libertate mox incidit, cum nuſquam eſſet in terris optimi ſapientiſsimiq. hominis ingenium cum ſumma auctoritate coniunctum, quo ille communis pacis & tranquillitatis apprime cupidus, cæterorum principum inſanas mentes, peruerſis implicitas conſiliis, frenare omnino atque ſanare facile potuiſſet. Paulò antequam Laurentius vita excederet, Ioannem cardinalem Romam

cum inſigni comitatu ad Innocentium miſera, dederatque ei præcepta ſummæ plena prudentiæ peculiari libello ad honeſtiſsimæ vitæ rationem conſcripta, adeo graui & ſalubri temperamento, vt quum in ſplendore atque elegantia actionum omnium, vnum maxime ſacratæ dignitatis nomen tueri vellet, in filio tamen eius ætatis præteneræ nequaquam obliuiſceretur. Cæterum Ioannes ſupra bonarum artium notitiam, ex ea diſciplina ab humanitate ſuauitateque ingenii omnibus iam charus, vbi de morte patris nuncium accepit, continuo Florentiam eſt reuerſus. Abeuntem Pontifex, vt aliquid ad augendam ſtudii gratiæq. famam iuueni ſummæ indolis ac optimi viri patris memoriæ daret, totius Etruriæ legationis honore liberaliter honeſtauit. Qua vna exiſtimationis amplificatione, magis ac magis ad confirmandum rerum ſtatum ciuibus Florentinis natura commutādæ Reipublicæ percupidis omnino conciliaretur. Itaque paternis amicis præclare adiuuantibus, & Petro fratre ad Reipublicæ gubernacula cōſtituto, non multo poſt ad Vrbem redit, pauciſque inde diebus Innocentius moritur. In comitiali vero contentione, qua Alexander Sextus Pontifex eſt renunciatus, nihil ſibi iuueni honeſtius duxit, quàm duobus longe præſtantiſsimis cardinalibus adhæſiſſe, quorum conſilia ac authoritatem in ferendo ſuffragio ſequeretur. Ii tum erant Franciſcus Picolomineus, qui poſtea inito pontificatu, Pius Tertius eſt appellatus, & Oliuerius Carafa, inter Senatores eius ætatis maxime illuſtris. Qui tametſi in Republica graui pioque iudicio meliora proſpicerent, turbulentis tamen comitiorum fluctibus abrepti, quos ab inſana diſſenſione deducti plerique alii cardinales exci tarant, quin deterrimus eius ordinis crearetur, reſiſtere nequiuerunt. Horum facile princeps extitit Aſcanius Sfortia, qui cum cæca ambitione auaritiaque corruptus, de manu ſacroſanctam Alexandro tiaram impoſuiſſet, aliquanto poſt in ingrato pontifice perfidiam expertus, debitas ſcelerati ſtudii venaliſque ſuffragii pœnas perſoluit. Nec multo poſt, in Italiam ingruit Carolus Octauus Gallorum rex, exitiabili diſsidio ſingularique dementia noſtrorum principum euocatus, ſupra terribiles copias inuſitato etiam currulium tormentorum apparatu cuncta proſternens. Petebat is Neapolitanum regnum impellente Ludouico Sfortia, vt Alfonſi regis ſpiritus, immoderata ſemper appetentis, immiſſo tanto hoſte frangerentur. Erant cum Aragoniis amicitia fœdereque coniuncti, Alexander Pontifex, & Petrus Medices, egregio certe ingenio iuuenis, ſed virtute fortunaque patri diſsimilis. Itaque ei contigit, vt deſcendente per Apuanos Ligures Gallo hoſti primus copias opponeret, quæ ſicuti per ſe exiguæ, & nullo, vti in longa pace, belli vſu exercitatæ erant, ita repente ab ala Gallorum equitum, circa Macram amnem protritæ fuſæque ſunt. Inde Petrus tanta belli mole incumbenti Carolo facile impar, ad eum, iam Sergianum oppidum tormentis oppugnantem, ſuſcepto legationis munere contendit, vt pace quæſita, ac-

ceptiſque ad Regis arbitrium conditionibus,ciuitatis atque familiæ incolumitati mature conſuleret. Fœdo etenim euentu Federicus Aragonius regis frater ornatiſsimam claſſem ad portum Veneris adduxerat, & Ferdinandus eius filius in togata Gallia ad Sapim amnem à regiis Sfortianiſque copiis retro fuerat compulſus. Adeo vt dii atque homines in eo rerum motu à Gallis ſtare viderentur. Itaque depoſcente Rege, opportuniſsimas Etruriæ arces continuo tradidit, Sergiani, Petraſanctæ, Piſarum, atque Liburni portus. Redempta per hunc modum pace, Florentiam reuerſus,reperit ciuitatem indignitate eius pactionis maxime commotam, vetereſque inimicos ex ea occaſione erectos in ſpem aſſerendæ libertatis. Quibus de cauſis Petrus, inſperati negocii grauitate ſubito oppreſſus, quum ex antè delecto amicorum ciuium numero, alios nutare, alios dilabi, nonnullos planè deficere conſpiceret, nullibiq.ſibi certa fides aut ſalubre conſilium præſtaretur,ire in curiam, atque ibi ad magiſtratus cõcionari conſtituit. Sed dum ad limen intrat, à Iacobo Nerlio, audaciſsimo ex Tribunis plebis, fores occluduntur. Hoc leui rerum momento facile apparuit, nihil ea exiſtimatione eſſe fragilius, quæ voluntati & ſtudio hominum nixa,nullis armorum præſidiis ſuſtinetur. Petrus enim in ea offenſionis acerbitate vehementi metu conſternatus, deformi admodum regreſſu, ac indecoro comitatu per curiæ aream, domum ſe recepit: ibique inops conſilii cum Paulo Vrſino vrbe excedere conſtituit, atque ita cum paucis, & antè ad Macram profligatis equitibus, Bononiam eſt profectus. Idem quoque faciunt Iulianus frater, & fidiſsimi familiarium: Ioannes vero ipſe cardinalis in arripienda fuga nouiſsimus, exuta purpura cineream cucullam ad Serafici ſacerdotis effigiem ſibi induit,elapſuſque inter tumultum occupatæ & diſcurrentis turbæ, ad diui Marci cœnobium, vt ibi ſe tantiſper conderet, ab impiis ſacerdotibus non admittitur. Exiſtimabat enim ſe in eo templo, quod à Mediceis eſſet conditum,in omni fortuna humanitatem & fidem inuenturum. Eius itaque refugii ſpe deiectus,ad ſancti Galli portam recta perrexit, atque ibi(quod nondum ab inimicis erat occupata) conſcenſo equo,quem ſors obtulerat,per Marinæ amnis vallem, & deuios Apennini tramites, Bononiam ad fratres contendit. Idem quoq. itineris conſilium Iulius eſt conſequutus, qui cum teſſeram tradendæ arcis Piſas detuliſſet, factuſque eſſet in via certior, de Petri fuga, per Lucenſium Alpes euaſerat. Cæterum Florentini eiectis Mediceis armati in ædes impetum faciunt, diripiunt nobiliſsimæ ſuppellectilis apparatum,inſignia & monumenta gentis reuellunt,ſummæque crudelitatis in curia fit decretum, quo Petrus fratreſque eius hoſtes iudicantur, iiſque qui eos interfeciſſent, aut viuos tradidiſſent, præmia decernuntur, creatiſque nouis magiſtratibus, inſtituitur domi haſta,clauſaque ad ignominiam celeberrima anteriore porta, à poſtico populus admittitur. Videre erat præter auleorum ſtragularumque & pretioſæ

veſtis incredibilem copiam, & multa cælati argenti pondera, antiqui operis ſtatuas, ſigna ærea, tabulas pictas, minimo pretio addici impuriſsimis licitatoribus, quæ per ſexaginta annos, viri perelegantes, vti omni auro cariora, ad ornamentum publicæ potius quàm priuatæ domus tanto ſtudio tantaque pecunia congeſsiſſent. Neque enim vlla vnquam vel nuptialis, & feſta fronde dies inſignis, adeo cumulatæ regias Mediceorum opes detexit, quàm hæc ipſa calamitas, quæ pleriſque lachrymas etiam in ipſa rapiendi libidine ex Coſmi Laurentiique memoria nequaquam ſimulanter exciuerat. Verum vnus erat peracerbe ſæuiendi prædandique non ignobilis prætextus, illa dulciſsimi nominis, vti prædicabant, ab longo tempore recepta Libertas: quaſi non moderatos ciues, & ab omni virtutis & beneficii genere, iure optimo principes ciuitatis, ſed ſæuos impotenteſque tyrannos aliquo periculoſo certamine pepuliſſent. At Medicei his aduerſæ Fortunæ fluctibus patria eiecti, quum Bononiæ haud multo tempore ſe tutos fore perſpicerent, quòd Ioannes Bentiuolus minus propenſe ac liberaliter acerbiſsimo caſu afflictos reſpexiſſe videretur, Petrus Venetias, ipſe vero Ioannes cardinalis cum Iuliano fratre & Iulio patruele Petilianum, atque inde Tifernum ad Vitellios veteres amicos confugerunt. Caſtigarat enim Ioannes eos primo congreſſu, haud quaquam mollibus verbis, ſecus ac recentis calamitatis caſus poſtulare videbatur, ſubagreſtiore ſcilicet increpita ignauia, quòd aduerſus hoſtes nullo virili edito facinore, nec in hoſtes diſtricto quidem ferro, incruenti, dominatu, patria paterniſque laribus, ac exuti fortunis omnibus exceſsiſſent. Quibus ſermonibus ſe Bononiæ fruſtra permanſuros facile intelligebant, quando ibi, vti pulſis profugiſque ſæpe accidit, Bentiuolorum neque certo ſtudio, neque firma beniuolentia niterentur. Quæ res ſingulare incommodum rediuiuis prope rebus importune attulit. Nam Carolo Florentiam ingreſſo, plerique duces militares & proceres, & ante alios Breſsius Allobrogum principis frater, Medicei nominis ſtudioſus, in fœdere conſcribendo, prolixas & aſtutas togatorum conſultationes faſtidire cœperãt. Ipſeque Carolus in Medicea domo receptus, Alfonſinam Petri vxorem complorantem immeritam infantis filii & exciſæ domus calamitatem, benigne verecundeque ſuſceperat, & non mediocrem animo dolorem præferre videbatur, quòd Florentini præter ipſius voluntatem Petrum, cui ipſe dudum dextram ſalutarem dediſſet, ſummis ſæuiſsimæ proſcriptionis iniuriis affeciſſent. Adeo vt conſiliarii proceres Petrum omnino reuocare, reſtituta & confirmata priore poteſtate cogitarent, quoniam regi multo commodius atque nobilius foret, cum ea ciuitate tranſigere, quæ vnius principis libero expeditoq. conſilio regeretur, quàm in ipſis momentis tanti belli, quod in Aragonios pararetur, expectare decreta incertæ multitudinis, quæ concionibus atque ſuffragiis per turbulentas altercationes certare conſueuiſſet. Verùm Petrus, qui nimis

celeri deſperatione Venetias peruolarat, cum à regiis, vt eum in patriam reducerent, Bononiæ fruſtra quæreretur, illudente eadem fortuna, ſummæ ſpei occaſioni defuit: atque ita Carolus, eo nuſquam reperto, quando ſibi Romam multis de cauſis feſtinandum eſſe iudicabat, ne diutius hæreret, cum Florentinis fœdus percuſsit. Interea Carolus, qui perpetuo victoriæ curſu cuncta ſubegerat, cognitis principum conſiliis aduerſum ſe pro Italiæ ſalute conſpirantium, è Neapoli cum expedito delectoque exercitu, magnis itineribus ad Tarrum peruenit, vbi ancipiti dubiaque victoria, & cruento maxime prælio, cum Venetis ac Inſubribus eſt dimicatum. Ea die Virginius Vrſinæ familiæ princeps, & vetere militiæ gloria inſignis, qui pro captiuo in Galliam ducebatur, hoſtium manus euaſit, quum forte pedibus æger in proximo caſtris pago ſubſtitiſſet. Is vbi in Romanum agrum rediit, euocare veteres milites, familiareſque ſuos, paulo ante ad Nolam armis & equis expoliatos contrahere, arma conquirere, & denique exercitum parare cœpit. Mediceis autem qui tum Romam ſe contulerant, pollicebatur ſe Florentiam eos celeri expeditione per hyemem facta, omnino reducturum, ſi ad augendas ornandaſque copias, ipſorum pecunia iuuaretur. Nec dubitauere Medicei, quin ei occaſioni mature occurrerent, ac amiciſsimi hominis ingenio atque authoritati multum confiſi, multa milia aureorum nummum protinus numerarent. Nec multo poſt Virginius cum Petro Medice in Vmbriam proficiſcitur, conſcriptisque circum Peruſiam aliquot ſubitariis cohortibus, & Nucerino Gualdo ex itinere fruſtra tentato, in agrum Cluſinum ad Rapolanas aquas laborioſo per niuoſos ſaltus itinere confecto penetrauit. Eius improuiſo aduentu Florentini Piſano occupati bello multum perterrentur, coguntur que duces, ac exercitus partem reuocare, Aretium & Cortonam præſidiis firmare, tueri agrum ab infeſtis populationibus, ac demum in vrbe ſedulo & cōſtanter prouidere, ne qui vetere ſtudio Mediceis fauerent, incertæ fidei ciues, libertatis nondum firmis radicibus ſtabilitæ, recentem ſtatum omnino perturbarent. Quibus de cauſis fiebat, vt Petrus in moliendis nouis rebus, languidiores opinione ſua, ſegnioreſq. amicorum animos inueniret, ipſeque Virginius, vrbani motus expectatione ſuſpenſus ignobiliter hæreret, expugnandis ac incendendis villis, vt earum præda milites alerentur, qui tenui cum ſtipendio eius nomen ſecuti, permagna præmia eo bello ſibi animis deſtinarāt. Sed dum Ranucius Martianus à Florentinis cum iuſto propè exercitu circa Cortonam hoſti opponeretur, Gimellus vir Gallus cum Camillo Vitellio ad Virginium in caſtra peruenit. Is cum regiis mandatis multam in ſtipendium pecuniam afferebat, hortabaturque Virginium, vt accepto auro, conductiſque & inſtructis liberaliter copiis, in Apuliam maturaret, auſpiciiſq. ibi Caroli regis, Ferdinandum bello perſequeretur, qui tum recepta Neapoli, cum Mompenſerio Gallorum duce acerrime bellum gerebat.

Id ſi

Id ſi alacriter egregiaque fide belli munus ſuſciperet, breui eum ex regia liberalitate ampliſsima præmia conſecuturum. Quibus pollicitationibus & præſenti maxime pecunia adductus Virginius, quanquam eniXe improbantibus amicis, atque ante alios Liuiano, Gallicas partes Aragoniis prætulit, vel ob id etiam, quod veteres hoſtes ſuos Proſperum Fabritiumque Columnas, qui à Gallis defeciſſent, apud Ferdinandum in honore haberi, hiſque ipſius oppida in Marſis, dono data fuiſſe cognouiſſet. Igitur eo capto conſilio, quod ſibi maxime infelix, atque ſupremum fuit, quum Petrum in medio gerendarum rerum curſu deſtitueret, ac ſigna in Vmbriam retro verterentur, hominem eius belli improſpere ſuſcepti fœdo exitu perculſum miti alloquio ſolabatur: rogabatque vt æquo animo nouis ipſius conſiliis, quæ non libido, ſed ipſa neceſsitas expreſsiſſet, conſentire vellet, ac in eius conſilii felicitate certam ſpem repetendæ patriæ collocaret; quando ipſe, nec veteris amicitiæ, nec affinitatis, nec communium ſtudiorum, quibus eandem reſpicerent factionem, vnquam eſſet obliturus, quominus confecto Neapolitano bello, ſtatim multo maioribus copiis, eius officii votique cauſa in Etruriam reuerteretur. Medicei hac prima ſpe fœde deiecti, alterum annum ita in exilio, ocioque fuerunt, vt nunquam intermitterent per fidos ſibi, idoneoſque homines occultis maxime artibus ſollicitare in vrbe Florentia veteres amicos, atque affines, nouos item parare, ingentiaque demum præmia, vel infimis hominibus polliceri, vt per eos creatis ex amicorum numero magiſtratibus, aliqua conditione in patriam reducerentur. Iam enim pleroſque nobiles & opulentos ciues, eius Reipublicæ tædium cœperat, quum in Senatum plerique audaces ſemiplebei, egenteſque homines irrupiſſent, qui patritiis deſpectis, nequaquam ſententiarum pondere, ſed ſuffragiorum numero, de maximis pacis ac belli muneribus decernebant, adeoque patefactus erat in Curiam aditus, vt ſæpe ab officinis ſellulariis, deſumpta ad tempus toga in conſilium iretur. Eratque tum maxime popularis Hieronymus Sauonarola, è diui Dominici ordine, literis & admirabili præſertim eloquentia inſignis, qui in ſacris concionibus, & in priuatis colloquiis ita multitudinis animos opinione virtutis cœperat, vt illum rerum omnium, quæ imminebant, verum vatem, diuinumque deprauatis moribus cenſorem cœlo miſſum crederent. Creueratque ei tanto aſſenſu authoritas, perpetuo omnis generis hominum ſexuſque & ætatis ſtudio collecta, vt nihil priuatis in domibus, nihil in Senatu, ſine eius viri conſilio recte geri poſſe videretur. Is Mediceo nomini maxime erat infeſtus, oppugnabatque eum Reipublicæ ſtatum, quem paucorum potentium, vti prædicabat, vis & libido regere poſſet. Ob id ciuitatem in partes iam plane diduxerat, ita vt à grauibus ſaniſque ciuibus non ineptè reprehenderetur, quòd à religione diuinarumque rerum contemplatione, ambitioſius quàm ſacratum virum deceret, ad munia regendæ Rei-

publicæ tranſiuiſſet. Propterea fiebat, vt in turbidis rebus & variis ciuium diſſenſionibus pleroſque Medicei facile reperirent, qui damnata præſenti Republica aliam multo honeſtiorem cogitatione requirerent, in qua nobilitas, rerumque peritia & probata virtus conſpicuo in loco, nequaquam conſeſſu imperitorum, atque infimorum hominum, polluta ſpectaretur. Gerebat eo tempore ſummum in Republica magiſtratum Bernardus Nerius, vir grauis & ciuili prudentia inſignis, qui Mediceis vehementer, occulteque fauebat, vtpote qui oderat eius ſectæ homines, qui Sauonarolam vanitate quadam, & religionis ſimulatione inducti, in eam exiſtimationis amplitudinem extuliſſet. Cum eo ſentiebant viri ex prima nobilitate ditiſsimi, Nicolaus Ridolfus, & Laurentius Tornabonus, Ianoctiuſque Puccius. Ii domi non paruum armorum & telorum numerum parauerant, quibus clientes ſuos, quum opus foret, inſtruerent. Monuerantque Petrum, vt ſilentio coactis quantis maxime poſſet expeditis copiis, ad vrbem aduolaret: fore etenim, vt amicorum ſtudio, fauoreque plebis, ac adiuuante ſupremo magiſtratu, in vrbem reciperetur. Tum enim forte ob inopiam frumenti, opifices egenique homines famem ſentire cœperant, adeò vt palàm acerbeque magiſtratibus maledicerent, magna nec tacita quidem cum laude Medicei nominis. Nam antea Mediceorum ſingulari diligentia, qui agrorum ſterilitatem mature præſentire erant ſoliti, non modo fami, ſed mediocri etiam annonæ caritati, publicis priuatiſque ſubſidiis obuiam itum fuiſſe meminerant. Itaque Petrus conquiſita ab amicis pecunia, cum Liuiano conſilium communicat, & copias occultiſsime cogit: Redierat Liuianus fuga elapſus paulò antè in agrum Romanum. Nam infelici exitu eius belli, quod in Lucania ad Attellam geſtum fuit, deletis Gallis Mompenſerius imperator dolore ac ignominia tantæ cladis acceptæ perierat, & Virginius Neapoli in cuſtodia (incertum febre an veneno) fuerat extinctus. Igitur vir militaris & impiger collectis ex clade veteranis militibus, negocium reducendorum Mediceorum ſuſcepit, prouectuſque deuio nocturnoque itinere in Senenſem agrum, vbi Petrus & Iulius paternos amicos ex familia Petrucia cum multis eorũ clientibus in auxilium euocarant, copias coëgit, ſtatuitque ingenti curſu ad Florentiæ mœnia prouolandum. Ea res tanto ſilentio compoſita inſtructaque eſt, vt penè priuſquam ab agreſtibus ſentiretur, in vrbis conſpectum ſe dederint: quominus autem, vt conſtitutum erat, ante aurorам peruenirent, pleniſsimus himber haud dubie à Diis Mediceo nomini iampridem infeſtis, intemperanter effuſus, & curſu & armorum pondere fatigatos prohibuit. Petrus tamen & Liuianus ingenti animo producta ala equitum proceſſere ad portam Catellinam, vixque eam ciuibus trepidis, & improuiſo in metu ad arma diſcurrentibus, Paulus Vitellius clauſit, qui quum ex itinere Florentiam forte veniſſet, Magiſtratibus in tanto periculo, eius militaris viri conſilium atque operam imploranti

plorantibus, nihil plus ad tumultum delatus præceperat, quàm vt mature & diligenter portam tuerentur. Eo modo ſicuti Mediceorum amicis, vt in præclaro & multo iam die arma capere & prodire nequaquam audentibus, ad explicanda perficiendaque conſilia, tempus animuſque defuit, ita qui exterius appropinquabant, opportune occluſa porta, decepti repulſique ſunt. Subſtitit & ſuſpenſo animo Hercules Bentiuolus, inter Florentinorum duces militia clarus, qui ſe Mediceis (ſi tumultus nequaquam vanus, in vrbe oriretur) minime defuturum antea fuerat pollicitus. Signiferi ſiquidem regionum de more, ſatis conſtanter & opportune ad ſigna contribules ſuos euocabãt, & tormenta minora aliquot elata in portæ propugnaculum contra hoſtes vltra fontem ad teli iactum prouectos, emitti cœperant. Quibus de rebus Liuianus & Petrus deſperato ſuſcepti conſilii feliciore euentu, ita receptui cecinerunt, vt mirabili ordine conuerſis equis, qui nouiſsimi in aduentu fuerant, agmen ducerent, & primi portæ periculoque proximi cõſtanti regreſſu terga abeuntium ex modico ſemper interuallo ſequerentur: neque quiſquam aut tum aut poſtea armatus erupit. At Florentini Mediceos nunquam tantum facinus aggredi auſuros fuiſſe iudicantes, niſi clientes eorum aliqua intra vrbem inita conſpiratione aduentantibus præclarã ex occaſione operam promiſiſſent, ſingulari cura adhibita inquirere cœperunt, an aliquis eius rei particeps inuitatione Mediceorum eſſet effectus: duobuſque ferè menſibus, poſteaquam ea acciderant, prodente quodam Antellio, ex leuibus minutiſque indiciis accuſati ſunt, Bernardus Nerius, qui paulò antè magiſtratu abierat, & ii quos antea nominaui, Ridolfus, Tornabonus, Puccius & Cambius, qui in quæſtione torti, conuictique demum teſtibus, ita damnati ſunt, vt multo maxima pars ciuium in ea iudicii ſeueritate, reorum exilio contenti fore viderentur, niſi Franciſcus Valorius in ſecta Hieronymi Sauonarolæ facile princeps, turbulento ferocique ingenio magiſtratus à mitioris pœnæ decreto, totaque ciuili lenitate deieciſſet. Erat is Bernardo Nerio maxime infenſus ex vetere priuata ſimultate: hunc quum omnino oppreſſum cuperet, vlla pietate adduci non poterat, vt cæteris parceretur, vti in eadem cauſa pari periculo implicitis: quanquam his, & ante alios Ridolfo & Tornabono, amicitia & familiaritate maxime eſſet coniunctus. Tantum enim capitali odio, cæcæque libidini dandum putabat, vt quatuor eoſdem nobiles, ac ſibi alioqui priuatim amicos ciues, qui inani voto tantum, nec dira quidem cogitatione peccauiſſent, ſupremo ſupplicio punitos conſpicere mallet, quàm Nerium publicæ clementiæ beneficio, ſæuiſsimæ morti ereptum & incolumen. Itaque reis in tanta anguſtia octouiralis iudicii more maiorum à ſuſpectiſsimo magiſtratu ad vniuerſæ ciuitatis ſolenne iudicium appellantibus, vnus Valorius, in ciues ad leniorem ſententiam proclinatos vehemẽter inuectus, peracerba crudelique oratione habita peruicit, vt per octouiros incõſulto alio

frequentiore ſenatu, de conuictis ſupplicium ſumeretur. His eo modo in cuſtodia ſecuri percuſsis, quum cadauera ad funus tradita ſpectaren tur, populus ea atrocitate ſupplicii adeò commotus eſt, vt liberrime obloquendo, Sauonarolæ imprimis, ſectatoribuſque eius, & Franciſco demum Valorio ſumma, & ea quidem vtrique fatalis, inuidia conflare tur. Mediceis verò tantum abfuit, vt ea propinquorum calamitas, vetus ſtudium authoritatemque minueret, vt plerique antea parum beniuoli, vltro in partes tranſirent, audacterque aduerſus Hieronymi ſectatores. à quibus Reſpublica impotenti quodam iure vſurpata tenebatur, inimi citias ex profeſſo, bellumque ſuſciperent. Tantaque rerum atque animorum commutatio, non toto vertente anno his diſsidiis Florentiæ conſecuta eſt, vt Hieronymus, qui modo ſingularis ſanctimoniæ, virtu tiſque nomine animis ciuium imperitarat, & in numerum diuorum vt viuens referretur, publico conſenſu meruerat, concurſu populi, Senatuſque decreto damnatus ſit, & in area curiæ fœdiſsimo ſupplicio concrematus. Oppugnarat enim liberiore cenſura è ſuggeſtu Alexandri pontificis actiones, quum antea etiam eius diras, quibus aquæ & igni interdicitur, non omnino metuendas eſſe, tam impia quàm inſana voce pronunciaſſet. Verum dum ad teſtificandam conceptæ diuinitatis opi nionem, ſe piram ardentem vltro ingreſſurum, tutanteque numine impune euaſurum eſſet profeſſus, neque id demum prouocatus periclitari vellet, vlterius diuinæ prudentiæ famam, & probitatis exiſtimationem ſuſtentare non potuit. Atque ita qui ab excellenti doctrina ac vitæ con tinentia & honeſtate facundiaque incredibili in admiratione hominum aliquandiu fuerat, omnibus contumeliis & cruciatibus affectus, miſerabile & fortaſſe indignum tanta virtute, incerto leuique populo ſpectacu lum præbuit. In eo tumultu, quo templum diui Marci ferro & flammis eſt oppugnatum, vt Sauonarola caperetur, armati hoſtes in domum Franciſci Valorii impetum fecerunt: qua direpta, atque etiam interfe cta eius vxore, dum ipſe à lictoribus in curiam duceretur, à propinquis damnatorum ante proconſulis ædes fœde trucidatus, ſæui ac inſolentis ingenii ſui pœnas perſoluit. Interea Ioannes quanquam in repetenda pa tria bis iam, & ſua conſilia, & fratrum conatus omnes inproſpere cecidiſſent, nouam fortunam Venetorum auſpiciis tentare conſtituit. Fuerat enim antea cum fratribus Mediolani, ſpeſque omnes in vna maxime prudentia atque authoritate Ludouici Sfortiæ collocarat, à quo etiam Iulianus in amicorum numerum honeſto familiaritatis loco fuerat re ceptus: Erat enim tum Florentinorum hoſtis, cum inſigni ſtudio tranſmiſsis copiis Piſanos ad tuēdam libertatem hortaretur. Sed poſtquam Ludouicus non iniqua, ſed infelici ſuſpicione correptus nimiæ Veneto rum potentiæ inuidere, conuerſaque voluntate pro Florentinis Piſanos oppugnare cœpit, intelligebant planè Medicei nihil ſibi illius amicitiam eo tempore profuturam, ipſoſque ſubinde nulla cum dignitate fruſtra

labora

laboraturos, niſi alios principes, qui præclare Florentinorum hoſtes fo rent, omnino quæſiuiſſent. Defenderant Veneti iam tertium annum Piſanorum libertatem aduerſus Florentinos, tantiſque opibus terra marique ſtudium ſuum in ſeruanda ea ciuitate declararant, vt nemo iam Italiæ principum dubitaret Piſanos extrema rerum neceſsitate, & magnitu dine eius beneficii adductos, vltro in ditionem Venetorum eſſe conceſſuros: quoniam ciuitas publice ac priuatim magnis & frequentibus incō modis fatigata atque oppreſſa multo ære alieno, diutius libertatem tueri poſſe deſperaret: & propterea Venetis præpotentibus benignioribuſq. dominis, quàm Florentino populo multum rebellionis iniuria exacerba to, honeſtius ſeruitura videretur. Iam enim veterem arcem, quæ ad mare vergit, vt fidei pignus foret, Veneto præſidio cuſtodiendam tradide rant, excedentibuſque vrbe Sfortianis militibus, omnem prope adminiſtrandi belli curam Venetis legatis & ducibus reliquerant: quibus de cau ſis Ludouicus Sfortia nimiam ac ſibi mox formidandam Venetorum magnitudinem veritus, immoderatæ eorum cupiditati obuiam eundum eſſe exiſtimauit, ne præpotens terra marique populus ac immortali conſilio vigens, in diuerſo Italiæ litore, copioſiſsima atque opportuniſſima vrbe potiretur. Itaque in Florentinorum partes tranſgreſſus, eos copiis contra Piſanos apertiſsime iuuit, factumque eſt paucis menſibus vir tute Vitellii, qui pugnaciſsimum exercitum in agrum Piſanum adduxerat, vt cunctis ferme oppidis fortiter expugnatis, Venetus exercitus intra vrbem Piſas compelleretur. Ea res coëgit Venetos maiora parare præſidia, vt & ſuis iam prope obſeſsis & Piſanis laborantibus mature ſub uenirent. Hanc nactus occaſionem Ioannes, quum in Flaminia ingentes copiæ cogerentur, cum Venetis egit, vt ipſe cum fratribus in ſocietatem gerendi belli reciperetur, docuitque propter multas Alpinarũ gentium clientelas, quas ipſi Medicei in eo Apennini tractu habere cõſueuiſſent, facile Venetos exercitus in Etruriam eſſe tranſcenſuros, nec tum demum ſi valida arma proferrentur, ſibi omnino defuturos amicos atque affines, qui occaſionem commutandæ Reip. fortiter arriperent, ſeſeque magno populi ſtudio adapertis portis in patriam reciperent. Iis rebus conſtitutis, Veneti Guidonem Vrbinatem regulum, & Balcones Peruſinos duces ſtipendio conduxerant, magnumque peditum numerum con ſcripſerant. Petrus pariter & Iulianus, Iuliuſq. Medicei, ſeſe & Liuianum Carolumque Vrſinum veteros amicos cum valida peditum & equitum manu Venetis in Flamina coniunxerant. Inſinuatique per Apennini val les quà Anemo fluuius decurrit, Maradium oppidum occuparant. Ex alia parte Veneti per Caſſentinates Alpes in eos Apennini vertices, qui Aretinos & Cortonenſes deſpectant campos, peruenerant. Gerebatur atrox bellum in Alpibus creſcentibus vndique auxiliis. Nam Ludouicus Sfortia Fracaſſum Sanſeuerinum & Galeacium vicecomitem Florentinis auxilio miſit: qui ductis ad Maradium copiis, iunctiſque cum Ranuc

cio Martiano viribus, Mediceos & Liuianum arcem tormentis oppugnantes, in fugam coniecerant. Nec multo poſt Liuianus Lauerinam occupauit, quod eſt cœnobium in ſummis Alpibus ab diui Franciſci, qui ibi ſtigmata diuinitus recepiſſe dicitur, inſigni miraculo celebratum. Inde Bibiennã oppidum ſingulari ac felici audacia ingreſſus, ea iuga Apennini præſidiis firmauit: Caſtellaque aliquot ignobilia vi cepit. Nec Florentini ciues, qui eo tempore in Republica principes erant, Mediceorũ metu, vlla in parte belli ſtudium remittebant: vtpote qui non iam de poſſeſsione Piſarum, ſed de patria ac dignitate retinenda, ſaluteque ſibi dimicandum videbant: quum nullum ſibi veniæ locum relinqui putarent qui Mediceos pepuliſſent, & propinquos amicoſque eorum clariſsimos viros crudeliter interfeciſſent. Igitur Paulum Vitellium recenti tum rerum feliciter geſtarum gloria florentem ex Piſano agro reuocant, & ad ſumma Apennini iuga exercitum ducere iubent. Is nauandæ operæ, decoriſque auidus, vertices anguſtiaſq. omnes munitionibus præſidiiſque præſepſit, ſingularique celeritate atque peritia, diſperſos variis in locis aggreſſus hoſtes, eos multis illatis detrimentis deiecit, Guidonemque & Iulianum intra Bibiennæ oppidum compulſos obſedit, tantaque virtute & perſeuerantia inter niuoſas cautes, ſummaſq. locorum aſperitates bellum adminiſtrauit, vt nemo Venetorum ducum relinqueretur, qui non aliquam inſignem cladẽ ab eo vel à Sfortianis militibus accepiſſet. Quibus de cauſis Veneti de ſuorum periculo certiores facti, Petilianum ſummæ tum authoritatis eorum ducem cum iuſto exercitu in Cæſenatium fines miſerunt, vt inde ſubſidia ſuis in Apennino laborãtibus ducere maturaret. Cæterum ire properantem tot nunciatæ ſuorum clades, & difficillima itinera, quæ toto Apennino præaltis niuibus tenebantur, maxime retardarunt. Interim Guido Feltrius abſumpto omni commeatu, amiſsis aut debilitatis, corruptiſque macie omnibus equis, certa conditione à Vitellio impoſita, vt abire liceret, impetrauit. Inde à Vitellio Bibienna arctius oppugnata atque obſeſſa. Nam Liuianus in Guidonis locum ſucceſſerat. Sed Venetis ac Mediceis improſpere Vitellianorum vim ſuſtinere conantibus, Hercules Ateſtinus Ferrariæ princeps induciarum paciſque medium ſe ſe obtulit. Eumq. exitum habuit id bellum, vt Veneti Piſis præſidia deducerent, Piſanis in poſterum aduerſus Florentinos terra mariue ne fauerent, certamque pecuniæ ſummam impenſæ belli nomine, à Florentinis acciperent. At Ioannes ter improſpere tentata reditus fortuna, excedere tantiſper Italia, & per externos populos, vt temporibus ſeruiret, peregrinari conſtituit. Cum dignitate enim Romæ eſſe non poterat: nam Alexandrum Pontificem & Venetos, adſcitis in ſocietatem Florentinis, execrabile illud, ac Italiæ funeſtum fœdus cum Gallis percuſsiſſe cognouerat. Indeque Italiam omnem ſubito arſuram bello, non ſine fœda rerum omnium confuſione prouidebat. Itaque ab Alexandro commeatu facile impetrato, cum Iulio fratre, patruele,

truele,& duodecim equitibus,depoſita purpura,pari cultu cum cæteris, è Venetiis in Vindeliciam tranſcendit, peruagatuſque eſt eum Germaniæ tractum,vrbibus florentem,ſingulari cum ſua,tum comitũ omnium hilaritate. Nam cum perſonam diſsimularet, & vnus ſingulo quoque die,qui ſpecie domini cæteris imperaret,ex corona ſorte crearetur,acerbitatemque præſentis fortunæ ingenti animo cõtemneret,nihil vnquam ſe expertum iucundius atque feſtiuius ea vitæ libertate prædicabat. In Vlmam demum Sueuorum vrbem peruenit, vbi cum à magiſtratu honeſte retineretur,non multo poſt,ipſo impetrante,ſub cuſtodia ad Maximilianũ Cæſarem eſt deductus: qui eum vir humaniſsimus perbenigne ſuſcepit. Erat enim Mediceum nomen ex inſigni Laurentii Coſmique memoria omnibus in terris celebratum.Cæſar cum cauſas ſuſcepti itineris cognouiſſet,conſilium eius magnopere laudauit,quòd domeſticæ calamitatis caſum ſapienter ferret,ſpatiumque temporis cenſeret interponendum,quo ex bellicarum rerum ſucceſsibus,ad repetendam patriam, Fortunæ benignioris occaſio præberetur, quodque ignobili ocio, non modo honeſtam atque vtilem peregrinationem,ſed erudito ipſius ingenio longe digniſsimam prætuliſſet,qua haud mediocriter ad perfectam humanarum rerum peritiam adeundis tot nationibus erudiretur.Dedit inſuper ei diplomata ad ſecuritatem itineris,ac epiſtolas,quibus eũ Philippo filio Belgarum regi obnixe commendabat. Inſpectis itaque Circumrhenanis vrbibus,peragrataque nobiliore Germaniæ parte, in Belgas ad Philippum peruenit.A quo planè regiè & luculentiſsimè eſt ſuſceptus.Inde in Morinos ad Oceanum perrexit, in Britanniam traiecturus,niſi comitum ingentes tum forte Oceani fluctus formidantium hortatu in Galliam deflexiſſet. Quum Rotomagi ad oſtia Sequanæ verſaretur,Galli ſuſpicaces repentinique homines,exemplo Germanorum eum cepere,neque eum quanquam ſeſe detegentem,ac cardinalem eſſe profitentem dimiſſuri erant,niſi Petrus frater, qui tum Mediolani Ludouico regi aderat, literas ad id impetraſſet. Ab Oceano demum per totam Galliæ latitudinem Maſsiliam delatus,cõducto inſigni nauigio Romam nauigare conſtituit. Aduerſantibus autem ventis, quum Liguriam præterueheretur,in terram deſcenſione facta,abiectoque nauigandi cõſilio, Sauonam peruenit. Erat ibi tum Iulianus Ruuereus cardinalis,cum vltro conſpectum Alexandri pontificis veteris inimici defugeret. Is & longi itineris labore,& maris nauſea vexatos,amicè liberaliſsimeque ſuſcepit: ita vt tum in vna menſa tres exules ſint conſpecti, vehementer inter ſe de priuata & publica rerum fortuna conquerentes: qui non multis inde annis, tametſi ſpe diſpari,nõ diſsimili tamen ſorte,ad ſummum Chriſtianæ dignitatis faſtigium peruenerunt. Genuæ demum apud Magdalenam ſororem,quæ Innocentii nurus fuerat,aliquandiu commoratus eſt. Ibi de infelicitate Lodouici Sfortiæ certius cognouit, quem è Germania,conductis inter auxilia Heluetiorum octomilibus,dum Mediolanen

ſe imperium repeteret, & paſsim propenſiſsima populorum voluntate reciperetur, Heluetii barbara perfidia Gallis tradiderant, fraterque eius Aſcanius cardinalis in fuga à Venetis fuerat interceptus. Quibus de cauſis inde profectus, quod tum is annus erat ſacer ſæcularis Iubilei celebritate, Romam contendit. Eo tempore Alexander Pontifex cunctas humanarum rerum ac diuinarum rationes in tota conſilii ſumma, ad amplificandas ſtatuendaſque opes Cæſaris Borgiæ filii contulerat. Galli ad id ſocii atque adiutores erant, vtpote qui nihil intereſſe putarent, ſi Cæſar totius Italiæ minores regulos excinderet, modo ipſi in præſens ad non dubias ſpes vniuerſi principatus, duobus maximis imperiis potirentur. Sfortianis enim dominatu pulſis & in carcerem coniectis, aduerſus Aragonios bellum parabant. Ipſe interim Cæſar togatam Galliam in poteſtatem redegerat, Riariis primo pueris Catharina matre capta, Foro Liuii & Foro Cornelii vi eiectis; Fauentia demum expugnata, atque enecato Aſtore regulo: Malateſtis ſubinde & Sfortianis Arimino Piſauroque deiectis. Eodem curſu Guidonem Feltrium pepulerat Vrbini principatu: Varanios Camertes regulos vetuſtiſsimæ nobilitatis Iulium Cæſarem & Venantium ſtrangularat: & reliquos paſsim opibus illuſtres, in eo ambitionis æſtu furens inexorabili crudelitate perſequebatur. Habebat tum caſtra ad Claternam decimo ab vrbe Bononia lapide: territabatque Ioannem Bentiuolum, eius vrbis potiundæ percupidus. Sed Ioannes ſuſpectis ciuibus interfectis, aut pulſis, ita ſeſe vti vetus & ſagax tyrannus muniuerat, vt eius periculi vexationem pecunia facile redemerit. In tanto rerum motu, Medicei nullam omnino occaſionem prætermittendam exiſtimantes, qua patriam repeterent, ad Cæſarem ſupplices ſe contulerunt. In eo enim prope certam ſpem reponendam putabant, tantis ſcilicet copiis inſtructo, & cuncta impotentibus armis cum ingenti omnium terrore quatienti. Iuuabantur enim mirifica fide, vehementique officio Vrſinorum ducum, qui Cæſari militabant. Ii erant Paulus, Iulius atque Franciottus affinitate & beniuolentia Mediceæ familiæ coniuncti. Tranſcendebat tum Cæſar in Etruriam, Apennino ſupra Piſtorium ſuperato, vt Iacobum Appianum Populoniæ, Illuæque inſulæ poſſeſsione depelleret. Cæterum ad Campum oppidum quinto à Florentia lapide caſtrametatus, ita in his locis moram trahebat, vt Florẽtinis oſtentando Mediceos exules, non obſcure minitari videretur. Quod nequaquàm eo tendebat, vt Medicei præclara eius voluntate ac illuſtri beneficio reducerentur, verum vt ciuitatem ad eas quas ipſe concupiſſet, nouæ ſocietatis conditiones repræſentata veteri Mediceorum dominatione compelleret. Porrò Medicei tametſi non inani coniectura inducti, eius promiſsi fidem, apud fallacem Borgiæ animum minime conſtare prouiderent: nihil tamen intermittebant, quod in negocio ſemel ſuſcepto opportunum foret. Erant inter Cæſaris duces, viri maxime ſtrenui Raphaël Pactius, & Marcus Saluiatus Florentini, quibus popularis Rei-

publicæ

publicæ ſtatus erat inuiſus. Ii fidelem fortemque operam Mediceis pollicebantur: neque enim ciuibus erant ſuſpecti, quoniam vtrunque familiæ nomine, propter veteris & funeſtæ coniurationis memoriam, minime Mediceis opem allaturum apparebat. Per hos itaque Florentiæ, veteres amicos ſolicitare, cohortari, docere quo præſertim tempore, & quibus maxime artibus foret conandum, vt Curia occupata, populariſque Reipublicæ ſtatu euerſo, ſua dignitas ordini patritio redderetur. Vrſini namque per ſe ſoli copias ſuas, vel ignaro Cæſare, ad vrbis portas adducturi erant, ea ſpe, vt Cæſarem (ſi fortuna cœptis conſiliis arrideret) id facinus minime reprehenſurum putarent: quando Medicei grato liberalique animo ad omne obſequium erga Borgiam familiam parati fore viderentur. Id verò facile fiebat, quoniam Cæſar milites ab omni maleficio adeò ſeuere propoſito ſupplicii pœna continebat, vt abſque vllo belli vel iniuriæ metu, populus pariter ac miles, caſtra & vrbem ſpectandi ſtudio libera quadam commeandi licentia frequentarent. Interim dum in vrbe Medicei nominis ſtudioſi, conſilia timide cũctanterq. explicant, firmioreſque vires ad tutiorem ſucceſſum patrandi facinoris quærunt, allatæ ſunt literæ Alexandri pontificis, ad quem legati Florentini iniuriã deprecantes antea confugerant. Is ciuitatem omni metu liberabat, hortabaturque Cæſarem ex compoſito ſingulari aſtu, vt amicitiam potentis populi vel maximis exulum pollicitationibus præferre vellet. Quæ eò pertinebant, vt Cæſar dum ſe haud facile exorari poſſe ſimularet, nec ſine aliqua decoris labe paternæ authoritati obtemperare poſſe videretur, Florentinis trepidantibus, cum ipſas Mediceorum ſpes, tum & ſuam ipſius fidem ampliore aliquando pecunia venditaret. Itaque accepta aliquot millium ſumma à Florentinis, qui ſæpe in magnis periculis ſalutem publicam auro redimere didicerãt, finibus exceſsit. Medicei verò, haud temere ſibi cauerunt, ne & ipſi ſub eius hominis fide, apud quem nullum vnquam fuit iuſiurandum, per fraudem comprehenſi, hoſtibus multo auctiore pretio traderentur. Sequenti anno, qui à ſacro ſæcularis iubilei fuit ſecundus, noua ſpes repetendæ patriæ Mediceis adfulſit, vtpote quibus ipſa neceſsitas in conſuetudinem verterat, in tanta bellorum varietate nunquam de fortuna deſperare, conſilia ad ſingulas rerum occaſiones applicare, experiri omnium voluntates, in vrbeque præſertim Florentia, recenti ſemper fama infracti erectique animi, & præclaris apud principes actionibus exiſtimationem tueri. Militabat apud Cæſarem Borgiam Vitellocius Vitellius bellica laude inſignis. Is incredibili odio Florentinos perſequebatur, quod triennio antè, Paulum fratrem ipſorum imperatorem Caſſentinate & Piſano bello, de Republica benemeritum, falſis inducti ſuſpicionibus, ſæuo præcipitique iudicio necauiſſent. Ductabat Vitellocius alas cohorteſque ſummæ virtutis. Nam primus omnium Italos pedites in aciem contra Germanos ad Surianum felici virtute produxerat, trahebatque ſecum non contemnendam clien-

tium multitudinem ex Tifernate agro, proximiſque Etruriæ oppidis. Paulus quoque Baleonus Peruſiæ facilè Princeps, quem ab inimicis domo pulſum, paulò antè reduxerat, ſigna eius cum manu peditum, atque equitum ſequebatur. Nec deerant Vrſini cum Mediceis, tum ipſi Vitellocio variis cognationibus adſtricti. Cum hoc duce Medicei fratres percuſſo certo fœdere ſe coniungunt: adiuuante & pecuniam ſubminiſtrante Pandulfo Petruccio Senenſium tyranno arma parant, & in Etruriam proficiſcuntur. Per vnos enim Mediceos exules Florentia capi non poterat, quando ciuitas magna & opulenta, niſi domi hoſtem inueniret, nullis externis viribus ceſſura videretur. Iam Cortona, Aretióque recepti fuerant: oppugnabantque Aretii arcem, per totamque Arni vallem oppidis frequentem, metum protulerant. Quibus de cauſis Florentini trepidare, vix opem in tumultuariis conſiliis reperire, ſuſpectare intus inſidias, foris hoſtem timere, & ante omnia plurimum vereri ne Vitellocius, iuſtiſsimo exacerbatus odio, & Medicei, quorum amici, cognatique fœde eſſent interempti, in ipſos, qui tum maximè Rempublicam tenuiſſent, crudeliter ſæuiret. Parum enim ſubſidii in milite, quo tum apud Piſas bellum gerebatur, vti ſepe fuſo reiectoque, reponebant. Nec deerant qui exiſtimarent, Vitellocium nequaquam tantum bellum priuato conſilio priuatiſque opibus ſuſcepiſſe: quoniam eum virum conſtaret, modicis domi facultatibus, & Mediceos ex perpetuis ſuperiorum temporum impenſis ære alieno paſsim contracto, minime tantos ſumptus toleraturos, niſi à Pontifice Cæſareque occulte ſubminiſtrata pecunia iuuarentur. Neque enim erat credibile, eum qui mercede conductus ſub Cæſare ſtipendia faceret, inuito aut ignaro duce ſuo tanti momenti bellum aduerſus validiſsimos hoſtes gerendum putare. Sed ea erat natura ingenii Borgiarum, vt initia bellorum contectis auſpiciis ambigua, & incerta eſſe vellent, vt cum euentus cœptis reſpondere cœpiſſet, tum demum ex tuto adapertis ſenſibus, ad certam præſentemque fortunam conſilia omnia verterentur, vt tum accidit. Quum enim Vitellocio nequaquam fauere videri cuperent, dignum aliquem ipſorum votis belli exitum expectabant. Interea Florentini, vbi ſe periculoſo bello vehementer premi conſpiciunt, nec quibus viribus infeſto hoſti obuiam eundum ſit, patres ſatis expedite deliberant, in communi conſilio, ad Ludouicum Gallorum regem confugiendum cenſent, authore Petro Soderino, qui in concione deplorato Reipublicæ ſtatu, ita ſpem in Gallorum auxiliis collocandam eſſe diſſeruit, vt niſi ea mature impetrata forent, perditas & conclamatas res eſſe pronunciaret. Aduentabat tum Ludouicus in Italiam, ſecum adducens Federicum Aragonium, qui paulò ante Gallicis, Hiſpaniciſque armis pulſus Neapolitano regno exceſſerat. Itaque Soderinus, ſingulari omnium ordinum aſſenſu commendatus, eius legationis munus ſuſcepit, pleriſque id parum conſtanti animo detrectantibus, quaſi orbatæ fortibus viris Reipublicæ, nihil de ſalute ſua ſollicitus

licitus ſubueniret. Is vti erat egregie prudens, & induſtrius, apud Regem tanta grauitate ciuitatis cauſam egit, vt planè demõſtraret Regi magno pere eſſe cauendum, ne euerſa aut cõmutata Florentiæ Republica, quæ antiquo recentique ſocietatis iure Gallico nomini eſſet fœderata, ipſe demum amittendæ Neapolis, Ciſalpinæque Galliæ periculum ſubiret. Erat Ludouicus ingenio ſuſpicaci & ſuperbo, vtpote qui in ſumma regii nominis authoritate, ſe à quoquam principe, vlla in re cõtemni aut lædi minime pateretur. Quibus de cauſis celeriter ad Alexandrum Cæſaremque perſcribit, vt à Florentinis ſociis ſuis abſtineant, Vitellocium eiuſque copias, Florentinorum finibus excedere, reſtituereque occupatas vrbes continuo iubeant: id niſi fieret, ſe Florentinorum iniurias non eſſe neglecturum, tranſmiſsiſque copiis, quos armatos in Etruria reperiret, vti communes hoſtes bello perſecuturum. Ad has literas, Himbaldum quoque clarum ducem cum valido equitatu in Etruriam aduerſus Vitellocium proficiſci iuſsit. Horum Gallorum aduentu, monituque Cæſaris, Vitellocii impetus ſtatim eſt repreſſus: qui tamen in eo victoriæ curſu, priuſquàm Apenninum Galli tranſirent, flagitantibus id magnopere Mediceis, facile ad Florentiæ portas prouehi potuiſſet. Sed præpoſtero impulſus conſilio, eam conficiendi belli occaſionem præter miſit, quod nihil in tergo ſibi relinquendum diceret: & propterea ad oppugnandum ſancti ſepulchri Burgum inepte regrederetur, adeò vt nequaquam obſcure apud Mediceos conſtare videretur, Vitellocium, vt proximum Tiferno oppidum ditioni ſuæ adiectum foret, priuatæ cupiditati potius quàm bellicæ rationi obtemperare voluiſſe. Eo interpoſito temporis ſpacio Himbaldus in Aretinos campos peruenit, cui vti Cæſar præſcripſerat in regis gratiam à Vitellocio certis cõditionibus vrbes traduntur. Quibus demum receptis, Florentinus populus, vti omni ſolutus metu, adeò effuſe lætatus eſt, vt incredibili aſſentatione & ſtudio, Petrum Soderinum, vti patriæ parentem (quod nunquàm antea per leges in libera ciuitate tentatum fuerat) antiquato bimeſtri magiſtratu, adminiſtrandæ Reipublicæ dictatorem perpetuum crearint.

FINIS PRIMI LIBRI.

VITAE LEONIS DECIMI
LIBER SECVNDVS.

SECVTVS eſt annus qui fuit à partu Virginis ſu-
pra milleſimum quingẽteſimus tertius, Vrſinæ do
mus clade, & opportuna Alexãdri Pontificis mor
te inſignis. Cæſar enim cum antea patris potentia,
ſacriſque opibus fretus, magnum ſibi in Italia im-
perium ſæuo ac impotẽti animo deſtinaſſet, omni
bus propè pontificiæ ditionis regulis crudeli per-
fidia trucidatis, Romanos etiam proceres ita affli
xerat, vt Columnii, exuti oppidis, actique in exilium, per Appuliam atq.
Siciliam vagarentur: Vrſini verò, qui in Borgiarum amicitia fuerant,
principum ſuorum funeſtam ſtragem lugerent. Vitellocius enim Paulus
que Vrſinus cum Franciſco Grauinæ principe, Liberoctoque Firmano
(qui in exercitu Cæſaris ordines ductabant) apud Senogalliam in fami-
liari ipſius colloquio comprehenſi necatique fuerant. Baptiſta quoq. Vr
ſinus cardinalis, qui vetere pontificis gratia vigere videbatur à pontifice
captus, in cuſtodia veneno perierat. Rainaldus item Vrſinus Florentinus
antiſtes ipſorum Mediceorum fratrũ auunculus, & Aloiſius Liuiani fra-
ter, in arce Molis Hadriani ad non dubiũ vitæ exitum ſeruabantur. Qui-
bus de cauſis Ioannes cõquieſcendum omnino, & vitam, quæ omni præ
ſenti ſpe eſſet potior, vel ſub ignobili ſilentio traducendam conſtituit.
Nam Pontifex inopiæ metu rapax, atque illo immani ingenio ſæuus, vt
Cæſari filio magnos alenti exercitus, & regio luxu liberalitatem paſsim
oſtentanti pecuniam ſuppeditaret, ditiſsimum quemq. cardinalium ve-
neno ſuſtulerat, haud dubie in reliquos aulæ ſacerdotiis atque opibus in
ſignes, hæreditatis ſpe ſæuiturus, niſi admirabili Deorum prouidẽtia, ho
mo in religionis cauſa probroſus, & quòd omnium fortunæ interfuit, ad
exitium Italiæ natus, ſibi mortem, ſupremam verò Cæſari filio calamita-
tem peperiſſet; hilariore ſcilicet in cœna dum ad vmbroſum Vaticani ru
ris fontem venenum bibunt, lagena pocillatoris errore cõmutata, quam
dira fraude opulentis aliquot Senatoribus honoris ſpecie parauiſſent.
Mortuo Alexandro, & Cæſare exquiſitis antidotis vel in ipſo iuuen-
tæ robore veneni impetum vix ſuſtinente, comitia ſunt habita, quibus
Franciſcus Picolomineus, cui Ioannes enixe ſtuduerat, ſummus pon-
tifex ſuſcepto Pii Tertii nomine renũciatus eſt, eo admirabiliore omniũ
lætitia, quòd melior pars Senatus quamquam paucíſsimis nixa ſuffragiis
cæteros cũ factionibus, tum Cæſaris imperio ſeruientes, ex longa conten
tione peruiciſſet. Verum Pius ſenectæ vitiis, & mortifero cruris vlcere
vehementer affectus, intra paucos dies interiit. Tum verò inſtauratis co
mitiis, tanto ſtudio in vnum Iulianũ Ruuereum vota ſuffragiaq. omnium
ſunt conuerſa, vt pene priuſquam conclaue ingrederetur, Pontifex ſit di

ctus,

ctus, incredibili cum dolore Cæſaris, qui ad exemplũ incertæ nutantiſq. Fortunæ, quum Hiſpanos Cardinales vti clientes ſuos, iurare ſolenni ſacramento coëgiſſet, ſe neminem niſi Borgiæ familiæ ſtudioſum ſuffragio adiuturos, eum ſtatim primo comitiali die, ſub tiara ſalutari Pontificem viderit, quem ipſe paterque Alexander vti grauiſsimum hoſtem perpetuo decem annorum exilio multauiſſent. Nec multo poſt à Pontifice, qui Iulii Secundi nomen tulerat, Cæſar Borgia, copiis vrbibuſque, atque omni dignitate exutus, quum impetrata libertate ab Oſtia Neapolim enauigaſſet, à Magno Conſaluo capitur, & in Hiſpaniam tranſmittitur. Vbi cum ex cuſtodia profugiſſet ignobili quodam prælio à Cantabris eſt interfectus. Contendebant tum opulenti reges Ludouicus & Ferdinandus de Neapolitano regno, quod antea inter ſe, pulſis Aragoniis, contentioſa partitione diuiſerant. Pontifex, uti ſacroſanctum principem pacis, atque ocii authorem deceret, in neutram partem ſeſe inclinabat. Vrſini duces, quòd à Gallis vt in vana ſpe victoriæ Italici generis auxilia facilè ſpernentibus, minus liberali ſtipendio inuitati fuiſſent, ad Hiſpanos non leui ad maturandam victoriam momento tranſierant. Eius belli exitu, quo Galli ad Lirim profligati ſunt, Ioannes grauiſsimi doloris vulnus à Fortuna ſuſcepit. Nam Petrus frater, qui in procuratione, tutelaque Caſinatis ſacerdotii diu fuerat, & propterea, vt in Gallorum ditione eorum ducibus militarem nauando operam adeſſet, quum è ſtrage conſcenſo nauigio Caietam contenderet, in oſtio Liris, fluctibus obrutus interit. Auctus eſt & hic domeſticus dolor, Fabii Vrſini, Pauli filii præclari iuuenis immatura morte, qui ipſe ad Lirim ſagitta per galeam adacta, tumultuario in prælio ceciderat. Itaque Ioannes, quum ſpei ſuæ rationes tranſuerſo rerum ſucceſſu conturbatas erigere vellet, cum Galeotto florentis ætatis, atque fortunæ iuuene amicitiam contraxit. Is erat Iulii Pontificis ex ſorore nepos, ſuauitate ingenii, forma corporis, uitæq. ſplendore cum ipſi Iulio, tum & vniuerſæ aulæ Romanoque populo iucundiſsimus. Hunc primum, tradito pileo, quem ipſe antea geſtaſſet, legerat in Senatum, defunctoque Aſcanio Sfortia Vicecancellarium crearat, qui eſt honos ſingularis in Senatorio ordine, ampliſsimæ, ac opulentiſsimæ dignitatis. Per hunc Ioannes apud Pontificem, ab elegantia eruditorum morum auctiorem gratiam promeruit, clarioremque ſubinde nominis famam apud omnes eſt cõſecutus. Diſputabatur enim inter nobiles & minus ſeueros ſacerdotes, ex ipſo honeſtarum actionum certamine, de beneficentiæ & pietatis officio, de præſtantia nobiliorum artiũ, de finibus iucundiſsimæ voluptatis. Quibus in rebus differendis vel obeundis, nemo vnquam Ioannem, vel ingenii elegantia, vel temperie, vel humanitate ſuperauit. Non deſunt qui affirment Galeottum, ab his vſq. temporibus, quum de auunculi iam planè ſenis minus firma valetudine dubitaret, conſenſu iuniorum cardinalium Ioanni vix triceſimum ætatis annum attingenti, Pontificatum deſpondiſſe: ita vt diceret, æquum eſſe,

vt iam tandem iuniores qui vigore animi ſenibus præſtarent, ſummo re rum imperio digni viderentur. Verum non multo poſt Galeottus in tan ta arridentis Fortunæ felicitate, vix triennnio terris monſtratus rapidiſſima febre extinguitur. Eum ſolenni funere elatum quū populus nequaquam adulanter luxiſſet, Ioannes ipſe, qui in ſuprema vſq. vitæ momenta erga morientem omnibus tenerioris amicitiæ & Chriſtianæ pietatis officiis erat perfunctus, ita deſiderauit, vt quum lachrymas tardiſsime depoſuiſſet, ſi forte eius rariſsimi iuuenis memoria induceretur, vel lætiore in ſermone veterem triſtitiam & lachrymas ad oculos reuocaret. Sequentibus verò annis dum Iulius pontifex Bentiuolo Bononia pulſo, & Venetis aqua & igni interdictis, arma tractaret, eundem ſemper cum pontifice iunioribuſque cardinalibus ſtudii atq. amicitiæ tenorem eſt ſecutus. Florentiæ quoque interea aſsidue dabat operam, vt magis ac magis potentibus in Republica patritiis iungeretur. In ſuperandis autem difficultatibus, promerendiſque ciuium animis plurimum valebat Lucretiæ ſororis ingenium, quæ ſingulari prudentia, virilique officio, nulli vnquam vel tenui rerum occaſioni deerat, qua excitari familiæ nomen, & vetera hominum ſtudia accendi poſſe viderentur. Nupta hæc erat Iacobo Saluiato nobili opulento, & in Republica admodum potenti. Qui tametſi antea Sauonarolæ doctrinæ & religionis admiratione fuerat ſtu dioſus, & libertatis nomen obnixe coleret, æquabilique ordine liberæ ci uitatis magiſtratuum iura tueretur: ſemper tamen Medicearum partium erat habitus: & tum maxime in Soderino illam perpetuæ poteſtatis ima ginem ferre non poterat. Siquidem Soderinus popularem ſeſe conuerſa Reipublicæ ratione profitebatur. Accidebatque propterea, vt quanto maiorem gratiam apud mediocres infimoſque homines parare conare tur, tanto ipſe apud nobiliores ciuium ordines viuidiore, & (vti poſtea præclare docuit euentus) pernicioſiore inuidia deflagraret. Erat enim valde oneroſum, & moleſtiæ pariter odiique pleniſsimum perpetuæ dictaturæ nomen, adeò vt cum in ſenatu de bellicis, ciuilibuſque negociis ageretur, Patritii Mediceorumque ſtudioſi contrariis ſuffragiis illius ſemper conſilio atque ſententiæ obuiam irent, quaſi ei ad eleuandam mi nuendamq. authoritatem conſpiratione quadam illuderetur: quod tanquam prudentia longe potentiſsimus, ad Reipub. gubernacula ſedens, cuncta iudicio ſuo regere, cæteris veluti nutum ſequentibus, exiſtimari vellet. Sed vir patientia æquitateque naturæ incredibili, eas indignitates Reipublicæ cauſa ita deuorare contemnereq. erat ſolitus, vt quum moderate atque abſtinenter omnia cotidiani duriſsimique laboris munia obiret, anguſtiores in dies ſpes commutandæ Reipublicæ Mediceis facere videretur, Ioanneſque ipſe aliquanto ægrius atq. languidius in tam longa expectatione conſiſteret. Iam enim quinquies per decem & octo annos magnis conatibus repetere patriam fuerat adnixus, ſemperq. inde repulſus abſceſſerat, ita attritis opibus, ac amiſsis aduerſo exitu veteri bus

bus clientelis, vt inſignis cardinalis perſonam haud diu tueri poſſe videretur. Sed tanta erat in eo vis ingenii liberalis, eruditi, & quo mortalium animi facile capiuntur, alienis moribus obſequentis, vt lectiſsimi totius aulæ cardinales & antiſtites eum obnixe colerent, & literati ante alios ad bibliothecã ſummæ vetuſtatis, quam Laurentius pater Latinis & Græcis voluminibus cumulate referſerat, aſsidue frequentarẽt. Nec deerant Romani nobiles, propter inſigne & plane regium venandi ſtudium, quo poſtea pontificatum adeptus, omnes haud dubie ſuperauit. Domus quoque ſemper plena erat phonaſcis, & muſicis, quum in ea arte vſque ad fœcunditatem ingenii peritiſsimus euaſiſſet. Conſpiciebatur etiam officina nobilium artificum, quando nullibi libentius pictores, ſtatuarii, ſcalptoreſque gemmarum, & antiquitatis ſtudioſi, monumenta artis deponerent, quàm apud Mediceos, qui gentilitia quadam hæreditate, cæteros omnes argutia & ſubtilitate iudicii præcellere dicerentur. In his enim dignißimarum artium ſtudiis, multus erat Iulianus frater cognomento Magnificus, à quodam virtutum omnium concentu, mortalium iucundiſſimus: & Iulius patruelis equeſtris ordinis è Rhodia militia: qui propter eximiam animi moderationem, rerumque peritiam poſtea pontificatum eſt conſequutus. His egregiis artibus Ioannes quanquam exiſtimationem (cuius cura in exule debet eſſe potiſsima) mirifice ſuſtentaret, ſæpe tamen accidit, vt in mediis conuiuiorum apparatibus, obſonatores pecunia deficeret. Et quoniam à nimia liberalitate exulãtis fides vbique ſuſpecta redderetur, neceſſe aliquando fuit, expoſita in ornatum abaci argentea pocula, in macellis & foro piſcario reliquiſſe. Hæc ingentis & regii ſpiritus viri, principalique vitæ deditum vehementer angebant: quòd aut remittenda foret ſplendidioris vitæ conſuetudo, vnde nominis famam abunde tueretur, aut creditoribus tam benigne de ſe meritis omnino decoquendum, Verum tanta erat è vultu ſemper læto præſentis inopiæ diſsimulatio, & aperta contemptio, vt certos eum ſemper crederes è cœlo prouentus expectare, quibus omnino præſtanti fide debitæ pecuniæ ſoluerentur. Et certe Fortuna, quæ ei ſummum in terris imperium ſtruebat, eius egeſtatem miris ac inexpectatis ſubſidiis ſæpiſsime ſubleuauit. Quum verò à frugi monitoribus aliquando reprehenderetur, dicere ſolebat, inſignes viros cœleſti ſorte fieri magnos, propterea nihil eis vnquam poſſe deficere, niſi ipſi animis omnino deficerent. Eo modo inique cum inopia colluctantem illa ipſa Fortuna, quæ ſpes eius & conatus omnes eluſerat, veluti pudore adducta feliciter erexit. Factus enim eſt inexpectata Iulii Pontificis liberalitate Bononiæ legatus, atque ei ſimul magnus exercitus, quo bellum aduerſus Gallos gereretur, attributus. Is honos opportuno tempore collatus, & ad recuperandam patriam, & ad parandum pontificatum, & denique ad pleniſsimam rerum omnium felicitatem, ianuam pandentibus fatis aperuit. Diſceſſerat tum forte (vt altius repetamus) Iulius à fœdere ac amicitia Ludouici, ſpecie

quidem,quòd Alfonſum Ateſtinum,qui à Romanis pontificibus Ferrariam beneficiario iure obtinebat, aduerſus ſe tuendum defendendumque ſuſcepiſſet: quum ille terra à Gallis & Pado amne ab ſe profligatis Venetis in Paduſa ſalinas maximi prouentus vſurpaſſet,neque in his rebus voluntati pontificis obtemperaret. Cæterum in præaltis animi receſsibus grauiores cauſæ pontificem cunctis ſenſibus peracrem, ſtrenuum, indomitum,vehementer excitabant, vt ſaluti Italiæ mature proſpiceret, diligentiſsimeque caueret, ne deletis Venetis impotenti demum barbaro foret ſeruiendum. Namque Ludouicus vbi vno ſecundo prælio Venetas opes contriuit, ac ademptis tot vrbibus continentis gentem aduerſo rerum ſucceſſu conterritam,intra plaudes,ipſaſque Venetias circumflui maris benificio permunitas compulit, cunctis formidandus euaſerat:præſertim quum ad id bellum Maximilianus Cæſar nihil ferè præter legatos & Auguſti nomen attuliſſet. Nouerat Iulius Galli regis ingenium proferendi imperii maxime auidum: nouerat inexhauſtas Gallorum opes, videbat florentiſsimum Mediolanenſium imperium exactis Sfortianis Galliæ attributum; Liguros verò ſuos,armis plane domitos,ac arce ceruicibus impoſita in ſeruitutem redactos. Porrò Venetos, quorum toto orbe terrarum,paulò antè ſumma & inueterata fuiſſet auctoritas,vnius horæ momento,copiis,imperio,ac dignitate penitus eſſe ſpoliatos. Quibus rebus adductus (vti pium æquiſsimumque & vere Italum pontificem decebat) Venetos, ne ſe tantis fluctibus obrutos, planè demerſos,ac penitus extinctos vellet, ſuppliciter deprecantes,ſubleuandos cenſuit: Legatos eorum in Vaticano adiecta ſolenni precatione pro templi foribus expiauit, vrbi eorum ſacra reſtituit, ictoque ſubinde fœdere,quo illi maris imperium eiurabant,& ſacerdotia ſancto pontificum arbitrio conferenda relinquebant,in amicitiam fidemque recepit. Conatus quoque eſt pertrahere in partes Alfonſum, vt eum à Gallis omnino diuelleret. Sed ille vti Veneti nominis vetus hoſtis,& diffiſus ingenio pontificis cum ſeſe Ludouico regi perſoluta pecunia,& ictis fœderibus applicaſſet, ne quid per vim ſibi in poſterum à quoquam foret timendum,adhortationes ſimul ac minas pontificis, ſub tutela Gallorum longe tutiſsimus ſemper contempſit. Ab his initiis nouum bellum protinus exortum eſt,quo nullum vel atrocius, vel diuturnius in Italia poſt exactos Gothos,maiores noſtri, vel audiendo, vel legendo fuiſſe meminerant. His de cauſis, quas memorauimus, Iulius pontifex Alfonſum Ateſtinum, quòd ad alieni externiq.regis auctoritatem ſe contuliſſet, quod ſpreta pontificia maieſtate, dicto audiens non eſſet, quanquam ab ipſo ſummi honoris cauſa Romanæ eccleſiæ Vexillifer fuiſſet appellatus, vti contumacem & plane ingratum, hoſtem iudicat: in eum diras exercet, & hoſtiliter in eius fines copias inducit. Ipſe conſtitutis vrbanis rebus, multaque coacta pecunia, ab vrbe proficiſcitur, Bononiamque contendit, vt in vrbe copioſiſsima intentus

in

in omnes occaſiones ex propinquo bellum adminiſtraret. Ex itinere autem ab eo diſcedunt Bernardinus Caruaial, & Federicus Sanſeuerinus, & plerique alii Hiſpani & Galli cardinales deprauati à Gallis,& ab amicitia pontificis diducti: qui quum Caſsia via per Etruriam ſe ituros (vti commodiore itinere) prædicarent, contra voluntatem reuocantis Pontificis,per Apuanos ſaltus Ticinum vſque delati ſunt,animo agitantes quibus rationib.indici conuentus poſſet:vt lacerata & conuulſa multis criminationibus pontificis dignitate, alius vti optimus atque ſanctiſsimus Chriſtianis ſacris præficeretur. Nec malignis & exitioſis eorum conſiliis deerant Ludouicus & Cæſar, qui huiuſmodi concilio præter authoritatem, ſummam etiam vim tantis inſtructi copiis adhiberent. Porrò Iulius, vti vir acutus & impiger,ratus id quod erat, Ludouicum Alfonſo nequaquam eſſe defuturum, vt vndique magnis præſidiis res gereretur, Ferdinandum Hiſpaniæ regem nouo icto fœdere ſibi coniūgit, ea lege, vt ipſe ei iura Neapolitani regni authoritate pontificia confirmaret: ab rege vero in auxilium cum quadringentis equitibus cataphractis Fabritius Columna mitteretur, qui tum erat præſtantis animi & ſpectatæ virtutis imperator.Heluetios quoq. ferociſsimam gentem, vnde ſibi ſumpſerat prætoriam cohortem, agro Comenſium finitimos mercede conducit: vt cum duabus legionibus in fines Gallorum Inſubrum irrumpant, & ab ea parte, quàm maxime poſsint Ludouici copias diſtineant.In Thyrreno quoque mari parat claſſem,& cum ea Veneti Grillum Contarenum cum duodecim triremibus coniungunt. Huic Octauianus Fregoſius, cuius pater & patruus Genuæ tenuerant principatum, præficitur, vt Genuam patriam repetat, & eiectis Gallis vindicet in libertatē. Additur Fregoſio M.Antonius Columna, qui cum ala equitum,& cohortibus è Lucenſi agro terreſtri itinere procedentis claſsis curſum adæquaret. His rebus conſtitutis,decretum eſt, vt eodem quoque tempore circiter nonas Septembres Veneti ſumma vi & celeritate copiis adauctis Cæſarianos inuaderent, qui ab Verona in Vincentium & Patauinum agrum cuncta vaſtantes, ſeſe effuderant: Pontificius verò exercitus,cui præerat Franciſcus Vrbinas fratris filius in Mutinenſem agrum induceretur. Nec mora,ea vrbs adiuuantibus Rangonis à pontificiis occupatur.Sed cæteros conatus omnes,& tot diuerſi belli apparatus Fortuna, tum Iulio infeſta & Gallis plurimum arridens,protinus eluſit. Heluetios namque vti homines venali militia gaudentes, quum in agrum Comenſem deſcendiſſent, Carolus Amboſius cum equitatu aduerſus eos profectus,oſtentata acie,& præbita pecunia facile repreſsit in patriam. Fregoſius verò & Grillus, quum multis rebus ſuperiores ignaua cunctatione nauali prælio cum Preianne Gallorum archipirata contendere dubitaſſent,ſummæ ſpei victoriam fœdiſsime corruperunt.Pari quoque exitu Venetus exercitus Gritto legato,& L.Maluetio duce poſt ſummotos & intra Veronæ mœnia cōpulſos ho-

ſtes adeò temere vrbem oppugnauit, vt aliquot ibi amiſsis fortiſsimis cohortium præfectis, cum ignominia receſſerit. His aduerſis rerum ſuccesſibus commotus Pontifex (qui propter impetum æſtuantis ingenii, ira ac dolore extimulari facilius quàm animo frangi poterat) dum vehementibus conſiliis bellum renouat, in morbum incidit ab ipſo graui autumno in exacta ætate, multa vitæ intemperantia valde ſuſpectum. Ex aduerſo autem fremere Ludouicus, qui ſecundis belli initiis animum natura ferocem aperte ſuſtulerat: lacerare famam pontificis: & palàm dictitare, ſe, qui vti optimo pontifici eiectis Bentiuolis tyrannis Bononiā tradidiſſet, eam protinus expulſo pſeudopontifice Bentiuolis vti optimis ciuibus eſſe redditurum. Nec mora, Carolus Amboſius cum valido exercitu traiecto Pado, ad Mutinæ portas delatus, quum nihil ibi proficeret, quod ea vrbs magnis Vrbinatis & Baleoni præſidiis tenebatur, ad tertium vſque ab vrbe Bononia lapidem vaſtabundus copias promouit, præmiſitque Bentiuolos, vt ad portas nouandi rebus ſtudia ciuium excitarent: haud dubie impotenti illa ac immani audacia ſacroſanctum pontificem oppreſſurus, niſi eum qui armis defendi non poterat, Hiſpaniæ & Britanniæ Regum legati in caſtra ad Amboſium properantes, minis & grauiſsimis conteſtationibus protexiſſent. Denunciarunt enim conceptis verbis & rogatis tabellionib. reges ſuos Ludouico, niſi à vexando pontifice protinus abſtineret, ruptis antiquis fœderibus hoſtes futuros. Eo quoque die ex Venetorum auxiliis equitatus traiecto Pado, & in his valida Turcarum ala Bononiam peruenit: & Fabritius Columna, qui Fauentiam citato agmine præteruectus feſtinabat, adeſſe nunciatur. Quibus de cauſis Amboſius nefario incœpto deſtitit, in quo fuit occaſio conficiendi belli longe pulcherrima, ſi audax & impius, quàm grauis & Chriſtianus imperator eſſe maluiſſet. Verba etenim legatorum magnifacienda eſſe iudicabat, ne temere ſuo regi tantum bellum vndique concitare videretur. Audiebat etiam auxilia vndique conuenire, & exercitum Vrbinatis, qui commeatus intercluderet, in tergo eſſe meminerat: ac ſimul certior fiebat Bononienſes, qui verecundia & maieſtate præſentis ægrique pontificis adducti, Bentiuolos à porta repuliſſent, in officio & fide mirifice confirmari. At Iulius vno tempore animi ſimul & corporis ægritudine ſubleuatus, nihil ſeſe animo demittit. Amboſium omneſque minores duces nominatim ſacris interdicit, exercitū auget: & quanquam duriſsima hyeme (qua legatus Padus currulia tormenta ſuſtinuit) ad bellum proficiſcitur, feruidiore quidem animo quàm deceret ſenem inualidum, & ſummæ ſanctitatis perſonam ſuſtinentem, niſi eos impetus in optima cauſa religionis arroganter à Gallis vexata dignitas excuſaret. Cæterum quum nobiliore conſilio Ferrariam haud magnis eo tempore præſidiis atque munitionibus firmatam inuadere debuiſſet: inde auerſus perfidioſis artibus Alidoſii cardinalis, Concordiam & Mirandulam ad Gabellum amnem expugnauit: haud

ſatis

ſatis decora præmia pro tantis apparatibus atque laboribus: nihil præſertim Amboſio ſeſe ex hybernis explicante: qui importuno tempore amoribus & luxui deditus, paulò poſt inertiæ apud Ludouicum accuſatus, defenſionem præoccupante morbo, Corregii moritur. Capta Mirandula, Iulius haud dubie frigoris duritie ſuperatus, vti victor Bononiam eſt reuerſus. Nec multo poſt eius copiæ apud foſſam Giliolam ab Alfonſo, qui eas diſsipatas in hybernis, & ſecurius epulantes adortus fuerat, cæſæ fuſæque ſunt. A parte alia Amboſio mortuo Gallici belli curam ſuſcepit ipſe Triuultius vetus & ſummus imperator. Is ſingulari peritia,grauitate,fortunaq.ad conficiendum bellum progreſſus,ſemper opportune caſtrametando, ſemper firma acie ductando agmen, ita Iulium exterruit,vt retro Rhauennam recedendum putarit. Vrbinatem verò adoleſcentem, quod Fabritius finito ſtipendio diſceſsiſſet, in eas difficultates compulit, vt reiectum ad Bononiæ mœnia, inſtando premendoque tormentis, caſtris, magnaque parte exercitus exuerit. Ea victoria, admirabili ducis conſilio parta ſine vulnere militum Gallorum, Bononiæ portas Bentiuolis aperuit, quum Alidoſius legatus neq. præſidia ex fidelibus paraſſet, neque commeatu muniſſet arcem,& ipſe ex conſcientia ſcelerum inuoluto capite profugiſſet.Fuit adeò fœda fuga pontificii Venetique exercitus,vt ſi Triuultius veſtigiis inhærere voluiſſet, haud dubie pontificem cum imbelli turba ſacerdotum eſſet oppreſſurus. Sed vir pia grauitate, victoriæ modum impoſuit. Alidoſium verò ex fuga Rhauennam delatum, quum in ſago militari, abiectis honoris inſignibus mula vectus, vt ſe expurgaret, ad Iulium in arcem pergeret, ſors ſcelerum vltrix, Vrbinati prætereunti forte obtulit. Et ab eo confeſtim nihil contra molientibus cuſtodibus corporis,trucidatur. Impurus certe ſacerdos,& mortalium nequiſsimus,quique eam Iulio & Vrbinati, infido peruerſoque ingenio, cladem peperiſſet.Iulius & fratris filii facinus, quamuis ab omnibus probaretur,& alumni ſacratique viri cædem ægerrime ferens, magnis itineribus Romam contendit.
Tum verò Ludouicus & cardinales qui à Iulio diſceſſerant, ſucceſſu rerum elati, quin conſilium indicerent, minime dubitarunt. Nihil enim in affectibus mortalium magis ſpiritus efficit inſolentes, quàm ipſa victoria. Nomine igitur Ludouici & Cæſaris atque item cardinalium victus pontifex ad concilium, quod ad Kalendas Septembres futurum eſſet, euulgatis ſuper ea re tabulis, euocatur: Piſis ſedes deligitur. Vbi cenſoriis legibus deſcriptis, ſacerdotum omnium mores eſſent corrigendi & ſtatuenda multa quæ ad dignitatem Chriſtiani nominis pertinerent. Erat concilii princeps Bernardinus Caruaial inter cardinales genere, literis & multis legationum honoribus clarus, cæterum natura admodum ventoſus, & perditus ambitione. Huic Sanſeuerinus verſutus ingenio, pontificatum deſponderat, adulandoque & propinquas ſpes oſtentando, cum gloriæ & ſummi imperii dulcedine prorſus infla

uerat. Alii vero tum Galli, tum Itali, rectius & diſsimulantius, nec à minore tamen inſania ad pontificatum anhelabant. Is enim eſt mos in concilio ſolennis, præſertim cum duo inter ſe contendunt (ſicuti Conſtantiæ Baſileæque accidit) vt pontifex ſeſe pontificatu abdicet, & priuatus interſit: Vt vnus creetur, qui ſit omnium ſuffragiis virtute & pietate longe clariſsimus. Propterea nihil pontificibus concilii nomine magis inuiſum, ſuſpectum, & periculoſum exiſtimatur. Igitur Iulius vbi videt ſe à Gallis vi aperta & tantis inſidiis oppugnari, à Ferdinando Rege vti vere catholico, & ab Henrico Britanniæ rege iuſtitiæ & religionis amantiſsimo auxilium implorat, ſacroſanctum imperium nefariis vexatum armis & violatam pontificiam maieſtatem queritur, ius conuocandi concilii apud ſe non apud deſertores impioſque cardinales eſſe demonſtrat: monet vt caueant ne Ludouicus vbique victor, impotentibus armis totius Italiæ imperium arripiat. Nec mora illi defendendas iniurias legitimi pontificis ſingulari ſtudio pietateque ſuſcipiunt, reprimendam iuſto bello Gallorum immanitatem cenſent, ab vtroque commeatus, pecuniæ, armaque parantur. Henricus vt in Aquitaniam traiiciat, Ferdinandus vt Cantabriam & Nauarræ regnum inuadat: quod tum erat ſub tutela Gallorum, ſed veteri Hiſpaniæ imperio antiquitus attributum. Interea legiones duæ Hiſpanorum veteranæ ex Africa in Italiam trāſuehuntur duce Nauarro, qui in Mauritania atque Numidia magnis rebus geſtis eximii ducis nomen, ex gregarii militis fortuna fuerat conſecutus. Ipſe pontifex vbique copias conſcribit, Romanos proceres & duces vtriuſque factionis alarum & cohortium præfecturis exornat. Ante omnia ingenti animi magnitudine, aliud ſolenne concilium Romæ in Laterano celebrandum edicit, Piſano fidem abrogat, eius vrbis euerſæ vaſtitatem tenuitatemque deridet, anguſtum conueniendi terminum à cardinalibus in quartum menſem iure optimo redarguit, & toto terrarum orbe euocatis Romam ſacerdotibus, omnia tuta, pacata, cōmmoda, in communi & libera gentium omniū patria pollicetur. Huius præclari & ſalutaris conſilii author ante alios extitit Antonius Mōtanus nuper in ordinem ſenatorium cum honore pilei delectus, qui ab eximia fide, ac excellenti legum peritia neque ſpecioſius, neque validius Piſani concilii initia opprimi abolerique poſſe prædicabat. Erat Iulius animo maxime infenſus Petro Soderino, qui contempta maieſtate pontificii nominis, vt Gallis obtemperaret, concilio ſedem præbuerat. Is propter eximiam prudentiæ ciuilis opinionem, Florentiæ ex vexillifero dictator perpetuus (vti diximus) erat effectus, qui honor nemini antea contigerat: ita vt ſibi magnam apud patricios inuidiam ex eo perpetuo magiſtratu conflauiſſe videretur, vixque par erat ſuſtinendæ inuidiæ, niſi ſe ipſum Gallorum amicitia, & præſentibus eorum opibus tueretur. Hunc quum ſæpe Iulius per legatos amiciſsime monuiſſet, vt his rebus, quæ ad ſacrorum contentionem & concilii nomen pertinerent, abeſſe

vellet:

vellet: ne qui ſedem locumque inimicis ſuis incaute fortaſſe præbuiſſet, ab ſera demum pœnitentia contumelioſiſsimi & execrabilis facti, quo cuncta plane eſſent ruitura, author extitiſſe diceretur: ſed ingentes Gallorum opes. atque ea præſertim recens victoria, aures Soderino præcluſerant. Itaque acuti vehementiſque ingenii pontifex, vti erat in vlciſcendis iniuriis acriter exardens, excidium ei comminatur, & ad declarandum odium, Ioannem Medicem legatum Bononiæ conſtituit, Soderino maxime metuendum, vtpote qui vnus amplisſimas haberet facultates ad euertendum eum ſtatum ciuitatis, quem Soderinus ex inimiciſsimis Mediceo nomini, clientibuſque ſuis antea conſtituiſſet. Optimates enim (vt diximus) aut magna ex parte ex propinquis Mediceorum cenſebantur, aut ex his erant, qui propter dictaturam, inimici Soderino facti, eius decretis atque ſententiis in Senatu aduerſari, eiuſque potentiam haud obſcurè labefactare conſueuerant, dulciſsimaque erat apud populum memoria Medicei principatus: & Laurentii præſertim, qui ſingulari virtute atque modeſtia ad clauum reipublicæ ſedendo, ciuitatem in maximam authoritatis & rerum omnium amplitudinē perduxiſſet. Interea cardinales ad concilium Piſas peruenere, quibus aderat præſidio Odettus, cognomento Lotrechius quadringentos equites cataphractos ſecum trahens. At Florentini optimates, vbi nunciatum eſt aduentare Gallicum equitatum, qui Piſis hyemaret, vti de retinenda ea vrbe ſoliciti, Soderinum adeunt, imprudentiam eius incuſant, qui eam vrbem vix per quatuordecim annos ferro fameque domitam dudum recepiſſet, incaute admodum incertæ fidei cardinalibus externiſque hominibus eſſet conceſſurus. Nec mora coacto ſenatu, omnium fere ſuffragiis legati ad Lotrechium, & ad cardinales decernuntur: qui denuncient, nequaquam placere populo Florentino, vt copiæ militares intra fines recipiantur, propter acerbiſsima in ſe Piſanorum odia, qui nulli omnino occaſioni, vt amiſſam libertatem recuperarent, defuturi eſſe viderentur, ſacerdotes enim Piſis Florentino præſidio ſatis tutos & incolumes & liberos futuros, ſi tranquille ac religioſe de diuinis rebus, potius quàm de humanis contentionibus diſputare decreuiſſent.

Id decretum Soderini exiſtimationem, qua plurimum apud ciues valere Gallis videri volebat, vehementer imminuit. Quam ob rem tonatus eſt & fœdiore quidem conſilio, vt magis Gallis faueret, eum conuentum Florentiam omnino reducere, vbi ceu in ampliſsima vrbe nihil eſſet neceſſe armatis præſidiis tueri ſacerdotes, quando nulla à quoquam timenda iniuria videretur. Id à Gallis probabatur, & cardinalibus etiam mirifice placebat: vtpote qui propter vrbis dignitatem concilio clariorem famam acquiri facile intelligebant. Sed iidem optimates amici Mediceorum qui de præſidiis impedierant, & huius quoque conſilii, vti inutilis & importuni mentionem vno ſubſelliorum ſtrepitu ſuſtulerunt: quaſi ciuitatem cum omnibus Chriſtianis fœdere coniun-

ctam,& pontificio nomini ſemper amiciſsimam,ſi diſsidio ſacerdotum & ſchiſmati in ea locus præberetur, & nouo ſimul bello, ac diris mox & execrationibus iure alienati iratiq. pontificis obiectaret. Itaque quum Piſis ſine præſidio ſeptem cardinales cum paucis epiſcopis deſertiſsimo conuentu habito cuncta infauſte aduerſus Iulium molirentur, grauis etiam tumultus in ponte Arni (caſu an conſilio incertum) inter Gallos & Piſanos, gladiis vtrinque diſtrictis exortus eſt. In quo nonnullis vtrinque vulneratis, ipſe Lotrechius ſummum vitæ periculum adiit ſeruatus haud dubie adcurſu filii prætoris, qui ad dimouendam turbam in confertos equum adegerat. Qua ex re tantus repente timor omnibus eſt illatus, ne per proditionem Iulio dederentur, vt mox Piſis excedendum putarint, atque inde continenter Mediolanum ad renouandum ibi concilium effuſo curſu ſe receperint. Fuere qui exiſtimarent Soderinum non ſua voluntate locum dediſſe concilio, ſed vehementi impulſu Franciſci fratris cardinalis, qui erat Gallicæ factionis: & præclara ſimulatione ab his qui diſceſſerant impetrarat, vt ipſe apud Iulium relinqueretur veluti conſiliorum omnium certiſsimus ſpeculator. Erudito nanque verſutoque ingenio propter incertos rerum exitus, pilei dignitatem grauibus periculis implicare noluerat, ſed tacitus callido ſenſu quorſum vis contentus euaderet, in vtrunque caſum conſilio paratus expectabat. Non abſurda etenim ratione ad pontificatum poterat aſpirare, ſi forte Iulio ſede pulſo, ipſe veluti medius Iulianorum ſimul amicitia, & Gallorum ope, & totius demum Etruriæ ſtudio ſubnixus, ſeſe candidatum diſsidentibus cardinalibus oſtendiſſet. Hic vir enim acutus & excellens niſi inſignes animi virtutes incredibilis auaritia defœdaſſet, dicere erat ſolitus. Nihil homini petenti excelſa, & præſertim in hac aulæ fortuna verſanti, vel vſu melius, vel expeditius eſſe, quàm duabus omnino ſellis ſedere, ſi abſque certa offenſione fieri poſsit: quoniam nihil vnquam ex toto in alterum aleæ euentum ſapienti periclitandum eſſe videretur. Suſcepta legatione Ioannes, & amici pariter & clientes eius, in ſpem haud dubiam recuperandæ patriæ cogitationes erexerunt. Ipſe cum exercitu longe omnium ornatiſsimo initio hyemis ad oppugnandam Bononiam eſt profectus. Imperii nomen penes Raymundum Cardonium fuit virum hercle nobilem: ſed ciuili potius quàm militari gloria florentem. Cæterum vires & conſilii ſumma in Fabritio Columna, Petroque Nauarro plurimum eminebant, quos vti militiæ magiſtros Cardonio Ferdinādus addiderat. Quum in Galliam togatam ex Picæno Vmbriaque eſſet peruentum, Nauarrus à via Flaminia dextrorſum in Ferrarienſium fines diuertit, & Baſtiam hoſtilis agri propugnaculum validiſsimum tormentis adortus expugnauit, fortiſsimis defenſoribus cum duce Veſtidello ad vnum interfectis. Inde ad Bononiæ mœnia exercitus eſt perductus, & à porta quæ Florentiam ducit, oppugnatio cœpta. Erat in fama terroreque hominum Nauarrus, qui ab admirandis artib.

turrium

turriũ atque arcium euerſor eſſe dicebatur, quoniam Neapoli duas arces excauatis ſubter cuniculis, & ſuccenſo intus tormentario puluere ſtupentibus cunctis vi furẽtis ignis in altum eiectas radicitus excidiſſet. Is ad eam muri partem, cui coniunctum erat Bracani ſacellum Mariæ virgini dedicatum, cuniculos agebat: non longe vero cum è ſummis collibus, tum productis ad vineas tormentis mœnia quaſſabantur. Contra Bentiuoli validas Germanorum & Gallorum manus introduxerant, clientes armauerãt, & apertis occultiſq. præſidiis tota vrbe collocatis, ſeſe aduerſus hoſtium vim & veterum inimicorum egregie tuebantur. Erat populus Bononienſis ingenti metu perculſus, & in primis viri patritii eo periculo vehementiſsime terrebantur, quod aduerſus ſacroſanctũ pontificem, atque eundem quidem qui paulò antè ab omnibus ciuitatis liberator fuiſſet appellatus, ingratiſsime & ſceleſtiſsime rebellaſſent, arcem ab eo conditam euertiſſent: & denique ſtatuam ipſius æneam templi faſtigio detractam, & variis fœdatam ignominiis, ad extremum in tormẽta conflauiſſent. Quibus de cauſis Ioannes legatus ne Bononienſes veluti deſperata venia animos deſponderẽt, & propterea obſtinatius defenſionem pararent, vbi per occaſionem poterat, optimis ciuibus ſignificabat, pontificis animum egregie delinitum; omnibuſq. veniam eſſe propoſitam: quoniam pro comperto haberet, nihil earum contumeliarum publico factũ conſilio, ſed temeritate potius ac impetu plebis cum ſemper imperitæ tum in omni nouarum rerum motu abſq. vlla iudicii ratione geſtientis, omniaque proinde probe excuſata atque expiata fore, ſi vel oppreſsis vel eiectis tyrannis, externarumque gentium omnino pulſis præſidiis cum certiſsima etiam ſpe præmiorum ad veterem boniſq. omnibus exoptatam libertatẽ rediiſſent. Erant enim apud legatum plerique viri nobiles, qui à Bentiuolis capta vrbe & occupata republica in caſtra ſe contulerãt: & in his Alexander Pepulus, Hercules Mareſcotus, & Camillus Gozadinus, qui propinquos & pontificio nomini amiciſsimos, vt ſe à ſæuiſsimo dominatu quatuor tyrannorum in tanta diuinitus oblata occaſione liberarent, hortabantur. Siquidem quatuor liberos Ioannes exilio moriens reliquerat: Hannibalem, Alexandrum, Galeaciũ & Hermetem. Sed Alexander ſicuti religione ciuiliq. humanitate maxime erat inſignis, ita Hermes vti vir militaris crudelitate cæteros anteibat. Quaſſabatur maioribus tormentis murus ab ea parte qua à propugnaculo & porta ſancti Stephani dextrorſum ſeſe inflectit, & in eo quoque tractu ad Baracanum (vt diximus) ſacellum cuniculos agebat Nauarrus, quibus Galli & Germani pari conatu & diligentia excauatis ſubter domos cõtrariis cuniculis occurrebãt. Præerat præſidio Alegria dux vetus & impiger, & cunctis Italiæ bellis exercitus, aderantque fortiſſimi alarum legati Faieta, & Vicontius, cui à terribili audacia magno diabolo cognomen fuit, & cum his duo Bentiuolorum clientes ſummæ fortitudinis, ac ingentis corporis centuriones, Spinacius & Agame-

mnon,qui cum audacium gladiatorum cohorte in periculoſis muri locis ante alios verſabantur.Forte ad propugnaculũ dilacerato muri latere,haud difficilis viſus eſt Hiſpanis militibus aſcenſus. Itaq. repente expediti nonnulli priuato conſilio ignaris ducibus ſuperata foſſa,locũ ſubeunt,& celeriter in propugnaculum euolant,occurrenteſq. Gallos cataphractos egregie ſuſtinent:& mox repulſos adempto alæ vexillo præcipites agunt. Erat iam in ſummo Hiſpanicum vexillum ſociis pariter atque hoſtibus conſpicuum: eratque propterea in vrbe tumultus ingens, & magnus fiebat vndique in eum locum ab omnis generis hominibus concurſus. Foris verò ita alacritas inopinata cunctorum animos ceperat,vt ſpes occupandæ vrbis non modo militi, ſed ducibus ipſis oblata videretur.Sed quoniam cœpta ſine certo conſilio fortuna plerunque deſtituit,non multo poſt inde Hiſpani impetu maioris tormenti, quod ab Alegria in propugnaculum ab idoneo loco fuerat directum, cum miſerabili cæde exturbati,& in foſſas præcipitati ſunt. Neque foris tum paratæ erant legiones,vt murum inuaderent:quoniã neq. duces iuſto prælio quicquam eo tempore tentandum cenſuerant: vtpote qui iam prope perfectis cuniculorum operibus tutiorem occaſionem expectarent: & pro comperto haberent tales intra quaſſatum murum ab hoſte erectas eſſe munitiones, eoque ordine militari cohortes in acie cum tormentis ad tuendum locum eſſe conſtitutas,vt nulli perito rerum bellicarum dubium eſſet, quin vel ſemel per ruinas ingreſsis multo maximæ peruadendi in vrbem difficultates relinquerentur.Igitur multis rebus fruſtra tentatis,reliquæ ſpes omnes ad cuniculos reciderant:in quorum opere adeò multus erat Nauarrus,vt propter felicem & ſpectatam multis in locis induſtriam cæteri duces, & ipſe præſertim Ioannes legatus vrbem aut nullo aut vno maxime eius viri conſilio atque artificio capi poſſe exiſtimarent. Nec defuiſſent mirificis operibus euentus, niſi omni humana vi potentior Deorum immortalium voluntas ab ea inſigni vrbe præſentem cladem auertiſſet. Factũ enim eſt Deiparæ virginis præſenti auxilio,quum ſuum ſacellum egregie tueretur,vt ſubditis ignibus,exardenteq.intus repente tormentario puluere, totum Baracanum radicitus conuulſum, flammarum violentia in ſublime iaceretur: ſed adeò compoſite concideret,vt directis & exæquatis ad libellam angulorum lateribus, Deæ manu repoſitum eſſe crederetur. Mirum enim dictu, miles inter fumum & ruinas procidentis propugnaculi irrumpere paratus,interiora vrbis & poſitas in acie hoſtium cohortes, per hiatus effracti & patentis muri,in eo ſubitæ rei momẽto late conſpexit:& mox tanto miraculo tardatus excluſuſque eſt. Ab ea die Bononienſes magis ac magis captis religione animis ſacellum collatis vndique donariis in luculentiorem formam exornare,adiectaque teſtudine & ſacra porticu proferre cœperunt. Dum hæc ad Bononiam geruntur Heluerii hortante pontifice, & magna pecuniæ præmia ſtipendii nomine ſummitente,

bellum

bellum(vti ſuperiore anno fecerant)in Inſubria renouarunt:à Verbano que lacu deſcendentes,fugatis vndiq. Gallorum præſidiis ad Mediolani vſque mœnia delati ſunt. Hiſdem quoque diebus Veneti Brixiam recepere opera Aloiſii aduocati militibus per Garzette amnis fornicē, qui vrbem illabitur,introductis. Nec defuere Veneto populi ſtudia:ſtatim namq. equitibus Gallis cum Aluda præfecto interfectis,aut captis, lilia Gallica vbiq. deraſa, & Veneti leones tota vrbe repoſiti: cœptæq. proferri munitiones ad arcem,vt egreſſus in vrbem venturo hoſti ab ea parte præcluderetur. Tantis vndique circumiectis & prementibus ex propinquo hoſtibus, Galli diffiſi opibus ſuis haud dubie Ciſalpinæ Galliæ imperio ceſsiſſent,niſi eos in ipſis belli cōſiliis hæſitātes ad ſpem ingentium victoriarum vnius iuuenis ducis inuictus animus erexiſſet. Hic eſt ille Gaſto Foiſſeius imberbis adoleſcēs,antè imperator quàm miles,antè triumphator,quàm à victore exercitu acclamatus imperator. Cuius virtutem adeò intemperāter Fortuna extulit & extinxit, vt cum nullo mortaliū vtroque vultu velocius atq. vehemētius luſiſſe videatur. Gaſto coniunctis vndiq. copiis cōtra Heluetios profectus circa Mediolanū ita eos equeſtribus præliis fatigauit:vt ab agmine vexilliſque diſcedere nō auderent,quum inermes & diſperſi pedites,à cōfertis cataphractis equitibus facile cæderentur. Quibus præliis Baiardi & Baronis Cōtini ſingularis virtus enituit. Sed Continus quum maiore animo quàm cōſilio hoſtes perſecutus in villam irrupiſſet,circumuētus ab hoſtibus interiit. Cæterū Heluetii victi aſperitate hyemis,annonæ penuria ſubacti, & frequentibus equitum præliis ſæpe cum incōmodo laceſsiti, quum neque tormenta,neque equites, neque vllum omnino iuſtæ expeditionis apparatū attuliſſent,vti ſuperiore anno fecerant , cūcta in reditu diripientes, vexillo domum verterunt. At Gaſto Foiſſeius repreſsis Heluetiis nihil cunctandum ratus, vt Bononiam obſidione liberaret , nulla interpoſita quiete,quum nullam à milite vel duræ hyemis,vel difficiliumitinerum, vel priſtinæ defatigationis excuſationē reciperet, eò magnis itineribus contendit : tanta celeritate incitatis ad feſtinandum omnibus copiis, vt neq. viæ militares admodum lutulentæ, neque inflati amnes,neque longiſsimæ noctes quicquam impedirent, quo minus tormenta ænea, non modo legionibus in curſu,ſed ipſis etiam equitibus æquarētur. Accidit autem id quo nihil ætate noſtra admirabilius in re bellica fortaſſe contigit:vt nihil prorſus ſentientibus Hiſpanis interdiu inſtructaq. acie viginti amplius cohortes,& ſex mille equites,& magnum tormentorū & carrorum numerum trahens,Bononiā ſit ingreſſus: quum Fabritius & Nauarrus vigilantiſsimi homines,tot ſæpe equitū turmis per agrum Tranſrhenanum emiſsis, nihil de eius aduentu vnquam præſenſiſſent. Etenim Foiſſeius nuncios omnes & literas,& totam denique ſui famam incredibili celeritate præcurrerat:& tantus erat ampliſsimæ vrbis ambitus, vt vix à tribus portis ſine periculo vnis caſtris poſſet obſideri. Poſtero igi-

tur die Græcus eques à pontificiis exceptus, quum interrogaretur, ex cuius ducis ala eſſet, & quæ Gallorum, Bentiuolorumque conſilia & apparatus in vrbe eſſent, dixit ſe cum ala Biarner (qui ipſius Gaſtonis erat legatus) pridie cum exercitu vrbem ingreſſum, nihilq. propterea, vti nouũ militem de Bononienſibus rebus habere compertum. Quibus verbis ad duces Ioannemque legatum ſedulo delatis, & ſubinde emiſsis inquiſitoribus, cognitum eſt per agreſtes Foiſſeium cum magnis copiis aduentaſſe: & perpetuo curſu intraſſe vrbem, vt cum Hiſpanis abſque vlla dubitatione prælio decertaret. Itaque in conſilio decernitur, retro caſtra ad forũ Cornelii eſſe reducenda, ne cum validiſsimo exercitu ante mœnia populoſiſsimæ vrbis contra diſciplinam iniquiſsima loci conditione dimicare cogerentur. Fuere qui exiſtimarent Foiſſeium omnium lõge pulcherrimam potiundæ victoriæ occaſionem, quam inſigni celeritate peperiſſet, eius diei mora corrupiſſe: quando ea tantũ nocte fuerit quieſcendum, & in albeſcente ſtatim cœlo tribus portis erumpendum in hoſtes, qui ignari ipſius aduentus à multa niue tum forte cœlo delapſa, in tentoriolis torpentes & gelidi, nequaquam tantarum copiarum impetum laturi fuiſſe viderentur. Sed Foiſſeius ſuadẽte Alegria nequaquam præpopero, ſed graui admodum conſilio ante omnia cognoſcenda ſibi hoſtium caſtra, conſilia, vires, ac incitandos Bononienſium animos, & nouum quem adduxiſſet exercitum, tãtis itineribus fatigatũ, bidui quiete omnino recreandum eſſe iudicarat. Itaque Fabritius atque Nauarrus cura primi & magis impediti agminis Cardonio attributa, tormenta ſine tumultu reducunt, atque omnibus belli artibus diſsimulato metu, & oſtentata vltro cupiditate conſerendæ manus, retro abeunt, ita vtrinq. à via media militari complanato itinere, vt inſtructa acie, & equitatus pediti, & vterque tormentis in medio receptis, præſidio eſſent. Erupere in abeũtes Galli equites, cibariaq. relicta in tabernaculis diripuere: quos intemperantius ſecutos, & poſtremis imminentes, Malateſta Baleonus impiger adoleſcens, qui nouiſsimum cogebat agmen, ſubito adortus late cæcidit & repulit. Foiſſeius hoc vno contentus, quòd Bononiam obſidione liberaſſet, repulſoſque hoſtes tota pene illa veteri bellicæ virtutis exiſtimatione ſpoliaſſet, multis de cauſis Hiſpanos ſibi in præſens relinquẽdos, & Brixiam omnino conuolandũ eſſe exiſtimauit, vt per arcem vrbem reciperet, priuſquam ea vel oppugnata vel obſeſſa dederetur, vel vrbs ipſa maioribus Venetorum præſidiis confirmari poſſet. Ergo eadẽ alacritate raptato exercitu, propoſitis ad excitandos milites ingentibus præmiis Pado ſuperato Brixiam contendit. In itinere autem admirabili quadam felicitate, Fortuna, quæ in Foiſſeio adiuuando ornandoq. vna maxime celeritate gaudebat, Paulum Baleonũ obtulit: qui cũ aliquot cohortibus & valido equitatu Brixianis rebus præſidio ire maturabat, ignarus earum rerum quæ Bononiæ acciderant, & nihil minus timens quàm Gallorum occurſum: quos è ſuperiore Inſubria profectos, vix dum Bononiam

noniam perueniſſe crediderat. Itaque ad turrim quæ Magnanimi dicitur, non longe ab Atheſi tumultuario atque inopinato congreſſu antecedentium equitum pugna cõmittitur, ita ad tubarum cantum euocatis & coactis vtrinque militibus, vt ardentius pro eo numero concurri dimicarique nequiuerit. Sed Gallis ceſſere Veneti, nequaquam animis ac viribus pares, vtpote qui nihil tale timentes, veluti in inſidias præcipitati, armatis inſtructisque hoſtibus occurriſſent. Capitur Guido Rangonus, cæteri ferme omnes terga vertunt, Paulus tamen intrepide à tergo inſtantes prementeſque ſuſtinet, præbetq. ſpatium ſuis ſeſe explicandi, qui per nota vada fluminis Atheſis euadebant. Superuentu vero Foiſſei & recentis alæ, Paulus cum globo ſuorum ad amnẽ ſe proripuit, eoque tranato ſeruatus eſt. Hic inſperatus nouæ victoriæ prouentus (vt eſt natura mortalium, quæ improuiſis vehemẽtius afficitur) Foiſſeio incredibilem attulit voluptatem: ſimulq. iuuenem gloriæ auidum magis ac magis accendit, vt interceptis his auxiliis ad opprimendos Brixiæ Venetos maiore adhibita feſtinatione maturaret. Nec feroci ingenio alta atque ardua meditanti Fortuna defuit: nam vbi Brixiam peruenit, aduocata militum concione, eos alacriter eſt cohortatus, vt poſtquam ad locum præmiorum ſecundiſsimo ſucceſſu perueniſſent, ſecum paululum adniti vellent, impigreque pugnare, vt mox tantorum itinerum incommoda ditiſsimæ vrbis ſpoliis reſarcirent: his magno ſtudio acclamantibus, & quò vellet ſe irrupturos ſublata manu ſignificantibus, cataphractos dimiſsis equis ante pedites in prima acie collocat, hos iũctim ſubſequi Germanos & Vaſcones iubet, atque ita arce torrenti ſimilis in vrbem prorumpit, ſtratoq. Veneto præſidio, quod ſeſe obiecerat, ac ingẽti omnis generis hominum multitudine crudeliſsime trucidata, vrbe potitur. Tum vere videre licuit quanta feritas atque ſæuitia auariſsimis victorum militum animis eſſet inſita, nulli namq. ætati vel ſexui, nullis templis, nullis vel ſacratis corporibus crudelis ira pepercit. Captus eſt Andreas Grittus ſummæ virtutis ac authoritatis Venetus legatus. Ipſum vero Aloiſium aduocatum, qui ad Venetos defecerat, ex fuga retractum & carnifici traditum Foiſſeius auidis oculis in fruſta diſſectum ſpectare ſuſtinuit. Septem diebus in eius vrbis direptione conſumptis, Foiſſeius ad hoſtes feroci citatoque agmine in Bononienſem agrum eſt reuerſus. Terruerat iam omniũ animos cum felicitate rerum geſtarum, tum vna maxime celeritate, qua vehementer vſus, vbique hoſtium conſilia præuerterat, ita vt hyberno tẽpore geri poſſe bella docuiſſe diceretur, quũ antea milites ſemel in hyberna deducti, veluti ſacris occupati feriis, nũquam inde, niſi iam plane adulto & florente vere, educi cõſueuiſſent. Habebat tum caſtra Medices legatus ad Butrium, & quum Foiſſeius Brixiam contenderet, in conſilio fuerat agitatum, an traiecto Pado cum parte copiarum Brixianorum periculo foret occurrendum. Sed cunctatius deliberãtes feſtinantis Foiſſeii geminata victoria ab ea dubitatione

laboreq.penitus abſoluit. Quibus de cauſis ipſe legatus & duces Iulium pontificem continuo monuerunt, vt maiora præſidia, quanta maxime poſſet celeritate compararet, ſi Italiæ imperium à vi Gallica omnino defendendum arbitraretur. Iam enim omnes reliqui Itali principes & liberæ ciuitates, ereptam iri ſibi libertatem à valida & ſuperba Gallorum gente metuebant, & ipſe ante alios Maximilianus Cæſar vetus Gallorũ hoſtis ad eas Foiſſei victorias ita vehementer exhorruit, quum vir grauis & acutus iampridẽ Gallorum fortunam & gentis opes agnouiſſet, vt cum Venetis inducias pepigerit, & ſe totum haud ſimulanter ab amicitia Ludouici regis auerterit. At Iulius animo prorſus inuictus, Troilum Sabellum, & Gentilem Baleonum equites vndique conducere, & Ianũ Capociam Romanum cohortes conſcribere iubet, conuenitque cum Hiſpano Venetoque legatis, vt ſex millia Heluetiorum communi impẽſa, mercede conducantur, vt ex Heluetio ſtatario pedite phalãgem, quæ Germanis opponeretur, Hiſpanorum cohortibus adiungerent. Mittiturque Venetias Matthæus Sedunenſis cardinalis, vir Heluetius, vt inde per Rhæticas Alpes gentem ſtipendiorum & belli auidam magnis pollicitationibus euocaret. Interea Foiſſeius aucto & omnibus rebus abũde inſtructo exercitu, per Bononienſem agrũ ad hoſtes eſt profectus, adeo promotis caſtris, vt præmiſſo leuis armaturæ equitatu, atque ex propinquo oſtentata acie, pontificios ad certamen prouocaret. Conſederant in via Flaminia Fabritius atque Nauarrus, & copias in eos colles qui ſunt ad dextrã haud multum ardui opportunis in locis erexerãt, & tormentis tantum hoſtes impetebant, eo conſilio, vt ſi Galli ab innata alacritate inducti, vti tot recentibus elati victoriis inſtructa acie ſubiiſſent, iniquiſsimo loco dimicare cogerentur. Sed tanta conſpectis Gallis Hiſpanos pugnandi cœperat auiditas, vt æquo vel iniquo loco manus conſerere minime recuſarent, inuaſeratq. non minor religio eorum animos quàm alacritas: nam ad legatum concionantem centuriones & milites accurrebant, poſtulantes, vt authoritate pontificia nominatim ab omni noxa luſtrarentur. Tantuſque erat concurſus ſacram purpuram manu tangere cupientium, vt nimia pietate ſigna deſeri & diſſolui ordines periculoſa cõfuſione viderentur. Legato & ducibus præ gaudio manabãt lachrymæ, quum in Hiſpanis rapinis & cædibus aſſuetis tantam religionis curã, tantumq. contẽpta morte pugnandi ardorẽ ineſſe cõſpicerent. At dum duces obſecrãdo atq. obteſtãdo milites retentarent, ne tam propinquo hoſte toti ordines omnino ſoluerentur, legatus prælata argentea inſigni cruce in nomine trini numinis vniuerſos ab omnibus criminibus expiauit, promiſitque æternæ vitæ præmia his omnibus, qui pro tuenda Chriſtiani pontificis dignitate dimicando cecidiſſent. Ferunt Foiſseium iuuenili ferocia numerum atque apparatum hoſtium facile contemnentem ea die prælio decertare cupiuiſſe, ſed Hiuonis Alegriæ monitu fuiſſe retardatum, qui aduerſus ſibi notos & inuictos veteranos

& Gallicæ

& Gallicæ militiæ peritiſsimos duces, temere ex iniquo loco minime inuadendos eſſe prædicabat. Dirempto equeſtri leui prælio Foiſſeus directis itineribus ſub Foro Cornelii ad læuam promouit caſtra, eo conſilio vt ad expugnandam Rhauennam maturaret, ratus aut ceſſuram vrbem non multum muro validam magnis viribus oppugnanti, aut ſi hoſtes auxilio ire pergerent, adfuturam occaſionem vniuerſo prælio dimicandi, quam ſibi cunctis artibus parandam arbitrabatur, quando collatis ſemel ſignis nihil omnino de victoria dubitaret. Erat enim rebus fermè omnibus ſuperior, tormentorumque præſertim apparatu, quæ non vti apud Hiſpanos tardiſsimis boum iugis, ſed inſuefactorum ac agilium equorum ceruicibus trahebantur. Habebat & leuem armaturam equeſtrem dimidio ampliorem, & multo etiam exercitatiorem. Sed præcipuum robur erat in Germano pedite veterano, omni armorum ornatu conſpicuo, qui duodecim quingenariis cohortibus, & exercitus & caſtrorum frontem obtinebat, cuique nulli milites ſtabili & campeſtri in acie pares futuri viderentur. At Legatus & pontificii Hiſpanique duces de itinere & de toto Foiſſei conſilio coniectura iudicantes, M. Antonium Columnam ſummæ ſpei Romanum ducem Rhauennam mittunt. Eius alæ equitum adiungitur Petrus Caſtrius leuis armaturæ equitum præfectus, & cum eo fortiſsimi centuriones cum cohortibus Parèdes & Salazarius. Quibus ire dubitantibus ſinguli duces & ante alios Legatus iureiurando pollicentur, ſe quum periculum vrgeat, neq. eam vrbem neque ipſorum præcipue ſalutem eſſe neglecturos. Porrò Foiſſeius Rhauennam delatus, prolatis ſtatim tormentis, tanta vi quaſſare mœnia eſt adortus, quanta maxime ab vllo alio duce, qui interfuerant, vllibi factum fuiſſe meminiſſent. Dirutis namque muris, & nonnullis hoſtium in opere & defenſione verſantibus ad ingeminatos tormentorum ictus interfectis, triplici acie inſtructa murum ſubiit, tanta alacritate & contentione militum, vt quiſque, quo magis in oculis ducis eſſet conſpicuus, ante alios efferendo ſeſe prægredi conaretur. Diuiſus enim erat labor inter nationes, vt ſublata penitus inuidia, omnes honore ſimul atque periculis æquarentur. Denos quoque equites cataphractos ſingulæ turmæ ex fortiſsimis iuuenibus tribuerant, qui ante pedites dimiſsis equis grauioribus protecti armis ſubibant. Certatum eſt aliquot horis vtrinque vehementiſsime. Non deerat enim ſibi in tanto rerum diſcrimine Antonius & cæteri duces, qui ab idoneis locis tormenta maiora minoraque inceſſanter emittebant, & è ſummis ruinis ſulphureos globos ſaxaque & ingentes trabes prouoluebant. Sed magno vſui erat eximiæ magnitudinis ænea colubrina, quæ ab angulo propugnaculi in latus ſubeuntium agminum ſæpius emiſſa, multos miſerabili ſtrage edita violenter abripuit, & foſſam fœde laceratorum militum cadaueribus repleuit. Deſiderati ſunt plerique viri fortes, & in his Spineus tormentorum magiſter, vir ſummæ authoritatis ac induſtriæ, & Satillonus inter

præfectos equitum clariſsimus. Ex his verò qui in muro propugnabant, periere duo Dentitii fratres Neapoli honeſtiſsimo loco nati, quum alter in locum tormento interfecti & iacentis ad pedes fratris, ad non dubiam mortem ac laudem intrepide ſucceſsiſſet. Foiſſeius cum detrimento repulſus, vbi didicit Fabritium atque Nauarrum cum omnibus copiis aduentare, qui exaudito tormentorum frequenti reboatu, & animaduerſo Rhauennatium atque præſidii periculo caſtra promouerant, à Rhauenna propere diſceſsit, ne interclusus, ſi diutius hæreret, ſibi neceſſe foret ancipiti prælio decertare. Fata quoque quæ omni humana ratione uehementius impellunt, eũ haud dubie uel inuitum in eos campos pertrahebant, qui eſſent & ab eius interitu, & ab inuſitata, cunctiſque prope gentibus funeſta clade nomen habituri. Educto exercitu validam manum in tergo conſtituit, quæ erumpentes è Rhauenna hoſtes conuerſa fronte ſuſtineret. Peruenerant pontificii ad Roncum vſque amnem, qui Vitis antiquitus fuit, quum biduo ferè continenter & in agmine & in ponendis caſtris equeſtri prælio decertaſſent. Erat in fronte amnis, iuxta cuius aggerem Nauarrus peditatum omnem depreſſo loco collocarat, eumque præſepſerat paruis curribus, quibus ingentia venabula erant præfixa. Equitatum in tria diuiſum agmina Fabritius Padulius, & Caruaial idoneis in locis inſtructa acie conglobarant. Toti verò leuis armaturæ equitatui præerat Daualus Piſcarius Fabritii gener, qui ab his infauſtæ militiæ primis ſtipendiis, ſummorum poſtea ducum gloriam æquauit. Relinquebatur Foiſſeio exigua ſpes parandi commeatus, quum magis ac magis à Ferraria Padoque diſcederet: propterea vel ob id etiam maturius confligere properabat. Venerat ad eum Alfonſus Ferrariæ princeps præcipua belli cauſa, vt quam debebat regi de ſe bene merito præſens operam præſtaret, ornatiſsimamq. alam & magnum tormentorum apparatum adduxerat. Huic & Seneſcalco Normanniæ cura primæ aciei fuit demandata, ſecundæ & tertiæ præfuere incliti duces, & ante alios Alegria atque Palicia, qui erant omnium & ætatis honore & rebus geſtis longe clariſsimi: Ipſe Foiſſeius, vt imperatorem decuit, nullum ſibi certum locum deſumpſit, ſed cum turma nobilium prouectus ad ſingulos ordines animo maxime excelſo & ſermone alacri modo Germanos & Italos, modo Gallos & Vaſcones hortabatur, vt intrepide cum his congredi vellent, qui tantum cum Pœnis & Mauris inermibus in Africa pugnare aſſueti, vix primum veteranorum militum impetum eſſent laturi: peruentum iam eſſe ad laborum finem, & parata eſſe præmia, quæ non modo meritis, ſed ipſorum etiam vel immodicæ cupiditati ad ſatietatem æquarentur, ſi opinionem quam ipſe de omnium virtute, facto ſæpe periculo cumulatiſsime concepiſſet, vti viri fortiſsimi minime fefelliſſent. Erat Foiſſeius imberbis adhuc, & præclara facie maxime decorus, ſed micantibus oculis à generoſa militarique ferocia valde terribilis, & quod ſpes ipſas & ſtudia militum vehementer

mentер

menter excitabat, dux etiam fortunatus ab omnibus habebatur. Incitatis ad prælium militibus, tormenta vnius præcipue Alfonſi conſilio amnem,loco mare verſus à caſtris hoſtium inferiore,ſunt traducta, quæ mox ille ita magno in obliquum circuitu prouexit, vt in latus & terga hoſtium citatis iumentis verterentur. Interim Germani ſubitario ponte, Vaſcones & reliquus peditatus humilibus vadis amnem tranſibant; equitatus turmatim ab omnibus locis in aduerſam ripam abſq. vllis incommodis euadebat. Leuis autem armatura equeſtris, vtrinque latus effuſa ita pugnam ciebat, vt proſpectum, vti planis accidit in locis, ſpeculantibus ducibus adimeret. Iam pilæ Gallicæ ingenti ſtrepitu maioribus tormentis emiſſæ,multa ſtrage equorum atque hominum edita,per medias acies prouolabant. Iam Gallicus equitatus fermè omnis,peditatus verò magna ex parte, flumen tranſierat. Iam denique prope ipſum ardentis prælii diſcrimen erat peruentum, quum Fabritius acri iudicio victoriæ diffiſus,Nauarrum vehementer eſt obteſtatus, vt ſeſe tandem inde expediret,& cum dimidiato hoſte potius quàm cum integro congredi vellet, neque amplius cunctaretur,ſed peditatum confeſtim verſus amnem in hoſtes educeret, ſe quoque ſtatim eò cum vniuerſo equitatu illaturum ſigna,atque ita diſiunctos & in tranſitu hærentes ac impeditos in flumine facile conciſuros. Sed Nauarrus fatali pertinacia, ſalutari conſilio nequaquam animum inflexit, vtpote qui ſub aggere depreſſo tutoque loco conſtitutis legionibus ſibi omnino expectandos hoſtes, non vltro inuadendos importuna ratione decreuerat,ita vt exitiali propoſito deſeruiret, nihil tanta & miſerabili equitum clade commoueretur. Confiſus etenim mirifice militum virtuti & carrorum item munimentis, in animum cæca obſtinatione peruerſum induxerat, ſe deletis etiã equitibus vno incolumi peditatu victoria haud dubie, nequaquam communicata cum ſociis laude,potiturum. Adiuuit etiam obſtinati hominis inſaniam ſuorum tormentorum reſpectus, quæ perite collocata, emiſſaque ſtrenue Gallicum peditatum, veluti clades alternante fortuna,perquàm effuſe proſternebat. Fabritius fremens & gemens,vbi totũ equitatum animaduertit ingenti ea clade perturbatum,& multos duces in oculis crudeliter interfectos, ne inglorius caderet, cum globo reliquorum equitum in confertos hoſtes incurrit: vbi cum ad interitum ſuorum aliquandiu pugnaſſet,ab Alfonſo captus eſt,& à Gallorum iniuria, id ipſo obnixe deprecante, egregia fide ſeruatus. Eadem conſilii fortuna Padulium excepit,quum alas ſecundæ aciei per campum foſsis & vepribus impeditum nequaquam conferto,ſed diſsipato agmine,veluti deſperato meliore exitu,protinus induxiſſet. Captus eſt & Daualus Piſcarius fuſa vniuerſa leui armatura equeſtri,multis ſuſceptis vulnerib. egregie repugnans. Cardonius verò ipſe inuſitata tormentorum clade conſternatus, vix mentis compos inauſpicati imperii relictis inſignibus, & cum eo Caruaial tertia acie fermè integra,& Antonius ſimul Leua, qui

poſtea raræ felicitatis dux euaſit, continenti curſu profugere. Tum vero appropinquãtibus Germanis Nauarrus inſigni quidem, ſed nimis ſera virtute, legionibus ſuis prælii ſignum propoſuit. Strauerant ſolo prona corpora ſuopte ingenio milites, vt præteruolantes ferreas pilas euitarent. Itaque ſeſe atque haſtas protinus erexere, tantaque animorum alacritate Germanos inuaſere, vt nunquam ab vlla hominum memoria aut ferocius aut acrius ſit concurſum. Accidit autem vt ante ordines progreſsi duo longe omnium nobiliſsimi duces, armis criſtiſque conſpicui inter ſe ex prouocatione decertarint, Iacobus Empſer Germanus, Hiſpanuſque Zamudius, ſed cadente Germano vtraque acies ſtatim procurrit, cæſique ſunt vtrinque fermè omnes noti Centuriones, vixque Germanus confertiſsima ſua phalange, Hiſpanorum vim ac audaciam ſuſtinebat, quum inclinati plerique ſcutiſque protecti, ſubter hoſtium haſtas inermia femora breuibus gladiis fodiendo, cædendoq. ad mediam fermè aciem perueniſſent. Non procul inde Vaſcones occupata via, quæ inter aggerem ac ipſum flumen intererat, Italicas cohortes, iam multo à tormentis detrimento accepto perturbatas, clamore edito ſunt adorti. Sed vbi emiſsis ſagittis ad manus eſt deuentum, vti haſtatis & denſa acie prementibus impares, facile ſunt repulſi. His opem tulit Alegria cum recenti ala equitum ſupra inſitam vim domeſtico etiam dolore concitatus, ardebat enim incredibili cupiditate ſumendi ſupplicii de Ramazotto eiuſque cohortibus, à quibus ſuperiore anno ad Ferrariam Melious filius pugnaciſſimus iuuenis ſeditione militari fuerat interfectus. Sed irrumpentem & cohortes lata ſtrage edita proſternẽtem, Fortuna maligno omine perſecuta, nouo & acerbiore quidẽ dolore obruit, quum in eius oculis Viuerroës alter filius ſuo impetu transfixus haſtis hoſtium fuiſſet, & exanimis in profluentem præcipitatus. Nec multo poſt & ipſe fortiſsimus & infelix ſenex in lugubri vindicta funeſtaque victoria confoſſus interiit. Ramazottum ingenti ſecuris ictu proſtratum & ſemianimem ſeruauere proximi Hiſpani, qui ex ſecunda acie, duce Samanecco ab alia parte Gallos Italoſque pedites reiectos vſque ad tormenta ita cæciderant, vt illi pauentes & ſaucii in latus Germanorum fœde perturbatis eorum ordinibus verterentur. Iam Germani à fronte cum hoſte pugnantes, iuſta quidem ira ſed tam exitiali quàm neceſſaria cum ſociis auertendo pellendoque ne eorum incurſu acies laxaretur, in latus certabant: eratque ob id incerta adhuc & dubia Gallorum victoria, niſi Foiſſeius vniuerſum equitatum iam vndique plane victorem, Hiſpano pediti circumfudiſſet. Nec in tanta rerum aſperitate ſeſe deſerunt Hiſpani, vti decuit ſummæ fortitudinis veteranos, quanquam continenti cum Germanis prælio fatigati, non modo promptiſsimum quenque militum & Centuriones & vexilla, ſed quòd maxime vires debilitat, & ſpiritum intercipit, victoriæ ſpem ipſam amiſiſſent. Admirabili etenim conſenſu & ſingulari pugnandi peritia, ordines atque animos conſeruant,

uant,delatique in viam hinc aggere perpetuo, illinc flumine permunitam acerrime depugnando ſeſe recipiunt. In ea receptus difficultate Nauarrus,ſeſe vltro telis obiectans,ne tantæ cladi ſupereſſet, vti poſtea dicere ſolebat,intercipitur. Eo capto,& iam vndiq. parta victoria Foiſſeius profligatis & fugientibus inſtandum eſſe clamitans, & vndique ad delendas reliquias equites cogens, dum intemperantius cum turma nobilium abeuntes perſequitur,à nouiſsimis circumuentus,& ab equo deturbatus iugulatur,neque ſe Foiſſeium & Hiſpanæ reginæ fratrem eſſe profitenti barbarus & iratus miles pepercit. Stratus eſt & iuxta Foiſſeium amplius viginti vulneribus illatis,eius patruelis frater Lotrechius, qui poſtea inter Gallos cum imperio militari ſummam auctoritatem eſt conſecutus. Foiſſeii importuna mors,haud dubie inſatiabili cædendi hoſtis cupiditate quæſita,ſicuti pleniſsimam de hoſte victoriam corrupit,ita Hiſpanis anguſta,& ob id firma fronte inſequentes Gallos faci lè repellentibus,euadendi ſpacium dedit,victoreſque ſimul à difficili pu gna ad paratam prædam protinus auertit. Cecidere vtrinque fere æqua ta clade,cum calonibus & lixis ad viginti milia, ſed in primis flos militum,& ducum fermè omnis interiit,quorum fortunæ varios euentus ſigillatim in hiſtoriis diffuſe retulimus. Interea Medices Cardinalis haud dubie prouidentia Deorum ad Pontificatum reſeruatus, quum multis circa eum interfectis,turpi fuga minime ſaluti conſulendum eſſe iudica ret,poſtquam cohortando,& cadentium animas ſuperis commendando,cum pii,tum conſtantis legati munus impleuiſſet, in Gallos equites duos incidit, quorum alterum purpuræ, & pileo ſuperbe inſultantem Plateſius eques Bononienſis,qui lateri comes hæſerat, tragula per iugulum transfodit,alterum pauentem eodem telo ſauciatum, equo deturbauit.his mox ſucceſſere Epirotæ equites,è quorum manibus ſuperuen tu Federici Gonzagæ Bozoli ſtatim eripitur,cui demum honeſtiore no mine tanquam nobili duci,atque Italo protinus eſt deditus,& ab eo adiecta cuſtodia deductus ad Federicum Sanſeuerinum,qui concilii nomi ne pro legato in caſtris & in acie armatus,& proceritatem ingentis cor poris, & præclarum in ea cauſa ſtudium oſtentarat. Ab hoc Medices quũ honeſtiſsime tractaretur, & propter veterem familiaritatem omni cum verborum honore,ac officii pietate coleretur,facilè impetrauit, vt Iulius Medices qui ex prælio cum Antonio Leua Ceſenam profugerat, tuto ad ſe veniret.Erat.n.prope ſolus,tot familiaribus varia ſorte profligatis. Iulius vbi accepta fide in caſtra peruenit, Sanſeuerino etiam concedente,continuo Romam ad Iulium Pontificem eſt tranſmiſſus, ſcilicet vt patruelis legati,qui ex publica clade in hoſtium eſſet poteſtate,ſalutem ac dignitatem Pontifici, & cæteris cardinalibus obnixe commendaret. Iulius cunctis rebus, & conſiliis detrimentiſque hoſtium ſedulo exploratis, non tantum vt domeſtici officii munus impleret, ſed vt certiora de hoſte ad Pontificem deferret,mutatis ad celeritatem iumentis

ſibi properandum eſſe exiſtimauit: ſtatimque vbi applicuit, à pontifice in ſenatum eſt introductus, vt cladem vtrinque cum cæſorum numero, tum magnorum etiam ducum funeribus haud dubie æquatam eſſe teſtaretur, & propter aduerſos falſoſque rumores, vtpote qui facile primus ex hoſtium caſtris veniebat, totius pugnæ euentum recenſendo eorum qui ex hoſtibus periiſſent ſigillatim, & ex ſociis qui ſe fortiter atque feliciter recepiſſent, nominibus recitatis, multorum animos abunde cõfirmaret. Erant enim plerique adeò mente conſternati, vt Iulio veluti deſperatis rebus ab Oſtia triremibus fugiendum eſſe trepide ſuaderent. Quoniam non ſolum à Gallis victoribus, qui adhuc ſine certo duce procul abeſſent, ſed ab inteſtino hoſte, cum toti ſacerdotũ ordini exitium, tum vrbi direptionem, & inquilinis omnibus perniciem timebant. Robertus enim Vrſinus & Petrus Marganus ſummæ nobilitatis & opinionis Romani iuuenes, à pontifice ſcelerata conſpiratione defecerant, pecuniam à Gallis acceperant, vt vrbe ſacroſanctum pontificem exturbarent, quando facile ab his vtriuſque factionis perditi ſeditioſique homines ad patrandum facinus concitari poſſe viderentur. Quæ omnia vel ob id magis ac magis erant metuenda, quoniam paulò antè grauiter ægrotante pontifice, Pompeius Columna Reatinus epiſcopus, & Anthimus Sabellus turbidiore cõſilio Romanos ad libertatem vocarant, concionatique in Capitolio aduerſus ſacerdotum imperium vti ſæuum ac impotens, nulloque iure legitimum: ita pleroſque nouarum rerum cupidos & veteres tantum Romanæ virtutis ſpiritus gerentes inflãmarant, vt niſi conclamatus ferè pontifex repente reuixiſſet, omnia crudeli tumultu conturbari manifeſte potuerint. Cæterum Iulius in calamitate ſemper ſeipſo maior & excelſior inuicto animo ingenti liberalitate copias reparat, Cardonium per agrum Picenum euadentem hortatur, vt reliquias colligat, inermes ſpoliatos & equis exornet, præbitaque pecunia copias in vnum cogat. Porrò Vrbinatem in gratiam recipit, & ſcribere milites iubet, qui propter Alidoſii cædem à patruo, eoque pontifice diductus, deprauatuſque à parum ſanis familiaribus, ſeſe Gallo regi certa ſtipendiorum conditione applicare cogitarat. Ante omnia quoque Venetias ad Sedunenſem Heluetium cardinalem ſcribit, vt nõ amplius ſex tantum millia, vti antea eſſet decretum, ſed quantam poſsit eius gentis multitudinem pecunia conducat. Adiuuant rem Veneti conſilio, opibus, ingentique ſtudio, vt mature in Italiam deducantur. Interim Galli ad Rhauennæ mœnia reductis caſtris, atq. vrbe in deditionem accepta, vt Foiſſeio & amiſsis ſub muro ſociis parentarent, contra fidem barbara feritate miſeros Rhauennates inuadunt, inermes vbique trucidant, domos templaque diripiunt, & inprimis diui Vitalis templum, quod erat perantiquis Ghotorum donariis ex auro & argento ſumptuoſiſsimè exornatum. Ipſe verò Medices legatus Petruſque Nauarrus captiui Bononiam mittuntur. Nauarrum tranſeuntem pueri & multitudo opificum

opificum ſpectandi ſtudio effuſa,indignis verborum contumeliis affecere. Nec legato ipſi defuere improbi noti ciues, qui atrocibus verbis inſultarent,quibus tamen omnibus rediens facile poſtea ſumma illa naturæ lenitate pepercit. Sed Bentiuoli fratres cum propter veterem amicitiam,quæ cũ Mediceis Ioannis ipſorum patris,& magni Laurentii tempore floruerat,ita ſuſcepere vt nihil præter libertatem deeſſe videretur. Non multo poſt Foiſſeii funere a Bononienſibus regio ſumptu ac apparatu poſt longam pompam, extructa in templo inſigni pyra celebrato; Medices legatus cum Nauarro,& plerique alii captiui nobiles Mediolanum perducuntur. In itinere autem cum eſſet Mutinæ, Blanciæ Rangonæ benignitatem ſenſit:ea erat Bentiuolorum ſoror,eximiæ liberalitatis fœmina, quæ omnibus ex mundo muliebri neceſſariis ad cultum ornamentis ſumptuoſe eum repleuit. Vnde ipſe mox effectus pontifex,vti in referenda gratia plane gratiſsimus, eius liberos & honore pilei & prætorii præfectura,&magnis militiæ ſtipendiis exornauit.Mediolani verò exceptus in Sanſeuerini cardinalis ædibus,à Vicecomitibus, Pallauicinis,Triuultiiſque patritiis ita colebatur, vt vix victor in præalta Fortuna vel humanius vel liberalius nullo prætermiſſo humaniore officio tractari poſſe crederetur.Quum eſſet Medionali,atque ibi cardinales cõcilium è Piſis reductum,vti inflati victoria criminoſiſsime celebrarent, & ſæpe Iulium pontificem pro templi foribus ad dicendam cauſam citarent,ſanis hominibus pariter imperitis effuſe ridentibus,ea pſeudoſynodus ludibrio haberi eſt cœpta,ita vt Bernardinum Caruaialem ambitioſius ad pontificatum anhelantem, pueri ſubſannando per iocum papam vocarent, nec ab armatis Gallis, & irate perſequentibus, quo minus ſacerdotibus illuderent,omnino terrerentur. Ad labefactandum autem reliquum eius concilii nomen forte Iulius Medices ab Roma ſuperuenit,qui legato patrueli breues epiſtolas & diploma pontificis deferebat, quibus præclara conceſſa facultate, expiare milites rite poſſet, qui, vti erant,quoniam in acie contra pontificem ſtetiſſent, ſacris interdicti, & omnibus diris ad inferos deuocati,ſeſe luſtrare Chriſtiano ritu & veniã à pontifice petere malebant,quàm obtemperare paucis ac ambitioſis ſacerdotibus,qui priuatis odiis & parum honeſtæ cupiditati improbe ſeruientes,& exercitui falſa ſpecie religionis decepto, & fortiſsimis ſimul & incautis ducibus ſingularem calamitatem peperiſſent.Itaque prolato euulgatoque diplomate tantus præfectorum & ſigniferorum, militumque omnis generis,qui certatim à diro crimine abſolui cupiebant,ad legatum factus eſt cõcurſus,vt vix conficiendis tabulis ſcribarum manus ſufficerent. Quæ res & familiarium egeſtatem mirifice ſubleuauit, & præ damnata concilii cauſa,Iulii pontificis authoritatem latiſsime cõfirmauit.Ob id factum,quod omnium concilii ſanctionum fidem penitus eleuabat,grauiter commoti cardinales,de Medice vehementiſsime conquerebantur, quoniam maximi regis, qui iure optimo concilium indi-

xiſſet, dignitatem deſpicere videretur, quum priuatis actionibus & ſyngraphis in aliena poteſtate cõſtitutus, vti capite diminutus, captam præclaro ordine ſynodum oppugnare contenderet, nec vereretur eorum iram adeò inſigni iniuria prouocare, in quorum eſſet po teſtate, quique captiuo duriores conditiones imponere facile poſſent, & ex arbitrio totam eius rei contumeliam vindicare. Sed ab inſigni pietate vehemens Gallorum militum conſenſus legatum vel tacentem egregie defendebat, ii enim vltro cardinales ipſos elatis verbis obiurgabant, tanquam minus religioſe Chriſtianorum & ſimplicium omnium mentes votaq. ſanctiſsima, falſis perſuaſionibus turbare niterentur. Interea Galli duces quum omnem futuri belli metum vna ea inſigni victoria ſuſtuliſſe viderentur, adnitente quæſtore Normanniæ, ſed contra nequicquam reclamante Triuultio, peditatum fermè omnem dimiſerunt. Quæ res ſicuti ab exitiabili auaritia initiũ cœpit, ita luctuoſum admodum bello finem parans, Gallos ab Italia nullo prope negocio exegit. Namque Heluetii à Iulio pontifice & Venetis multis obſecrationibus atque ſtipendiis ad arma exciti, ſublatis repente ſignis per Rhætiam ad Tridentinas Alpes properabant. Erat enim tum vicatim Gallo regi maxime infenſi, quod ille poſt partas (vti dicebant) ipſorum ſanguine victorias, ingrate atque auare ſtipendia ſolita ſuſtuliſſet, deſpectaq. virtute Heluetia, Germano pedite ad ſuæ gentis ignominiam vti cœpiſſet. Nouo quoq, ab his ſuſcepto bello impenſe fauebat Maximilianus Cæſar Gallorũ opes tantis partis victoriis haud dubie reformidans. Nam ſuper inducias Venetis conceſſas, à concilio Piſano abrogata omni ſua priſtina procuratione diſceſſerat, & edicto monuerat Germanos, qui in partibus Gallorum erant, vt domum in Germaniam redirent, iterq. Heluetiis & cõmeatum per agrũ Rhæticum amice præbuerat, ac demum Tridenti & Veronæ omnem eorum multitudinem abſq. vlla dubitatione receperat. Quo terrore Palicia perculſus, ad quem interfecto Foiſſeio militaris imperii ſumma redierat, aduocare duces, cogere vndiq. ad ſigna milites, à Florentinis auxiliares equites poſtulare, & parare vndiq. præſidia maturabat. Sed alæ & cohortes tot præliis vehementer attenuatæ, & peditatus Italicus quæſtorum auaritia, togatorumq. iudicio importuna dimiſſus, reuocatiq. edicto Cæſaris bona ex parte Germani, & dilapſi vndiq. Epirotæ, Galli, Vaſcones, & qui vno nomine Volones dicebantur, infrequentia ſigna reddiderant. Cum his tamen copiis Palicia non tam viribus quàm famæ rerum geſtarum confiſus, ad hoſtes in Mantuanum agrum contendit. Interea cardinales quum nihil de Heluetio Venetoq. bello in ampliſsima recentiq. victoria dubitarent, propter inuſitatam aduentantium hoſtiũ celeritatem timore præpediti, concilium repente diſſoluunt, vt illud inauſpicato Piſis cœptum, & tum Mediolani improſpere renouatum, in vlteriorem Galliam transferrent. Mediolano itaque profecti multis de cauſis, & iubente Rege, ſecum Medicem legatũ in Galliam ducunt. Ven

tum

tum erat ad Carium vicum inTicinenſi nō longe à Pado ad eam ripam quæ ex aduerſo pertinet ad Baſsinianam,ea Auguſta Battienorum antiquitus fuit. Ibi Medices forte oborta vel ſimulata leui ægritudine facile à cuſtodibus impetrauit,vt ea nocte Carii conquieſceret, dum cæteri cardinales, magnique eorum comitatus cum turba omni miniſtrorum & militum nauigiis pertranſirent. Id ſpacii nactusMedices per abbatem Bongallum familiarem ſuum, qui poſtea Nepeſinus fuit epiſcopus,perquiſiuit an in eo vico aliquis eſſet vir nobilis,cui tuto ſalutem ſuam commendaret.Huic diuinitus forte oblatus eſt Raynaldus Zactius miles veteranus equeſtri natus familia, qui magnas in agris paternis agreſtium hominum habebat clientelas. Itaq.abbas hominem ſecreto cum lachrymis ſuppliciter eſt cohortatus, vt ſummæ nobilitatis, ſummæque ſpei cardinalem, coniectum in eas miſerias & qui haud dubie ad perpetui carceris pœnam in Galliam traheretur,è manibus barbarorum eripere vellet,qui temulenti aut intempeſtiue vagari,aut ſomno oppreſsi cuſtodias negligenter obire cōſueuiſſent.Raynaldus qui ſuopte ingenio Gallico nomini erat infenſus,propter memoriam magni Laurentii & Mediceæ familiæ,quæ apud omnes erat venerabilis,facile liberandi hominis negocium ſuſcepit:ea tamen cōditione vt nihil ſe perficere feliciter poſſe fateretur,niſi eius vicinæ Viſimbardum aduerſæ factionis,ſed tamen ab ſe nequaquam alienum iuuenem, in partes patrandi facinoris adduxiſſet.Id ſi ab illo impetraretur,ad eum in hoſpitale diuerſorium ſe vnū ex pueris ſtatim miſſurum, qui pro teſſera cuncta parata eſſe renunciaret.Cum hac ſpe abbas ad Medicem eſt reuerſus. Nec mora Diis bene iuuantibus obſecranti Raynaldo,quanquam ægre & cunctanter,annuit Viſimbardus.Itaq.ad abbatem nuncius propere mittitur. Verum ei abbatem in turba quærenti, non Mediceus, ſed alter genere Gallus abbas cuſtodiæ præpoſitus oſtenditur, cui ille in eodem nomine deceptus miſerabili errore cuncta parata eſſe denunciat,adeo vt tam probe cōceptis conſiliis Fortuna immitis inuidere videretur.Sed Gallo contracta fronte & ſua lingua ſe nihil parari iuſsiſſe extemplo reſpondente, errorem puer agnouit,& præſenti quodam cōmento inducto inde ſeſe protinus explicuit, ita tamen,vt ſuſpicionis aculeum relinqueret apud eum, verba & vultum pueri cogitatione reputantem. Ob eam rem abbas non multo poſt maturius quàm ſtatuerat profectione indicta,eductoq.agmine ad Padum cōtendit,fruſtra moras alias atque alias nectente cardinale, vt Raynaldo ſpacium cogendis agreſtibus opportune præberetur. Iam totum agmen ad flumen peruenerat,multiſq.tranſmiſsis,ipſe planè inter poſtremos anterioribus mulæ pedibus nauigii proram attigerat, quum à tergo exauditus clamor, & aduentantium conſpecta acies mulam auertit.Ita ſuperuentu Raynaldi penè ſine vulnere fugatis Gallis,legatus eripitur.Nec multo poſt abiecta purpura, militari ſago indutum, traiecto noctu Pado,ad caſtellum Ligurum deduxêre. Id erat Bernabo

uis Maleſpinæ Viſimbardo ſanguine coniuncti ibi nouum quoq. diſcrimen adiit. Nam vir ille vti erat Gallicæ factionis ne fortunas ſuas in diſcrimen deuocaret, monendum & conſulendum ſuper ea re Triuultium exiſtimauit, fremente fruſtra & fidem implorante Viſimbardo. Tum verò legatus in ſphæriſterio fœde cuſtoditus de ſalute libertateque deſperare cœpit, & vehementer Fortunam incuſare, quæ tanta acerbitatè ſpes omnes eluderet, & ſibi immerenti alios ſuper alios inſatiabili malignitate laqueos pararet. Sed Triuultius grauis & vere Italus imperator, quum iam Galli à ponte Mincii tanta premente hoſtium multitudine eſſent deiecti, & in effuſam fugam planè coniecti, Maleſpinæ reſcripſit res eò eſſe deductas, vt non eſſet de cardinale, qui Fortunæ beneficio ſemel euaſiſſet, magnopere cogitandum. Itaque Bernabos ſe ipſo factus humanior legatum noctu dimittit, eumq. ſeruorum perfidia ſimulat effugiſſe. Ille ad vicum Iriæ adiuuante quodam ſacerdote, & coëmptis per eum pernicibus iumentis, Placentiam peruenit: atq. eo tutius, quòd tum forte Placentini, perditis Gallorum rebus, Iulio pontifici deditionem faciebant. A Placentia demum traiecto Pado Mantuam eſt profectus, vbi in Andina villa, ſumma benignitate eum Franciſcus princeps congeſtis opportunis muneribus abunde recreauit. Interea Palicia ad Vallegium Mincii ponte depulſus, copias omnes amiſſa Cremona Ticinum reduxit; affuereq. illico Heluetii, & cum his Paulus Baleonus, qui optime inſtructam legionem & quadringentos cataphractos, biſq. totidem leuis armaturæ equites, & magnū tormentorum apparatum adduxerat. Itaq. mœnia ad arcem tormentis quati cœpta, Sed nihil magis Gallos exterruit, quàm cohortes ratibus in proximam & coniunctam vrbi inſulam traductæ: per eas enim intercluſo ponte lapideo, euadendi Gallis facultas eripi videbatur. Itaque Palicia nihil ſibi amplius Ticini morandum arbitratus, vt equitatum in quo totius Galliæ ſalus & decus ſpeſq. omnes ſitæ erant ab omni diſcrimine conſeruaret, ponte lapideo ſigna educit, ſtatimq. hoſtes à porta noua ſimul & ab arce deſerta irrumpunt, & cum Germanis per totam vrbis longitudinem, ad pontemq. maxime dimicant, eos enim Galli, vt ipſi ſine periculo abirēt, omnium poſtremos reliquerant, haud dubie à tanta multitudine trucidandos. Sed Germani admirabili cōſtantia ſeſe recipientes, quum egregie ſuſtinendo haud magnis acceptis detrimentis, ad alterum Graualoni pontem, qui erat ligneus, perueniſſent, diffractis aſſeribus equorum pondere ad multorum exitium pons eſt interruptus, atq. eo modo Germani Galliq. omnes, qui tranſire nequiuerant, cæſi captique ſunt. At Palicia Pado ponte ſuperato quem Triuultius cautiſsimus ſenex opportune conſtruxerat, rectis itineribus in Galliam contendit, quoniā Henricus Britanniæ rex, ſuſcepta defenſione Romani pontificis, ingentem claſſem cum validis copiis in Aquitaniā tranſmiſiſſet. Eo modo paucis diebus Mediolanenſe imperiū Gallis eſt ereptum, & Maximiliano Sfortiæ vti legitimo principi, Iulii pontificis Venetique

netique Senatus auſpi ciis,& vna maxime Heluetiorum virtute reſtitutum. Ab hac victoria Cardonius excitus,collectis vndique Hiſpanis, & reparato equitatu in Galliam Togatam redire maturabat, Vrbinasque ipſe præmiſſo Troilo Sabello,qui oppida,atque arces reciperet,cunctis propenſiſsima voluntate ad priſtinam fidem redeuntibus Bononiæ appropinquabat. Quibus de rebus Bentiuoli omni ſpe præſidii,Gallis Italia pulſis,omnino deſtituti,magnopere ſibi timere cœperunt,Bononienſesque ipſi à Pontificiis copiis ſingularem cladem expectabant: nam maturæ ſegetes erant in agris,& iam frumenta ſuccidebantur. Quibus amiſsis ſi obſiſtere & Bentiuolorum in fide permanere vellent,nulli erat dubium,quin breui populus omnis inopia cōmeatus,& dira fame conficeretur. Gerebat tum ſummum in vrbe magiſtratum Franciſcus Elephantutius.Is animaduerſo rerum diſcrimine amice & grauiter Bentiuolos in Senatum vocatos eſt cohortatus,vt prudentium more Fortunæ cedere potius vellent,quàm obſtinate perſiſtendo his periculis ciuitatem obiectare,quæ ſupremam omnibus calamitatem eſſent allatura: Poſſe ipſos ſpe integra, ſi patriam incolumem ſeruarent, alio tempore conuerſis rebus ab ea ipſa,quæ tum deprimeret,Fortuna ſubleuari. At ſi patriam perdere pergerent,eos non modo reditus ſpem, ſed fortunarum omnium,& ſalutis protinus amiſſuros.Iam enim Caſtellii Bentiuolorum inimici ædes ſuas prætorio propinquas armatis compleuerant, & maiores tumultus in dies propter multorum ſimultates in vrbe timebantur. Ob eas res & propter Elephātutii orationem,quæ ex ore totius populi & patritiorum emitti videbatur,Bentiuoli tutiore,ac honeſtiore conſilio ſuſcepto neceſsitati parēt,pacatoque agmine cum omnibus impedimentis & clientibus ſuis vrbe excedunt. Quibus rebus cognitis Medices legatus Bononiam,vt ibi Rempublicam,ſicuti ſui erat muneris administraret,propere ſe contulit,& cum ſingulari omnis generis hominum gratulatione reductis exulibus eſt receptus. Nec multo poſt in vrbe Mantua ad conſtituendam in Italia pacem conuentus indicitur. Ibi affuere duces,principumque legati,& ante alios Matthæus Langus Gurcenſis cardinalis pro Cæſare ſummæ authoritatis in Italia procurator. Quo præcipuo diſceptatore de cōditionibus belli & pacis, & de toto iure imperiorum & fœderum agebatur. Proinde legatus Medices eo Iulianum fratrem miſit: actumque eſt propenſiſsima omnium voluntate de reducendis Mediceis. Quoniam Florentini authore Soderino Lucam Sabellum Alexandrumque Triuultium duces ſuos cum aliis equitum auxilio Gallis miſiſſent. Aderat pro Florentinis Ioannes Victorius Soderini frater,qui negabat id fœdus,quod cum Ferdinando rege antiquitus eſſet,vlla in parte à Florentinis fuiſſe violatum. Abunde id demōſtratum eſſe recenti Rhauennati bello,quum Florentini in neutram inclinantes partem,Gallis ſimul ac Hiſpanis & commeatum & receptum pari benignitate præbuiſſent.Nec referre quòd pro defendēda Inſubria

ex peculiari fœdere Gallis auxilia miſerint, quãdo pari lege eadem Ferdinando regi pro tuendo regno Neapolitano præbere tenerentur. Sed quum hæc vna maxime pecunia facile poſſent expiari, Victorius ſcientia iuris & æqui potius quàm his artibus inſtructus, quæ ad tractãdas res grauiſſimas neceſſariæ exiſtimantur, totam ſpem rei componẽdæ fœde corrupit, quum dubitanti auaroque animo tenacius quàm oporteret pecuniis parcendum arbitraretur, nec externis & militaribus ingeniis propter lubricam eorum fidem, uti cautus iuriſconſultus uel data pecunia confideret. Itaq. dimiſſo conuentu Florentini hoſtes iudicantur, Medicique legato Hiſpanorum copiæ tribuuntur, quas Cardonius in Bononienſem agrum adduxerat: Iulius ipſe pontifex propter memoriã Piſani conſilii Soderino infenſus, erga Mediceos præclarum ſtudium oſtendebat, quanquam Vrbinas eius imperator occultis de cauſis ad eam expeditionem neq. tormenta neque eas equitum alas cõceſſerat, quibus præerant Vitellii & Franciottus Vrſinus Mediceis ſumma neceſsitudine coniuncti. Sed illi nõ impetrato commeatu, deſertis alis ad præſtandam eo bello operam, cum legato proficiſcuntur. Apennino tranſeuntibus Hiſpanis, Ramazottus cohortes ſuas adiunxit, qui ex montanis bellicoſiſq. hominibus quodam beniuolentiæ iure potius quàm imperii magnam & peritam locorum multitudinem armare ac educere erat ſolitus. Populi quoq. Bononienſes patritii, quorum in Alpibus ſingularis erat authoritas, copiis & commeatu, itemq. frequentibus operis ad ſternendas vias, & iumentis quibus tormenta traherentur, Mediceos liberaliter adiuuabant. Soderinus vbi hoſtes aduentare certius cognoſcit, patritios viros circiter viginti, quos Mediceis fauere arbitrabatur in curiã vocatos, in cuſtodiam tradit, legatos ad Cardonium mittit, ei munera ampliſſima & ſtipẽdia militibus pollicetur, ciuitatemque promittit eoſdem hoſtes & amicos habituram vti ipſi fœderati reges ex arbitrio præſcripſerint, modo ab iniuria abſtineant, reiectiſque Mediceis præſentem reipublicæ ſtatum minime conturbent. Interea Prati oppidi mœnibus tormenta admouentur, & vicinæ vrbes ad defectionem ſolicitantur. Contraxerat in oppidum Lucas Sabellus magnam ſed inconditam armatorum agreſtium multitudinem, & oppidi portas pernicioſo cõſilio multa congeſta materia glebaque præſepſerat. At Hiſpani quum ægre muram perforarent, altero præſertim maiore tormento forte perfracto, vixque binis armatis aditus in oppidum eſſet patefactus, ad propugnaculum recõdito in ſinu ſcalas admouent: Singuli ſenſim magno & difficili aſcenſu in murũ euadunt, explicatoq. vexillo, & alacri clamore edito duob. propugnatoribus interfectis alios in fugã vertũt. Interim Sabelli milites, qui ad perfoſſum murum Hiſpanis irrumpere conantibus haud ſegniter ex æquiſsimo loco repugnabãt, vbi ſupra ſe hoſtes in muro diſcurrẽtes cõſpexere, repentino metu cõſternati, ſingulari ignauia locum deſeruerũt. Ita totus exercitus nullo accepto incõmodo ad cædem & ad prædã celeriter

celeriter

leriter eſt introductus. Sabellus nequicquam pauidos & fugientes in aciem cogere conatus, cum paucis in arcem profugit. cætera omnis agreſtium & oppidanorum multitudo, quum effugere obſeratis portis nequiret, armaque proiiceret, crudeliter ab Hiſpanis eſt interfecta, tanta ſæuitia in inermem turbam & ad Deorum templa refugientem ferro graſſantibus, vt Gallorum & Germanorum crudelitatem ac auaritiam in Brixiana clade ſuperarint. cæſa enim ſupra quinque milia hominum inermium dicuntur. Legatus tamen flendo, & notos quoſque milites deprecando, Iulianuſque item frater & Iulius patruelis multos conſeruarunt, quum neque pecuniæ neque periculis vllis parcerent, & ſeſe vulneribus obiectare minime dubitarent, modo ante omnia matronarum & virginum pudorem aduerſus militum libidinem tuerentur. Rebus, vti Prati geſtæ fuerant, Florentiæ nunciatis, ſicuti magnus timor populum inuaſit, ita optimates Soderino infenſi animos attollere cœperunt. Porrò Soderinus omnes copias intra vrbem recipit, ſenatum aduocat, variis dictis ſententiis legati iterum ad Cardoniū decernuntur, qui hominem ingenti promiſſa pecunia expugnent: dicebant enim Florentini ex vetere proloquio nihil eſſe ſatius ac expeditius, quàm duriſsimis reipublicæ temporibus vna vel immenſa pecunia patriam omni periculo liberare. Cardonius admiſsis legatis, quanquam erat ingenio ciuili atque eo admodum verecundo, conditiones tamen ampliſsimas & propoſita præmia ita propenſis auribus admittebat, vt illa præclara animorum expugnatrix Sacra pecunia & fidem ſimul & decus ipſumque pudorem elidere videretur. Sed legatum Mediceoſque omnes omnium fidem implorantes, Padulius ante alios & Andreas Carrafa, quorum eximia erat authoritas, apertis ſermonibus adiuuabant, quum intereſſe putarent ad Cæſaris & Ferdinandi regis dignitatem & totius Italiæ quietem cūctos opprimere, qui Gallorum partes ſequerentur. Mediceos enim ſi reducerent, qui antea à Gallis fuiſſent expulſi, eos & veteris iniuriæ & præſentis beneficii memoriam animo nunquam eſſe depoſituros. Interea Florentiæ perculſo & nutante ſenatu, Antonius Franciſcus Albitius, & Paulus Victorius præſtantis animi iuuenes ad Soderinum aſcendunt, monent hominem vt dictatura abeat & curia excedere velit, ne, ſi pertinacius reſiſtat & diutius cunctetur, ſibi ipſi imprimis & ciuitati ad interitum noceat: ſi id æquo animo & pacato fecerit, neminem ei eſſe nociturum, ipſoſque præcipuos fore corporis cuſtodes, & quò velit incolumen educturos. Expalluit ad ea verba Soderinus, & quum ſibi magnopere timeret, inimicorum conſiliis obtemperauit, vtpotè qui ciuili prudētia potius quàm præſenti aliquo vehementis animi vigore rempublicam adminiſtrare erat ſolitus. Terruerant etiam hominem manifeſta prodigia, quæ ei paulò antè & dictaturæ finem, & afflictis Gallorum rebus reipublicæ commutationem præclare denunciarant. Tacta erat de cœlo porta quæ ad Patrum oppidum ducit, fulmenque ita è marmo

reis Galliæ regum inſignibus aurata lilia deterſerat, vt in alterius clientelam ciuitas haud dubie ceſſura videretur. Lapis quoque ingens qui intra curiæ limen ad primos ſcalarum gradus ædificii ſtructuram ſuſtinebat, ictu fulminis ita loco eſt propulſus, vt non turbine violento, ſed fabrili artificio dimotus eſſe crederetur. In ſumma verò curia cubiculum ipſius vbi lectus erat, fulmen intrauit, adeò blande pererrans, vt ſolam vrnam feriendo deſiiceret, qua ciuium nomina ad creandos ſorte magiſtratus educebantur. Itàque Soderinus poſt decimum dictaturæ annum ſumma æquitate ac innocentia geſta republica, dum Gallico nomini apertius ſtudet, & deſpecta nobilitate nimis ſe popularem oſtendit, exutus dignitate curia educitur, flenſque & ſalutem ſæpe ſuam ambobus obnixe commendans, in domo Victorii ſeruatur. Inde non multo poſt mutato habitu per Vmbriam ad Hadriaticum contendit, conſcenſoq. nauigio Raguſium in Dalmatiam eſt profectus. Eodem die Iulianus Medices euocantibus amicis, obuiamq. eunte Coſmo Pactio antiſtite Florentino vrbem ingreſſus, ſumma totius populi cum acclamatione ſuſcipitur. Templum primo Deiparæ virginis, quod eſt religione in vrbe celeberrimum, adit, demum non in Mediceas ædes, ſed in Albicianam domum ſe confert, ibi ſingulari humanitate & comitate Domini & Magnifici nomē repudiat, ſeſe ciuem omnibus æqualem atque omnium fratrem eſſe profitetur. Ad demulcēdos vero ciuium animos, qui Soderino fauere conſueuiſſent, ne ariſtocratia protinus induci videretur, Ioannem Baptiſtam Ridolfum in republica eximiæ ſapiētiæ virum, popularemque & libertatis maxime ſtudioſum, in locum Soderini in annum vexilliferum creant. Ioannes interim legatus ad templum diui Antonii ſuburbanum peruenit, effuſique ſunt ad eum ſalutandum cuncti ciues, ac ab his demum in paternas ædes eſt deductus, decimum & octauum poſt annum, ex quo vi Caroli octaui Gallorum regis adnitentibus veteribus inimicis, fuerat expulſus.

FINIS SECVNDI LIBRI.

VITAE LEONIS DECIMI, LIBER TERTIVS.

MEDICEIS in patriã receptis, & ab his ex ærario ſtipendio militi perſoluto, donatiſq. ducibus, optimates ad ordinandam rempublicam conſilia atq. animos reuocarunt, quoniam Ridolfus cuncta regerat ex ampliſsima formula ſtatus popularis, qui & nobilitati ſingularem contumeliã dictatore Soderino ſemper attulerat, & omnẽ Mediceorum authoritatẽ conuellere videbatur. Itaque armatus omnis populus de more adconcionẽ vocatur. Vexillifer Ridolfus cum magiſtratib. in veſtibulũ curiæ deſcẽdit, aſſenſu & clamore populi quindecim viri reipublicæ conſtituendæ, quum nomina præcones recitarẽt, extemplo creantur: ab his demum ſeptuaginta totius ciuitatis longe grauiſsimi & Mediceis amiciſsimi viri ſunt delecti, quorum perpetuo conſilio reipublicæ gubernacula traderẽtur. Ex eo etenim numero decemuiri, qui belli & pacis, & octouiri, qui vitæ & necis ſummam haberent poteſtatem, creantur. Vexilliferatum, vti erat antiquitus, bimeſtrem tantum fore in poſterum decernunt. His conſtitutis rebus & cohorte præſidio curiæ impoſita, contra vim ſeditioſorũ ciuium; Iulianus ſago depoſito, & ſumpta ciuili toga nihil ſeſe ad principalem fortunam cunctis vna modeſtia gratiſsimus efferebat, & reipublicæ munera paterno exemplo ſine ſatellite innocentia fretus obibat. Vix tres elapſi erant menſes, quum à nonnullis in cædem cardinalis & Iuliani conſpiratum eſt. Principes fuere Auguſtinus Caponius corpore ac ingenio inerti iuuenis, in quo nihil prorſus laudares præter familiæ nomen, & Petrus Paulus Boſcolus, honeſtis quidem literis exornatus, ſed iudicio turbidus & leuis, vti his ſæpe accidit qui ab exultantia atræ bilis inſaniæ proximi, dum præſentia non probant, immoderata & inaudita inani cogitatione perſequuntur: dolebat ſibi ereptam iri libertatem, quum rempublicam ad Mediceorum arbitrium recidiſſe cõſpiceret: quanquam illi per optimates æquiſsimos viros cuncta vrbana commoda honores & magiſtratus inter omnium claſsium ciues æquo ordine partirentur. Boſcolus Bruti virtutem & gloriam ferebat in cœlum, ſeque Brutum fore teſtabatur, ſi ſibi fidũ magni conſilii participẽ Caſsium reperiret. Nec mora Caponius, qui multa à Boſcolo ex hiſtoriis de Caſsio præclara audierat, libenter in eius nomen eſt adoptatus. Sed quum de tempore & loco cædis ageretur deque adſciſcẽdis ſociis, quorum præſidio tuti atque defenſi negocium conficerent, forte Caponio intranti Pucianũ domum, ſyngrapha ſinu decidit, in qua breuiter erant annotata nomina amicorum, qui idonei ad id patrandum facinus viderentur. Ea ſyngrapha beneficio Deorum collecta, & per Coctium Senenſem delata ad Medi-

ceos,periculum depulit. Captus namque Caponius quum in tormentis egregie tacuiſſet, prolata demum ſyngrapha, nequaquam inficiatus manum, cuncta propalauit. Eadem confeſſus eſt & ipſe Boſcolus,qui Nicolaum Valorium inſignem ciuem nominarat,atque ita de ambobus ſupplicium ſumptum. Valorius autem in Volaterranam turrem eſt relegatus: quoniam, tametſi Boſcolum de tam nefario conſilio inſano fremitu proloquentem ſæpe vti inſanum caſtigarat, nihil tamen vti optimus ciuis debebat, ad magiſtratus de ea re detuliſſet. Iiſdem ferè diebus quibus ea coniuratio feliciter eſt oppreſſa, Iulius pontifex, re pontificia ad ſummam authoritatem perducta, ex leui ſed tenaci febricula fluente ſenſim aluo moritur. Cuius morte nunciata Ioannes cardinalis lectica vectus, propter innatum ab ima ſede abſceſſum,Romam modicis itineribus ad comitia contendit. Tanto autem populi ſtudio poſtremus omnium conclaue eſt ingreſſus, vt proculdubio conſtanti omnium ſalutantium omine pontifex euaſurus eſſe crederetur: Auxerat eius ſpei famam Eraſmus Germanus ſubtiliſsimus mathematicus,qui pridie quàm Medices vrbem intraret,in corona nobilium neminem fore pontificem ex his cardinalibus qui in Vrbe eſſent audaciſsime prædicarat.ferebant etiam Marſilium Ficinum,qui eximiæ authoritatis fuiſſet aſtrologus, ex fortunata & regia geneſi, ei ſacrorum principatum, quum adhuc eſſet, puer, nec planè ſacris initiatus, omnino detuliſſe. Cæterum vbi in conclaue ſtatim eſt receptus,in partes ſuas ſibi iampridem conciliatos iuniores cardinales pertraxit.erant ii regiis ac illuſtribus maxime familiis nati, ætate opibuſque florentes, & imprimis Ludouicus Aragonius, Sigiſmundus Gonzaga,Marcus Cornelius,& Alfonſus Petrucius,quibus acceſſerant Bendinellus Saulius, & Matthæus Sedunenſis. multi etiam ex ſenioribus ea lege ſuffragia promittebant, vt & ipſi quum exirent candidati, paribus ſuffragiis iuuarentur. Erat tum ſenatus princeps Raphaël Riarius, qui ætatis honore,ſacerdotiis atque opibus cæteros omnes anteibat, quanquam ei deerant literæ atque eæ virtutes, quæ multo luculentius quàm ipſæ diuitiæ honeſtum ſacerdotē ad Chriſtianam laudem exornant. Is in magnam ſpem adipiſcendi pontificatus ab aura populari & tot circunfuſis adulatoribus facile peruenerat. Sed eum ambientem & ſingulos prehenſantem, cum ipſi iuniores eludebant, qui Ioanni candidato paratis firmiſq. ſuffragiis præſto aderant,tum etiam ei ſeniores plerunque fidem fallebant, quum quiſque ſpes ſuas aleret, & priuatis rationibus compoſitis ad ſummi faſtigii fortunam enitendum arbitraretur. Petebant enim fermè omnes, vti quiſque erat aut ſtudio principum, aut vrbana gratia, aut opibus & doctrina maxime conſpicuus. Ita dum quiſque ſenior ante omnia ſibi vni præcipuè ſtudet, & propterea cunctatius aliis ſuffragatur, Ioannem iuniores pontificem efficiunt, qui rei Chriſtianæ imperium dare potius quàm accipere vna perpetua conſenſione decreuerant. Acceſsit ad eum ante alios Franciſcus Soderinus

rinus

rinus,qui vti erat inimicus admodum capitalis propter Petrum fratrem Florentia pulſum, ab initio eum omnibus adhibitis machinis oppugnarat,moxque perſpecta iuniorum conſtantia,vti cautiſsimus ſenex in gratiam opportune redierat. Acceſsit & ipſe Raphaël, & cæteri demum omnes,adeo ſedatis propenſiſque animis, vt nequaquam ſimulāter effuſe lætarentur, quòd eum pontificem legitimis & longe ſimpliciſsimis comitiis creaſſent,qui nobilitate familiæ,morum grauitate,exquiſitiſq. literis, & ſingulari naturæ lenitate, non cardinales modo, ſed cunctos ferè mortales anteiret. Fuere qui exiſtimarent vel ob id ſeniores ad ferenda ſuffragia facilius acceſsiſſe, quòd pridie diſrupto eo abſceſſu qui ſedem occuparat,tanto fœtore ex profluente ſanie totum comitium impleuiſſet, vt tanquam à mortifera tabe infectus, non diu ſuperuicturus eſſe vel medicorum teſtimonio crederetur. Cunctis ad pedis oſculum procumbentibus LEONIS Decimi nomen ſibi deſumpſit, vtpote qui propter innatam excelſo regioque animo clementiæ virtutem, non expreſſo quidem titulo, ſed erudita alluſione magnanimi cognomentum affectaret, duorum ſuperiorum ſecutus exemplum, quibus Alexandri & Iulii auguſtiſsima nomina placuiſſent.Non defuere qui dicerent Claricem matrem pleno iam vtero leonem ingentis magnitudinis & miræ lenitatis in Reparatæ templo Florentiæ omnium maximo ſe parere ſine gemitu ſomniaſſe. Quod poſtea ſomnium ex fabulis nutricum quum puerorum ingeniis inhæſiſſet, accipiendo nomini cauſam haud dubie præbuerit, Neque Leo mox homines fefellit,quum Petrum Soderinum è Raguſio in Vrbem euocaſſet, eoque ſummo cum honore ſuſcepto Conteſinæ ſororis filio Aloiſio Ridulfo ex Soderini fratre filiam in matrimonio collocaſſet. Pepercit & ipſi Valorio, quem propere Volaterrano carcere eductum libertati patriæque reſtituit,haud dubie Caponio etiam & Boſcolo veniam daturus, niſi paulò antè octouirali iudicio damnati periiſſent. Eandem quoq.animi magnitudinem & clemētiam erga Caruaialem & Sanſeuerinum pſeudocardinales protinus oſtendit, qui quum audita morte pontificis è Gallia Romam ad comitia peruolarent, nauigio in portum Piſanum delati, atque ibi retenti in libera cuſtodia fuerant, ne,qui modo tantas turbas conciuiſſent, nouis altercationibus quieta comitia perturbarent. Eos enim Iulius iuſta hercle ira præferuidus iam ſenatu motos omnique prærogatiua ſuffragii & galeri dignitate penitus exutos, quòd conciliū aduerſus ſe concitatis regibus indixiſſent, ſi qua ſorte eos caperet, in campo Flore tanquam ſceleſtos & impios concremare decreuerat. Itaque Romam perductis, & in ſenatu ſine purpuræ inſignibus ſuppliciter veniam petentibus facile ignouit, priſtinumque eis honorem & ſacerdotia reſtituit,quum acta Piſani & Mediolanēſis & Lugdunenſis concilii penitus abrogaſſent, Lateranenſeq. concilium vti legitimum & iure optimo indictum ſolenni aſſenſione comprobarent. Leo etenim ante omnia Iulii conſilia hiſdem

prope veſtigii ſubſequutus, concilium in Laterano cœptum multis de cauſis celebrandum perficiendumq. eſſe iudicabat; vt ſaluberrimis ſcilicet decretis conſtituta republica Chriſtiana, omnis ſchiſmatis ſeditioniſque materia tolleretur. Coronatus eſt Leo pontifex ad Lateranum trigeſimo die poſt creationem, qui fuit Aprilis vndecimus, Rhauennate clade infauſtus, vt conuerſo omine ab tanta priuata lætitia & publica hilaritate ex atro longe omnium candidiſsimus redderetur. Vectus eſt etiam in pompa illo eodem equo Thraicio in quo ad Rhauennam captus fuerat, quem ab hoſtibus pecunia redemptum ita adamauit, vt poſtea vſque ad extremam ſenectutem ſumma cum indulgentia alendum curarit. Fuit autem is dies omnium qui à Gothicis temporibus Romanæ vrbi felicius illuxerint, longe clariſsimus: nunquam enim vllum vel ampliore vel ornatiore hominum concurſu ſpectaculum celebratum fuiſſe vel legendo vel audiendo meminerant. Protectæ erant aulæis regiones, ridebant ianuæ ciuium feſta fronde & floribus, feneſtræ ſtratæ tapetibus ornabantur, in omnibus biuiis triumphales arcus occurrebāt, ad veteris Romanæ magnitudinis exemplum picturis & ſtatuis mirum in modum exornati, Cardinalium & Antiſtitum comitatus vſque ad humiliora ſeruitia ſerico & purpura, multoq. item auro præfulgebat: Ipſi cardinales ſacras aureas & pictas induti veſtes militaribus equis vehebantur. Prætulit Romanæ eccleſiæ vexillum Alfonſus ipſe Ferrariæ princeps, qui ad componendam controuerſiam, & ad præſtandum officium benignis literis accitus aduenerat. Affuit & Franciſcus Vrbinas vrbis præfectus. Rhodiæ verò militiæ vexillum armatus detulit Iulius Medices; ita vt cum neque ipſe neque vllus omnino vel ſapiens crederet, in tanta ſenatorum & ſeniorum turba, quod in abditis fatis erat, eum mox Romæ regnaturum: & forte ea die coronationis ad felix augurīū mortuo Pactio Coſmo, antiſtes Florentinus vixdum exutis armis eſt effectus. Sparſa eſt à quæſtoribus per omnes regiones larga manu aurea argenteaque pecunia, tanta Leonis liberalitate, vt ipſi centum milibus aureis eam pompam pontifici conſtitiſſe faterentur. Coëmit mox à Maximiliano Cæſare amplius triginta milibus aureis Mutinam vrbem, vti moriens paulò antè Iulius faciendum eſſe monuerat: Videfruſtiumque arcis præfectum auari & peruicacis ingenii hominem Germanum, qui Cæſaris iuſsis nequaquam parebat, per Rangonos vi ac inſidiis circumuentum expulit. Adiecit demum curam omnem componendis regum controuerſiis, quum legatos vndique in omnes prouincias emiſiſſet. Sed tanta mole Gallis vndique concitatum erat bellum, vt neque tot naualcs & terreſtres apparatus ſumma ſuſcepti impenſa facile retardari, neque dira illa flamma iratis regum animis diu cōcepta vllis vel ſanctiſſimis precibus reſtingui poſſe videretur. Ferdinandus paulò antè Ioannem Nauarræ regem Cantabria expulerat, redeuntemq. cum magnis Gallorum auxiliis, & Pompelonem regiam vrbem oppugnantem iterum

rum ſuperarat, fremente Ludouico qui eum regem ſibi affinem & in clientelam à Galliæ regibus antiquitus receptum omnino reducendum eſſe cenſuerat. Britanni quoque interea duce Dorſetio Aquitaniã qua Cantabriæ iungitur ad fontem Rabidum expoſito exercitu terra marique effuſe vaſtauerant, Gallique & Britanni ambuſtis vtrinque excelſis aliquot nauibus mari ſæpe contenderant. Ludouicus ipſe expeditionem in Italiam audita morte pontificis impigre parabat: ab Henrico magni exercitus ingentes claſſes, vt ipſe in Galliam traiiceret, effuſis paternis theſauris ornabantur. Contra Iacobus Scotiæ rex à Gallo pecunia inductus, ita copias parabat, vt diſcedente Henrico totius Britanniæ regnum inuaderet. Ante alia Veneti à ſociis impudentiſsime decepti, excluſi Brixia, & contra ius & æquum & recentis fœderis leges omnibus iniuriis exagitati, ad Gallum recurrerant, cum eo qui ex hoſtibus ipſorũ nomini infenſiſsimus extitiſſet, fœdus percuſſerant. Quibus de cauſis Leo quum nihil ſibi vel tutius vel honeſtius eſſe poſſet, Iulianum fœdus ſeruare, & eoſdem ſocios quos ille habuiſſet adiuuare conſtituit: ne ſi medius inter diſsidentes intempeſtiuæque pacis arbiter eſſe vellet, & à victis pariter & à victoribus ab vtriſque deſpectus non modo odium & incommodum, ſed ſingularem etiam infamiam pararet. His initiis ſuſceptiſque conſiliis ad prouehenda demum exornandaque optimarum literarum ſtudia longe omnium liberaliſsime animum conuertit: qua vna peculiari laude Coſmus proauus & pater Laurentius priuatis viris potius quàm principib. fortuna ſimiles, ſummam ſibi & poſteris claritatẽ peperiſſent. Ante omnia ab epiſtolis ſingulari iudicio ſibi deſumpſit Petrum Bembum & Iacobum Sadoletum, qui cæteros omnes literatos Romanæ eloquentiæ laudibus anteibant. Vaticanæ verò bibliothecæ Beroaldum iuniorem præfecit, in ſcribendis Odis Horatiana iucunditate præcellentem. Gymnaſium verò accitis vndique grauiſsimarum artium profeſſoribus ita inſtaurauit, vt neque Bononienſi, neque Patauino, vel doctorum præſtantia vel auditorum concurſu concedere videretur. Auguſtinus Sueſſanus philoſophiam, & Chriſtophorus Aretinus medicinam profitebantur. Hieronymus Butigella iuris ſcientiam docebat. In humaniorib. ſtudiis eruditione ſtilo & eloquentia Parrhaſius Coſentinus erat inſignis. In Græcis literis eminebat Baſilius Calchondyles, eius Demetrii filius, qui ipſius pontificis in adoleſcentia fuerat præceptor. Singulos verò vel mediocris etiã nominis poëtas, & exquiſitis nobilioribuſque artibus inſtructos tanta benignitate ſuſcipiebat, vt omnes iam excitatis animis ab excolenda literarum ſtudia vehementer accenderentur, quum ab tanto armorum ſtrepitu, quo neglectis literis Iulii aures magnopere gaudebant, tandem virtuti locus patefactus eſſe videretur. Qua ſpe feliciſsime concepta, ab eruditis id carmen in arcu triumphali ad Hadriani pontem eſt inſcriptum, quo ſuperiorum pontificum mores cum Leonis laude lepidiſsime notabantur.

Olim habuit Cypris ſua tempora,tempora Mauors
Olim habuit,ſua nunc tempora Pallas habet.

In eo quoque arcu, qui erat ad biuium viæ triumphalis, præclariſsimo totius populi ſtudio & hoc eximiæ grauitatis & gratiæ carmen cubitali bus literis fuit inſcriptum.

Vota deum Leo vt abſoluas,hominumque ſecundes,
Viue pie vt ſolitus,viue diu vt meritus.

Florebat enim tum Roma præſtantibus ingeniis,copia incredibili rerũ omnium,& à clementiore cœlo inuſitata aëris ſalubritate, ita vt Leo tã tæ virtutis ac amplitudinis pontifex, auream ætatem poſt multa ſæcula condidiſſe diceretur.Interea dum inito ſtatim põtificatu enixe dat operam,vt inter diſcordes Europæ reges in ſpem pacis induciæ fierent,Ludouicus aduerſus Maximilianum Sfortiam exercitum omni bellico apparatu abunde inſtructum,in Italiam miſit.Is enim qui regio, militariq. animo indomitos ſpiritus gerebat,ſeſe Neapoli,Mediolano,Genuaque fœde pulſum ferre nõ poterat,adeoque vehementi repetẽdæ Italiæ deſiderio erat concitatus,vt Cantabriã dudum Hiſpanorum armis occupatam Ferdinando concedere, & Venetis icto fœdere Cremonam pol liceri minime dubitaret, contulerant enim ſeſe Veneti ad Galli regis amicitiã indignitate cõtumeliæ accenſi, quòd poſt eiectos Gallos Brixia impudenter ab Hiſpanis intercepta, ſibi ex fœdere minime redderetur.Ferdinandus quoq. vel ob id quod forte infirma erat valetudine, Cantabrici regni poſſeſſionẽ omni infamiæ,quæ ſibi à ſociis cõflaretur, præferendam iudicarat: vtpote qui felici prudentia omnes conſilii rationes,vna maximè præſenti vtilitate metiri erat ſolitus. Verum nõ defuere qui crederent Ferdinandum non tam cupiditate retinendæ Cantabriæ quàm amittendi Neapolitani regni metu adductum, eas occulte inducias cum Gallo pepigiſſe:quoniam accepiſſet Iulium pontificem liberiore voce frementẽ, comminantemq. iactare ſolitum ſe nunquam animo conquieturum,donec expulſis omnibus Barbaris, qui aliena impotenter occuparent,Italiæ liberator,vero inde parto cognomine,dici mereretur.Itaque Leo poſtquam aſsiduas Chriſtianæ pietatis cohortationes,minus ſanis auribus vndique recipi animaduertit, quanquam paci quetique ſtudere maxime decorum putabat, ſuæ tamen dignitatis eſt arbitratus Iuliani fœderis rationes tueri, ſpecioſaque & moderata imitatione ſtudium ſuum proferre, vt qui Gallis erant hoſtes, animos minime deſponderẽt,nec Galli ſuis viribus & Venetorũ amicitia præpotentes,in dubia præſertim belli fortuna,acerbius quàm deceret offen di viderentur.Quam ob rem implorantibus opem Sfortianis,quum pecunia maxime indigerẽt,viginti quinq. milia aureorũ numûm Morono legato dinumerat,quibus Nouariam citato itinere comportatis,oppor tune militi ſtipendia perſoluuntur. Eo ſe tum contulerat Maximilianus cum octo milibus Heluetiorũ,vnam ſpem atque eam quidem exiguam

ancipiti

ancipiti euentu in Heluetiorũ animis reponens, Siquidẽ illi iidem campi atque illi iidem Triuultius atq. Tramulius vti fatales belli duces ſpectabantur,qui perfidiæ Heluetiæ & paternæ calamitatis memoriam ad animum extrema ſuſpenſum cura reuocabant. Aderant quoq.ſecum eadem ſigna atq.iidem fermè centuriones eorum maxime pagorum , qui eius proditionis ignominia quondam notati,veteranorum Italorum digitis & nutibus tacite monſtrabantur. Ad hæc mala Sacramorus quoq. vicecomes,qui Mediolani obſidendæ arci erat præpoſitus,perfidioſa leuitate cum ala equitum ad Gallos transfugerat,regreſſuſq.Mediolanum omni militari præſidio nudatum,peruicerat apud ciues,vt in Gallorum verba iuraretur. Liuianus quoq. adducto Venetorum exercitu,Cremonæ partim metu partim egregia popularium voluntate fuerat receptus. Erat Cardonius atque Piſcarius , in quibus ſumma ſpes ſuſtinendi belli collocari debuerat , certiores de induciis facti , nihil ſe vel in hanc vel in illam partẽ ab ſtatuis ad Trebiam caſtris cõmouebant. Iam aliquot diebus Tramulius prolato tormentorum apparatu adeo vehementer mœnia quaſſauerat,vt late proſtratis adapertisq.mœnibus Heluetiæ legiones in ſtatione conſpicerentur,quæ nunquam adduci potuerant , vt portam clauderent ipſis etiam hoſtium caſtris oppoſitam , tantaque ſuperbis eorum ingeniis innata erat de Gallorum gente contemptio,vt vltro etiam prouocarent irriderentq. hoſtes , quod tantum inanis operæ fruſtra ſuſcepiſſent , vt aditus in vrbem pararetur , quando adapertis portis,ad iuſtam dimicationem fortib. viris, ſi animus ſuppeteret, eſſet irrumpendum. At Gallorum duces ne periclitãdo vires cum peruicaciſsima gente exploratã ab optima cunctandi ratione victoriam in diſcrimen adducerent,reductis ſilentio caſtris ad ſecundum lapidem receſſerunt: vel ob id etiam, quoniam Altoſaxum cum recentibus auxiliis Comenſi via aduentare cognouerant . Is ſuperiore anno cum Galli Ciſalpina Gallia pellerentur, Heluetiorum fuerat imperator, vir ingenti animo corporeq. multis in locis bellicæ virtutis gloriam conſequutus. Eodem quoque tempore Heluetii de Altoſaxi auxiliorumque aduentu certiores fiunt:coguntur in conſilium centuriones atque ſigniferi, diſputatur variis ſententiis , an excipienda ſint auxilia occurrendo cum expeditis cohortibus eodem itinere,ne à Gallico equitatu in patentib.campis opprimantur. Tum verò Mottinus inter Helueticos duces animi promptitudine militiæque peritia inſignis, de inuadendis hoſtibus diſſerere cœpit,quaſi Altoſaxi gloriæ inuideret,ad quem opportuniſsime auxiliorum ſuperuentu,ſeruatorum fratrum, atque inſtauratæ & excitatæ ſpei ad certam victoriam fama omnino inclinatura videretur : Quid cunctamur,inquit, commilitiones in hac parum decora deliberatione? quaſi toties victos & nihil tale timentes , ſi in eos diluculo erumpamus minime ſimus deleturi?Perrumpemus hercle & cũcta obuia ſternemus; dum ambigunt & cõſultant,an Altoſaxo ſit occurrendũ,vel manendum

in caſtris,quæ vt in nullo metu exiguoque temporis ſpacio minime munierint,præſtabo me huius periculi facile principem,ne cõſilium ab audacia potius quàm à virtute ſumptum putetis:Et meo certe ductu nihil cum auxiliis communicata laude, victoriam nobilem atque opulentam referetis.Nec mora centuriones fermè omnes feruidis & alacribus ingeniis ſublata manu Mottino fauent:pleriq.etiam eo ardentius,quo veteris ignominiæ notam, proditi ante tredecim annos Ludouici aliquo fideli illuſtriq.facinore delere cupiebant.Itaque de tertia vigilia triplici agmine,ſine equite, ſine tormentis ſummo ſilentio irrumpunt, à tribus locis vno ſimul tempore Gallica caſtra adoriuntur,ſemiinſtructas acies peditum atque equitum proſternunt,Germanos ægre,fortiter tamen & mutua quidem cum cæde ſuperant. Nec Tramulius atque Triuultius inuicti antea duces,quicquam virtute vel conſilio valent, quum & ſubitus hoſtium incurſus,& fœda fugæ facies, & cõturbata diuerſis in locis caſtra,omnẽ vel conſtantis iudicii vim, vel ferendæ opis ſpacium inter diſſonos morientium clamores eriperent. Heluetii cæſo late peditatu, & equitatu vndique pulſo,tormentis & caſtris puncto temporis potiuntur.Cecidere ad X.milia hoſtiũ,& in his viri inſignes Monfalco Gallus equitum præfectus, Aloiſius Beomontius Hiſpanus qui cohortes ductabat, Alexius Buſichia leuis armaturæ equeſtris dux nobilis. Nec ea victoria apud Heluetios,quanquam longe omnium nobilils. luctu caruit. Nam mediũ agmen à tormentis magnũ acceperat detrimentum. Atq. ipſe ante alios Mottinus colubrinæ pila diſcerptus interierat.Ipſi quoq. Germanorum præfecti Floranges atq Gemeſius, quum ſtrati multis acceptis vulneribus iacerent, accurſu Roberti Sedanii patris, qui cum inſigni cataphractorũ turma in victorum & cædentium coronam penetrarat,haud dubiè ſeruati ſunt.Hac audita de Gallis victoria, Leo pontifex aliquanto præclarius ſtudium ſuũ proferre cœpit, egitq. cum Raymundo Cardonio,vt Octauianus Fregoſius Genuam reduceretur,quoniam Adurnii Fliſciq.Iano Fregoſio paulò antè pulſo , Gallorum ſigna ac imperia ſequebantur.Subſtiterat Raymundus ad Trebiam,neque ſatis conſpicuus Gallorum hoſtis.neque ſyncerus aut vtilis Sfortianorum ſocius,quum varias nectendo moræ cauſas,id vnum contenderet,vt induciæ tantiſper aliqua vel inani diſsimulatione tegerentur,dum Fortuna huc aut illuc proclinata,belli ſucceſſum aperiret. Itaque Leone ſingulari ſtudio cohortãte,atq.omni ope contendente,Raymundus & Piſcarius in Ligures expeditionem ſuſcepere,paucıſq. diebus Octauianus ſine vulnere Genuam eſt introductus. Nam Hieronymus Adurnus & Otthobonus Fliſcus ſummæ æquitatis atque virtutis homines, deprecãtibus ciuibus, ne patriam in diſcrimen adducerent,& villas ſumptuoſæ amœnitatis exuri paterentur,ciuili potius quàm militari quæſita laude, ſponte abierant: Octauianus aſſumpto ducis nomine imperataque ciuib.pecunia,trium menſium Hiſpanis ſtipendium perſoluit.Et ad obſidendas

terra mariq.arces conſilia omnia viresq.conuertit.Hiſpani verò adiun-ctis ſibi Germanorũ copiis ad euaſtandam Venetiã ſunt profecti,quib. ex fœdere pontifex Troilum Sabellum Mutiumq. Columnã & Vrſinũ Mognanium cum aliquot equitũ alis addiderat. Interea Henricus Britanniæ rex & Maximilianus Cæſar ingens bellum in Belgio Gallis intulerunt: Traiecerat Henricus iuuenili alacritate ad decus bellicæ laudis vehementer inflammatus ſupra centum milia Britannorum adducens, vt quæ maiorum ſuorum ditionis quondam fuiſſent,armis repeteret,ab eo præſertim qui ſacroſanctum pontificem impiis armis vexauiſſet. Is enim ſuſcepti antè belli fuerat prætextus,nobiliſsimoque inde parto cognomine,pontificiæ libertatis aſſertor atque defenſor appellari & præſcribi in literis magnopere gaudebat.Addiderat Maximilianus Germanorum legiones & validam Belgarum equitum manum:obſidebatur trinis caſtris Teruanna Morinorum,& vehementiſs. tormentis oppugnabatur,quum Galli ingẽti coacto equitatu,vt commeatũ obſeſsis importarent,occaſionem conſerendo prælio præbuerunt. Itaque ad Ghingatam vicum inita eſt pugna non cæde, ſed inſigni ac maxime ſpecioſo equitum concurſu memorabilis: nam vtrinque veteranæ atque ampliſs. alæ ſtrenuique duces in eoſdem forte campos erant perducti, in queis multis antè annis Gallos, Aloiſio XI.bellum gerẽte,Maximilianus tum pene puer ingenti prælio ſuperaſſet.Non tulit impetum tantæ impreſsionis Gallicus equitatus, tametſi ab initio egregie concurrerat:Nam & Henricus cũ viginti millibus ſagittariorũ,& Maximilianuscum robore legionum aduentabant.Itaque eadem loci fortuna propellente,Galli in fœdam atque præcipitem fugam acti,adeò vt nuſquam minore cum incommodo,vel maiore cum ignominia conflixerint:Captus eſt ante alios Rothelinus nobiliſs.dux. Nec multo poſt Teruanna deſperatis auxiliis Britanno ceſsit,copiæque ad oppugnandum Tornacũ,quæ eſt vrbs ampliſs.Neruiorum,ſunt perductæ. Dum hæc in Belgis fiunt, Iacobus rex Scotorum,naturali odio & pecunia maxime Gallica impulſus,dum ſperat ſe totius inſulæ Britanniæ regem futurum, parum decoro ac exitiali conſilio,abſenti Henrico bellum intulit. Fuerat relictus ab Henrico in tutelã regni Surreius regulus fide & virtute bellica inſignis.Is Iacobo populanti Angliæ fines ad Tuedum amnem occurrit. Certatum eſt maioribus quàm vnquam antea odiis,viribus verò longe maximis.Nã pro gloria,pro ſalute, pro totius inſulæ imperio remotiſsimæ vtrinque gentes excitæ,ad enatum repente bellum ſumma feſtinatione concurrerant.Scotorum acies tota pedeſtris fuit:nam Iacobus fatali quadam audacia, vt nullũ ſpem ſalutis in fuga ſuis relinqueret, ipſe primus omiſſo equo pedes in acie conſtiterat,Surreius contrà, vtrinq. alas equitũ cornibus ſuis adiecit.Non tulere Scotorum haſtatæ phalanges ſagittarum vim, quæ ab hoſte ingentibus ligneis arcubus excuſſæ, armatos pariter atque inermes vulnerabant.Confixus eſt & ſagitta rex ipſe,ferreo guttu

rali facile penetrato, quo cadente Scoti maiore animorum peruicacia, quàm bellica fortitudine dimicantes, cæſi ſuperatique ſunt. Nam & haſtati Angli pedem Hauardo duce Surrei filio in perturbatos intulerunt & Dacreus equitatui præfectus, circunductis turmis, fuſorum & in fugã ſpectantium magnum numerum occidit. Periere cum rege decora animorum obſtinatione repugnantes, Huntleius, Crafordius, & Monteroſius nobiliſs. duces. Ea nunciata clades Ludouicum, quanquam animo infractum, magnopere conterruit. Nam tametſi opulentiſs. regni facultates alendo bello abunde ſufficerent, ſingulari tamen cura angebatur, quòd pedite careret. Nam vetere Gallorum inſtituto in vno equitatu ſummam gloriam, repudiata pedeſtri militia, reponebant, vtpote qui conductitio vel Germano vel Heluetio pedite omnibus bellis vti conſueuiſſent: quorum alteri Henrici Maximilianique ſtipendiis præoccupati eſſent, alteri iam ex profeſſo Gallorum hoſtes, fœderatiq. cum Hiſpanis atque pontifice in Heduos penetrarunt, vt eam Burgundiæ partem, quæ quondam Caroli Belgarum principis fuerat, in poteſtatem redigerent, aditusque facillimus occupatis montium clauſtris pararetur ad inuadendam interiorem Galliam, vnde præda omnis generis & ſpolia ampliſsima peterentur. Itaque Ludouicus multiplici rerum ſuarum periculo magnopere commoueri, ſæpe æſtuare animo conſilioque arbitrari ante omnia ſibi diuinitus ea infligi vulnera, & alias ſuper alias parari clades, quòd ſacroſanctum pontificem diro conſilio atque impiis armis fuiſſet perſecutus. Cæterum id bellum opinione omnium faciliorem exitum habuiſſe eſt viſum: Tramulius namque, qui ab Italia pulſus in Heduos cum tumultuariis copiis adcurrerat, vt arces aditusque præſidiis firmaret, quum viribus impar tantam Heluetiorum multitudinem ſuſtinere non poſſet, eos impetrata pace in patriam repreſsit, ita vt vel iniquis & maxime pudendis conditionibus eam parare ex vſu præſentis neceſsitatis minime ſibi indecorum fore arbitraretur: tot enim tantaque præmia iam intra Galliæ fines effuſis & toties victoribus largiſs. ſponſione eſt pollicitus, quanta nec diuicto rege, ſubactaque Gallia referri aut ſperari poſſe viderentur, non ignarus Ludouicum nihil earũ rerum depulſo periculo præſtiturum. Hac aſtuta fallacique pactione Heluetiis deceptis, ipſisque in patriam redeuntib. Ludouicus in Belgio ea ratione bellum geſsit, vt obſeſſa ab hoſtibus Tornaco nobiliſsima Neruiorum vrbe, nihil ſibi commodius fore exiſtimaret, quàm ſeruare atque augere copias, cunctari in proximis locis, nullam prælio occaſionem dare: inclinabat enim ſe autumnus illis in regionibus, hyemi quàm æſtati ſimilior; nec differri poterat in Britanniam traiectus, quoniã vergente in brumam tempore grauior in dies & ſæuior Oceanus eſſe conſueſſet. Itaque Britanni, quum nemo Gallis opem ferret, Tornaco potiti, iam læto duplici victoria Rege, relictis præſidiis ad tuendas vrbes, in Britanniam redierunt. Per eos quoque dies Venetis tãquam Gallorum

ſociis

ſociis ad Vicentiam clades eſt illata. Proceſſerant Cardonius & Proſper Columna vaſtabundi vſque in proximum Venetus littus, nuſquam prodeunte in aciem Veneto duce, ita vt à Margario aggere pilæ tormentis maioribus emiſſæ, ad ipſam vſque vrbem peruenirent. Non tulit ignominiam Liuianus, quum exuri late agros barbara feritate conſpiceret. Nam Germani præſertim Hiſpanique nec nobiliſsimis quidem villis parcebant. Eos ergo omnis generis præda onuſtos ex obliquo adortus, præciſis vndique itineribus ita cõterruit, vt deſerere impedimenta, & metu ſummæ cladis per abruptos montes Veronam euadere cogitarent. Sed Liuianus ingenio ferox atque præproperus, dum abeuntes intemperantius perſequeretur, adeò incaute ac inſeliciter conflixit, vt quum vix primam Germanorum ac Hiſpanorum impreſsionem; obuertente aciem Piſcario, Veneti pedites ſuſtinerent, totus exercitus fœde perturbatus cæſusque ſit. Periere in receptu parum decoro vel dum fugam ſuorum ſiſterẽt, illuſtres, alarũ duces numero ſeptem, & in his ante alios Sacramorus Vicecomes, quẽ defeciſſe ad Gallos docuimus, & Hermes Bentiuolus, præterea cohortium præfecti ſigniferique inſignes uiginti tres: cecidit & lixæ manu cõfoſſus Andreas Lauredanus legatus, Paulum verò Baleonum prolapſum in paluſtrem locum mitior fortuna hoſti captiuum præbuit. Ipſe quoque Liuianus tranato Meduaco amne, in cuius vorticibus plerique tẽtato infeliciter vado perierant, celeriter pugna elapſus Patauiũ peruenit. Ea clades eo grauior Venetis & luctuoſior fuit, quòd paucorum dierum interuallo ad Nouariam, & in Belgio Britãniaque aduerſo partium ſucceſſu dimicatum fuiſſe didicerant, nec iam habebãt vnde copias repararẽt, tot præſertim equitib. cataphractis & tot ducibus veteranis in vnius maxime prælii calamitate amiſsis. His cognitis rebus Leo pontifex, tametſi eam cladem Venetis, quòd Gallos in Italiam euocaſſent, merito accidiſſe prædicabat, nihil tamen ea victoria lætabatur, Dolebat enim Italico nomini certum exitium, certamque ignominiam externorum armis parari: ob id ſecreto Venetos per Franciſcum Foſcarum legatum hortabatur, ne animo deficerent, ſuamque priſtinam infractæ virtutis atque conſtantiæ exiſtimationem tueri vellent: ſe etenim nunquam hoſtem futurum ipſorum reip. quam minime proſtratam, ſed integram & florentem videre cõcuperet. Quòd auxilia aduerſus eos miſiſſet, id eſſe datũ Iulianis fœderibus, & recentibus ipſorũ conſiliis, quibus euocandos in Italiam Gallos cẽſuiſſent, quorum aduentu turbari ſperata pax & diuina humanaq. rerũ confuſione permiſceri viderentur. Ad hanc ſinceri animi voluntatẽ facta addidit, quibus ſingulari collato benificio Veneti iuuabantur. Nã vir iudicio longe grauiſsimo ita partibus ſtudendum arbitrabatur, vt eum publici decoris Italicæque dignitatis nunquam obliuiſci, vel inimici etiam præclare perſpiceret. Sub idem tempus magno aſſenſu atque ambitione populi Romani Iulianus Leonis frater, Romana ciuitate donatus eſt, editique

ſunt in eius honorem ludi ſcenici, tem porario theatro in area Capitoli na extructo, vbi per biduum ſumma celebritate actus eſt Plautinus Pœnulus, variaq. ſubinde poëmata iucundiſsimi argumenti per ingenuos ſummæ nobilitatis elegantiſsime decantata, adeò exquiſito, atq. opulento rerum omnium apparatu, vt antiqua aurei ſæculi fœlicitas, ipſius Pontificis erudita liberalitate reuocata videretur. Ad referendam vero gratiam eximii ſumptuoſique erga ſe ſtudii, vectigal ſalis imminuit, amplificataque triumuirali conſeruatorum vrbis poteſtate, præmiis ac immunitatibus publice priuateq. Romanos eſt proſecutus: quam ob rem ſolēni decreto omnium ordinum populus ad teſtificandū gratiſsimi animi ſtudium, marmoream ſtatuam in Capitolio dedicarit cū hac inſcriptione. Optimi liberaliſsimique Pontificis memoriæ. S. P. Q. R. Per eos quoque dies Iulium patruelem, Innocentium Cibo, Laurentium Puccium, & Bernardum Bibiennam in cardinalium ſenatum cooptauit. Primum galerum, quem ipſe geſtaſſet, ſanguini atque familiæ tribuit, quaſi diuino ingenio iam præſagiret, qualis quantuſque in republica Chriſtiana is eſſet futurus, quem ſuo fatali pileo digniſsimum iudicaſſet. Secundus Magdalenæ ſorori, quæ Innocentii mater erat, datus eſt, atque item Innocentii Octaui Pontificis memoriæ, cui initium ſummæ dignitatis acceptum referebat. Tertium, virtus, ætatiſque honor, & egregia in primis fides, quæ in Puccio in omni fortuna ſemper effloruit, promeruere; eius etenim Ianoctii frater fuerat, quem Florentiæ ſecuri percuſſum fuiſſe ſupra meminimus. Quartus in Bibienna perpetui laborioſique obſequii & fidelis induſtriæ iucundæq. familiaritatis præmium fuit. Nec multo poſt Iuliano fratri in ſpē ſobolis Philiberta Caroli Allobrogum principis ſoror matrimonio iuncta, quam demum vti ſine dote expetitam, vltro regiis exornatam muneribus præmiſſo ad Nicæam inſigni comitatu, Romam acciuit. Laurentius verò Petri Medicis qui in Liri amne periit filius, Florentinæ Reipublicæ eſt præpoſitus. Exiſtimabat enim Pontifex, diuiſis honoribus & conſtituta domo, ita ſuis & Mediceo nomini prouidendum, vt non magnopere in poſterum fortunæ vis ſuſpectanda videretur. Eadem hyeme, quæ ſecuta eſt, cohortante vndique per legatos Leone Pontifice inter Gallos & Britannos bellum eſſe deſiit, breuique ab induciis pax quæſita authore Rotelinio, qui in libera cuſtodia Londinii ſeruabatur. Deceſſerat paulò antè Anna Regina, ſummæ religionis & caſtimoniæ mulier. Itaque cœlibi Ludouico ſupra ſolenne pacis, ac amicitiæ fœdus, Maria Henrici Regis ſoror eximiæ venuſtatis virgo deſpondetur. Qua in Galliam perducta, Ludouicus incredibili ſumptu & mira ludorum varietate nuptias celebrauit. Sed dum ætatis & valetudinis, quæ ei tum erat tenuiſsima, penè oblitus intemperantius (vt ferunt) procreandis liberis operam daret, concepta edaci febricula non multos poſt dies, interiit. Statimque ei ſuffectus eſt Franciſcus gener, qui ætate, ingenio, formaque vel præter regium nomen

totius

totius Galliæ iuuenum longe florentiſsimus habebatur. Is acceptis imperii inſignibus, ingenti animo expeditionem in Italiam ſuſcepit deſtinatam paratamque antea à Ludouico, qui moriens ampliſsimas copias omni bellico apparatu inſtructas, obuerſaſque ad Alpium iter, opportune reliquerat. Euocabant Gallos Veneti in primis, vt Brixiam Veronamque reciperent, atq. item Octauianus Fregoſius, qui clàm percuſſo cum Franciſco fœdere à veteribus amicis fœderatiſque diſceſſerat, iuſtis certe & grauibus de cauſis, vti ipſe prædicabat, verum nequaquam grato aut fideli ingenio, ſi Leonem, qui cũcta detulerat, reſpiceret, quem diu per legatos & literas monentem, ne flagitioſe deficeret, prolixa diſſimulatione fuerat ludificatus. Itaque Liguribus & Venetis, vt aduentantes Gallos exciperent, arma parantibus, Leo cum ſociis regibus coit, fœdus renouat, exercitum ex delectu fortiſsimarum Italiæ gentium cogit, profitetur ſe Mediolanenſis imperii defenſorem, vel ob id maxime inductus, quoniam Heluetii flagrantiſsimo ſtudio decretoque publico, non iam vti mercede conducti, ſed planè propter concepta odia, tanquam veri Gallorum hoſtes propulſandi belli negocium ſuſceperant. Prouidebat quoque acutiſsimus pontifex, ſi Gallus Inſubrum imperio potiretur, nequaquam futurum, vt Galli ab ipſa præſertim victoria inſolentes, à Placentia Parmaque abſtinerent, quas vrbes ab reliqua Sfortianorum ditione interfluente Pado abſciſſas, Iulius pontificiæ ditioni, pulſis Italia Gallis, adieciſſet. Verebaturque ne rex iuuenis bellicæ gloriæ auidus ſemel tranſgreſſus Alpes, Italiæ opulentia atque amœnitate caperetur, ob idque exemplo Caroli Octaui maiora concuperet, faueret eius cœptis Fortuna, vt demum per partes Italia omnis, vti nunquam publico iuncta conſilio, ſeruire cogeretur. His de cauſis pontifex Iulianum fratrem pontificii exercitus imperatorem appellat: ei de manu, ſolenni adiecta precatione, vexillum & ſceptrum tradit, & ab Vrbe in Galliam Ciſalpinam maturare iubet. Sequebantur eum vtriuſque factionis Romani proceres & promiſcue ex omni fermè Italiæ regione militaribus factis illuſtres. Nequaquam enim apud hominẽ ſummæ æquitatis vllum in honore erat factionis nomen, quum ea pernicioſæ inſaniæ ſtudia execrari damnareque eſſet ſolitus, adeo vt ſpectata tantum virtus in omni ducum & militum genere, præmiis & laude digna cenſeretur. Fuere qui exiſtimarent Iulianum, quòd Etruſcarum rerum principatum Laurentio fratris filio facile conceſsiſſet, vehementer aſpirare ad Mediolanenſe imperium, vel ob id maximè, quoniam Maximilianus Sfortia paulo mente commotior, dum fœdo amictu, illotoque ore inſaniæ morbum præferret, paterno imperio indignus putabatur. Id facile ſe aſſequi poſſe ſperabat Iulianus: Nam Heluetii, in quorum tutela erat Maximilianus, multo auro, adiecta præſertim authoritate pontificis, corrumpi poſſe videbantur, & Franciſcum regem, ſi primos eius impetus egregie ſuſtineret, facilè per conditiones conceſſurum apparebat, quod armis re-

cuperare nequiuiſſet, ei præſertim, cui matris ipſius ſoror nuper in matrimonium eſſet collocata. Nec Carolus Allobrogum princeps vlli occaſioni in eam rem multis de cauſis erat defuturus. Veneti quoq. modo Cremona in ſocietatis & belli præmium eis obueniret, exiſtimari poterant egregie conquieturi, vtpote qui nouum & inſititium accolam habere mallent, quàm præpotentem & flagrantis ingenii regem, cuius amicitia ab leui momento planè fragilis, recenti exemplo Ludouici ſingulare incommodum afferre poſſe videretur. Ad hæc etiam conſilia Cardonius Hiſpanus imperator egregiam voluntatem atque opem attuliſſet, nam vir ſuopte ingenio perhumanus & facilis, ac vbi præmia proferrentur, enixe officioſus, Leoni ingentia pollicenti præſtantique haud dubie erat obſecuturus: eadem Octauiano Liguri placitura intelligebant, vti præcipuo Sfortianorum hoſti, & Iuliano vetere amicitia coniuncto: ſed dum hæc expenſa & deliberata initis rationibus explicantur, illudente Fortuna Iulianus febre non tam valida, quàm pertinaci, ſed quæ ei demum ſuprema extitit, Florentiæ corripitur, eo decumbente exigua cum ſpe maturæ certæque ſalutis, imperium militare ad Laurentium transfertur. Is tum Placentiæ caſtra habebat, & in proximo vrbi pago Cardonius è Venetia accitus exercitum continebat. Interim Proſper, in quo ſumma erat authoritas gerendi belli, cum equitatu valido ac Heluetiis legionibus ad Alpes contendit. Nam perſuaſum habebant, præcludi poſſe clauſtra Alpium ſi Cottiis & Pœninis ſaltibus inſeſsis, æquiores tranſitus occuparent. Sed Franciſcus, authore duceque Triuultio, qui aſsidue per id tempus omnes aditus per inacceſſas montium crepidines fuerat contemplatus, inuſitatum iter currulibus tormentis aperuit, ad dextram inter maritimas & Cottias Alpes, per imas valles Argentarii fluminis inſinuando agmina, atque euadendo in præruptos vertices excelſiſsimorum montium, adeò vt tormenta ſæpe ductariis prætentis funibus ſuſpenſa per trocleas, legionum manibus traducerentur, quum profundiſsimæ vallès interciderent, nec tantæ molis apparatus iugis aut militum humeris educi poſſet, quinque dierum labore per hæc itinera plena rerum omnium difficultatibus, nullibi tamen præpediente niue (nam Auguſto menſe liquata erat) deceptis Heluetiis in Italiam eſt peruentum, eo lætiore laboris atque periculi exitu, quòd dum inacceſſos ſaltus viis penſilibus ad latera cautium exaggeratis ad iter patefaciunt, Palicia cum quatuor alis equitum ad diſtinendos fallendoſque hoſtes, ſuperiora Peroſæ montis iuga, ductantibus Alpinis agreſtibus tranſgreſſus, Proſperum Columnam inopinato aduentu oppreſsit. Erat is Villafranchæ in oppido, profectioni intentus, vt eodem die cum Heluetiis iungeretur. Capto autem ab hoſtibus tantæ opinionis duce, nihil idcirco Heluetii animos demiſerunt, regreſsique Mediolanum authore Matthæo Sedunenſe cardinale, iurarunt ſe quum primum hoſtis Gallus appropinquaret, regia caſtra aggreſſuros, vt de poſſeſsione Mediolanenſis

imperii aperto in campo & vera virtute dimicarent. Franciſcus Proſpero benigne & comiter appellato, atque eo ſub cuſtodia in Galliam tranſmiſſo, ad quintum lapidem à Mediolano Laudenſi via caſtra muniuit, vt inde Liuianum cum exercitu Veneto commodiſsime exciperet, ac ſubinde expeditum & vacuum ab omni metu iter Comenſi via redituro domum Heluetio præberetur. Erat Placentiæ cum pontificio exercitu Laurentius Medices, & in proximo ad Trebiam Cardonius, Hiſpanorum caſtra habebat, inter ambiguas deliberationes admodum ſuſpenſi atque inter ſe contendentes, qui nam primi ponte Padum tranſire deberent, nam vtriſque ſuſpecta erat Heluetiorum fides: ſiquidem Albertus Petra dux nobilis, vt credi par erat, Gallica pecunia corruptus, cum multis Veragrorum Sedunorumque cohortibus domum abierat, adeò vt qui Mediolani erant in fide, nutare & diſſentire in conſiliis nunciarentur. Interceptus quoque cum pontificiis literis Cynthius Tiburs, qui ad regem properabat, dum Hiſpani equites Padi ripam obſeruarent, Laurentium Cardonio ſuſpectum reddiderat, quaſi Leonis ſtudia magna ex parte refrixiſſent, quum Proſper imperator captus partium ſpes vehementiſsime debilitaſſet. Legatos quoque Florentinos natura Gallicis rebus ſtudere cogebat: ii iuuenem circunſiſtebant, ſuadebantque ne ſe temere infidis barbaris committere vellet, ſed in tuto alienæ inſaniæ exitum ſpectaret: non eſſe eò progrediendum, vnde nullus omnino regreſſus ſine periculoſiſsimi prælii alea præberetur: ſatis enim recte ipſum omnia facturum, ſi cunctando Leoni aliquem ad regis amicitiam receptum relinqueret: Id verò in omnem belli caſum facile poſſe impetrari: ſi rex iam plane victor, tantis Ligurum Venetorumque auxiliis adiutus, nulla vlterius acerbiore iniuria læderetur. Iam enim ex pontificiis Mutius Columna & Ludouicus Petilianus cum aliquot vtriuſque armaturæ equitum turmis ad Heluetios miſsi fuerant, Iacobuſque Gambara Leonis legatus cum pecunia Mediolani aderat, mirifica voluntate Heluetiis Sfortianoque nomini deditus. Vnus verò Gorius fide & prudentia inſignis fruſtra iuuenem eſt adhortatus, vt præclariſsimæ occaſioni in ſumma ſpe ingentis victoriæ deeſſe nollet: neque enim de euentu dubitandum ſi duo in vnum ſincera fide coniuncti exercitus, ad inuicti roboris ſummæque virtutis gentem è propenſiſsima & copioſiſsima vrbe hoſtibus imminentem auxilio ire maturarent. Ipſi enim tantæ indolis iuueni, poſtquàm effectus eſſet imperator, non iam fortunis, ſed gloria & laude opus eſſe, nō enim grauiſsimi muneris nomen inanibus titulis, ſed veræ virtutis operibus ſuſtentari, proinde vanis vel ſuſpicionis vel timoris offendiculis animum liberaret: præſtaret Leoni ſibique dignam Italico duce operam, memoriaque teneret Mediceos Florentia pulſos Gallorum armis, ſeque imprimis infantem puerum, perpetuis ab ea gente iniuriis acceptis, decem & octo annos exulaſſe: cæterum præter Florentinos legatos, Vrſini duces, quos ſibi Laurentius deſpectis Columniis aſci

uerat, quicquid generoſi ſpiritus ad præclare audendum in iuuene eluce bat, magnis rerum omnium propoſitis difficultatibus facile reſtinguebant. Interim Heluetii, tametſi diuerſis inter ſe ſtudiis in partes ſcindebantur, Sedunenſis tamen cardinalis flagrantiſsimis concionibus incitati, ad tuendam publicæ dignitatis exiſtimationem prælio decertare ſtatuerunt. Nec mora inclinante Sole Romana porta erumpunt, prima Gal lorum agmina profligant, nō foſſa, non munitione, non denique tormen torum, quæ in frontem directa erant, periculo deterrentur, quin in caſtra perrumpant. Is impetus vti repentinus nec expectatus, ſicuti primas Gallorum acies oppreſsit, ita medias vltimaſque atque ipſum maximè regem ad arma exciuit. Dimicatum eſt in multam noctem nullo ordine quum inopinati hoſtes & nox ipſa conturbatis caſtris omnem conſilii & diſciplinæ rationem penitus eriperent: Adeo vt Heluetii felici audacia progreſsi, ſtrato equitatu, nobiliſsimiſque ducibus aliquot interfectis, ipſoque etiam Franciſco rege, qui impigre perturbatam ſuorum aciem reparare contenderat, multis haſtarum ictibus pene oppreſſo, intra caſtra hoſtium conſiſtere quieſcereque minime dubitarint. Itaque, veluti impetratis vtrinque induciis (quas laſsitudo vulneraque & ab denſo pul uere enata ſitis attulerant) ab armis temperatum, donec oriens Luna, certis ictibus lucem adferret. Eo ſpatio Roſtius Heluetiorum dux ſummus, quòd is Tigurini Pagi erat Magiſter, & Sedunenſis cohortator egre gius, aducto ab vrbe commeatu, largiſsime ſuos recrearunt, terribiliq. buccinæ ſigno ſilentibus tympanis renouandi prælii ſignum dederunt. Nec regi abolendæ ignominiæ auido & per ſe impigro bellatori, quanquam acerbiſsimo pugnæ diſcrimine perculſo, animus conſiliumque de fuit: per idoneos nanque duces circumductis coaptatiſque tormentis, ordinibuſque Germanorum & Vaſconum intra foſſas conſtitutis, ac ex panſo in recuruas alas equitatu ita irruentes hoſtes eſt complexus, vt illi temere atque inſolenter congreſsi, partim confixi Vaſconum ſagittis, partim tormentorum pilis diſcerpti, inuadente etiam confertiſsimo equitatu, à fronte & à lateribus ſternerentur. Peropportune etiam eorum terga cæcidit Liuianus, qui cum expedita parte Veneti exercitus ad currerat, compulſaſque in villam cohortes duas, coniectiſque in eam facibus, ferè integras concremarat. Tum Roſtius, aperiente ſuorum cladem non dubia luce, quam Sol occidente Luna ſtatim inuexerat, receptui canere cœpit, ne vniuerſus exercitus abſq. vlla ſpe victoriæ deleretur, tantaque conſtantia conglobari ordines, & verti ſigna iuſsit, vt ſaucii & cōtinenti quindecim horarum labore fatigati, tormenta quæ ipſi Mediolano adduxerant, ne inſolitum dedecus admitteretur, humeris repor tarent: nec quiſquam hoſtium pedites ſub ſignis abeuntes eſt perſecutus: Admirabili etenim fortitudine & patientia per æqua pariter àc ini qua depugnarant, vt nequaquam laceſſendi viderentur: temeritatem enim virtus æquauit, quando (vti præclare ſpectatum eſt) nemo fero-

ciam

ciam animi vel inclinata prælii fortuna prorſus amiſerit. Cecidere ſupra ſeptem milia Heluetiorum,& ex his centurionum ſigniferorumque promptiſsimi. Nec inulta Gallis victoria ceſsit: Nam Franciſcus Caroli Borbonii frater,& Himbercurtius, itemque Sanſerrius, & Talamontius ipſius Tramulii filius, & Buſsiuius Moiuſque domeſticæ regiæ turmæ vexillifer primo prælio ceciderunt.Poſtridie Heluetii vix ſe prælio victos fatentes, in area, quæ eſt ante arcem ampliſsima, in concionem progreſsi,ſuadente Roſtio,Comenſi via domum abierunt, atq. ita Franciſcus dedentibus ſe ciuibus Mediolano eſt potitus.Nec multo poſt Maximilianus Sfortia,per ſe etiam ob cōceptum ab atra bile morbum mente commotus,in ea rerum iniquitate animum deſpondit, ceſsitque per tabulas paterni imperii iuribus,parem nobili & Sfortiano nomine indigna conditione,pactus ſcilicet, quaſi alibi deſperatis vel ad deformem vitæ habitum mediocribus alimentis, vt in Gallia Tranſalpina luculenter aleretur. At Leo pontifex, qui ad nuncium primæ pugnæ,in qua ex inermium maximè Gallorum fuga,regiorumque caſtrorum tumultuoſiſsima conturbatione, victor Heluetius erat renunciatus, vultu ſermoneque non dubiam animi lætitiam expreſſerat,ad conuerſam demum famam de Heluetiorum clade,diſsimulato dolore vultum cōpoſuit, adeò vt non inepte riſum palam accerſeret plurimum, iocatus in Heluetios prætorianos, qui ad primum victoriæ nuntium exultantes, præpropera gratulatione legati Mediolanenſis cellam vinariam vno epulo perquam hilariter hauſiſſent. Cæterum quum Gallica arma plurimum formidaret,parere præſenti fortunæ & cum victore amicitiam inire conſtituit. Audiebat enim regem iuuenem ab excelſo ingenio bellicæ laudis appetentem,inſignique ea victoria & Ligurum Venetorumque ſocietate ac auxiliis ſubnixum, omnium ſuorum & Liuiani maxime hortatu concitari ad promouenda arma.Dictitabant enim eum cuncta quæ concupiſſet facillime conſecuturum,& quas vellet impoſiturum leges Italiæ principibus, ſi perterritis omnibus victoria vti vellet,traiecto imprimis Pado Placentiam Parmamque repeteret, Hiſpanos abeuntes à pontificiiſque diſiunctos perſequeretur, eos facile in itinere opprimi poſſe, ab immani auaritia colonis omnibus inuiſos, quibus deletis Neapolitanos ad veteris atque legitimi imperii nomen,infeſtæ gentis ſublata tyrannide,redituros. His de cauſis pontifex per Ludouicum Canoſium legatum pacem petiit,amicitiamque obtulit,iniecta ſpe ineundi fœderis, ita vt iudicaret vrbes mature reſtituendas, ſi aliter pax impetrari minime potuiſſet: Nolebat enim vi Gallica armorumque impetu ſibi eripi Parmam atque Placentiam,quas præſidio tueri commode nequiret, ne ſemel cepto bello Rhegium etiam Mutinaque ac demum ipſa Bononia in idem belli diſcrimen periculoſa contentione traherentur. Nam Bentiuoli exules amicorum & clientium ſtudio ſæpius euocati, & Alfonſus Ferrariæ princeps diligenter in eam maxime curam excubabant,vt ſuas

vrbes aliqua noui belli exorta occaſione recuperarēt. Prouidebat etiam pontifex ſumma prudentia res Etruſcas non mediocre periculum aditu ras, ſi tranſeunte Padum armato rege, Hiſpanos de ſe Mediceaque domo benemeritos ab infenſiſsimis hoſtibus cædi pateretur: non ignarus à Florentinis Gallicum nomen impenſe coli, qui nihil magis tacito quodam vniuerſæ ciuitatis voto peroptarent, quàm Italiam conturbari Gallorum armis, vt eorum beneficio, ſicuti antea feciſſent, occaſionem recuperandæ libertatis arriperent. Itaque pontifex vt animum grauiſsimi periculi metu liberaret, neceſsitati ceſsit, matureque magiſtratus decedere vrbibus iuſsit, vt nequaquam eas de manu tradidiſſe, ſed deditionis arbitrium ipſarum ciuibus reliquiſſe videretur, non obſcure diiudicans eam infamiæ notam, quam tum ſummo cum dolore animi ſubibat, aliquando in meliore rerum fortuna poſſe reſarciri, ſi vim imminentis tempeſtatis non omnino oppreſſus effugiſſet. Nec multo poſt depoſcente colloquium Franciſco, pontifex brumali tempore Bononiam eſt profectus, eoq. etiam biduo poſt ipſe Franciſcus venit cum octomilibus equitum, ornatiſsimis omnium ferè principum & liberarum ciuitatum legationibus comitatus, rex ipſe præcellenti corporis atque oris ſpecie conſpicuus & triumphali laude inſignis, non oculos modo, ſed omniū etiam ſtudia in ſe conuertit. Neque Leo vel naturæ ſuæ vel officio vlla in parte ſplendoris & benignæ manſuetudinis deeſſe eſt viſus. Vrbſque ipſa rerum omnium copiis refertiſsima vtrique aulæ facile ſuffecit, cum Galli proceres cum ſacerdotibus conuiuiorum luxu, ornatuſque elegantia diſpari varietate contenderent. In ſumma totius colloquii poſtulabat rex Gallus, vt pontifex arctiore ſibi fœdere iungeretur ad depellendos Italia Hiſpanos, quando iura Neapolitani regni ad ipſum maximè pertinerent, ita vt ampliſsimas itidē offerret conditiones. At Leo, qui hiſdem de cauſis quas ſupra retulimus, Gallum maximæ partis Italiæ imperio potiri nolebat, ne ipſe demum inter miſeras promiſſorum ludificationes forte deceptus atque ſubactus ſeruire cogeretur, omnia alia petenti regi liberali voluntate concedere, hoc verò vnū in præſens ſe facturum negare, non dubio tamen oris nutu propenſum ad id animum polliceri; Quoniam tum non eſſet ſibi integrum diſcedere ab amicitia Ferdinandi regis, cum quo in certum tempus publico fœdere eſſet coniunctus: quod ſi ſexdecim fermè menſes effluxiſſent, finiri eius fœderis ſpatium, ac tum ſibi fore arbitrium expeditæ libertatis ad commutanda conſilia ineundaque noua fœdera, quæ ſine ignominia violatæ fidei opportune percuti poſſe viderentur. Itaque Franciſcus excluſus etiam anni tempore, quòd pluuii brumales dies inciderant, quum in ſententiam gerendi belli Leonem pertrahere nequiuiſſet, honorem purpurei galeri Hadriano Boiſiuio, qui Arcturi regiæ familiæ magiſtri frater erat, facile impetrauit: atque inde Mediolanum, & mox in Galliam eſt reuerſus. Rediit & Leo ſubinde Florentiam, vbi læto ad id populo cōplura liberalitatis

atque

atque munificentiæ monumenta publicè priuatimque reliquit. Inde vere nouo Romam eſt profectus. Nec multo poſt Iulianus frater diuturnis atq. tabificis febribus conflictatus Florentiæ moritur, benigno elegantique ingenio vir, modeſtia imprimis & ciuili comitate Florentinis omnibus longe gratiſsimus. Hic nullam ex Filiberta vxore, Franciſci regis amita prolem ſuſcepit: ſteterant Leoni eæ nuptiæ centum & quinquaginta milibus aureis, quum eam ſine dote penitus nobilitandæ familiæ cauſa plurimum appetiſſet. Nec multo poſt ea cum omni mundo muliebri pretioſiſsimiſque inſignium gemmarum monilibus in Galliam ad Ludouicam ſororem tranſmiſſa eſt. Mortuo Iuliano Laurentius fratris filius Etruſcarum rerum imperium ſuſcepit, ita cõſtituta republica, quæ amiciſsimorum ciuium induſtria regebatur, vt ſumma conſiliorum omnium è ſenatu ad eum vnum omnino reſpicerent. Aderat Laurentio mater Alfonſina, virili certe prudentia, ſed auara & nunquam ſine querela mulier. Hæc efferre filium, augere item opibus acceſsioneque maxime alieni principatus cæca ambitione cupiebat. Iungebatur finibus Etruriæ Franciſcus Maria Vrbinas regulus è Rouerea familia in Feltriam adoptatus, quibuſdam de cauſis ſuſpectus & inuiſus põtifici, graues enim aliquot offenſiones interceſſerant: Nam eo tempore quo Feltrius ſub Iulio patruo pontificiis copiis Bononiæ præerat, Etruſcam expeditionem ſuſcipientibus Mediceis, eos neque milite neque tormentis neque vllo denique alacri ſtudio vel ſuppliciter orantes adiuuit, quòd his rebus ſibi opus eſſe diceret, adeò vt nequaquam occulte Soderino ſtudere videretur. Proxime verò ingruente in Italiam Franciſco rege, quum legatum Iuliano ſe iturum accepta pecunia promiſiſſet, eo demum febre apud Florentiam in itinere correpto, totum id munus recuſauit: neque equitatum quem ductabat ampliſsimũ, in Galliam Ciſalpinam miſit, quum diceret non eſſe æquum, vt Laurẽtio imperito elatoque iuueni pareret, quando ipſe antea imperatoris titulos eſſet conſecutus, demiſiſſe enim ſe libenter cum aliqua dignitatis exiſtimationiſque iactura, ſed dediſſe id veteri amicitiæ Iuliani, cum quo propter mite ingenium, facilemque naturam ſe imperium ex æquo partiturum ſperaſſet. Horatius quoque eius ſcriba ad famam regis bellum parantis in Galliam profectus ſub id tempus forte redierat. Quæ res non exiguam ſuſpicionem animo Leonis iniecerat, quòd timeret eum in medio belli apparatu à Gallis fuiſſe corruptum, quorum amicitiam atque ſtipendia ſuperiore tempore vel contra Iulium patruum appetiſſet: miſſo ſcilicet in Galliam vlteriorem Balthaſare Caſteleoni, ſub id fere tempus, quo ad Rhauennam eſt dimicatum, vt cum Ludouico rege certa annui ſtipendii conditione iungeretur: quo tempore etiam nec ſatis tutum iter præbuiſſet per Vrbinatium fines quibuſdam pontificiis ducibus Rhauennam contendentibus, nec demum euadentes è funeſto prælio Hiſpanos ſatis benigne recepiſſet. Is erat inferendæ iniuriæ prætextus: Cæterum principatus Etruriæ fini-

timus,quo Laurentius honeſtari poſſet, vel pulſo inſonte domino quærebatur: tanta enim libido parandi imperii Alfonſinæ matris animum inuaſerat,vt Leo quanquam infamiæ ac orientis inuidiæ metu ſollicitus, efflagitantium preces atque conuitia ſuſtinere non poſſet,expugnatuſq. manus daret.Per opportuna autem Iuliani mors omnes cõfidendi eius decreti inferendique belli moras ſuſtulit: ſiquidem nihil ante à Leone impetrari potuerat, Iuliano impediente,& id facinus libera voce deteſtante:erat enim Feltriæ domui vehementiſsime deditus,in qua ipſe diris exilii fluctibus iactatus, tanquam in portu benignitatis atque munificentiæ aliquandiu cum Guidone principe quieuiſſet.Itaque Laurentius miſſo cum copiis Rentio Cerite,Vrbino cæteriſque eius ditionis oppidis atque vrbibus ſine vulnere eſt potitus. Ipſe verò Feltrius vti nimis opportunus iniuriæ (quod Piceni Vmbriæque finibus incluſus deſertuſque ab omnibus erat) cum vxore & liberis,ne benemeritas de ſe vrbes hoſti diripiendas euaſtandaſque præberet, mature excedens Mantuam ſe recepit. Pulſo Feltrio,nequaquam ſine graui inuidia, Borgheſium etiam fratremq. eius Alfonſum cardinalem Pandulfi Petruccii Senenſium tyranni filios domo expulit,translato ciuitatis imperio ad Raphaëlem Petruccium, qui quondam exilii comes extitiſſet. Is tum arci Romanæ præerat,vir ſtabili fide,ſed ignarus literarum,& probris omnibus coopertus.Id factum quanquam beneficientiæ laudem ferre videretur,quòd Leo veteris amici officia nequaquam memoria depoſuiſſet ipſum tamen ingrati animi nota conſperſit;quoniam in comitiis Alfonſus mirificus ſuffragator vni Leoni candidato ſemper affuerat. Eiuſdem anni vere primo,Heluetii qui nil de priſtina animorum ferocia,vel inſigni ad Melennianum accepta clade remiſerant,cum Maximiliano Cæſare fœdus percuſſerunt,vt conſociatis viribus Italia Gallos exturbarent. Enimuero Cæſar Mediolanenſe imperium Auguſtali ſuo iure depoſcebat,ob id validas Germanorum copias exciuerat. Studebantque Cæſari Sigiſmundus & Vladislaus Sarmatiæ Pannoniæque reges, cum quibus celeberrimo conuentu habito apud Viennam Noricam ſuperiore æſtate fuerat collocutus.Ipſi Heluetii magnopere Gallis infenſi, ad vindicandos fratres & cognatos,qui recenti prælio cecidiſſent,triginta cohortes Cæſari miſerant.His cognitis põtifex Aegidium cardinalem,qui ſingulari eloquentia ac omnibus Chriſtianæ pietatis præceptis inſtructus Cæſarem retardaret atque molliret,in Germaniam miſit. Sed Cæſar omnibus ad bellum intentis,audiendis de pace legationibus minime vacãdum exiſtimans,Veronã eſt profectus.At Galli Triuultio atq. Borbonio ducibus,quantas maximè copias poſſunt ex proximis vrbibus,deductas,Mediolani cogunt,accerſuntur ab certis pagis Heluetiorũ & Veragrorũ(ii etenim Gallis fauebant)auxilia pluriũ cohortium,quæ cohortante & cõſcribente Alberto Petra,per Verbanũ lacũ ducerentur.Orant etiam pontificem,vt iure recentis amicitiæ auxilia ſuppeditet. Ipſi verò

Veneti Gallis non deſunt,mittiturque Mediolanum cum iuſto exercitu Andreas Grittus legatus:cui mortuo Liuiano,minores duces parebant. Decernitur in cõſilio defendendam eſſe vrbem,imperii caput;abſtinendumque à pugna, quum ſe omnibus rebus hoſti impares eſſe iudicarẽt: erat enim in ipſo Cæſaris nomine ſumma exſtimatio cum bellicæ laudis,tum æquitatis atque iuſtitiæ: aderãtque illi copiæ numero virtuteq. maxime formidandæ, ſequebantur etiam aliquot exulum manus appellandis ciuibus monſtrandisq.itineribus opportunæ,& Marcus item Antonius Columna cum Italicorum equitum alis.Quibus Romam nuntiatis pontifex ne eius belli cauſæ intempeſtiue miſceretur,auxilia ſuppreſſit,veluti diffidens Gallicis rebus,& ex tuto Germanici impetu euẽtum expectans,miſitque Bibiennam legatum ad Ciſpadanas vrbes,vt ſi opus foret, Cæſaris victoriæ potius quàm Gallorum infelicitati adeſſet. Sed mox incredibili rerum commutatione ſubſecuta, factum eſt vt Cæſaris arma,quæ maxime repentinum vehementemque impetum habuerant, in medio conatu deficerent. Exercitu enim Verona educto,quum Aſulam Cremonenſium ignobile oppidum admotis etiam tormentis fruſtra oppugnaſſet,& dignitatis aliquid amiſiſſe eſt viſus,& quod pluris interfuit, imparatis adhuc ſeſe confirmandi muniendique ſpatium dedit. Triuultius enim atque Borbonius,eiectis aut cuſtodiæ traditis Gibellinæ factionis principibus,ne quid inteſtini tumultus oriretur,egregie cauerant,adhortanteque Gritto Veneto,neceſſaria,ſed miſerabili ratione ſuburbana ædificia incenderant, ne his ad ponenda caſtra vteretur Cæſar, & propius & tutius tegẽtibus tectis muro ſuccederet. Cæſar ab Aſula Olium Abduamque tranſgreſſus ad tertium lapidem Lambrato in vico poſuit caſtra: caduceatoreſque ad portas præmiſit,qui omnia hoſtilia Gallis denuntiarẽt,ni properè Mediolano excederent, ciuibus verò ſeſe dedẽtibus omnia ſalua & læta pollicerẽtur. Hos armata Gallorum ſtatio contempſit & excluſit, nec populus ex Cæſaris aduẽtum ſtudium paulo alacrius oſtendit, quoniam vulgatum erat nequaquam Franciſco Sfortiæ,cuius eſſet vere legitimũ, Mediolani imperium quæri,ſed Ferdinando Auſtrio, qui ipſius Maximiliani Cæſaris nepos eſſet, & Caroli frater. Hic paucis ante diebus Ferdinando Hiſpaniæ rege auo materno vita functo, Hiſpaniæ, Neapolis, atque Siciliæ regna hæreditate fuerat conſecutus. Ita vt nemo Italorum eſſet, qui non ad Sfortianum nomen voluntate deferretur:& non magis Germanos ac Hiſpanos,quàm Gallos,ſi id imperium arriperent,timendos exiſtimaret. Has non inanes popularium & procerum animis ſuſpiciones iniecerat ipſe Triuultius ſæpe ad ciues opportune concionatus, vti erat apud eos ſumma authoritate virtutis atque prudentiæ militaris. At dum Cæſar perplexa ſpe,quòd ad primam ſui aduentus famam non eſſet receptus, de oppugnanda vrbe cõſilium init, Interim aduentare cum auxiliis Albertus Petra nunciatur. Ea res Cæſarem ſuſpicacis ingenii hominem perturbat, veterem

etenim Heluetiæ gentis erga ſe odiorum memoriam, & Ludouici Sforciæ calamitatem in animum inducit:hæc omnia eo prudentius cauenda arbitratur,quoniam ſub Alberti Petræ aduentum,Iacobus Staflius Heluetiorum ducum princeps ſtipendia poſtulare arroganti habita oratione cœperat, quaſi ſeditioni materiam quæreret non obſcura arte exercendæ perfidiæ, ni pecunia (cuius Cæſar erat egentiſsimus) extemplo ſingulis cohortibus ſolueretur. Acciditque per eos dies, Fortuna ſpes Cæſaris eludente,vt pecuniam,quæ è Germania in eius caſtra defereba tur,Hiſpani,qui in præſidio Brixiæ relicti erant,in itinere vti ſibi debitã latronum more diriperent. Quibus de cauſis Cæſar, ne coëuntibus in vnum perfidiæ decretum Staflio & Petra Gallis traderetur,vix cum pau cis cõmunicato conſilio retraxit caſtra,& per tranſuerſos calles cum tur ma equitum intra Tridentinas Alpes ſe recepit. Erat enim Cæſar ſicuti natura ſtrenuus & maximè liberalis,ita in conſiliis diuerſus & parum cõ ſtans:adeò vt in tota gerendi belli ratione,ſi primæ ſpes eum deficerent in ſecundis minime conſiſteret,& reliquas omnino repudiandas arbitra retur.Inſubria eo belli motu prope ſine vulnere liberata, Franciſcus incredibili lætitia eſt affectus,quòd Cæſarem ſummæ opinionis imperatorem validiſsimis inſtructũ copiis ita per legatos ſuſtinuiſſet, vt ille omni priſtina exiſtimatione ſpoliatus diſceſsiſſe diceretur. Grauiſsime verò tulit,atque id non omnino diſsimulanter,quòd Leo pontifex, vti ipſe ſperauerat,auxilia minime tranſmiſiſſet,quaſi ille obſeruata fortuna ad eũ, qui victor euaderet,inclinaturus eſſe crederetur. Quæ res non obſcuro initio magna detrimenta Leoni peperit,ita vt omnem in eo poſtea vitæ iucunditatem,perpetua malorum ſerie inuecta perturbarit. Nec multo poſt Franciſcus poſtulantibus Venetis grato animo eis Odettum Lotrechium attribuit cum validis auxiliis magnoq. apparatu tormentorum. Is coniuncto ſibi cum Venetis copiis Andrea Gritto Brixiam oppugnare adortus,inſigni cum laude Hiſpanos ad deditionem compulit. Recepta Brixia exercitus Veronam eſt ductus. Ea oppugnatio ſummas habuit difficultates,defendente vrbem longe fortiſsimè M. Antonio Columna, qui lectiſsimas Germanorum ac Hiſpanorum cohortes, Italorumque & Græcorum alas dimiſſo reliquo exercitu ad vrbis præſidium retinuerat. Sed is oppugnationis exitus fuit,vt Verona, quæ vi capi non poterat,numerata Cæſari pecunia reciperetur. Ita Veneti poſt octauum belli annum adiuuante Gallo, qui antea acerrimus hoſtis extitiſſet, ſuas vrbes recuperarunt. Tum verò tres exercitus confecta pace dimiſsi. Horum milites omnis generis & maxime Hiſpanos Franciſcus Maria Feltrius exiguo oblato ſtipendio conduxit,eo conſilio vt Vrbinum repeteret,quũ Laurentius omnibus rebus imparatus nequaquam ſatis mature occurſurus eſſe videretur: quàndo nihil minus putaret,quàm media hyeme bellum ſe geſturum aduerſus eum, quem omnibus fortunis expoliatum Mantuæ exulantem,& deſertum à regibus toto eo anno magnopere

contem

contempſiſſet. Affuere Feltrio in primis ſupra quinque milia Hiſpanorum peditum, qui Maldonato viro impigro & duci maxime veterano parebant: diuerſarum quoq. nationum alæ equitum ſpectatæ virtutis ſequebantur. Præerat Hiſpanis Gaioſius: Belgis Zucharus Heduus: Græcis autem & Epirotis Andreas Bua, & Conſtantinus Boccalus: inter Italos eminebat Federicus Gonzaga cognomento Bozolus, quem paulò antè Iulianus maximi vexilli honore dignum fecerat: ſed is demum ſuccedente in imperio copiarum Laurentio, fuerat repudiatus, ita vt alienato animo acceptam iniuriam vlciſci properaret. Feltrius itinere ſumma celeritate confecto, vbi primum intra ditionis fines ſeſe oſtendit, incredibili populorum omniũ alacritate ſuſcipitur. Iulius Vitellius cum Vrbini tria milia peditum exactis ciuibus coëgiſſet, defenſionemq. pararet, concurrentibus ad arma fœminis & paucis ſenibus, Feltrianoque milite ad portas clamorem extollente, fœdiſsime ſeſe atq. vrbem dedidit, Laurentianis militibus vita impetrata, ita vt exuti armis extra fines pellerentur. Feltrius Vrbino potitus, & paratis tormentis, quæ Iulius Vitellius in foſſas præcipitarat, bellum circumtulit, multaq. oppida deiectis præſidiis in poteſtatem redegit. Hæc vbi Romæ ſunt nunciata, Laurentius ad bellum proficiſcitur, expedit pecuniam Leo pontifex, cohortes vbique conſcribuntur, gerendi belli ſumma committitur Rentio Ceriti, adiunctis Vitellio Tifernate Guidoneque Rangono. Ii tanta infelicitate frequentibus affecti detrimentis id bellum geſſerunt, vt fatali quadam imperitia ac ignauia, vbi cõferendæ manus eſſent, vti erant magna ex parte tirones ſubitariique milites, à paucis veteranis facile vincerentur. Semel Laurentio oblata eſt occaſio rei benegerendæ, quum Feltrio Metaurum amnem tranſeunte in aduerſa ripa opportune inſtructa acie conſtitiſſet. Erant ei ſexdecim milia peditum, in queis aliquot erãt Vaſconum cohortes, itemque vexilla quatuor Germanorum & Hiſpanorum, quos Romæ conſcripſerant. Aderat Paulus Baleonus cum auxiliaribus Peruſinis, aliquanto cæteris vſu militiæ vigoreque animi præſtantior, verum in eo nequaquam inſignis vigebat authoritas, quoniam Rentio atque Vitellio, quibus vnis Medices ſe totum crediderat, ob ſimultates erat inuiſus. Aderant tormenta ænea in caſtris ſupra viginti, quibus copiis in vado fluminis tranſeuntes ſuperare atque proterere facile potuiſſet, niſi Rentius atque Vitellius (imperitia an metu incertum, optima tamen fide) non in aduerſos hoſtes, ſed in collem proximum ſigna ferri continuo iuſsiſſent, quaſi opportuniorem locum caſtris capturi, vnde demum tranſeunti hoſti per expeditos equites magna detrimẽta inferrentur. Id conſilium tanquam inſcitiæ aut ignauiæ plenum Feltrius, qui pedes amnem conferta legione tranſierat, plurimum irriſit, indeque vti plane victor recipiendis oppidis oppugnandiſque præſidiis totam eam regionem eſt peruagatus. Nec multo poſt Laurentius, dum oppugnaret Mondulfum oppidum, ſclopetto caput ictus extremũ vitæ

periculum adiit. Cæteri duces ipſo Anconam lectica delato, peſsimis artibus bellum gerere cœperunt, adeo vt multis transfugiis diſſolutaq. diſciplina milites paſsim ſigna deſererent, neque de victoria conficiendique belli ratione, ſed de diripiendis caſtellis, deque omni prædæ genere cogitarent. Quibus de rebus dolore incenſus pontifex, quum igno miniam animo ferre non poſſet, à Carolo Hiſpanorum rege, ipſoque Franciſco auxilia petit Caſparem prætorianæ cohortis præfectum ad Heluetios mercede conducendos mittit, copias ex Etruriæ delectu adauget, Hiſpanos duces, & ante alios Maldonatum per idoneos homines aggreditur, pollicendo ampliſsima præmia, ſi Feltrium deſeruiſſent. Erat in exercitu Feltrii Carolus Baleonus Peruſia exul, quòd multis antè annis Pauli Baleoni fratrem patruumque & alios eius conſanguineos dira coniuratione inita trucidaſſet: hunc Feltrius reducendũ exiſtimauit, vt validiſsimæ totius Vmbriæ vrbis opibus, pulſis Caroli hoſtibus, vteretur. Sed dum ad Peruſiam promotis caſtris accedit, fit certior pleroſque Hiſpanorum duces pontificiis largitionib. corrumpi, quæri tempus exercendæ perfidiæ, & ſibi non obſcure inſidias parari. Nam antè didicerat ab honorato Gaëtano Minturnenſiũ traiecti regulo, qui Leoni affinitate erat coniunctus, percuſſorem ſibi ſummiſſum Cauillanum Hiſpanum equitum præfectum; ad has quoque ſuſpiciones acceſsit Hiſpanus viator cum literis interceptus, quibus monebatur Maldonatus, vt ea quæ ſtatuerat, perficere maturaret: hortaretur conſilii ſocios, atq. inde ingentia præmia ex liberalitate optimi principis expectaret. Feltrius tanto imminente periculo perturbatus, eorum, quos fideles putabat, animos explorat: quæritur à paucis perfidioſis hominibus proditionis exercitum tentari, vt flagitioſiſsima defectione ipſum deſerantatque hoſtibus prodant: hæc præclare conuinci literis, quas in concione eſſet prolaturus, ſi priſtinam fidem præſtare, iterare ſacramentum, ea infamia & nota perfidiæ fortiſsimam gentem verique decoris auidam liberare vellent. Igitur centurionum & ſigniferorum fidiſsimo quoque ſeſe grauiter & ſumma cum iracundia perpurgante, comminanteque condignam pœnam his qui deliquiſſent, ſigno repente tympanis dato, armati coronam lato ambitu in caſtris efficiunt: in medium citatur Maldonatus. Nec mora ipſe & Maccius, & Plaſola, Conſaluusque Rius, & Suares Ruffus centuriones, literis conuicti, tumultuarioque ſucclamantis turbæ iudicio damnati crudeliſsime trucidantur. Ea res exercitum in fide magis ac magis Feltrio confirmauit, longiuſque omnium opinione bellum protraxit.

FINIS TERTII LIBRI.

VITAE LEONIS DECIMI LIBER QVARTVS.

INTEREA Romæ Alfonſi Petrucii cardinalis ſceleſtum facinus inſano animo meditantis conſilia deteguntur. Seceſſerat is in Latinum agrum patria pulſus, vti antea memorauimus, quũ in Vrbe eſſe nollet, & libero ore iuuenilique impatientia, veluti cõmota mente, quereretur ſe per ſummam iniuriam a Leone cum patria tum paterni etiam principatus poſſeſsione fuiſſe exturbatum: dum enim in Vrbe eſſet. molliſsima tantum verba factis ipſis contraria retulerat, adeo vt inde grauiſsimo concepto odio, exitiali percitus inſania, Leonem tollere cogitaret. Fama eſt eum non ſemel cum occulto pugione, inſtructum omni impetu furoris in ſenatum veniſſe, vt nullo protegente opportunum ictibus aggrederetur, interq. tumultuantes & trepidos ſenatores erumpendo prætorianos falleret, Fertur etiam eum in venatione incautius diuagantem, prætorianis paſsim diſperſis, adoriri voluiſſe: quas omnes cogitationes propter inauditi ſceleris infamiam vitæque periculum penitus abiecit. Itaq. ad ſtruendas ſubtiliores inſidias cõuerſus, Vercellium circunforaneum chirurgum, admirãdis quibuſdam experimentis clarum, ſibique intima coniunctum familiaritate, maximis pollicitationibus perpulit, vt in necem pontificis operam præſtaret, ſi curandæ fiſtulæ, quæ illi in ima ſede nata erat, excluſo vetere medico, vocaretur, quando tum facile foret nihil verentem linamentis venenato medicamine intinctis abſque vlla tanti ſceleris ſuſpicione protinus enecare. In hanc ſpem Alfonſus Vercellii peritiam atque felicitatem laudando, per Iulium Blancium cubicularium & cardinales gratia familiaritateque valentes aſsidue commendabat, iamque exturbato vetere medico, locus Vercellio erat patefactus, niſi Leo cunctis aduerſantibus ſalutari quadam verecundia, minime ſe nouo medico aperiendum eſſe iudicaſſet. Et per ſe quidem Vercellius homo erat impurus, crudelis, fallaciſsimuſque veterator, ſed qui ingenio expedito, & ſingulari digitorum argutia ſupra cæteros eius artis excelleret. Detegitur autem res intercepta epiſtola, quam ad Antonium Ninium ſcribam ſuum in Vrbe commorantem Alfonſus è Latio perſcribebat. Erat enim per eos dies fama edita in vulgus, Feltrium infeſto exercitu ab Vmbria Senas deflexurum vt Lactantium Petrucium Suanenſem epiſcopum Alfonſi patruelem in patriam Raphaële expulſo reduceret, atque inde per agrum Florentinum euagaretur. Ea conſiliis Alfonſi agi pontifex exiſtimans, omnem curam & diligentiã his rebus cognoſcendis intenderat. Itaque Antonius ſcriba cum ſcriniis epiſtolarum capitur, ſubiectus quæſtioni, literas ignorabilibus ac arbitrariis notis conſcriptas teſſera prolata interpretari co-

gitur. Vercellium qui tum erat Florentiæ ſpecie curandi Gallici morbi, quo Gorius Reipublicæ negocii præfectus laborabat, vberrimo propoſito quæſtu diſtinent: obſeruant tamen hominem diſsimulanter, ne fugã arriperet, ſi periculum alicunde præſenſiſſet. Interim Leo per idoneos homines ſpem facit Alfonſo componendarum rerum, veluti reuocato Raphaële ipſum certa conditione patriæ redditurus. Nec Alfonſus cupiditate patriæ ac exilii tedio adductus, accepta fide, aduentum differt, admirantibus cunctis leuitatem incauti iuuenis, ac effuſe ridentibus. Itaque contemptis amicorum præcipuis, qui ne iret, ſuadebant, in exteriore Leonis cubiculo capitur, in arcemque deducitur. Comprehenditur & cum eo Saulius Cardinalis, qui Alfonſum pecunia iuuerat, & cum eo de Vercellii opera, de futuriſque comitiis ambitioſius quàm par eſſet, conſociata voluntate fuerat collocutus. Peruſco autem fiſci præfecto peracerbe quæſtionem habente, tormentis totius conſilii veritas exprimitur. Aliquot etiam Cardinales iracundiæ, & decreti ſui participes nominat Alfonſus, quos variis de cauſis in Pontificem alieno animo eſſe, atque eius interitum expectare intelligebat: ad hos potiſsimum iniuriæ acceptæ querelas deferre erat ſolitus, vultuque ſæpe furoris pleno, ac immanibus verbis tãquam ingratum, atque maleficum execrabatur: Iurabatque flagrantibus oculis ſe aliquando deſpecti & ſeruientis Senatus liberatorem fore, vt pro iniquiſsimo Pontifice alius mox ex eo ſeniorum globo ad rerum faſtigium eueheretur, qui ſuffragiorum & totius comitialis operæ gratiam liberali animi gratitudine eſſet relaturus. Erant ii Raphaël Riarius, Franciſcus Soderinus, Hadrianus Cornetanus, & ipſe Saulius, qui iuuenem effrenate loquentem cum riſu & ioco caſtigabant, vtpote qui eum ingenio parum conſtantem, ac venationi amatoriiſq. leuitatibus deditum, tantum facinus nunquam aggreſſurum rebantur: quanquam ipſi animis ambitione atque odio corruptis, nihil magis expetere viderentur, quàm vt ille inſania præceps id ſcelus vi aperta aut occultis inſidiis perpetraret. Riarius enim vetuſtate honoris ac opibus facile ſenatus princeps, proximis comitiis iuniorum fraude ſeniorumque ſocordia pontificatum ſibi ereptum fuiſſe exiſtimabat, ſeque tum ampliſsimis fortunæ muneribus fretum, ſi pontifex ab humanis excederet, in ſummam imperii ſedem facile euaſurum arbitrabatur. Inſigni ſiquidem ædium magnificentia, epularum ſumptu, decore familiæ, & nobiliſsimo deducentium comitatu, quum veras virtutes cunctis adulantibus minus neceſſarias putaret, in ſe vnum inanis populi ſtudia conuerterat. Soderinum recentes iniuriæ plurimum incitabant, quòd Petrus frater Mediceorum vi, ſummi magiſtratus honore deiectus & patria pulſus extitiſſet: Erat ei ingenium graue, perſpicax, optimiſque literis egregie excultum, ſed ſordidis auaritiæ maculis, & lubricæ fidei ſpectatis probris magnopere deturpatum. Hadrianus verò nulla maleuolentia, ſed vana regnãdi cupidine inductus Leonis mortem expectabat: certam

certam enim ſpem adipiſcendi pontificatus conceperat ex oraculo fatidicæ mulieris,quæ quum pleraque iampridem interroganti de ſua & publica rerum fortuna exactiſsime prædixiſſet,conſtanter etiam affirmarat fore,vt Leoni immatura morte ſublato ſuccederet vir ſenex, nomine Hadrianus, obſcuro natus loco literarum ſtudiis inſignis, qui ſacros honores gradatim ſola nixus virtute, ſine vlla maiorum commendatione meruiſſet: hæc omnia ſibi vni aperte congruere videbantur. Nam Corneto infami Tuſcorum oræ oppido,familia tenui & prope ſordida ortus,vno bonarum literarum beneficio, ſingulas ſacrorum ordinum dignitates fuerat conſecutus.Neque vetulæ oraculum fidem fefellit:Nam Hadrianus ſenex Batauus egeni opificis filius,doctrina illuſtris,poſt Leonem prodigioſa felicitate pontificatum eſt adeptus.Saulio etiam mathematici complures,quæſtu in adulationem proni,ſupremum fortunæ faſtigium deſtinabant.Sed is quanquam à Leone propter ſuauitatem morum,& elegantis vitæ modeſtiam inter familiariſsimos eſſet aſcitus, ſeſe tamen occulte à pontificis amicitia certis offenſionibus auerterat. Nam Leo initio pontificatus ſacerdotia,quæ ſui ſtudioſis & ſuffragatoribus veluti de ſe benemeritis ex occaſione collaturum promiſiſſet,plerunq.ſummis precibus expugnatus, aut conſanguineis, aut nouis hominibus concedere cogebatur: ob id plerique cardinales,ea quæ pontifex liberaliter non dediſſet,inique ſibi erepta fuiſſe querebantur. In his intemperantior Saulius eſt inuentus,adeo vt in petitione Maſsilienſis ſacerdotii, Iulium Medicem cardinalem ſumma tum maximis in rebus authoritate potentem, indigne ſibi prælatum, neque eam iniuriam animo vnquam depoſiturum apud incertæ fidei amicos prædicaret.Igitur Vercellii,ſcribæque Antonii indiciis, qui diu torti cuncta fuerant confeſsi, Alfonſus in tormentis conuincitur: Saulius tortoris aſpectum vix ſuſtinet,eo modo tabulis totius quæſtionis ordine conſcriptis,Leo ſenatum cogit,Riarium ſellæ impoſitum in arcem deduci iubet:cæteris metu pallentibus, graui habita oratione queritur ſuam lenitatem, beneficentiam, comitatem acerbiſsimis iniuriis remunerari: & quod eſſet inauditum, parari ſibi nefaria crudelitate inſidias,ſceleſtique eius conſilii aliquos eſſe conſcios, qui in ſenatu eſſent, quibus veniam ſincera fide eſſet daturus,ſi ſponte crimina faterentur,quòd ſi pernegando id facere differrent, nequaquam poſtea captis & conuictis vllum veniæ locum futurum. Nec mora, Soderinus & Hadrianus ad tribunal accedunt, ſuppliceſque veniam impetrant,mulctantur tamen decem milibus aureis. Soderinus in Fundanum agrum libero exilio ſeceſsit,Hadrianus autem trepido ſuſpicaciq. ingenio vir,Leonis clementiæ diffidens, ab vrbe meſſoris habitu profectus,vſq. ad vitæ exitum nullo perſequente latebras mutauit. Riario ſaluti fuit ætatis honor,& veteris inimicitiæ reſpectus, ne Leo patris vulnera patruiq.cædem,cui Riarius interfuerat, confictonouo crimine vlciſci videretur:centum tamen milibus aureis mulctatus eſt, reſtituto

pilei honore: ei ſeceſſus ad Neapolim, vbi demum interiit, liberaliter eſt permiſſus. At Alfonſus & Saulius damnati exutique purpurei galeri dignitate, in ſubterraneos carceres tenebris ac odore tetro maxime horribiles ſeparatim detruduntur. De Vercellio autem ac Antonio ſcriba acerbiſsime ſupplicium ſumptum, adeò vt curru per vrbem circum ducti, carptimque diſcerpti cādentium forcipum morſibus, ac ad extremum ſtrangulati in fruſta ſecarentur. Ea ſeueritate pontifex magnum terrorem omnibus incuſſerat: plerique enim in decernenda pœna mitiorem ſententiam dixerant; nonnulli etiam liberius poſtulabant, vt quæſtioni atque iudicio reorum cardinalium ſenatorii ordinis duo iudices adhiberentur, quod indignum eſſet, viros ſacratos, tanquam nocturnos fures, præfecti rerum capitalium acerbitate atque ſæuitia violari: alii confingi ea crimina, falſoque damnari inſontes viros, vt pecunia in ſumptus bellicos iniquiſsima ratione pararetur: Quoniam magis ac magis exardente in Vmbria Feltriano bello, Romæ atque Florentiæ ærariis penitus exhauſtis, pontifex contra naturam ſuam metu ſæuus, ac inopia rapax euaſiſſe diceretur: adeo vt nemo fere optimi beneficentiſſimiq. pontificis vicem doleret, qui immanitate Alfonſi & cæterorum, qui nefaria ambitione præcipites inſanierant, perfidioſa taciturnitate penè oppreſſus extitiſſet. His de cauſis ira atq. indignitate permotus, alio ſibi ſenatu opus eſſe iudicauit, ſi principem nequaquam incautum contemptioneque ridiculum, ſed ſibi maxime ſapientem fortemque agere vellet. Itaque incredibili ac inuſitata liberalitate, vno atque triginta cardinalibus ſenatum repleuit, patribus plane deſpectis, atque his contracto pallore muſſantibus. In his fuere octo Romani, quorum princeps extitit Pompeius Columna, aliquot poſt annos ab immoderato ſtudio Cæſaris, & ob id patriæ excidio inſignis. Creatus eſt & ante alios Hadrianus è Bataauia, qui Leoni ipſi in pontificatu ſucceſsit. Fuit autem is nouus maxime repentinus tot ſenatorum delectus, non modo Vrbi Romanæque aulæ, ſed prouinciis omnibus longe gratiſsimus. Nam incredibili fretus iudicio, ex omni propè natione, virtute, doctrina, nobilitateque clariſsimos extulerat, ita vt omnis generis homines Mediceæ familiæ, incomparabili eo beneficio in omnem temporum fortunam obligare velle videretur. Obſcurauit tamen in magnanimo viro eximiæ liberalitatis laudem quæſtuoſa nonnullorum ambitio, qui neceſsitate vrgentis belli ad ancipitia conſilia adactum, opportune pecunia iuuerant: nemo tamen paulo virtute clarior pecuniæ ſubſidiis indiguit, quum mediocribus aliqua ex parte profeciſſent. Cæterum in omnem lætitiam ad gratulandum effuſa ciuitate, quum epulum in Vaticano nouis patribus daretur, Alfonſus in carcere, Orlando Aethiope ſtrangulante, necatus interiit. Saulio autem vitam impetrauit Franciſcus è Ciboa familia, ſororis Leonis maritus: ei quoque mox honorem pilei cumulata benignitate reſtituit, quum eum auribus tantum, non atroci voluntate peccauiſſe iudicaret.

iudicaret. Sed is aliquanto poſt, quum ad Eretum exularet, ſupremum contraxit morbum: atque ita placato iam pontifice, impetratoque reditu, in Vrbe defunctus eſt. Dum hæc Romæ fiunt, in caſtris pontificiis omnia fœda obuenerant. Legatum Bibiennam ſeditio militaris afflixerat, nam Germani Italiq. & Hiſpani ſimul ac Vaſcones ad calonū rixam excitato tumultu multiſq. interfectis propè more militiæ conflixerant: adeò vt præferente crucis ſignum legato, & in medios inter volitantia tela deprecantis habitu procurrente, vix dirempta ſit pugna. Ex ea ſeditione vnaquæque natio militum, veluti diffiſa aliis, ira & timore conſternata, ſeorſum factis excubiis tetendit: quæ res ſicuti ducum ipſiuſq. legati authoritatem immi[nue]rat, ita ſublato metu pudoreque petulantiæ militari viam aperuit, adeò vt cunctis in proxima caſtella ad prædam dilabentibus, totus prope exercitus flagitioſiſsime ſolueretur. Vaſcones etiā ſupra eius detrimenti calamitatem, magno pontificiorum incommodo, ad Feltrium Ambra, & Carbone ducibus transfugerunt. Ipſi vero Rentius atque Vitellius in tanta rerum deformitate, contempti à ſuis, & ab hoſtibus irriſi, vt in aduerſo rerum ſucceſſu ſæpe accidit, omnem adminiſtrandi belli rationem amiſerant. Itaq. Leo ingenti ſemper ſpiritu aduerſæ fortunæ obuiam ire aſſuetus, ex recenti pecunia copias inſtaurat, à regibus auxilia mittuntur, Gallicum equitatum Siſſeius adducit: venit & Potentianus regulus è Neapoli cum trecentorum cataphractorum ala ornatiſsima. Heluetiæ quoque cohortes, adducente Gaſpare prætorianorum præfecto, Ariminum perueniunt. His rebus cognitis Feltrius è Piceno regreditur: ſuperioribus enim diebus eam regionem infeſta populatione percurrerat; delatuſque Piſaurum, pontificios ad Imperialem collem caſtra habentes, nocturno prælio ſuperat. Itaq. ad opprimendos Heluetios ingenti celeritate Ariminum cōtendit. Venerat enim in ſpem potiundæ vrbis, explorato occultiore aditu ad eam partem, qua marmoreus pons antiqui operis vrbi cōmittitur. Sed eum ſubter fornices audacter ingreſſum, atque amnem vado ſe tranſire poſſe exiſtimantem, maris æſtus, quo amnis ea forte hora plenius intumuerat, importune fefellit: ita vt milites ægre pectoribus extarent. Pugnatum eſt tamen cum Heluetiis, qui in ſuburbanis tectis conſederant, prælio ancipiti & maxime cruento: Nam & ipſe Gaſpar cum fortiſsimis ſuorum cecidit. Verum ſigniferi, quanquam anguſto atque difficili loco pugnarentur, mira conſtantia ſuſtinendo illata vndique vulnera, & tuendo aditum, egregie ſeſe defenderāt, Feltrius ipſe ſclopetto thoracem ictus vitæ periculum adiit. Bozolus plumbea pila vulneratus eſt. Valaſtichinus Hiſpanus, ſingularis promptitudinis ſclopettariorum præfectus, & Guinea centurio inſignis cecidere. Arimino fruſtra tentato, Feltrius per conualles Apennini in Etruriam ſe conuertit, non longe ab Anglaria in Florentinorum finibus caſtra ponit, planeque victor inde Peruſinis, Tifernatibus, Senenſibuſque terrorem infert. Sed antequam expedire conſilia & promoue-

re caſtra poſſet, ab Hiſpanis deſtituitur. Nam Leo duces ac centuriones omnes effuſa largitione corruperat, cohortibus triplex ſtipendiũ fuerat pollicitus, dabatq. auidiſsimæ genti aliquãto maiora præmia ſi Feltrium deſererent, quàm illi ſibiipſis ex opima victoria popoſciſſent. Intelligebant etiam nõ inſani acutique homines, ſibi cum validiſsimis copiis eſſe confligendum, neque vllam omnino ſpem miſericordiæ ab iratis hoſtibus ſibiupereſſe, ſi aliquo inſigni accepto incommodo vincerentur. Vgo quoque Moncata Caroli regis nomine apud cohortes Hiſpanorum concione habita fuerat conteſtatus, eos contra rempublicam & regis imperia facturos; ſubindeque futuros in Hiſpania reos maieſtatis, ſi pro Feltrio contra pontificem arma ferre perſeuerarent. Quas ob res in non dubiam ſalutis ſuſpicionem adductus Feltrius, ſeſe vniuerſis nequaquam demiſſo animo commendat: gregariorum etiam militum implorat fidem; & præclare oſtendit ipſos ignominia inexpiabili notatos iri, ſi ſe de ipſis optime meritum in ea ſpe ſummæ victoriæ prodidiſſent, proinde ſi ſacramenti militaris obliuiſci vellent, vt Caroli regis iuſsis obſequerentur, debere eos nequaquam priuato paucorum arbitrio, ſed publico cohortium omnium ac alarum conſilio paciſci, vt ſibi honeſtiſsima conditione, de ſalute fortuniſque omnibus caueretur, nec vti plane deſerto à ſuis ac immerita neceſsitate circumuento, ſpes omnes ad tolerandum exilium ſibi ereptæ ſcelerata conſpiratione viderentur. Acclamauere milites vt optime ſperaret, ipſos enim & de pudore ſuo, & de ipſius ſalute magnopere ſollicitos nequaquam commiſſuros eſſe, vt traduci vel decipi à quoquam poſſet. Nec multo poſt quum de compoſitione penſitatis & exæquatis vtrinque conditionibus, tabulæ ſcriberentur, diſerte appoſitum eſt, vt Feltrio Vmbria excedenti, ſecum tormenta ænea ſuppellectilemque omnem & bibliothecam, quam Federicus auus inſigni cum laude condiderat, auehere liceret: atq. ita poſt octauũ menſem grauiſsimo bello finis eſt impoſitus, tanta cum lætitia pontificis, vt magno metu magnoque periculo liberatus, nihil octingentis milibus aureis (tot enim in belli ſumptus impenderat) omnino commoueretur. Dum hæc geruntur, Selinus Turcarũ imperator, Campſone Gauro Memphitico rege ad Alepum acie cæſo, Syriam imperio ſuo adiecit: progreſſuſque ad Memphim, Tomumbeium, qui poſt Campſonem imperium ceperat, aliquot prælijs ſuperatum, ac demũ ab Aegyptiis proditione traditum necauit, in ipſa Memphi laborioſo ac ancipiti pugnæ genere Mamaluchis omnibus trucidatis: adeo vt ab Amano monte ad Rubri maris anguſtias, atque item à Cyrenaicis finibus ad Arabum ſolitudines & Euphratem late omnia in poteſtatem redegerit. Contuderat & biennio ante Perſarum arma victo in Calderanis campis Hyſmaële Sopho. Is Parthorum & Medorum copiis ac ſtudiis fretus admirabili celeritate Aſſyriæ & Perſidis maioriſque Armeniæ regna ſibi vni parere coëgerat. Quibus de cauſis Leo pontifex, qui Turcarum potentiam

tentiam finitimis vndique ſubactis in immēſum excreſcentem maxime formidandam eſſe exiſtimabat, ſupplicationes per Vrbem indixit, ipſe inſigni concepta pietate diſcalciatus ad Mineruæ templum profectus eſt, vt reipublicæ Chriſtianæ incolumitatem Deiparæ virgini commendaret. Exinde ad totius Europæ reges è cardinalibus virtute ac eloquentia inſignes legatos miſit, vt ſublatis offenſionibus, ex authoritate ſacroſancti pontificis, communi omnium conſilio conſociatis viribus, impotenti barbaro bellum terra marique ad publicam ſalutem ac laudem inferretur. Sed quum ſinguli reges in id conſilium ſuſcipiendi belli præclarum maxime ſtudium magnificis pollicitationibus oſtentarent, nequaquam tamen, vt in vnum voluntate ac opibus iungerentur, adduci potuerunt. Gerendi autem belli ratio ſic à Leone adhibitis in conſilium peritiſsimis ducibus fuerat conſtituta, vt Maximilianus Cæſar Germaniæ robora in legiones cōſcriberet: Pannonio autem & Sarmatico equitatu maxime vteretur: & ſecundo amne Danubio in Myſiam, atque inde in Thraciam rectà contenderet, Franciſcus vero Gallorum rex cum florentiſsimis Galliæ ac Italiæ copiis à Brunduſio in Epirum traiiceret. Hiſpani Luſitanique ac Britanni, comparata claſſe ducentarum nauium ad Byzantium vſque nauigarent. Ipſe pontifex veræ laudis & gloriæ cupidiſsimus, cum centum roſtratis nauibus ſe ab Ancona confeſtim nauigaturum pollicebatur. Erat enim in ſumma ſpe trahendi Veneti ſenatus in partem belli: nam eos tacitis votis nihil magis exoptare intelligebat, quàm vt Chriſtiana arma in Turcas veros & proprios hoſtes ingenti omnium conſenſu, atque apparatu verterentur. Sed mox fatali ſocordia noſtrorum principum, quum quiſque alienæ gloriæ inuideret, ea conſilia decoris & pietatis longe pleniſsima perierunt. Nec multo pòſt Maximilianus Cæſar, quum febre laboraret, & parū opportune pharmacum ſumpſiſſet, Veltii in Noricis montibus eſt defunctus. Eo mortuo ad petendum Romani imperii honorem nōnulli candidati prodierunt. Non iam enim Cæſares, vt antiquis mos fuit, à militibus creantur; quum inueterata conſuetudine ſeptem regulorum ſuffragiis fiant. Ex his tres ſunt ſacrati ampliſsimarum vrbium ſacerdotiis inſignes, Colonienſis, Moguntinus, Treuerenſis, & totidem militares nobiliſsimi Germaniæ reguli, Saxonum dux, Comes Palatinus, & Marchio Brandeburgenſis: ſeptimi vero ſuffragii prærogatiuam obtinet rex Boëmiæ, vt ſi ex æquo diſsideant, ipſe ad maturandam electionem ſuperante ſuffragio, in quam voluerit partem, accedat. Petebant ante alios Franciſcus & Carolus Chriſtianorum longe maximi ac opulentiſsimi reges: huic tanquam præclara indole auitam hæreditatem adeunti Germaniæ ſtudia non deerant: illum vero mirifica virtus, & bellicæ laudis ſpecimen, atque item ingentes opes ad tuendum imperii nomen haud dubie pares vehementiſsime commendabat. Ipſe Leo Franciſcum magnis innixum largitionibus, in ea contentione fouendum adiuuandumque ſuſceperat, Robertumque

Vrſinum ad id in Germaniam legatum miſerat. Sed poſtquam animaduertit nonnullorum procerum auaritiam vel ampliſsimis donis expleri nequiuiſſe, & vigere in ingeniis Germanorum vetera odia aduerſus Gallos, Franciſco ſuadere conatus eſt, vt pro ſe petere deſiſteret: amicorum verò opera vteretur ad ſubleuandum Brandeburgenſem regulum, ne Carolus imperio potiretur. Præuidebat enim vni ei ad maxima quæque audenda incredibilis potentiæ facultates parari; adeo vt Galliæ pariter, Italiæque, & pontificio præſertim nomini non temere metuendus eſſe videretur. Sed Franciſcus immoderata ſpe ſua inductus, vt pote qui nihil de eorum ſtudio dubitaret, quorum ſuffragia optima fide venditari exiſtimabat, in decreto ambitioſius & perſeuerantius quàm oporteret perſtitit. At Leo comitiorum euentum minime expectandum ratus, ita Gallo fauere deſiit, vt Carolum haud dubie gratia ſuperantem ſuffragatoribus commendare videretur. Atque ita Franciſcus dum effuſa largitione pro ſeipſo vehementius contendit, nihil earum rerum, vti magno pere cupiebat, eſt conſecutus: nam & ipſe imprimis repulſam tulit, conſternatis metu Germaniæ proceribus, ne ad Gallos imperium turpiſsima licitatione transferretur: & Carolum demum, quem vnum maxime excluſum volebat, conuerſis omnium ſuffragiis ad ſummi honoris faſtigium prouectum vidit. Eo nuntio pontificem nequaquam, vti præferebat, ſincera hilaritate lætatum ferunt, quanquam prioris ſtudii ſui inuidiam poſtremo conuerſa commendatione deterſiſſet. Diuino ſiquidem ingenio, cum tot regna in vnum collata conſpiceret, nimiam Cæſarum potentiam veluti fatali diſſenſione pontificiæ dignitati ſemper infeſtam vehementiſsime formidabat: & antiqui quoque vatis carmina eum iuuenem non obſcuris formæ ac ingenii lineamentis exprimere videbantur, qui à ſeptentrione toti Italiæ, Romæque præſertim & principi ſacrorum ſummas clades eſſet illaturus. Sub id tempus quo Maximilianus Cæſar exceſsit è vita habitiſque in Germania comitiis, Carolus eius nepos imperator eſt ſalutatus. Laurentius Medices ab iuuenili intemperantia cõcepto lethali morbo Florentiæ interiit. Is vxorem duxerat è Gallia regiæ cognationis: erat enim è familia Bolonia in Ambianorum finibus ad Oceanum valde illuſtri. Nam Feltrio expulſo, recuperatoque Vrbino, Laurentius ſe totum inſigni cupiditate ad Franciſci regis amicitiam contulerat, Hiſpanos maxime peroſus, qui recenti bello Mediceam domum in extrema ſalutis & dignitatis pericula conieciſſent. Leo quoque perlibenter cognationem morte Iuliani fratris interciſam cum florentiſsimo rege renouandam exiſtimauerat. Hæc noua nupta incredibili apparatu Florentiæ ſuſcepta, poſt decimum fere menſem maritũm ad vitæ exitum vltro feſtinantem quinque diebus anteceſsit, in ſupremo morbi impetu puellam enixa, quam hodie Franciſci regis nurum conſpicimus. Erat Laurentius corpore ad equitandum geſtandaque arma peridoneo atque habili, vultu verò admodum atroci, & in eam ſpeciem ſuperbe

perbe ſæpe compoſito, nam adulatione corruptus ſupra naturæ vim & ferus & militaris videri volebat: defuit ei ingenium ciuile & temperatum, vnde illi nullæ lachrymæ ab ciuibus quum inſigni pōpa funeris efferretur. Erat enim fama edita in vulgus eum Luceſes & Senenſes ſubigere, Florentinorū ceruicibus munitiſsimam arcem imponere, & denique ab infero mari ad ſuperum late prolatis finibus regnum condere cupiuiſſe, vt ipſe Porſenæ exemplo, adiuuantibus Gallis, Etruſcorum rex appellaretur: quibus conſiliis vti nimis ambitioſe temereque ſuſceptis, ipſe Leo & Iulius cardinalis, moderando ac differendo, obuiam ſemper iuiſſent. Laurentio vita functo, pontifex Iulium cardinalem Florentiam miſit, vt ad clauum reipublicæ ſederet. Is incredibili humanitate atque munificentia ſingulos omnium ordinum ciues complexus, ita rempublicam conſtituit, vt æquiſsimæ libertatis ſtatus, renouata felici illa veterum temporum conditione, reductus eſſe diceretur. Florebat & tum maxime Roma incredibili rerum omniū vbertate, lætitiaq. omnis generis hominum. Nam pontifex quietis atque ocii ſtudio Romanorum inimicitias capitalis odii conciliatione edictoque ſuſtulerat. Tradebatur enim poſteris dira animorum obſtinatione memoria iniuriarum, adeo vt affines innoxii tracti in cauſam metu mortis publico carere cogerentur. Peregrinos vero immunitate multarum rerum, & perbeata illa ſæculi ſecuritate vndique ad incolendam augendamque vrbem inuitabat. Nam ab Inſubribus atque Cænomanis Circumpadaniſq. populis ingens multitudo exagitata diuturnis barbarorum vexationibus fortunas ſuas Romam auidiſsime transferebat, adeo vt ad campū Martium extructis domibus peramplā coloniam condere videretur. Nam ſicuti eximiis artibus ſpectatus honor, ita mediocribus opificiis certa merces non deerat. Cuncti enim pro fortuna ſua ædificando ornandoque domos & villas, elegantiæ magnopere ſtudebant. Cenſebantur eo tempore ciuium & inquilinorum octuaginta quinq. milia: vt hinc quoque clades noſtras non iniqua æſtimatione defleamus, quum ad triginta duo milia capitum vrbem redactam proximi cenſores in annonæ caritate repererint. Dabat item operam diligenter, vt in prouinciis omnia pacata & læta præfectorum vigilantia & ſeueritate tenerentur: & quum eſſet natura leniſsimus, ſæpiſsime patientiam abrumpebat, ſi renouatis improborum iniuriis poſt primam delicti veniam contumelioſe læderetur. Paulum ante alios Baleonum claris militiæ honoribus functum, & erga Mediceam domum ſtudio ac operibus inſignem, è Peruſia Romā vocatum, eiuſque lenitati impenſe confidentem, quin capitali ſupplicio afficeret, vel deprecantibus Vrſinis exorari non potuit. Vir enim impotens & factioſus apud Peruſinos cruentam maxime & rapinis infamem deſpectis pontificiis epiſtolis tyrannidem exercebat. Eſt & laqueo ſuſpenſus Amadeus Recinatium tyrannus, rerum nouarum author. Item que è Fabriano Piceni oppido nobili Zibichius, qui turbulentiſsimis

concionibus paſsim habitis exules & obæratos ad arma concitarat. Luit & capite pœnas apud Beneuentanos Hector Seuerianus, vir ſanguinarius, factione potens, & virium robore inſignis. Verum ab initio pontifi catus ſingularem ſtrenui expeditiq. ingenii laudem eſt conſecutus, Rencio Mancino nobiliſsimæ ſtirpis Romanæ ciue in arce ſecuri percuſſo. Is ab immani audacia truculẽtus affinem ſuum Cornetanum in templũ Mineruæ confoderat, & vecordi impetu cunctis minitari, magiſtratus imperia deſpicere, vexare denique omnes vel in media vrbe conſueuerat. Ab exercitu Veneto, in quo alam ſagittariorum equitum ductabat, cum ignominia quondam eiectus, quod turmalem ſuum de fuga cogitantem deligatum arbori totius alæ ſagittis crudeliſsime transfixiſſet. Exercuit & ſupra naturæ conſuetudinem ſummum ius in damnandis, qui falſos libellos ipſius ſubſcribentis manum mentiti in iudiciis protuliſſent: adeo vt Sebaſtianũ Taruiſinũ tum in gymnaſio Romano leges profitentem, & alioqui ea calamitate indignum in campo Flore concremarit. In cæteris criminibus puniendis eum ciuilis animi tenorem ſemper obtinuit, vt ad clementiæ laudem auide properare remiſſa ſeueritate diceretur: Cæterum nulla in re ardentius & effuſius, quàm ad liberalitatis gloriam anhelauit, eos principe loco indignos exiſtimans, qui nequaquam benefica manu Fortunæ muneribus vterentur. Nemo enim vel ciuis, vel peregrinus, qui paulo nobilioris artis famã teneret, nemo vel maleſanus poëta, nemo alicuius optimarum literarũ partis non ignarus vnquam fuit, qui benignitatem humaniſsimi principis non ſenſerit. Quinetiam ipſum cœnantem ſpectantes, & ex his aduentitios & parum notos homines vltro pecunia donare erat ſolitus, eo præſertim libẽtius, quum obſoleta veſte indutos conſpiceret. Purpuream etenim crumenam quotidie aureis nummis ſibi repleri iubebat, ad incertas exercendæ liberalitatis occaſiones. Sacerdotes quoque, fraterculos, & ſacras virgines, quæ intra ſepta religioſe pudicitiam cuſtodirent, menſtruis ſubſidiis eleemoſynæ nomine iuuabat. Magnum veteranum militum ac exulum alebat numerum: nihilque vehementius contendebat, quàm vt nemo calamitatem, & Fortunæ aduerſæ mala & incommoda pateretur. Sed has præclaras liberalis excelſique animi virtutes, cum nimia ſæpe vitæ luxuria, tum obiectæ libidines obſcurabant: ita tamen, vt iucunditate blandæ faciliſque naturæ potius, ac regia quadam licentia, quàm certo deprauati animi iudicio in ea vitia prolabi videretur; quum frequenti blandientium turba cubiculi fores obſeſſæ, paucos admitterent, qui alioqui docilis verecundique hominis ſolutos mores cohiberent, amicorum optimis ad ea conniuentibus, ac libenter ſeſe illecebrarum miniſtris immiſcentibus, ne gratiam apud ſummos principes in lubrico poſitam in diſcrimen adducerent, ſi ingratum auribus potentium reprehenſionis officium honeſtatis atq. beneuolentiæ ſpecie ſuſcepiſſent. Verum hominem hilaritati humaniſque ſenſibus facile ſeruientem mirum

rum in modum incitabant plerique cardinales opibus ætateque florentes, qui illuſtri loco nati, ac liberaliter educati, regio luxu vitam in venationibus, conuiuiis, atque ſpectaculis libentiſsime traducebant, cum his pontifex vetere ſtudiorum conſuetudine, & recentibus comitiorum officiis vehementer eſſet obligatus. In his fuere Ludouicus Aragonius, Hippolytus Ateſtinus, Sigiſmundus Gonzaga, Alfonſus Petrucius, Marcus Cornelius, & Federicus Sanſeuerinus, qui decoras domi familias, pleriſque ingenuis vltro ſe in ſeruitutem ambitioſe dicantibus, magnumque equorum & venaticorum canum numerum inuſitatis ſumptibus alebant. Acceſſerat & Bibiennæ cardinalis ingenium cum ad arduas res tractandas peracre, tum maxime ad mouendos iocos accomodatum. Poëtices enim & Etruſcæ linguæ ſtudioſus, comœdias multo ſale multiſque facetiis refertas componebat: ingenuos iuuenes ad hiſtrionicam hortabatur: & ſcenas in Vaticano ſpatioſis in conclauibus inſtituebat. propterea quum forte Calandrum comœdiam à mollibus argutiſque leporibus periucundam in gratiam Iſabellæ Mantuani principis vxoris per nobiles comœdos agere ſtatuiſſet, precibus impetrauit, vt ipſe pontifex è conſpicuo loco deſpectaret. Erat etiam Bibienna mirus artifex hominibus ætate vel profeſsione grauibus ad inſaniam impellendis, quo genere hominum pontifex adeo flagranter oblectabatur, vt laudando & mira eis perſuadendo, donandoque plures ex ſtolidis ſtultiſsimos & maxime ridiculos efficere conſueuiſſet: Vti Euangeliſtæ Taraſcono Parmenſi ab epiſtolis honeſto ſeni accidit, qui ſe repente nouo ſtudio ac leui perſuaſione ſummum eſſe muſicum putabat: huic adeo induſtrie ac ſuauiter eſt adulatus, vt vana inflatus opinione, incredibilia ac ridenda quædam muſices præcepta commentaretur: citharœdis enim lacertos obligari, vt quadam intentione neruorum in articulis & digitis argutias firmius & clarius exprimerent: quum vero phonaſcorum chorus induceretur, aulæa detrahi iuberet, vt voces nudis parietibus illiſæ, acutius atq. ſuauius reſilirent, quæ omnia ad alendam hominis inſaniam probabat pontifex, quando ipſe in ea arte conſumatiſsimus ſecum de tonis & chordis totaque numerorum proportione diſputaret, ac ſe omnino ſuperari egregia ſimulatione fateretur. Baraballi quoque Caietani eximiæ ſtoliditati, procacius quàm ſacroſanctum pontificem deceret, illuſit, quum ille inſulſiſsimos verſus ab omni vocum ac numerorum enormitate ridendos facere, & palam recitare ſoleret, ſeque alterum Petrarcham in Etruſcis rythmis eſſe prædicaret, eò enim perpetuis adulationibus inflammatum gloriæ cupiditate perpulit, vt meritum geſtandæ laureæ honorem poſtularit, ac ſubinde vt inſigni pompa in Capitolium duceretur; quòd in Capitolio Petrarcham coronatum quondam fuiſſe audiuiſſet. Tanta vero vis ſingularis inſaniæ fuit, vt quum ad famam publici apparatus legatio amicorum & affinium Caietanorum propere in Vrbem conuolaſſet, vt hominem à concepto furore deterrerent, acer-

biſsimis verbis eos repulerit, tanquam maligne benignitatem pontificis interpretantes, ac rariſsimi honoris immortali gloriæ ſuæ prorſus inuidentes. Ergo quod vix credibile foret, niſi ea nos mira cum voluptate vidiſſemus, ſexagenarius ſenex honeſta ortus familia, proceritate, vultu, & canicie venerabilis, toga palmata & lato clauo, auro purpuraque niten ti, cæteriſque triumphi ſumptuoſis inſignibus exornatus in conuiuium præcinentibus tibiis deducitur, quum de more pontifex diem feſtum Coſmæ & Damiano Mediceæ familiæ Diuis tutelaribus dedicatum hilarius celebraret. Ibi quum diu ad oſtentationem abſolutæ artis ineptiſſime multa carmina decantaſſet, omnibus iam in ipſa riſus compreſsione defatigatis, ad extremum in area Vaticana deſpectante pontifice elephantem adſcendit, aurato ephippio ſuperſtante triumphali ſella inſtratum. Cæterum inter tympana, & tubas, & voces acclamantis populi, con ſternata bellua, vltra pontem Hadriani deduci pompa non potuit, cuius triumphi memoriam lignarii cælatores quum teſſellato opere laſciuirent, in interioris pontificii cubiculi foribus ſcitiſsime inſcriptam reliquerunt. Mire quoque fauit Pogio ſeni, Pogii hiſtorici filio, itemque Moro nobili à gulæ intemperantia, articularibus doloribus diſtorto, & Brandino equiti, Marianoque ſannioni cucullato facetiſsimis helluonibus, & in omni genere popinalium deliciarum eruditiſsimis. Nam inter alia portenta inſanientis eorum gulæ lucanicas conciſis pauonum pulpis farctas commenti fuerant: quod obſonii genus mox ſucceſſor Hadrianus vir Batauæ frugalitatis mirabundus expauit, quum ſumptuarias rationes Leonis inſpiceret. Verum feſtiuiſsimis eorum facetiis, ſalſiſque & perurbanis ſcommatibus magis quàm vllis palati lenociniis oblecta ba tur. Ii certis anni temporibus, quum genio liberius eſſet indulgendum in extrema inferioris menſæ parte ea conditione regnabant, vt contumelias, quas citra valetudinis incommodum architriclini & ſtructores inferrent, æquiſsimis animis paterentur. Multa enim eorum palato ac auidati aliena cibaria, falſa gratiſsimarum rerum ſpecie concinnata, vti ſimias & coruos cœnantibus apponebant, quæ tametſi iucunda omnibus ac vrbano nobilique principe digna erant, in eo tamen, qui auguſti pontificis dignitatem ſuſtineret, à ſeueris & triſtibus notabantur. Vt vero ea cõuiuia pleniore voluptate exhilararet, Calendis præſertim Auguſti amiciſsimos cardinales ad ludum pictarum chartularum inuitabat: in quo ſeni ſeptenique luſores in coronam ducti verſabantur: nec vlla in re blandius liberalitatem exercuit, quum victor pariter ac victus in circum ſpectantium turbam aureos nummos benigne diſpergeret. Aleam damnauit ſemper, vti rei familiari moribuſque peſtiferam: latrunculis autem adeo ſubtiliter & acutè vel cum exercitatiſsimis colludebat. vt nemo ei vel peritia vel celeritate committendi conficiendiq. prælii æquari poſſe videretur. Non caruit etiam infamia, quòd parum honeſte non nullos è cubiculariis (erant enim è tota Italia nobiliſsimi) adamare, &

cum

cum his tenerius atque libere iocari videretur. Sed quis vel optimus atque ſanctiſsimus princeps in hac maledicentiſsima aula liuidorum aculeos vitauit? & quis ex aduerſo tam maligne improbus ac inuidiæ tabe conſumptus, vt vera demum poſſet obiectare, noctium ſecreta ſcrutatus eſt? At ſi aliqua ex parte eo nomine ſuggillari inclyta virtus potuit, Leo certe cum ſuperiorum principum fama comparatus æſtimatione rectiſſima continentiæ laudem feret. Quod ſi falſo notatus (vt credi par eſt) iniquam ſubiit inuidiam, miſerabilem profecto principum conditionem exiſtimauerim, quando eorum mores, ad arbitrium paucorum improborum ſæuam potius quàm benignam interpretationem accipiant. Sed alia principis, alia hominis eſſe vitia quis neſcit? hæc vni priuata conditione quum noceant, etiam aliquibus fortaſſe proſunt: illa vero ab dira poteſtate, & luctum & calamitatem vniuerſis mortalibus apportant: idque veriſsimum eſſe conſtat præclaro quondam populi Romani teſtimonio, qui neminem ſibi principem Traiano meliorem exoptauit, quãquam eum illicitæ libidinis ac ebrietatis cenſura notaſſet. Sed demus aliquid humanitati Leonis vti in ſumma licentia feruidæ ætatis ac proſperæ valetudinis æſtum ægerrime ſuſtinenti, poſtquam in magnis ſalutaribuſque virtutibus optimi atque benefici cognomentum facile meruerit Conſtat tamen eum, quòd à prima adoleſcentia opinione omnium ſummam continentiæ laudem fuiſſet adeptus, non importuna quædam pudicitiæ caſtitatique præſidia quæſiuiſſe: quando nequaquam priſtinæ vitæ more tam multis delicatiſque obſoniis vteretur: Itemque animo vere pudico, die Mercurii carnes non edere, die autem Veneris nihil guſtare præter legumen & olera; ac die demum Saturni cœna penitus abſtinere, incorrupta lege inſtituiſſet. In his vero quæ rem diuinam reſpicerent nequaquam ſecunda fama prægrauari eſt viſus. Nam indulgentias vetera pontificum ad parandam pecuniam inſtrumenta adeò plene atq. affluenter prouinciis dedit, vt fidem ſacroſanctæ poteſtatis eleuare videretur: in hoc etiam deteſtabili legatorum auaritia deceptus, qui ſe animas defunctorum ſingulis acceptis aureis expiare, à purgatoriiſque pœnis eripere profitebantur. Prolatis enim ingentibus bullatis membranis per templa concionari erant ſoliti: adeo vt hæc impudenti corruptela exciti complures è Germania viri doctiſsimi, eam pontificis piam benignitatem tanquam auaritiæ ſordibus inuolutam irriſerint, inducto ſubinde Luthero ex Auguſtiniana ſecta fraterculo, qui maleſana vehementique eloquentia dum in põtificem & Romanæ aulæ mores inueheretur, euulgato paſsim nefando dogmatis veneno, religionem euertit: vnde illi Hæreſiarchæ cognomen partum, non ambigua fortaſſe cum laude, ſi in vnum tantum pontificiæ cauſæ iugulum nihil turbatis veteribus cerimoniis incubuiſſet. Sed facundiam eius, ſacrarumque literarum peritiam ab infami transfugio abiecta in primis cuculla, & mox aſsiduæ in ganeis compotationes, & cum ſacra virgine ad libidinem quæſitus thorus ma-

gnopere defœdarunt Non defuerunt tamen grauiora aſtutioraque ingenia, quæ nequaquam vexatis ſacris, pontificiam maieſtatem auaritiæ nomine ſuggillarent: quando fama eſſet eam pecuniam cognatis & amicis in profanos ſumptus erogari, quum oppugnandis Turcis, ædificandoque Diui Petri templo religioſa fide ſeruari debuiſſet. Diruerat enim Iulius magnā templi partem, vt admirabiliore ſtructura reficeretur: ſed inſanæ vaſtitatis cœpta teſtudine, & pilis ingentibus erectis, tanta abſoluendi operis difficultas proponebatur, vt Leo, quem nulli vnquam pro laude ſuſcepti ſumptus deterruerunt, animum negotii vaſtitate ſuperatum facile deſponderet. Eius quoque ſacræ pecuniæ partem in Vaticanæ domus ornamenta transferri dictitabant: vt ipſe pontifex Diuo Petro melius ac elegantius habitaret. Triplices enim porticus ad orientem obuerſas, vnde ſubiectam vrbem & Neroniana prata iucundiſsimo proſpectu quotidie deſpectare erat ſolitus, miræ pulchritudinis extruxerat: condecoratis ſcilicet fornicum atq. teſtudinum ordinibus excellenti pictura, & pauimento ad argumenta inſignium Mediceæ domus elegantiſsime variegato. Conclauia quoque per quæ aditus eſt ad intimum cubiculum, laquearibus auratis & iucundiſsimis ſignis albario opere depictis in luculentiorem formam redegerat. Quinquaginta etiam milia aureorum numûm impendiſſe ferebatur in aulea Belgica, ab intertexto auro nobilitateque artificum magnopere pretioſa, quæ tametſi ſupra fortunam præſentis ſæculi ſumptuoſa erant, vel ob id tamen non veniæ modo, ſed laudis etiam nomen ferre poſſe videbantur, quando nō inanium rerum figuris oſtentandæ luxurie, ſed expreſsis Apoſtolorum hiſtoriis Sixti ſacello, ad auguſtiorem altarium & ſacrorum maieſtatem dicarentur. Sacerdotium vero nullum vnquam venale propoſuit, vti Alexander & Iulius ſæpiſsime fecerant, quum ab ambitioſis & ditibus pretium duarum aut trium decimarum, & biennales etiam redditus antecapere, & officiis ſacerdotia permutare ſibi iure optimo licere arbitrarentur, adeo vt mirum ſit Leonem largiore manu pecuniam effundere ſolitum, ab hoc vberrimo lucri genere abſtinere potuiſſe: præſertim Laurentio Pucio cardinale magno pœnitentiario nullum omnino quæſtum pontificibus illicitum eſſe prædicante. Is enim natura officioſus atque beneficus ſæpiſsime à veterum decretorum ſeueritate, vel exigua cum ſpe mercedis, induſtriam ſuam & authoritatem ad implenda petentium vota facile transferebat. Acciditque nonnunquam vt pontifex de pudore ſollicitus, quum libelli de grauiſsimis rebus ſubſcribendi porrigerentur, ipſius maxime Pucii, quod diuini iuris eſſet peritiſsimus, fidem imploraret, obteſtando ne ſe imprudenter in errorem labi pateretur: quando mox ab aliqua enormi conceſsione æquitatis fines tranſgreſſo pœnitentia ſimul atque infamia laborandum foret. Sed neceſſe erat vnis tantum belli paciſque muneribus deditum ac alieno quæſtu potius quàm ſuo gaudentem, nonnunquam inuſitatæ conceſsionis

infa

infamiam ſubire: verum ad id adeò inuitus trahebatur, vt aliquando Iulium Blancium è cubiculariis ſibi gratiſsimum eluſerit, importunis ſcilicet precibus poſtulantem, vt iniquo libello ſubſcriberet, quo duo regionibus diſtincta ſacerdotia, tralato alterius redditu, vnius tantum templi dedicationem ſubirent. Leo nanque, quod neque obtemperandum neq. omnino negandum cenſeret, percunctatus quanti ea gratia clienti venderetur, libero ore ducentis aureis reſpondenti, totidem è crumena numerauit, libellumque diſcerpſit. Venationibus etiam & aucupiis nobilioribus adeò perdite ſtudebat, vt ſpurciſsimas ſæpe tempeſtates inſalubreſque ventos, & frequentia manſionum ac itinerum incommoda obſtinate contemneret: confiſus ætati ac firmæ valetudini, quam equitatione varioq. motu corporis ſe tueri poſſe exiſtimabat, præſertim ſi inambulationibus apertis vagaretur, ac animam innati caloris copia æſtuantem & cœlo libero & multo ſpiritu recrearet: quando & ſuper hæc antiqui vlceris beneficio iuuaretur, quo ab ima ſede, quicquid ſtomachi vel iecinoris vicio conceptum foret, ſenſim effluere conſueuiſſet. Manlianam villam ſecundum Tyberim quinto ab Vrbe lapide, quanquam proximi ſtagni halitu & caliginoſi aëris intemperie prope toto anni tempore infamem, hyeme maxime frequentabat. Ex ea enim veluti ex portu venatorum claſſes in ſubiectos ſalinarum campos ceruorum copia celebres educebantur. In venando autem ſicuti præcepta artis ad normam exactioris diſciplinæ patientiſsime obſeruare erat ſolitus, ita ſeueritatem aſpere admodum vir alioqui leniſsimus ſemper exercuit, in eos præſertim, qui petulanti diſcurſu aut vocibus temere editis improuiſa feris effugia præbuiſſent: ita vt claros ſæpe viros acerbiſsimis contumeliis oneraret. At ſi quando imperitia, vel fortuito errore hominum, aut feris ſubtiliore aliquo inſperatæ fugæ compendio ſeruatis, vel iis denſo in nemore contumacius latentibus infeliciter venaretur, incredibile eſt quali vultus animique habitu dolorem iracundiamque præferret. Propterea amici familiares ea temporis momenta prouocandæ liberalitati maxime aduerſa ſedulo deuitabant: quando alias ſecundum opimam venationem, ac præſertim vario ac inſigni labore aliquo nobilem, maxima beneficia incredibili benignitate collocaret. Ipſo ferme ſemper æſtatis exitu, quum primum cœlum pleniore pluuia temperatius foret, ac inſalubres æſtus frigidiore aura miteſcere viderentur, Vrbe ſtatim Viterbium ad aquas calidas euolabat, vbi coturnicum perdicumque, & phaſianorum aucupiis aliquandiu erat intentus, quod genus auium accipitribus ac aſturibus arte edoctis ſingulari cum voluptate ſectabatur. Ad Vulſinios demum, propter lacus amœnitatem ac eximiam eius tractus rerum omnium frtilitatem, ex itinere deflectebat, & in inſula & ad exitum Martæ amnis piſcabatur. Quibus in locis regali apparatu excipere tum ſolebat Alexander Ferneſius cardinalis, qui eam regionem frequentibus villis atque prætoriis ingenti ac erudito ſumptu paſsim ædifi-

catis conſitiſque fructiferis arboribus exornabat. Inde per Tuſcum agrum venabundus modicis itineribus ad mare circa Grauiſcas & Centumcellas deſcendebat. Quo viæ flexu apud Cornetum in Tarquinienſi longe celeberrima ceruorum aprorumque venatio parabatur, & ea quidem in perampla planitie ac maxime ad tendendas inſidias opportuna, quæ artificio naturæ humanis voluptatibus arridentis, perpetuis terrenis collibus cincta, ingentis amphitheatri ſpeciem ad ferarum exitium venantibus præbet. Sub ipſas demum Nouembres calendas à Centumcellis per Alſium & Cereueteris ſyluas in Vrbem redibat, nec multo poſt in Manlianam reuertebatur, vixque inde reuelli poterat, niſi aut ſenatus habendi aut ſolennium ſacrorum cauſa ad Vrbem vocaretur. Erat enim is locus edendis ardearum ac miluorum præliis peridoneus, quæ geminis aut pluribus manſuefactis falconibus in ſublime manu emiſsis aduerſus id genus auium vario, ac ob id maxime ſpectabili, euentu per immenſa cœli ſpacia miſcebantur. Tanta autem agreſtium ac populorum omnium gratulatione atque lætitia excipiebatur, vt cuncti eius aduentum ſe vel fructuoſiſsimis meſsibus fertiliorem ſentire faterentur, vt pote qui ſenibus ac pueris puelliſque in viam effuſis, ac ruſtica munera paſsim offerentibus, non modo pecuniam largiſsima manu rependeret, ſed etiam appellando humaniter ac ſciſcitando, qua nam maxime in parte rei domeſticæ acrius à Fortuna premerentur, virgines dote præbita ſubleuaret, affectis autem morbo ac ætate, vel numeroſæ familiæ onere prægrauatis æs alienum protinus diſſolueret. Nihil enim in magno principe dignius atque præſtantius arbitrabatur, quàm iuuare mortales, alienæ calamitati obuiam ire, lætoſque omnes ab ſe dimittere: vt ad beneficium humani generis ſe, vti antea in minore fortuna concupiuiſſet, ſupremæ poteſtatis dignitatem appetiuiſſe teſtaretur. Eo modo diuina ac humana moderantem, & cunctis læta pace fruentibus, fatalis neceſsitas Gallico bello implicuit. Cæſar enim, qui ab Hiſpania enauigato Oceano in Germaniam venerat, & Francofordiæ ab exercitu acclamatus fuerat imperator, Robertum Sedanium in Eburonibus armis perſequebatur: hunc cum Franciſcus defendendum ſuſcepiſſet, repente bellum exarſit valde atrox & maxime diuturnũ, quo Europa prope omnis, diffuſo late incendio, per nouem annos deflagrauit: Repetebat ex aduerſo Nauarræ regnum Franciſcus, quoniam Ioannes Rex, qui à Ferdinando ſub Britannici belli tempus fuerat expulſus, in fide & clientela Galliæ regũ extitiſſet. Quibus de cauſis Galli Aſparoſio duce pulcherrimam nacti occaſionem, Vaſconibus & Cantabris arma intulere, quòd validiſsimæ vlterioris Hiſpaniæ ciuitates propter incredibilem Cæſarianorum præſidum auaritiam ad arma conſternatæ, haud obſcure rebellarant. Itaque ſuperatis Pyreneis, & Pompelone metropoli capta, arceq. tormentis expugnata, Galli ad Hiberum vſque felici ſucceſſu ſigna promouerant. At Cæſar per id tempus totius Germaniæ concilium Vormatiæ

matiæ in Vangionibus ad Rheni ripam peragebat, ſublatiſque liberarum vrbium & procerum controuerſiis, legibuſque & fœderibus ex au thoritate ſuſcepti imperii æquiſsime conſtitutus, pio excelſoque ingenio ſe totum ad cognoſcendam Lutheri cauſam conuertebat. Venit in concilium Lutherus ſub fide publica, atque ita inſano ore cauſam dixit, vt eius ſectæ placita veterum hæreticorum dogmatibus incluſa damnarentur, quæ iampridem in pluribus conciliis, & Conſtantiæ Baſileæque præſertim à vere doctis & Chriſtianis hominibus exploſa & ſeuere vindicata penitus exoleuiſſent. Summa vero iudicii Cæſaris fuit, vt palam diceret, Lutherum eloquentem & literatum videri, ſed ab inſano ingenii impetu pene furioſum. Itaque ipſo caſtigato, eius libros, vti in religione peſtilentes, in foro concremari iuſsit. Quæ Cæſaris decreta vſque adeo Leonis animum ab eo inſigni cum publicæ tum priuatæ pietatis officio deuinxerunt, vt tum præclare decerneret à Cæſare ſe ſtaturum, ſi bellum in Italia ab Hiſpaniis & Galliis transferretur. Erat Romæ Ioannes Manuel Cæſaris legatus, vſu grauiſsimarum rerum inſignis, cũ hoc Leo tranſegit, iniitque fœdus vt Galli Italia pellerentur, Franciſcus Sfortia Mediolanenſe imperium iure paternæ hæreditatis obtineret, Placentia vero & Parma Leoni tanquàm à Gallis impotenter ereptæ redderentur. Id bellum ingenti animo ſuſcepit, angebant enim virum decoris & laudis ſtudio deflagrantem eæ vrbes veluti infami pactione, & turpiſsimo metu amiſſæ, quos Iulius pontifex egregia virtute Gallis ademiſſet. Super id ferre non poterat Gallorum præfectorum ſuperbiam, qui ſacerdotia totius Galliæ Ciſalpinæ, deſpecto plane pontifice, contra eius authoritatem, vti libido ferret, indignis hominibus adiudicabant, quos ad Vrbem de more citari & vocari in ius propoſita pœna vetuerant. Ea res periniquæ impotentiſque inſolentiæ plena, Leonem dignitatis ac exiſtimationis nomen tueri ſolitum ab amicitia Franciſci regis auerterat, qui & diſsimulanter Feltrianum bellum aluiſſe credebatur, non inanibus coniecturis, quum eius auxilia Ambra Carboneque Vaſconum ducibus ad Feltrium transfugiſſent, & à Siſſeio equitum præfecto, qui nunquam in conſpectum hoſtium veniſſet, quædam oppida ex fideliſsimis fœde ac hoſtiliter direpta fuiſſe conſtaret: mortuo quoque cum vxore Laurentio, & Iuliani fratris vxore in Galliam remiſſa, regiæ affinitatis iura magna ex parte abrupta videbãtur. Eo etiam libentius pontifex ad Cæſarem inclinauit, quoniam à Gallis ſe Florentia pulſum, & ad Rhauennam demum captum, Soderinianiſque temporibus eorum armis, quominus patriam repeteret, diu prohibitum fuiſſe memoria retinebat, neque recentis beneficii ingrato animo obliuiſci vellet, quum Ferdinandi regis ſtudio, ac inſigni opera Hiſpanorum militũ Florentiam reductus, ac etiam non obſcura eius amiciſsimi regis commendatione ad pontificatum euectus extitiſſet. Hæſerat quoque memori animo vetus iniuria ab Octauiano Fregoſio accepta, qui Franciſcum regem, inito cum eo

occulto fœdere, contra authoritatem atque iudicium benemeriti de ſe pontificis in Italiam euocaſſet, eum enim omnino Genua pellere, & acceptam ab eo contumeliam grauiſsime vlciſci decreuerat. Nec ad id cohortator concitatorque vehemens & opportunus deerat Hieronymus Adurnus, ab omni virtute lectiſsimus, qui cum Manuele Leoneque egerat, vt ipſe per amicos factionis eiecto Fregoſio Genuæ principatum adſequeretur. Ad hæc peragenda in bellicos ſumptus ingentem auri vim collegit, nequaquam prouincialibus expilatis, ſed inſtituto nouo equeſtri ordine ad numerum quadringentorum, ii equites coëmptis priuata pecunia eius dignitatis officiis, ex vectigalibus demum quotannis centenos aureos accipiebant, & immunitatis prærogatiua iuuabantur, addidit etiam cubiculorum ſcutiferorumque collegia, officiis eorum venalibus, ad eam ſpem vberrimi reditus, ſicuti ante Iulius officia annonæ præſidentium inſtituiſſet. Summa belli Proſpero Columnæ demandata eſt, cuius prudentiæ virtutique bellicæ Leo plurimum confidebat. Subſecutus quoque eſt ipſe Piſcarius cum Hiſpanorum cohortibus X X. & Antonius Leua cum valido equitatu. Præfuit pontificiis Federicus Gonzaga Mantuæ princeps, adiunctoque ad Italicam legionem, Germanorum ac Heluetiorum peditatu, ad oppugnandam Parmam profecti ſunt. Eam vrbem Leſcutus Lotrechii proregis frater, & Federicus Bozolus impoſito præſidio tuebantur. Quaſſati ſunt tormentis muri à Placentina porta, eo euentu, vt Pontificii nullo propugnante per ruinas irrumperent, & citeriore vrbis parte potirentur: nam Galli clam deductis & retractis vltra amnem omnibus copiis, interciſiſque pontibus, ampliorem & nobiliorem vrbis partem, vbi forum, & prætoria, & templum maximum viſuntur, erectis ſubitariis munitionibus accerime defendebant: iamque multis acceptis detrimentis Galli in ſtatione ægre vim tormentorum ſuſtinere cœperant, cum Lotrechius traiecto Pado, adiunctis ſibi Venetorum copiis, vt fratri obſeſſo opem ferret, ad Tarrum peruenit. Tum vero nihil dubitatum eſt, quin reuocandi educendique occupati præda milites forent, ne cum duobus ſimul exercitibus ancipiti prælio & iniqua conditione dimicare cogerentur. Itaque is conatus fœdum habuit exitum, diſſenſione atq æmulatione potius quàm imperitia ducum, aut militum ignauia: nam haud obſcure iam enata erant initia peſtiferæ ſimultatis inter Proſperum atque Piſcarium, quum hic elato animo alienis conſiliis obedire, ille vero inueteratam nominis exiſtimationem præferre, ac demum vti imperio, & prouectæ ætatis honore concuperet. Caſtris, ad Niceam amnem retractis, incredibile dictu eſt, quantam Leo bilem doloremque conceperit, non ferebat enim æquo animo contumeliam acceptam, & dedecus militare admiſſum, quando non hoſtium virtute, ſed ſuorum contumaci diſcordia ac exitiali altercatione victus eſſe videretur. Itaque Leo in vnam abolendæ ignominiæ parandæq. victoriæ curam intentus, ſupremas ſpes in Iulii patruelis virtute collocat,

cuius

cuius ſingulari prudentia in omni grauiore negocio, ſicuti & moderatione in regenda republica Florentina, nudatis omnibus ſenſibus vtebatur, ad hunc Florentiæ commorantem, manu ſua literas, quas nos tum vidimus, in hanc ſententiam ſcripſit. Vides mi Iuli quo loco res noſtræ ſitæ ſint? quum eas duces ipſi turpiſsima diſſenſione penè præcipites dederint: in hac enim rerũ deformitate dignitatis noſtræ, quæ viris vita potior eſſe debet, iniquam alcam ſubimus: tu vero vnus omnino es, qui ſpectata virtute tua, atque authoritate diſsidentes cõciliare facile potes, & quòd in ſummo voto eſt, victoriam è manibus propè ereptam recuperare, ſi mature in caſtra contendis. Obſecro te igitur per decora maiorum noſtrorum, & per publicam ſalutem, vt legati nomine, militaris imperii munus ſuſcipias, & confeſtim ad Niceam prouoles. Te enim auſpice præclarum lætumque huic bello exitum Dii ſuperi dabunt, & votis noſtris, vt in optima cauſa, recte pieque ſuſceptis ſecundiſsime ſubſcribent. Vale. Nec mora, Iulius quanquam dubia ſpe, alacri tamen voluntate fratris precibus paret, profectuſque Florentia, & mutatis ad celeritatem iumentis in caſtra peruenit: Tum vero duces eo diſceptante atque adhortante, in vnum gerendi belli conſenſum redire, lætari milites, atque optime de victoria ſperare. Erat enim in eo viro cum humanarum artium, tum bellicarum etiam rerum peritia ſingularis, longo vſu, & variis vtriuſque fortunæ experimentis comparata: Super hæc vigebat in eo ſumma authoritas, & vis imperii ad explicanda finiendaque conſilia, magnumque etiam auri pondus ad ſtipendia ſecum attulerat. Quas ob res confirmatis & erectis omnium animis, tota caſtra ingenti ſpe atque lætitia complebantur. Eodem die in conſilio decernitur Padum amnem relicta in tergo Parma, ponte confecto ſuperandum, vt ad incitanda Inſubrum ſtudia bellum in Hoſtico gereretur. Nec multo poſt ad Caſale oppidum vniuerſus exercitus Padum traiicitur. Idem ad Cremonam facit Lotrechius, minutiſque præliis ad Bebriacum ſæpe contenditur.

Sed Lotrechio ad Olii amnis ripas egregie propugnante, Pontificii per Matthæum Sedunenſem cardinalem, ad quem ab initio depulſis Italia Gallis fama gloriaque pertinuit, Heluetios in auxilium euocant, atque illi vberioribus ſtipendiis inuitati, per Bergomatium fines, deturbatis ad Eupilim lacum Gallorum Venetorumque præſidiis, in caſtra perueniunt: magna ſiquidem hominum admiratione, quum eodem tempore Franciſco regi in Belgio, Lotrechioque item in Gallia Ciſalpina, atque ipſi maximè pontifici magnis vndique ſuſceptis emolumentis ſtipendia mœrerent. Erant etiam relicta cis Padum circiter duo milia Heluetiorum: eos initio belli Antonius Pucius, quem nunc cardinalem videmus, in Italiam adduxerat, cum his hic vir ſacratus, adiuncto ſibi Vitellio cum duabus equitum alis, ad Bondicum Alfonſi Ateſtini copias profligauit, quo die Ferrarienſium res in magnum diſcrimen adductæ fuiſſent, niſi Vitellius cohortanti Puccio, & recenti victoria vten-

dum eſſe prædicanti,parum pugnaci conſilio parere recuſaſſet. At Lotrechius hoſtes tantis adauctos copiis Abduæ amnis tranſitu prohiberi poſſe ratus, ad vlteriorem fluminis ripam, extentis ad multa milia paſſuum perpetuis munitionibus,cum toto tormentorum apparatu conſedit:ſed dum à Piſcario maximaque parte exercitus contra Ripaltam oppidum per ſimulationem conſtruendi pontis diſtinetur, Itali pedites in ſuperiore Abduæ loco lintribus noctu tranſuecti, Vaprium oppidum in hoſtili ripa deiectis Gallorum præſidiis occuparunt. Ea re cognita Lotrechius Leſcutum fratrem cum valida equitum manu,expeditiſque Vaſconum cohortibus Vaprium miſit,vt hoſtes ægre vno atque altero tantum nauigio tranſeuntes ante opprimeret,quàm maioribus ſubſidiis firmarentur. Sed Iulio legato Proſperoque ab aduerſa ripa adminiſtrantibus & cohortantibus, Griſonorum manus duce Teccano,& Hiſpanorum cohortes duæ opportuniſsimo tempore tranſiuerunt, quorum aduentu confirmati Itali, qui ab ædificiis omni telorum genere ac ignibus oppugnati acerrime locum defenderant,ſeſe ad conſerendas manus effuderunt. Pugnatum eſt per quatuor horas vario euentu,quum etiam Leſcutus vltro dimiſsis equis,inſigni audacia cum cataphractorum globo per anguſta viarum pugnam,feſsis iam Vaſconibus, excepiſſet. Ad extremum Galli egregiè repulſi,multis deſideratis: amiſſoq. vexillo ad Lotrechium redierunt. Tum verò exercitus omnis ad tranſeundū amnem adcurrit,tota ſcilicet ripa nudata præſidiis. Nam Lotrechius Mediolano timens,reductis tormentis,ſublatiſq. ſignis eò contenderat. Is quanquam abſtinentiæ atque iuſtitiæ laudem ferret, ſuperbia tamen & crudelitate erat inuiſus,nam per eos dies Manfredum Palauicinum, qui à Lario lacu cum Germanorum manu irruperat, captum in fruſta diſcindi iuſſerat,atque item Bartholomæum Ferrerium eius rei conſcium,eximiæ nobilitatis equitē,eadem ſupplicii acerbitate trucidarat:ita vt denegato ſepulturæ honore,damnatorum capita,haſtis infixa propinquis & ciuibus ſpectanda in arcis area ponerentur: Chriſtophorum vero Palauicinum opibus & claritate generis illuſtrem, nequaquam regis iudicio damnatum,poſtridie quàm Mediolanum eſt reuerſus,capitali ſupplicio affecit, vt Mediolanenſes crudeli exemplo territos, validius in fide contineret. Peruerſa etenim ratione Lotrechius quæſitis nouis amicitiis hoſtili animo Triuultiorum Palauicinorumque principes fuerat perſecutus, qui antea Gallico nomini maxime ſtuduiſſent,fortemque operam aduerſus Sfortianos ſuperioribus bellis præſtitiſſent. Nam & ipſe Triuultius tantus imperator, qui tot victorias Gallis regibus ſpectata virtute peperiſſet,accuſante Lotrechio,ad dicendam cauſam media hieme in Galliam vocatus, concepto ingenti animi dolore apud Carnutes obierat. Cæterum Lotrechio cuncta præſidia in exteriore ſuburbanæ regionis munitione collocante,Pontificii & Cæſariani Placentiæ & Cremonæ Ticinique ac demum Parmæ egregia omnium voluntate recipiuntur. Quo

ſucceſſu

ſucceſſu victoriæ,duces erecti in ſpem potiundi Mediolani inſtructis agminibus ad Romanã portã ire pergunt: Erat in vrbe otium ſummæ ſecuritatis,adeo vt Lotrechius inermis cũ globo ducum interiores vrbis regiones obequitaret,& nihil omnino de aduentu hoſtium præſentire crederetur : Exiſtimabat enim hoſtes ſine tormentis nequaquam aggeribus eſſe ſucceſſuros,quòd itinera vti pluuio die maxime lutulenta,prouehendis curribus inextricabiles difficultates allatura viderentur. Sed Piſcarii virtus atque celeritas cuncta ad victoriam aperuit. Is enim cum expeditis Hiſpanorum ſclopettariis antecedens, aggeribus ſucceſsit, adortusque Heluetiam ſtationem, & Venetos in proximos tendentes, penè priuſquam conſpiceretur,intra munitiones irrupit:hos ſecuti Germani atque Itali tantam imparatis & ægrè reſiſtentibus trepidationem intulerunt, vt fœda fuga vndique facta,Theodorus Triuultius Veneti exercitus imperator,qui ad tumultum inermis adcurrerat, vulnere accepto caperetur,ipſe Grittus legatus vix beneficio noctis non plane cognitus euaderet,& Gallorum equitatus magno circuitu intra vrbes deferretur. Tum vero direptis hoſtium caſtris Piſcarius continenti curſu ad Romanam portam contendit,ibi ab amicis demiſſo ponte recipitur. Nec multo poſt Iulius legatus,& Proſper,ipſeque Mantuanus Ticinenſi porta ſuſcipientibus Gibellinæ factionis principibus,interiorem vrbem intrant.Porrò Galli Heluetiique circa arcem ſigna ſiſtunt,metuque territi eadem nocte Comenſi porta effunduntur, tanta deformitate incedentium agminum, vt, quum ſummi duces Lotrechio adeſſent Leſcutus, Vandeneſius, M. Antonius Columna,& Feltrius Vrbinas, his omnibus veluti inopinata calamitate attonitis, omne rei bellicæ conſilium cum ipſa exercendi imperii authoritate penitus ereptum eſſe videretur. Defuit Pontificiis ad ſummam victoriam perſequendi hoſtis facultas,haud dubie obſcuræ noctis tenebris intercepta. Nam multo maxima copiarum pars & totus ferme equitatus,ipſique præſertim Heluetii,qui poſtremam aciem ea die tenuerant, extra vrbem vix accepta per manus rei geſtæ fama conſtiterunt. Tantæ victoriæ nuntio accepto pontifex, cum in Manliana villa eſſet, incredibili lætitia eſt affectus, nam eo triduo literæ de Heluetiorum ambigua fide acceptæ, animum incerta & ancipiti ſpe victoriæ ſuſpenſum ſolicitis cogitationibus excruciarant, nec multo poſt, priuſquam cœnaret, obriguit, ſenſimque exorta eſt febris à quodam miti tepore longe leniſsima,ſed quæ ei ſuprema extitit,ob id ſequẽte die in vrbem eſt reuectus, iam certius ac plenius erumpente morbo; peſsimumque omen imminentis mortis in ipſo cubiculi limine accepit,in quo conſtiterat architectus ligneam offerens ſepulchri effigiem, quod tum inſigni marmoris cælatura Henrico regi in Britannia parabatur. Sed ea febris,quod ex interuallis laceſſeret,à medicis adulantibus, aut iudicio deceptis aliquandiu neglecta,adeo vehementer demum incubuit,vt penè priuſquam morbus dignoſci poſſet,& fatalis hora ſentire

tur,turbata ratione ſit ereptus: paucis tamen ante horis quàm è vita migraret,ſupplex,iunctis elatiſque manibus,atque oculis in cœlum pie coniectis,Deo gratias egit,conſtantiſsime profeſſus, ſe vel funeſtum morbi exitum æquo pacatoque animo laturum, poſtquam Parmam Placentiamque ſine vulnere recuperatas, honeſtiſsima de ſuperbo hoſte parta victoria,conſpiceret. Vixit annis quadraginta ſeptem,imperauit octo, totidemq.menſibus,& diebus vndeuiginti. Fuere qui exiſtimarent eum indito poculis veneno fuiſſe ſublatum: nam cor eius atri liuoris maculas oſtendit,& lien prodigioſæ tenuitatis eſt repertus,quaſi peculiaris & occulta veneni poteſtas totum id viſceris exediſſet. Ob id coniectus eſt in carcerem Barnabos Malaſpina miniſter à poculis, non obſcuro indicio,quòd Leonem,pridie quàm decumberet,in cœna poſt hauſtum vini calicem,ſtatim obducta & triſti fronte ab eo quæſiuiſſe conſtabat,vnde nam ſibi adeo amarum & inſuaue vinum propinaſſet,adauxit quoque patrati ſceleris ſuſpicionem, quòd ipſe ſub auroram,quum ſeptima noctis hora pontifex expiraſſet, ſpecie venandi cum canibus Vaticanam portam exiuiſſet,adeo vt à prætorianis vti fugitiuus caperetur, his ſcilicet admirantibus diſſolutum hominis ingenium,qui intempeſtiuas abſq. vllo pudore quæreret voluptates,quum tota aula extincto beneficentiſsimo domino in lachrymis & luctu verſaretur. Sed Iulius Medices,quum è caſtris ad comitia in vrbem eſſet reuerſus,inſigni prudentia de veneno quæſtionem haberi vetuit,ne in nomen alicuius magni principis inexpiabili cum inuidia quæreretur. Sed qualiſcunque Maleſpinæ animus fuerit,temere non affirmauerim: is certe poſt nonum annum alterius ambigui criminis reus,quaſi reſeruata à Diis in eum diem impii flagitii pœna,Mediolani capitali ſupplicio punitus eſt. Sunt & qui potius crederent,venenum in pillulis ex aloe,quibus per hebdomadam ad ſubducendam aluum vtebatur,ſumptum fuiſſe, decepto ſcilicet Serapica cubiculario,qui eas in loculo,vti ad frequentem vſum,negligentius ſeruare conſueuiſſet: nam biduo ante quàm Leo moreretur, Lesbius abaci præfectus nullo concepto morbo interiit, quum duas ex his pillulis de more ad tuendam valetudinem forte ſumpſiſſet. Non defuere tamen, qui & miniſtros & principes ea calumnia omnino liberatos vellent, quaſi pontifex obſtructa iam plane fiſtula,& ob id ſanioſis humoribus ad præcordia reiectis,lethalem morbum facile conceperit:præſertim quum & his diebus turbidus auſter nebulam peſtilentem è paluſtribus campis ad villam importune detuliſſet. Ego certe haud obſcuris ab arte medica innixus coniecturis,nunquam crediderim,ea membrorum robora, eamque vim largiſsimi caloris,in ipſa corporis temperatura fermè æquali,& ob id ad producendam vitam maxime idonea concidere potuiſſe, niſi alicuius nobilis veneni ſæuitia multo impetu ad ipſa vitalia penetraſſet, quando ad perferendam quamlibet inuſitatæ vel etiam continuæ febris contumeliam, ea firmitate corporis atque animi in multos dies omnino

no paratus eſſe videretur. Erat enim ſtatura corporis admodum excelſa, toto habitu ſuccoſo potius quàm pingui, & eo quidē per ſingula membra venuſte commenſurato, terretibus ſcilicet directiſq. cruribus, & manibus candore formaque longe pulcherrimis, ſed vna capitis amplitudo cætera membra, enormi prope exceſſu, nec tamen ſine dignitate ſuperauit: vnde illi naturæ dono admirabilis ingenii captus & memoria rerum omnium ſingularis, ſubtrahebant etiam magna ex parte oris ſuauitatem obeſæ malæ & oculi extantes conuolutique & hebetes, verum ſi ad pupillam inſpicienda propius admoueret, ſupra fidem acutiſsimi, ſupplices enim libellos, vel minutiſsimis literis, & crebris ſyllabarum compendiis properanter exaratos celerrime & diſtinctiſsime lectitabat: admota autem criſtallo cōcaua, oculorum aciem in venationibus & aucupiis adeo late extendere erat ſolitus, vt non modo ſpatiis & finibus, ſed ipſa etiam diſcernendi felicitate cuuctos anteiret. Ex ore eius voce ſuaui & tenera ſermones profluebant ad omnes affectus exprimendos peruenuſti. nam neque in ſeriis aſtricta grauitas, neque in communibus liberalis lepor, neque in mollioribus vrbana fœcunditas vnquam defuit. Dictabat epiſtolas Etruſce & Latine pereleganter & expedite: componebat etiam verſus non illepide Latinos, Etruſcos vero peramœna iucunditate delectabiles, nouerat quoque Græcas literas, nequaquam ad oſtentationem, ſed ad præſidia Latinæ eruditionis. Legendi autem ac relegendi oblata quæque, & prææaltos etiam codices abſque vlla faſtidii ſuſpicione auidiſsimus atque & patientiſsimus fuit, adeo vt quum incomparabili memoria frueretur, omnium gentium ſæculorumq. hiſtorias in exemplum actionum ſuarum opportuniſsime recitaret. Sed in eo maxime ad abſolutam laudem ſingulis rebus æſtimandis viguit iudicium excellens, eruditum, illuſtre, tanta admiratione omnium, vti plerique ex academia fœcunditate ingenii inſignes, non temere aliunde quàm ab ipſo Leone rerum ſuarum cenſuram expeterent. Sacra confecit, ſingulaque ceremoniarum obiuit munia ſingulari cum maieſtate, vt non falſo nemo ſuperiorum pontificum eo auguſtius & decentius ſacrificaſſe diceretur. Componebat etiam vocem, vultum, geſtumque in omni occaſione negotii aptiſsime atque celerrime, transferebatque mores ad perſonam, diuina quadam præſenſione petentium votis occurrens, vt quum forte aliquid eſſet negandum tenerrimis excuſationibus ſupplicantis animum præoccuparet, ſpeque vltro iniecta nouæ liberalitatis, totum imminentis repulſæ dolorem extingueret: quòd ſi erat, vti ferme ſemper fiebat, rogantibus obſequendum, tum vero naturæ ſuæ propenſius indulgebat, & ad cumulandum beneficium tota benignitatis & gratiæ vela pandebantur. Neminem enim adeo liberaliter beneficio eſt proſecutus, quin ab eo, veluti concepto pudore exigui muneris, veniam non peteret, vt non obſcure multo plura ac vberiora, quàm tum concederet, ex occaſione daturus eſſe cenſeretur. Sæpeque accidit, vt ſibi gratiæ à pluribus ſimul competitoribus

agerentur,nemine promiſſa ſibi eripi indignante, quando vnus demum è multis ſubſcripti libelli voto potiretur,& cæteri explorata benignitate propenſi verecundique principis,nequaquam remittendas ſpes ſuas,ſed omnino adaugendas eſſe iudicarent.In deliberationibus grauiſsimarum rerum diu cuncta excutiebat penſitabatque,ita tamen vt decernendi tarditatem,mira exequendi celeritate compenſaret:Exigebat autem à miniſtris non modo taciturnitatem & fidem, ſed obediendi extemploque parendi expeditum & vehemens ſtudium, eos maxime peroſus, qui ad oſtentandum cautæ ſubtilitatis ingenium,quominus prompte iuſsis parerent, importunis & curioſis interpretationibus vterentur. Tria eſſe prædicabat,vti à Laurentio patre ſæpius audiſſet,quæ magno principi in gerendis rebus & laudem & felicitatem pararent;cum amiciſsimis iudicii atque prudentiæ opinione præſtantibus diffuſe conſultare, ſtatimque ab ipſo animi decreto maturare ad perficiendum: nunquam obliuiſci abſentium amicorum:& nullam omnino ſuſpicionem ſuperfluam putare,quæ vitæ principatuſque ſalutem reſpiceret.Summæ vero eſſe popularitatis ad opulentiam vrbis annonæ commertia nullis præſcriptis pretiis aut legibus violare,ſublatiſque monopoliis omnia ſicuti & ora hominum,libera & vacua metu, priuatis negociatorum arbitriis relinquere; quoniam ea propoſita libertas,mercatorum auiditatem incitaret, quorum concurſu & æmulatione cuncta demum vileſcerent, & vrbs ipſa repletis horreis copioſiſsima redderetur. In vindicandis autem publicis priuatiſque iniuriis exiſtimabat,vti ipſe conſueſſet,vtendum eſſe temperamento, ratione non omnino difficili, veluti perſonis atque temporibus accommodata, vt neque ex nimia ſeueritate odium, neque ex ipſa clementia exiſtimationis iactura pararetur. Volebat enim cum à familiaribus & conſanguineis tum à peregrinis & ciuibus magnopere timeri, verum incolumi omnium erga ſe beniuolentia: nam damnabat illam diræ immanitatis vocem; Oderint dum metuant,& certe non obſcuro nobiliſsimi conſilii propoſito id in tota vita præcipue ſpectauit, vt benefaciendo & promerendo ab omnibus hominum ordinibus amaretur, famaque Medicei nominis ad perennem laudem quàm longiſsime proferretur. Sed qui ab ipſis veræ virtutis operibus omni honore digniſsimus habebatur, in hoc vſque tempus, quo Pauli III. ſumma virtute renaſcentis vrbis auſpicia cōſpicimus, temporario ac ignobili tumulo conditus iacet. Sed meliore fortaſſe conditione ad ſpem diuturnæ laudis, quàm ii, qui inanis elogii cælato è marmore ſepulchra propinquorum expedita pietate meruerunt. Nam & poëtæ,gratiſsimum atque liberrimum hominum genus,per aliquot annos deplorata conditione temporum,& congeſtis in Leonem laudibus, certatim carminibus adfixis tumulum nobilitarunt: & nos quoque pari ſtudio & pietate conſcribendæ eius vitæ munus ſuſcepimus, vt poſtquam ſumptuoſa condere pro fortuna noſtra non licuit,ab exiguo certe,ſed eo fortaſſe immortali libe

ralis

ralis ingenii monumento, iuſta & ſolennia ſanctiſsimo cineri ſoluerentur: & tum profecto non inepte,quum iampridem extinctus princeps, inter tot accumulatas clades,quæ poſtea inciderunt, veluti quotidie renouato funere,veriſsimis totiuspopuli lachrymis efferretur:quippe tum decedente inuidia præclariſsime, vt in publica Vrbis & totius Italiæ calamitate,Leonis virtus enituit. hæc enim haud dubie ad ſalutem humani generis auream ætatem condiderat,quum nos ſtatim ab optimi principis exceſſu vere ferream pateremur: Adeo vt quum fatali errore noſtro barbara vis cædes, cruciatus,peſtilentiam,famem,vaſtitatem & dira malorum omnium incommoda nobis attuliſſet,literæ imprimis eximiæque artes & rerum omnium copia,communis item ſalus & publica hilaritas,& deniq. bona omnia tanquam eodem ſepulchro cum Leone condita lugerentur.

FINIS VITAE LEONIS.

Diſtichon Leonis X. ſepulchro inſcriptum.

DELITIAE HVMANI GENERIS LEO MAXIME, TECVM
VT SIMVL ILLVSTRE, INTERIERE SIMVL.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS EPISCOPI NVCERINI

AD GVLIERMVM CARDINALEM DERTHVSENSEM IN VITAM HADRIANI VI. PONT. MAXIMI

PRAEFATIO.

MOVIT *me præclara quadam æmulatione gratißimi animi tui ſtudium Gulierme cardinalis amplißime, vt Hadriani Sexti memoriam literarum beneficio ad poſteros quàm longißimè proferrem. Nam tametſi magnis opibus & liberalitate penè incredibili ſepulchrum marmoreis ſignis inter cætera Vrbis ornamenta conſpicuum ſanctißimi viri cineribus operoſa celeritate perſolueris; id tamen ad æternitatem, quam quiſque optimus pro gloria auidißimè ſemper ſpectauit, nequaquam firmißimum erit, & maximè diuturnum: quòd vel elaborata excelſaque artificum opera, vti fortunæ atq. innumeris inuidiæ caſibus ſubiecta, vel vna nec longi quidem temporis iniuria celerrimè conſumantur. Itaque & meo vetere decreto, & tua præſertim authoritate impulſus, non iniucundum tibi fore putaui, ſi ad dignitatem ſumptuoſi operis, fidelis etiam hiſtoriæ, & literarum honos, opinione mea facilè ſempiternus adderetur; Scilicet vt poſteri diffusè intelligant, quantum Hadrianus virtute animi pietateque in omni fortuna præſtiterit: nec è titulo tantum marmoribus inciſo, ſed è perpetuis actionum omnium annalibus, Chriſtianæ vitæ exempla, ſacratis præſertim hominibus petantur; & herclè deſiderio votoque tuo dignum videtur, vt optimi viri nomen, non in Vrbe tantum legatur, incluſum ſcilicet anguſtis vnius ædiculæ ſpacijs, verum etiam vbique terrarum Latina voce celebretur. Huius autem publici beneficij laus, apud te, aliquantò quàm apud authorem, verior & cumulatior erit; quum imperaſſe ſcripturo maius ſit atque præclarius, quàm iubenti liberalique animi magnitudine flagitanti, me nequaquam grauatè, vel infeliciter obſecutum fuiſſe. Sic enim turbidioris ſæculi mores ferunt, vt ditißimus quiſque laudari effingique literis ineptum & abſurdum putet; quando ipſum ſcribenda facere, & benigna manu excitare ingenia oporteat; quod occupatis auaritia animis fieri nequit, vnde ſeruili improbæque adulationi certior atque nobilior ſit locus, quàm liberalibus eloquentiæ ſtudijs, quorum præſidio perilluſtre, nec periturum quidem ſpectatæ virtuti lumen adferatur. Nec mirum eſt ſi exiſtimaris, optime Gulierme, inter multos bonarum literarum præcipuus, & liberalis æſtimator: decurriſti enim felici paſſu per omnes fortunæ gradus,*

vt in hanc ſummi prope honoris ſedem proueherere; quũ tibi ab ineunte ætate perpetuæ comites adeſſent rariſſimæ virtutes, innocentia, modeſtia, fides; adiecisti demum pietatem, quæ eſt vna omnium virtus ſenatore ſacerdote digniſſima. Hac enim multos diuitijs atque natalibus florentes facile ſuperas, & cum priſcæ ætatis optimis cardinalibus certiſſima cum laude contendis. Studia porrò tua plena officioſæ humanitatis, moderationis, atque iuſtitiæ ita in ſenatu, in Urbe, totaque Italia, atque Germania nudantur, vt quum neminem omnino ambitioſè colas, vel aſtutè captes, vel malignè circumſcribas; hic ipſe, quo emines, pilei purpuræque honos, merito tuo inferior habeatur. Ob id ferè nemo eſt in Urbe bonus, & ſtudioſus, qui tibi fortunas ampliſſimas, et in hac viridi, venerabilique canitie, ſeram felicemque ſenectam non optet. Miſeri etiam, quorum ſanctiſſimæ ſunt precationes, pro tua ſalute vota ſuſcipiunt; vtpotè quos vel durior egeſtas oppreſſerit; vel atrocior, et fœdior afflixerit morbus; vel immitis Fortuna iactauerit: & hoc loco annumerare fœminas lubet, quas profligato quondam pudore nunc demum ab honeſti decoris cura, religionis amor, abdicatis voluptatibus intra pudicitiæ ſepta concluſit, ea enim ſuppliciter vitam, & dignitatem tuam ſuperis commendant. Quoniam his omnibus alendis, fouendisque pia, liberali, opportunaque manu ſemper occurris. Et id quidem iucundiore, & clariore cum laude, quòd quum tibi vni, qui aurea, & verè beata mediocritate delectaris, ſis frugi moderatus, & diligens erga hos demum, veluti contemptis opibus, pietate ſingulari profuſiſſimus habeare. Igitur ea mente, qua tot virtutes colis, atque ea fide, qua ſcripſimus, hoc ingenij mei munus ſuſcipias velim: periucundus enim labori fructus cedet, ſi vnam ante omnia egregiè propenſi animi voluntatem expendes, poſtquam id, vti volebas, & ego ipſe cupiebam, elaborata florentique facundia præſtare nequiuerim.

Vale.

HADRIANI SEXTI VITA.

NEMO vnquam ab vlla ſacrorum comitiorum me
moria, ex his qui literarum & virtutis opinione
claruerit, vel minore ſua ambitione,vel tenuiori-
bus amicorum ſtudiis Hadriano Sexto, Pontifica
tum eſt adeptus;quippe qui tot candidatis,qui gra
tia,meritis,atque opibus nitebantur, ſine conten-
tione ſuperatis, ipſe Romæ nulli cognitus, & vix
auditus ab Hiſpania extremiſq. Germaniæ oris ad
ſummum rerum faſtigium,tam felici,quàm inopinato euentu facile per
uenerit.Ita vt hinc liquido conſtet pontificatum fato dari, comitiorum-
que ſuffragia nequaquam libidine decretoque hominum,ſed certa & in-
credibili deorum immortalium prouidentia gubernari. Natus eſt Ha-
drianus in inferiore Germania ad Belgicum Oceanum in vrbe Traie-
cto,quæ prouinciæ dat nomen,ac inter Batauos & Caneniſates ſummam
obtinet claritatem.Nam epiſcopus ſacrorũ princeps armatis etiam præ-
eſt,& latè dominatur; eſtq. ex eorum procerum inſignium numero,qui
Cæſaribus adeſſe, & bello paceq. operam præſtare conſueuerunt.Hunc
vltimum terræ tractum Hollandiam vocant,cuius fine ab occaſu Ocea-
ni fluctibus alluuntur,cætera ad inſulæ formam bicornis Rhenus interci
pit.Hadriano pater fuit Florentius, qui familiæ nomen tulerat,vir animi
probitate,& ciuili induſtria potius quàm honeſtis opibus inſignis. Nam
adeo anguſta re familiari vtebatur,vt quum in filio à primis ſtatim pue-
ritiæ initiis miram indolem nobilioris ingenii deprehenderet, & ob id
eum altius omnino erudiendum arbitraretur,pecuniam vel in frugaliſſi-
mæ vitæ ſumptus facile ſuppeditare non poſſet.Itaque Louanium miſſus
impetrauerit,vt in collegio Portiorum gratuito aleretur . Sunt enim in
eo celebri gymnaſio quattuor collegia diſciplinarum omnium referta
doctoribus,Lilium ſcilicet,Falconium , Caſtrenſe, & Portium,in queis
vetere inſtituto,honeſtis atque ingenuis,quos egeſtas preſſerit,in aliquot
annos,ad capiendum ingenii cultum,alimenta publice præbentur. Per
hunc modum Hadrianus patre Florentio annuæ impenſæ metu libera-
to,ſeſe ita liberalibus ſtudiis exercuit,vt nemo eo attentius aut ardentius
literis operam nauare diceretur.Nulla ferè eum vnquam à ſcholis iuue-
nilis voluptas euocabat,& quum eſſet ſupra diſciplinæ duritiem,vini, ci-
bique parciſſimus,etiam cæteros æquales ſuos perenni continentia,& le
nitate animi ſuperabat,eratque in eo tanta diſcendi felicitas,vt quæ aliis
eſſent obſcura , vel nimia commentantium ſubtilitate abſtruſiora,ea iu-
cunde rimanti apprehendentique longe facillima viderentur. Ita paucis
annis ſingulas ſcholarum claſſes ingenio & doctrina facile princeps , ſe-
cundiſſimo curſu percurrit. Primum ei dialectici honorem detulerunt,

quum nemo eſſet eius ordinis,qui ei ſolertia & acuitate diſputandi conferretur.Pari quoque fauore apud philoſophos,vti ſæpius ſpectata erudi tione inſignis,ante omnes candidatos lauream promeruit.Porrò in mathematicis ei propè vnica contigit laus,quum plerumq.ſine præceptore conuolutas earum artium ſubtilitates, & per ſe caperet ſedulo , & cæteris admirantibus lucidiſsime recitaret. Ad extremum tantis inſtructum diſciplinis theologi in ſcholam auide receperunt; quibus in ſtudiis perpetua cum laude vſque ad ſenectutem religioſe cõquieuit, ita vt carptim tamen,& ſubciſiuis temporibus pontificii iuris decreta perdiſceret. Cæterum quod vnum ei viri elegantes defuiſſe prædicant , eloquentiæ cultioris flores,& poëtarum amœnitates cõtemnere erat ſolitus,Siue quòd putaret eas ſibi aliquid de grauiſsimorum ſtudiorum authoritate detrahere,ſiue quòd caſtis,& piis ingeniis poëtarum luſus,prauos mores importare,& religionibus plurimum officere arbitraretur:erat enim ſeueri tate Chriſtiana adeo verecundus, vt nihil niſi ſobrium , & pudicum, vel ilocaliter auribus admitteret . Eo modo probatiſsimi nominis fama fruentem Margarita Maximiliani Cæſaris filia , quæ tum Belgis imperabat,ſacerdotio parochiali in Hollandia liberaliter honeſtauit; quod tam ſibi inopinatum eſt viſum,quàm poſtea pontificatus ſummus, per ſingulos officiorum & ſacrorum ordines euadenti , inexpectatus fuit. Enim uero præclara virtus adeo ei proſperè Fortunam , & principum animos conciliarat,vt quum nihil prorſus ambiret vel appeteret, ſed in altitudinem ſtudiorum abditus , ſæpe hominum qui literas neſcirent,colloquia deuitaret,ad honores,& dignitates occultiore vi ſyderum non inuitari, ſed rapi crederetur. Nec multo poſt ab hac morum & doctrinæ prærogatiua, ſuffragiis ſacerdotum omnium Louanii in templo maximo Decanus eſt effectus,qui eſt in ea vrbe inter ſacratos homines ſummæ digni tatis locus. Id quoque ſacerdotium alium honorem ſecum traxit: Is eſt in gymnaſio præcipuæ poteſtatis & præcellentiæ magiſtratus, vice cancellarium vocant,in ſcholis collegiorum omnium cuncta moderantem. Nam ei profeſſores deligendi,commutandique,& quod eſt præcipuum, & inſigne munus benemeritos de optimis ſtudiis laurea exornandi,cura demandatur,tanquam viro in omni doctrinæ genere peritiſsimo,qui nõ temere quenquam,nec niſi acerrimis è graui iudicio diſputationibus ex cuſſum,omnibuſque obiter probatum ſuffragiis,laurea corona,& perampli priuilegiorum codicillis decoraret. Ab hoc ſacerdotio, magiſtratuque ditior factus , nihil mox antiquius duxit , quàm Louanii collegium, vt quintum adiiceretur , ſub Hadriani nomine luculenter ædificare, adiunctis prædiis, quibus ſtudioſi adoleſcentes oppreſsi inopia cum doctoribus alerentur . Gratiſsimo namque animo , quum Porcii collegii benignitatem agnoſceret , priuati beneficii gratiam , publica liberalitate reponendam ſtatuebat. Quod adeo ſupra eius vires Louanienſibus eſt viſum , vt non minus ambitioſe quàm piè tantæ rei inchoandæ con-

ſilium

ſilium ſuſcepiſſe diceretur,quando facultates eius,quæ erant mediocres, vix iaciendis fundamentis ſuffecturas appareret. Sed quum parſimonia,& ſancta frugalitate auctiores ſibi efficeret rerum omnium reditus, adeo ingenti animo cuncta eſt complexus, vt ſibi iam tum ampliorem, & ſupremæ quidem proximam,Fortunam præſagire videretur. Ferunt Bernardinum Caruaialem Hiſpanum,qui erat inter cardinales authoritate , atque opibus inſignis, quum id collegium tam felici auſu cœptum, quàm facili ſucceſſu operis perfectum admiraretur , quodam ingenuo dolore concepto,fortunæ ſuæ indignantem ſuſpiraſſe,quoniam id opus ad laudem ſempiternam Decanus haud planè diues condere fuiſſet auſus, quod ipſe tantus cardinalis ſicuti ab antiquo animi decreto deſtinaſſet,nondum inchoare potuiſſet. Per id tempus Philippus Hiſpaniæ rex Maximiliani Cæſaris filius apud vrbem Burgos morbo correptus interiit; relicto Carolo ſeptenni filio, qui nunc amplitudine imperii , & Augusti Cæſaris nomine inſignis rerum potitur.Huic ipſe auus Cæſar felici prudentia,quum præceptorem eſſet daturus, vnum Hadrianum præcipua quæſitum cura delegit , repudiatis qui ſe ambitioſe obtulerant , vel amicorum ſtudio producti,ingenium variis artibus oſtentabant . Enim uero ille grauis , & pius imperator non modo lectiſsimarum literarum magiſtrum , ſed optimorum etiam morum egregium formatorem tantæ indolis & fortunæ puero adhibendum exiſtimabat,quaſi eum iam ſupra Hiſpaniæ regni hæreditatem quæ ei materno nomine obueniebat, ſibi in imperio ſucceſſorem fore diuinaret. Dicere enim ſolebat turpe quidem eſſe magno principi neſcire literas , ſed longe turpiſsimum his eum moribus atque virtutibus omnino caruiſſe;quæ populis & gentibus imperantem,cum eximia pietatis,atque excellentiæ laude contra ſuperbiam , atque libidinem & reliquas immoderati animi cupiditates inuictum penitus,& incorruptum præſtarent. Nec Hadrianus Cæſaris opinionem fefellit,quũ nemo ferè ipſo ſolidæ doctrinæ opinione celebrior nemo ſobrietatis,& caſtimoniæ laude ornatior,nemo vitæ modeſtia, innocentia , religione præclarior haberetur. His enim exactæ diſciplinæ præceptis Carolum adoleſcentem per ſe natura docilem ingenioque pacatum ad has,quas in ipſo maximo , atque optimo imperatore impetrata pace,& Franciſco Sfortia reſtituto agnoſcimus & admiramur, incomparabiles iuſtitiæ , probitatis & clementiæ laudes prouexit ; ita, vt, afflicta tot malis Italia , quum æquiſsimi & moderatiſsimi principis beneficio ſublatis bellis pacem receperit ; in eiuſque ſalutari tutela , nunc primum ſecure admodum reſpiret, & periucunde refloreſcat, non modo gratiſsimis votis , Cæſari gratias, vti ſalutis & quietis authori , habendas exiſtimet,ſed magiſtrum etiam pro ſua pietate in cœlum receptum , qui diſcipuli animum ſanctiſsimis moribus inſtruxerit, religioſiſsime veneretur; Quoniam aliquanto maius,& auguſtius fuit,optimi,quàm maximi principis cognomen bonorum omnium iudicio meruiſſe : Quum

ea omnia, quæ benigna manu Fortuna præbuerit; eius etiam nunc poteſtate impotentique arbitrio teneantur: illa vero diuina virtus, qua duce, non modo ad totius orbis imperium, verum etiam conſumata victoriarum laude, in cœlum certis paſsibus contendit, firmiſsimam poſſeſsionem ſempiterni fructus, & perennis gloriæ præſtare videatur. Defuit tamen Hadriano ſumma felicitas in excolendo puero; Nam Carolus quum mores in principe literis potiores exiſtimaret, nec his perdiſcendis tantum operæ, vel temporis, quantum equorum, & armorum ſtudiis impertiendum arbitraretur, deprecante præceptore citius quàm debebat ſcholam deſeruit. Ferunt Carolum Ceurium nobilem Belgam, qui tum erat nutritius, vt integra adoleſcentis poſſeſsione frueretur, alumnũ militares iocos ſæpius offerendo ſenſim auertiſſe à literis, proptereaque Hadrianum authoritate imparem, & natura leniſsimum officio facile deceſsiſſe: Ita tamen vt diſcipulo perblande diceret, futurum aliquando, vt eum præſentis negligentiæ pœniteret. Audiui ego Cæſarem quum Genuæ Latinam orationem à quodam recitatam nequaquam præclare intelligeret, ſuſpirantem hæc verba ingenuo ore protuliſſe: Agnoſco inquit, nunc maxime, & cum dolore quidem Hadriani magiſtri mei diuina monita, quum hos flores, & elegantias Latini ſermonis percipere nequeam, & meminerim eum ſæpe prædixiſſe me aliquando puerilis incuriæ pœnas daturum. Itaq. Ceurio ad ſummam potentiam contendente, Hadrianus ad Ferdinandum regem in Hiſpaniam mittitur ampliſsimo quidem cum munere legationis, niſi ea honoris ſpecie vir æquiſsimus longius ablegari videretur. Erat eo tempore Ferdinandus animo nequaquam pacato erga regulos vlterioris Hiſpaniæ, quòd primo ſtatim Philippi generi aduentu, deſerta veteri aula ſeſe ad illius amicitiam recepiſſent, quum ferè omnes pro ſene, & eo quidẽ genere Catalano, & parum liberali, nouum atque legitimum regem iuuenta, natalibus, & vitæ ſplendore maxime florentem, cupide ſequerentur: vſque adeo, vt Federicus Toletanus Albæ regulus ferè omnium ſolus integra ſacramenti religione fidem ſeruaret. Quibus procerum ſtudiis Philippus eò ſeſe extulerat, vt ſocerum planè exutum vlteriore Hiſpania iuuenili quadam alacritate contemnere videretur, maneretque ſola inter eos imago neceſsitudinis & amicitiæ, non expreſſa quidem mutuis officiis, ſed inanibus tantũm epiſtolarum & verborum titulis ſuſtentata, tanta quidem vtrinque ſuſpicione, vt quum ad cõſtituendas leges, quibus in regendis prouinciis vterentur, ſpeciemq. coniuncti animi populis præbendam, neceſſe eſſet vt in colloquium deueniret, delecto campeſtri loco, parum familiari habitu, tanquam ad hoſtilem aciem promotis vtrinque equis ſint congreſſi. Nec multo poſt Ferdinandus Neapolim nauigauit, vt inde Magnum Conſaluum abduceret, virtute & liberalitate, ſuſpectiſque artibus ad imperium aſpirantem. Sed eo in Italiam nauigante Philippum vehemens extinxit morbus, itaque rebus cùm Neapoli, tum in Hiſpania feliciter

citer confectis, rediens Ferdinandus aliquanto amarior, & aſperior eſt effectus aduerſus proceres, qui propter intempeſtiuam ingrati animi leuitatem, intemperanti obſequio noui regis gratiam, veteris maieſtatis honori prætuliſſent. Harum igitur offenſionum memoriam Hadrianus ex animo regis opportuniſsimo tempore deterſit. Erat enim ad temperandas affectiones regis tum exulcerati, & ad vindictam vergentis ingenii vehementer accōmodatus; tum ipſa ſanctiſsimorum morum exiſtimatione, tum ſuauiſsimis philoſophiæ Chriſtianæ præceptis; quibus rex ipſe prudentiæ, & religionis laude inſignis, facilè obtemperabat. Regulis eo modo ſincera fide ab rege in amicitiam receptis, Derthuſenſis epiſcopus fato ceſsit; in cuius locum iudicio regis & procerum omnium, Hadrianus nequaquam eius honoris appetens eſt ſuffectus. Exiſtimabatur enim eo ſacerdotio longè digniſsimus, quoniam præter incomparales virtutum omnium dotes, ſe etiam tanto oneri foré imparem, verecunda reluctatione prædicabat, & non modo opes, verum & conſpicui nominis amplitudinem, non exiguo ſed modeſto animo contemnere videretur. His ſuſceptis epiſcopatus inſignibus, nihiloſecius in vetere obeundæ legationis munere perſeuerauit vſque ad vitæ exitum Ferdinandi regis, qui eum propter eximiæ probitatis, atque iuſtitiæ laudem, ſanctiſſimi parentis loco enixè coluerat. Mortuo autem Ferdinando, quum Carolus nepos ſummo populorum ſtudio, tot regnorum hæreditatem adiuiſſet, remanſit etiam tum in Hiſpania ex legato conſiliorum rerumque omnium particeps, & moderator effectus, quanquam ſumma regendæ Hiſpaniæ cardinalem Toletanum reſpiceret. Secutum demum eſt id tempus, quo Leo pontifex in Vmbria difficili bello implicitus, eam cardinalium coniurationem detexit, cuius princeps fuerat Alfonſus Petrucius Senenſis. Is enim à Leone patria pulſus, quum vindictæ libidine atrox facinus animo agitaret, iracundiæ ſuæ decretum cum aliquot cardinalibus ſtultiſsima linguæ libertate communicarat; vnde mox indiciis nefarii conſilii facilè deprehenſis, ipſe in quæſtione tortus, & demum necatus inſaniæ ſuæ pœnas dedit; cæteri quòd neglecta ſalute pontificis, tanti periculi conſilia minimè detuliſſent, adempto iure punicei pilei cū ignominia ſenatu ſunt amoti. Fuere ii Raphaël Riarius, & Bendinellua Saulius Ligures, & Hadrianus Cornetanus, Franciſco autem Soderino clementer ignouit, ne ſi ob recentem iniuriam ſenatu motus eſſet, id veteribus odiis dediſſe videretur. Ad horum calamitatem ſenatus reputatione periculi conſternatus, quum alienos ab ea ſeueritate animos in dicendis ſententiis oſtendiſſet, pontificem impulit, vt nouis cardinalibus curiam impleret, indignatum quòd parum beniuolo fidelique animo detectæ coniurationi crederetur. Ea enim tum videbatur ſenatorum naturæ lenitas, vt plerique in miſericordiam verſi, nequaquam vti debebant, principis periculo permouerentur, & eam cogitati ſceleris pœnam, non iuſtitiæ, ſed crudelitatis nomine, haud obſcuris ſermonibus appella-

rent. Quibus de cauſis Leo beneficii pariter atque iniuriæ natura grauis æſtimator, vt inimicorum contunderet ſpiritus, & maiores & fideliores neceſsitudines ſibi, & Mediceæ familiæ cōpararet, vnum & triginta cardinales, vna atque eadem liberali pronunciatione in ſenatum legit, egregio ædepol excellentique delectu. Si in vniuerſum quiſque à morum literarumque cenſura ſpectaretur, nec immodicus numerus ſeueriorum animos offenderet, qui ſacroſancti ordinis dignitatem imminui, & fœdari tanta multitudine prædicabant. In his fuit Hadrianus Leoni quidem antea ab egregia nominis fama planè cognitus, ſed tum præſertim Maximiliani Cæſaris literis, & Alberti Pii, Guliermique Enchauordii pleniſsima cōmendatione laudatus, erat hic Guliermus ex eadem inferiore Germania vetus eius familiaris: qui quum pontificia in aula ab ineunte ætate honeſta cum laude ſolertis induſtriæ verſaretur, Hadrianum impenſe laudare, & doctis ſanctiſsimiſque viris omnibus noſtræ ætatis præferre erat ſolitus. Itaque Hadrianum arridentis Fortunæ prorſus ignarum, nec tale quicquam tranquillo ingenio cupiētem, is qui pileum ab vrbe detulerat, operandis ſacris occupatum inuenit, ita vt quieta admodum, & lenta quadam hilaritate venientem excipere, nec paulò iucundius, & liberalius tanto munere lætari uideretur; qui animi habitus ea moderatione definitus erat, vt nihil ad inuidiam propter faſtum, ſed propter incorrupti animi ſimplicitatem ad gloriam omniumteſtimonio verteretur. Sequenti anno Carolus confirmata cum Franciſco rege ad Nouiodunum amicitia, quam iniquis conditionibus impetraſſe videbatur, in Hiſpaniam venit; circumuectuſq. per vlteriores prouincias, paſsim ciuitates, & regulos in verba iurantes ſacramēto adegit: nec multò poſt Cæſar Maximilianus in Germania moritur. Inde pro nouo Cæſare deligendo, procerum comitia habita, in queis ipſe etiam Franciſcus Gallorum rex magnis innixus largitionibus pro ſe eum ſummi imperii honorem petebat. Sed Germani natura Gallis infenſi, quanquam nonnulli præſenti pecunia corrupti, & ingentium pollicitationum ſpe inducti labare viderentur, facile tamen rerum omnium, præterquam publici decoris memoriam abiecerunt. atque ita Carolns cunctis ſuffragiis Cæſar eſt appellatus; Nec mora, tanto cognomine auctus, vti neceſſe erat, quàm primum in Germaniam redire conſtituit, vt de more apertis in campis, & Cæſar, & Imperator militaribus comitiis acclamaretur. Itaq. eo in Calecos ad Columnas Herculis antiquum portum, vt inde per Oceanum in Germaniam nauigaret, contendenti. Hadrianus cum imperio toti Hiſpaniæ præficitur, tanta cum dignitate, vt Cæſar recuſantem, & præoptantem ſequi, humaniſsimis precibus, vt manere vellet, exorare cogeretur; quando rege abſente in Hiſpania præſide opus foret præclaræ dignitatis & famæ, qui populos nequaquam adhuc parendi obſequio confirmatos, omnibus moderationis atque iuſtitiæ exemplis in officio contineret. Verum Hadrianus, vel ob id in Hiſpania remanebat

inuitus,

inuitus,quòd alienæ improbitatis inuidiam ſibi viro innocentiſsimo mi nimè ſubeundã eſſe iudicabat.Erant enim Hiſpani fermè omnes Belgis ipſis vehementer irati,qui Ceurio principe atq.authore,ciuitates inuſita tis auaritiæ commentis expilaſſent.Siquidẽ Ceurius Caroli nutritius,vti erat in procuratione rerum omnium cum incredibili authoritate conſti tutus,in vnam eam præſertim curam rapacis ingenii neruos intenderat vt quanta vis maximè poſſet ſignati auri, vel impudenti ratione cogeretur. Erat enim nouo Cæſari paranda claſsis, exornandus in Germania exercitus, remunerandique proceres,qui eximia & conſtanti ſuffragiorum benignitate,Auguſti Imperii coronam detuliſſent;is erat in Ceurio conſilii prætextus:cæterũ quum omnia apud eum eſſent venalia,non Cæſarianos modo,ſed priuatos etiam loculos inexhauſta cupiditate auro re plebat, adeo vt paſsim fœdiſsimis auaritiæ probris, & maledictis proſcinderetur.Oderat Ceurium Hadrianus propter acerbitatem atque inſolentiam auarioris animi; & ſuper hæc manebant adhuc veſtigia veteris iniuriæ:nam Hadrianus dum Louanii collegium conderet, coniuncti ſoli non magnam aream cum attigua domuncula ad maiorem publici ædificii laxitatem & elegantiam,à Ceurio nec æquo pretio, nec religioſiſsimis precibus impetrare potuerat.Exiſtimabat etiam ſe in Hiſpaniam ſpecie honoris fuiſſe ablegatum Ceuri impulſu, vt Carolus adoleſcens vno ipſius imperio pro libidine regeretur. Tum vero minimè dubitabat quin & eius quoque opera in Hiſpania relinqueretur,vt ad arma conſternatæ & planè deſciſcentis prouinciæ,immani æſtu & ſæuis fluctibus iactatus & abſorptus interiret.Nec eum fefellit opinio,nam Cæſare iam adhuc Toleti agente,haud vanus rumor increbuit coniurare in vnũ vlterioris Hiſpaniæ populos,& Toleti eſſe qui Ceurium opprimere cogitarent,quibus cognitis Carolus Ceurio trepidè ſuadente adeo properè cunctiſq. inopinantibus,& ſpurciſsima quidem cœli tempeſtate vrbe exceſsit,vt nequaquam proficiſci, ſed præ metu prorſus effugere crederetur. Vbi Cæſar ad Oceanum peruenit;legationes ad conuentum euocantur,& quæ eſt conuentuum fermè omnium ſumma, pecuniæ poſtulantur,quas imperare nefas eſt,niſi reges ad promerenda ea ſubſidia, po pulis variarum rerum immunitates concedant. Petebatur autem ab vni uerſis,vt ciuitates Belgis præſidibus liberaret,hique honores æquiſsima liberalitate indigenis hominibus mandarentur. namque officia ita ad quæſtum Belgis dono data erant,vt ea demum præſenti pecunia Hiſpanis hominibus venderentur.Sed Cæſar durior eſt inuentus,quoniam ea inſolenter atque ſuperbè petentibus,nihil ferè concedendum arbitrabatur: Comminatus etiam fuerat Petro Gironi regulo, qui non dubitaſſet contumaci ore profiteri, ſe oſtenſurum quid in Hiſpania authoritate clienteliſque valeret,poſtquam Cæſar ſibi iniqua lite circumuento,& ſemi oppreſſo ius dicere recuſaret.Cæterum aliquot ciuitatum legati,qui, vt priuatim gratiam & præmia promererent, Cæſari grauiora pecuniæ

ſubſidia petenti propenſiore obſequio obtemperarant,à ciuibus ignominia mulctantur,nonnullique etiam populari tumultu pulſantur: eodem quoque iudicio Segobienſes legatos ſuos,quoniam audacter & fortiter pecuniam ſe collaturos pernegaſſent,niſi ampliſsima immunitatis priuilegia eſſent cõſecuti,tanta cum lætitia & gratulatione receperunt,vt honoris cauſa triumphantium more vrbem intrarent. Quibus de cauſis Hadrianus initia rebellionis maturè opprimenda exiſtimans, aduerſus Segobienſes Ronchillium ſæuum atque atrocem rerum capitalium præfectum,cum ala prætoria,& cohorte cuſtodum corporis mittit, à regulis etiam proximis auxilia implorat, quibus diſcedens Cæſar ipſum totius Hiſpaniæ præſidem creatum vehementiſsimè commendarat. Verum Ronchillio Segobienſium agrum deuaſtante,& commeatus è proximis oppidis in vrbem importari prohibente,vt fame ſubigeret,Toletani & Salmanticenſes in auxilium Segobienſibus aduolant, & pulſo Ronchillio obſidionem ſoluunt. Tum verò Hadrianus ingenti cura angi,euocare beneficiarios proceres, & ampliores copias parare, quibus effrenes inſanienteſque populos ad officium reuocaret. Ante alios Antonius Fonſeca Cæſaris partes ſuſcipit & ad Metimnam campi nobile emporium proficiſcitur,vt inde æ nea tormenta,quæ regiis armamentariis ſeruabantur in præſentes vſus educeret: Facilè intelligens nullam vim vel militaribus copiis nullamque vel optimo duci ineſſe authoritatem, quæ iuſto tormentorum apparatu caruiſſet. At Metimnenſes vti planè eodem iudicio publicam cauſam ſecuti fœderatique finitimis, captis repentè armis,ne tormenta educantur,egregiè reſiſtunt, Id vero minimè ferens Fonſeca vir nobilis,& ingenio ferox, vt plerunque fit in turbidis & repentinis caſibus, auxilium planè audax, & ſucceſſu longè fœdiſsimum capit: proximis etenim tectis ignem inferri iubet,vt in ſummo vrbis & fortunarum omnium periculo, ciues à tuendis tormentis,ad reſtinguendum incendium ſeruandamque patriam nequaquam inepta ratione reuocaret. Sed tanta veſanis obſtinatiſque animis contumacia inerat,vt tueri tormenta,quàm patriam ab miſerabili incẽdio ſeruare pulchrius exiſtimarent,adeo vt diſcedente Antonio, ſeruatiſque tormentis,tanquam victores in ipſis patriæ cineribus effuſe lætarentur. Ferunt ingentes opes,& pretioſa totius Europæ mercatorum, qui nundinas ibi celebrarent,mercimonia omnis generis,& aromata item Luſitani regis incomparabili iactura conflagraſſe; quæ res ſicuti Hadrianum incredibili dolore affecit,quòd tantæ cladi cauſam præbuiſſe videretur, ita populos iam ſuoptè ingenio nequaquam regiis magiſtratibus parentes ad rebellandũ ea veluti accepta iniuria vehementer incitauit,nam haud dubie totius Hiſpaniæ opes vno eo incendio abſumptæ videbantur. Nec mora ſingulæ ferè ciuitates præter Bethicas,in vnum coniurant, copias inſtruunt,& non obſcurè,vti erectæ ad libertatem,à præſidibus Cæſaris rebellant. Regium tamen nomen in honore habent, & magiſtratus tan-

tum

tum odiſſe videri volunt,à quibus expilati oppreſsique indignisſima pa terentur. Ante omnia iudices creantur viri fortes acerrimique, qui cauſam populorum cognoſcant. Tum vero humillimo cuique fas fuit iniurias deferre,& liberrime conqueri de impotentia acerbitateque prætorum,qui contra conſuetudinem antiquorum Hiſpaniæ regum populos omneis nulla moderatione vexauiſſent, ea enim diſerte conſcripta ad Cæſarem , vt flagitia ſuorum inſpiceret, continuo miſſuros dictitabant. Erat tum Valleoleti Hadrianus cum ſenatu regio euocandis regulis & parandis præſidiis intentus,cum ad eum popularium copiæ, duce Petro Girone,qui vnus ferè nobiliſsimi generis à Cæſare defecerat, pacato agmine veniunt;quorum aduentu cognito, ſenatores metu territi, alii alio habitu,atque itinere dilabuntur . Hadrianus autem eodem animo vrbe egreſſus,dum abire contendit à Girone Ioanneque Padillia ſiſtitur, ii ſummo cum honore verborum eum cohortantur, vt redire in vrbem & conquieſcere vellet,ſatis ſuperque enim perſpectam eſſe omnibus Hiſpaniæ populis ipſius virtutem,innocentiam,moderationem, atque ita ipſum,atque ipſius nomen omni tempore propenſiſsime colituros,ſe & tum Cæſaris nomini parere,& perpetuo fidem ſeruaturos; Sed decreuiſſe benemeritas de regum nomine ciuitates nolle eas turpiſsimæ ſeruitutis compedes diutius perferre,quas auariſsimi, & iniquiſsimi viri adoleſcentis regis præſides nihil tale expectantibus innexuiſſent. Hadrianus itaque tranquillo vultu poſtquam ita neceſſe erat, armatis hoſtibus paret : Verum dat ſecreto operam cum ſacerdote quodam, vt perfoſſo vrbis muro,qui vetuſtate obſitus facile terebrari poterat,noctu educeretur,quoniam priuato captoque ſimilis,poſtquam ſenatores diffugiſſent, parum incolumi dignitate,ſibi nequaquam diutius permanendum apud rebelles arbitrabatur,& in proximo Riuoſicci oppidum erat Amirantis reguli , ad quem perfugere cupiebat, nec multo poſt omnibus deceptis intempeſta nocte perforato muro ſeſe eiecit,conſcenſiſque ad id præparatis equis cum ſacerdote in pacatum euaſit. Eius fugam Valleoletani quanquam grauiter tuliſſent,tamen familiam cum vniuerſo apparatu ad eum inuiolatam poſtero die præclara venerationis atque obſeruantiæ teſtificatione dimiſerunt. Interea Cæſar cognita tredecim ciuitatum defectione , opportuno ſalubrique conſilio,duos ſummæ dignitatis atque virtutis regulos regendæ Hiſpaniæ præficit, eoſque ad perſequendos qui defeciſſent,pari cum imperio duces creat : Indacum ſcilicet Vellaſcum,qui erat magiſter equitum;& Federicum Henricum,quem ab ipſa maritimi officii præfectura Amirantem vocabant. Hi coactis vndique copiis, ad Riuoſiccum Egurrorum olim forum, vbi tum erat Hadrianus, cum paucis ſenatoribus perueniunt, & de gerendo bello conſultant, omnibuſque conſiliis Hadrianum adhibent, quanquam is nouo ſucceſſorum aduentu veluti abrogata poteſtate penè priuatus eſſe videretur : quaſi is qui eſſet externus & Belga,itemque vir ſacratus & ſenex,

bellique penitus ignarus, militaribus conſiliis minime foret admiſcendus. Sed ſingulari humanitate æquitateque ducum facile fiebat, vt priſtino honore, & ſolita rebus in omnibus authoritate potiretur, ita vt ambo Hadriani domum honoris & reuerentiæ cauſa communi quadam benignitate frequentarent. Dum hæc à Cæſarianis ducibus parantur, populares ad ſummum inſolentiæ prouecti, non modo eos qui à regiis iniurias pertuliſſent audiebant, & bona ſpe maturæ libertatis implebant, ſed populos etiam nobilioribus regulis ſubiectos tanquam publici diſceptatores cauſarumque omnium ſupremi iudices, vt magnis querimoniis iniurias deferrent, inuitabant. quæ res importune mota, procerum omnium animos ſubito timore corripuit, adeo vt qui modo eius belli tumultuſque ſpectatores eſſe cupiebant, tam propinquo periculo monerentur, vt ſeſe protinus ad regios conferrent, tempeſtiuaque inclinatione applicando vires, & promererent gratiam apud Cæſarem & aduerſus populares ditionem & dignitatem ſuam in tuto collocarent. Eadem de cauſa Petrus Giro deſertis eorum caſtris ad nobiles ſe recepit, quo diſcedente Ioannes Padillia à Toleto, & Ioannes Brauus à Salmantica duces creantur, & ad Tordeſillam contendunt, hæc olim fuit Segiſama Iulia, vbi regina Cæſaris mater à Philippi coniugis interitu mente commota, in lachrymis, deſperatis medicinæ remediis, miſerabilem vitam ducebat. Igitur eam vti reginam ſalutant, ſuadent vt munia reipublicæ ſuſcipiat, & ſeſe aduerſus externos præſides vti Ferdinandi regis filiam deceat, cuncta gubernet. Hæc omnia quum ipſa alacri animo ſe facturam diceret, & ex interuallo atræ bilis nonnunquam opportuna loqueretur, vtpote quæ ſe Cæſaris matrem, ac Ferdinandi filiam tenaciſsime meminiſſet, nequaquam tamen adduci potuit, vt libellis, & codicillis ſubſcriberet, ita vt ea vecordi detrectatione, popularium conſiliis magnum incommodum afferre crederetur. Interim Padillia ne ocium tereret, copias ad oppidum Villapandam ducit, cuius diſceſſu præclaram occaſionem rei bene gerendæ Fortuna Cæſarianis ducibus oſtendit: remanſerant cum regina popularium principes, & illi præſertim iudices, ad quorum nutus cuncta gerebantur, exiguo cum præſidio militari. Itaque Vellaſcus & Henricus opportuno tempore eductis copiis ad Tordeſillam aduolant oppidum temere munitum, priuſquam Padillia fiat certior atque opem ferat, inuadunt & occupant. Iudices ipſi cum magna imbellium popularium turba capiuntur, diripitur eo impetu oppidum, atque ipſa etiam reginæ domus, quo negocio ad momentum ſummæ victoriæ proſpere confecto, ad Riuoſiccum reuertuntur. Nec multum inde Padillia & Brauus his detrimentis acceptis, ſe ipſos colligunt, parandaſque maiores copias cenſent, quibus ſeſe aduerſus regios tueantur. Erant apud oppidum Torum circiter octo milia hominum, ex his qui pro publica ſalute libertateque, Zamorenſi præſertim epiſcopo concitante, arma ceperant. Zamora autem antiquitus Sarabris fuit: ad hos

vt in

vt in vnum iungerentur, Padillia & Brauus motis caſtris contendunt, & ex itinere Lupatoniam turrim, quæ erat in ditione Amirantis, acriter oppugnant. At regii duces de conſilio, itinereque hoſtium haud inani coniectura iudicantes, quin & ipſi protinus copias educerent, nullam omnino conſultationi moram attulerunt: quoniam magnæ facilitatis arbitrabantur, ſi hoſtibus, priuſquam maioribus copiis augerentur, occurrerent. Itaque à Riuoſicco cum expedito tormentorum apparatu obliquis itineribus profecti, nouiſsimum hoſtium agmen apud villam Alariam conſequuntur. Erant ſuperiores peditatu populares, ſed eo tamen tumultuariis armis inſtructo, & prorſus ignaro militiæ: equitatu autem regii ſuperiores erant cum numero, tum virtute, nam quiſque regulorum ſecum inſignes & veteranos equites adduxerat. Quum in conſpectu vtræque acies eſſent, & regiis antecurſoribus abeuntium terga premerentur, & vndique regii toto campo prouolarent; Padillia & Brauus pedeſtres copias maturè progredi iubent, ipſiq. alacriter cum vniuerſo equitatu ora conuertunt, vt dum inſultantium impetum à tergo ſuſtinent, peditibus ſpacium detur conficiendi eius exigui itineris ad tutiſsimum receptum; nam villa Alaria, vt diximus, erat in conſpectu. Cæterum Padillia & Brauus acerrimo cum primis cōtracto certamine, dum ſeſe audacter efferunt, & à peditatu temere diſiunguntur, intercepti circumuentique à multitudine regiorum equitum capiuntur. qua fortunæ iniquitate territi pedites, dum prima acies ad villam effugit, & poſtrema victorum impetum non ſuſtinet, toto campo conciduntur: fugientibus tamen, & ad terram arma proiicientibus, non obliti humanitatis Vellaſcus & Henricus, parci iubent, tantus enim pauor amiſsis ducibus militum animos occuparat, vt qui paulò antè ferociſsimè atque acerbiſsimè vociferando, regiis extrema ſupplicia minabantur, puncto temporis animo conciderent, nec quicquam aliud quàm fugam abiectis etiam gladiis ſpectarent, ita vt nulla eorum integra manus vti pauore diſsipata ex tanta multitudine in vnum omnino certum locum euaſerit. Poſtridie Hadriauns prælii campos inuiſit, & quanquam ſacrato homini tot conſpectis hoſtium cadaueribus, non erat exultandum, ea tamen victoria, vel ob id magnopere eſt lætatus, quòd nefarii belli duces viui in poteſtatem deueniſſent. Eos Vellaſcus, & Henricus noxiorum habitu ad ignominiam aſinis impoſitos per caſtra circumduci ſub voce præconis, & demum iugulari iuſſere, vt cæteros eo ſupplicii exemplo deterrerent. Ferunt Padilliam æquo pioque animo tuliſſe eam calamitatem, Brauum vero contumaci ore ſe proditorem eſſe pernegaſſe, ac ob id à lictore virga immaniter fuiſſe violatum, ad quem Padillia conuerſus dixiſſe fertur, heri inquit ſodes ſumma virtute nobis depugnandum fuit, hodie autem ea æquo animo ſubeunda arbitror, quæ Fortuna tulit conatibus noſtris aduerſa, quum nemo niſi parum pius aut inſanus ad immortalem deum, in hoc infelici vitæ exitu animum nō conuertat. Cæterum vltimis

omnium Toletanis vixdum pacatis, bellum Gallicum eſt exortum: per occaſionem enim tumultuantis Hiſpaniæ Aſparoſius Lotrechii frater Nauarræ regnum inuaſerat, occupatoque Pompelone atq. eius arce in poteſtatem redacta, ad Hiberum vſque amnem arma promouerat. Neque enim vlli humanarum rerum non ignaro, dubium erat, quin Cæſari in ipſa occupatione inteſtini belli, aliquod ſæuum vulnus inferretur. Sed Fortuna quæ eius rebus effuſiſsime ſemper fauit ſublatis diſcuſiſque periculis longè ſecus ac ſanus quiſquam putaſſet, cuncta opportuna atque facilia ad victoriam parauit. Nam populi qui dudum ad fidem redierant defectionis infamiam egregia voluntate, & illuſtribus factis diluere cupiebant cohortantibus ducibus regiis, atque ipſo præſertim Hadriano paſsim concionante facile contra Gallos arma verterunt, qui certe niſi magnis laborioſiſque delectibus latè habitis, magnaque imperata pecunia exciri, armariue in ipſo ocio minime potuiſſent. Itaque valido exercitu Hiberum propere traducto, hoſtes in Nauarræ finibus adſequuntur. Galli tum forte à Grunio, quod antiquitus Iuliobriga dicebatur, ad Pompelonem modicis itineribus ſeſe recipiebant, vtpote qui de calamitate popularium, regiorumque victoria certiores facti, in tuto ſiſtenda ſigna, & Pompelone expectanda auxilia prius quàm de prælio decertarent, arbitrabantur. Sed quum eorum inordinatus, & ſegnis admodum eſſet receptus, Vellaſcus & Henricus tranſuerſis & aſperis tramitibus progreſsi, ita eorum iter celeritate in paucis miliaribus adæquarunt, vt à fronte viam quæ ad Pompelonem ducit, occuparent. Nec mora collatis ſignis pugnari cœptum, & ab initio quidem feliciore Gallorum equitum irruptione, qua Cantabrorum cohortes protritæ, fugatæque fuerant Sed vbi Hiſpani expanſis equitum alis à tergo & à lateribus ſeſe intulere, & peditum promota ſunt ſigna, Gallicæ turmæ, & Vaſconum cohortes numero valde inferiores ſuſtinere nequiuerunt, quin ſeſe in fugam præcipiti curſu mandarent, pauci in acie, multi in fuga cecidere, aliquos etiam præaltæ ſegetes in fuga prætexerunt. Aſparoſius dux ipſe colliſa ferreis clauis galea vehementiſsime ſauciatus in poteſtatem Beomontii reguli deuenit: captus eſt & Tornonius qui pari propè cum imperio copiis præerat. Cæterum Beomontius Aſparoſium non multo poſt carcere emiſit, vt creditur, pecunia corruptus; cuius admiſsi ſceleris pœnas poſtea iudicio Cæſaris exilio, ſi non capite perſoluit. Tornonius autem apud Hadrianum, & duces in libera cuſtodia eſt retentus. Ea victoria feliciter parta, omnes Nauarræ regni oppidorum atque vrbium portas Cæſarianis aperuit, atq. inde demum Hadrianus ad vrbem Burgos eſt reuerſus, exardenteque bello cum in Belgica, tum in Italia aduerſus Gallos occupatoq. in ora Cantabriæ à Gallis fonte Rabido, operam dedit, vt nulla in re Cæſar, aut diligentiam aut fidem omnino deſideraret. Interea Leo potifex leui ab initio, & ferè contemnenda, ſed mox vehementi atque mortifera febre inopinantibus medicis

extin-

extinguitur. Tum vero cardinales iuſtis nouendialibus defuncto per ſolutis,ad comitia coëunt:aduenerat Mediolano mutatis ad celeritatem iumentis Iulius Medices,qui pulſis Gallis;apud exercitum erat legatus. Is magnis opibus,& clientelis innixus,recentique fama rerum proſpere geſtarum,& prudentiæ,ciuiliſque modeſtiæ nomine commendatus,ante omnes pontificatum petebat; traxeratque in partes ſexdecim cardinales in queis plerique erant iuniores,qui vel ob id ardentius atque expeditius Iulio fauebant,quod pro ſe ipſis minime petẽdum arbitrarentur, & gratiam apud nouum pontificem præclaro maxime ſtudio, apertiſque ſuffragiis omnino parandam exiſtimarent. At ſeniores quorum plures erant candidati,quanquam duplici ferè numero cæteros ſuperarent, multis tamen de cauſis vt pontificem declararent adduci non poterant, priuatis ſcilicet implicati votis,& variis factionibus impediti, ita vt nequaquam in vnum ſincera voluntate cõſulerent, & ſæpe ad alium atque alium magnis ambitionis fluctibus voluerentur.Sed vnum,& certum ſenioribus deteſtabili cõſilio coniuratis decretum erat nemini niſi ex ipſo ſui corporis ordine ſuffragari, quòd ætatis honore, & opinione virtutis iunioribus præſtare viderentur. Id porrò magnas afferebat difficultates,quo minus pontifex libera voce diceretur,nam quiſq. ex ſenioribus ſuo ambitu inductus,quum ad pontificatum aſpiraret,in eo vehementiſſime laborabat, vt occulta, mutui ſuffragii pactione alios atque alios ex iunioribus ſibi obſtringeret,daretque operam fallendo atque infirmando alienas ſpes,vt in multos dies comitia proferrentur: nam ſi primi cõpetitores repulſam ferret,nemo erat adeo maculoſus & degener, qui ſibi ipſi non blandiretur ad petendum, & certam ſpem minime collocaret in ipſa ætatis vel doctrinæ prærogatiua, aut in vſu rerum & generis claritate. Ea enim eſt ambitioſorum natura mortalium, vt quum ipſi nulla inſigni dote præſtantioris ingenii ad laudem emineant, aliena vitia in cenſu tanquam proprias virtutes adnumerent.Igitur plerique inimicos probris,& falſis ſæpe calumniis onerabant,vt cæteros à ferendis ſuffragiis prætextu pietatis deterrerent,adeo vt non modo malignis ſuſurris in ſacroſancto conclaui, verùm & per vrbem ſingulorum mores famoſis carminibus notarentur,tanta maledicendi libertate,vt populus pariter & magiſtratus,quos ſeueriore pœna perſequi debuiſſet,vti iucundiſsimos poëtas ſingulari petulantia celebrarent. Ea res fœdiſsime tolerata,exiſtimationem ſacroſancti ordinis magna ex parte conuellit, effecitque vt ſacerdotum nomen paulò antè in prouinciis auguſtum & venerabile,deſpectui & ludibrio penitus haberetur,quum ea carmina contumelioſiſsime conſcripta, ad extremas vſque totius Europæ nationes permanarent, à quibus non multo poſt tam atrox & mortiferum id acceptum eſt vulnus, quo omnes, capta ac direpta vrbe Roma,dignitate & fortunis exuti turpiſsime cõcidimus.Prodierat candidatus ante alios Bernardinus Caruaial Hiſpanus,ſenatus princeps,qui quum vel demiſſe

prehenſando apud ſurdas aures nihil proficeret, facile repulſam tulit: nam per ſe quiſque cardinalium ab illa valde funeſta & prope execrabili Alexandri Sexti memoria, Hiſpanici nominis ingenia perhorrebat, & ipſe, quamquam probè eruditus & grauis, quòd à Iulio pontifice excitato ſchiſmate deſciuiſſet, recentis adhuc ignominiæ notam præferebat. Secutus eſt Alexander Farneſius, magna Romanæ nobilitatis & optimarum literarum præſidia ſecum ferens, is vti nemini inuiſus, nec omnibus gratus, non multum abfuit à ſummo, quod petebat, honoris faſtigio, nec hæſiſſet in curſu, ſi ad ſuffragiorum numerum, quem ſperauerat tenorem, in acceſsibus eſſet conſecutus. Siquidem Iulii Medicis nutu auctoritateque iuniorum ſuffragia regebantur, cuius id vnum erat ſummæ prudentiæ conſilium, vt neminem, qui gratia pollere videretur, ſuorum ſuffragiis iuuari permitteret, ne quid temere vel imprudenter admitteretur, quo ſibi eripi poſſet is honos, ad quem tantis ſtudiis atque opibus & fatali ſed nondum matura felicitate contendebat: Ab hac diſſenſione ſenatus, vtrinq. magis & magis ſtudia accendebantur, nam vtraque pars quum in tanta ſpe ſitique obtinendæ vel tradendæ ſupremæ dignitatis æſtuaret, ſi ab altera vinceretur, calamitoſum & turpe maxime fore exiſtimabat. Nec quiſquam adduci poterat, quin alienæ conſtantiæ exemplo contumaciſsimè perſiſtendum cenſeret. Ita vt liquidò conſtaret, neminem poſſe pontificem creari, qui iunioribus, & Iulio minime placuiſſet, quoniam ex ordine ſeniorum nemo reperiebatur, qui ſe eo honore non dignũ putaret, & id ſtudio & præcipiti liberalitate, alteri vel amiciſsimo concedere vellet, quod priuato ipſius merito, aut ætati, in aliena præſertim altercatione, facile tribui poſſe videretur. In comitialibus enim ſuperiorum temporum procellis nonnunquam accidebat, vt ſenatores commutata voluntate, non ad eos, quos antea certis animi decretis euehere deſtinaſſent, ſed ad obſcuros & minime ambitioſos homines repentino veluti turbine raperentur. Præter hæc duæ etiam ſubortæ erant factiones Cæſari aut Gallo fauentium, quibus de cauſis fiebat, vt tota ſuffragiorum ratione cõturbata, in plures dies ipſa comitia fremente populo traherentur. Ob id Farneſius quum aliquandiu diligenter ambiendo, & plures ſibi amicos adſciſcendo, patres ad ſuffragia vocare, & gratiæ fortunæque ſuæ periculum facere decreuiſſet, vt Cæſarianorum certiore ſtudio vteretur, Manueli Cæſaris legato fidem obſtrinxerat, tanquam Cæſari eo datæ fidei pignore nunquam defuturus, ſi eius auſpiciis pontifex eſſet effectus, quæ res nequaquam feliciter occultata, ab eo Gallicæ factionis aliquot cardinales protinus auertit. Sed Medices qui tametſi hominem probaret & coleret, eum tamen ſibi minime præferendum iudicabat, illius ſpes facile conſtantia ſua præcidit. Et hercle ſupra omnes inſigni ſtudio erga Cæſarem præcellebat, vtpote qui dudum ſpectatis operibus, belloque aduerſus Gallos præclarè ſuſcepto, opes ſuas & dignitatem cum Cæſaris fortuna miſcuiſſet. Hac tanta & ſemper

perilluſtri exiſtimatione,& certiſsimis amicorum ſtudiis fretus, ita iuniorum ſuffragia moderabatur, & ſeniorum vota flectebat, vt iam non mediocri inuidia conflagraret, quod per eum impotenti quadam ambitione comitia retardantem ſtare videretur, quominus aliquis probatus, & inſignis ſenex libero omnium voto pontifex diceretur. Itaque ſeniores ad Medicem legatos mittunt Antonium Montanum iuris ſcientia illuſtrem,& Thomam Caietanum ſacrarum literarum ſtudiis longe clariſsimum. Ii meditatis orationibus orſi à religione pontificatum cœlo dari non humanis ſtudiis dicebant;Propterea debere ipſum pertinaciæ finem imponere,& reſtitutis in libertatem iunioribus æquo animo pati, vt tandem aliquis ab ætate, moribus, & doctrina probatus, etiam ſi ex omni parte minime placeret,pontifex crearetur; vt is Chriſtianis ſacris præeſſet, qui non malis artibus, ſed commendatione virtutis eueheretur. Prouectis enim ad ſanctiſsimam ſedem nequaquam amicis & fautoribus,ſed Diis immortalibus habēdas eſſe gratias. Quandoquidem pontificatus ſemper calamitoſus & infelix extitiſſet iis, qui vi contendendo contra leges ambitus,illum inuitis melioribus eſſent conſecuti, adfuturum pro certo cœleſte numen in ſuffragia euntibus,ſi cardinales rerum omnium præterquam veræ pietatis obliuiſcerentur. Ad ea Medices graui,& moderato ſermone reſpondit, nulli magis quàm ipſis eas adhortationes conuenire,qui nefaria coniuratione inita,iurare minime dubitaſſent,nemini niſi ex ipſorum ſeniorum corpore ſuffragia daturos: Non deeſſe apud iuniores omni virtutum prærogatiua digniſsimos,qui expetita ſenioribus ex æquo mererentur, quos eo ſummæ iniquitatis decreto,& deteſtabili ſeceſsione ad contumeliam notatos alienaſſent: Neque ſe,qui tametſi exquiſitis literis abundè non ſit inſtructus,illi vnquam vel moderatione,vel iuſtitia,vel pietate,vel ſenatoriis officiis,vel clariſsimis erga rempublicam meritis eſſe conceſſurum. Ad hæc etiam liquido conſtare, quanta fide quantaque propenſione,& frequentia gratiſsimorum amicorum confirmatus, id petere,& ſperare poſſet,quod tamen ad declarandam animi temperantiam alteri concedere paratus foret,propterea ſe nominaturum virum inſignem, vt ſe illo inuidiæ & ambitionis onere liberaret, & præclara voluntate reipublicæ Chriſtianæ conſuleret,quòd ſi is à ſenioribus minime probarentur,tum vero manifeſte eorum conſilia obtrectationis, & cœcæ malignitatis pleniſsima nudarentur. Ab eo colloquio quum eſſet diſceſſum,Medices prolixe cum iunioribus diſputando conſtituit, vt poſtero die Hadrianus cardinalis Derthuſenſis, conſcriptis in eius nomen ſyngraphis,in comitio nominaretur, quoniam is eſſet omni pietatis & continentiæ laude conſpicuus, nec Cæſarianas partes deſerturus eſſe videretur,quibus ipſe vehementer eſſet implicatus. Erat enim ei magnopere timendum,ne ſi Gallus noui pontificis ſtudio bellum in Inſubribus renouaret, Placentia & Parma vixdum receptæ atque ægre per interregnum defenſæ vrbes protinus amit

terentur, & ſubinde ipſe vti belli ſocius Florentia patria pelleretur. Iam enim Franciſcus Maria Feltrius Gallicis inſtructus auxiliis, Vrbinum ſecundiſsima populorum voluntate, eiectis Florentinis magiſtratibus receperat. Malateſta quoq. Baleonus qui tum cum laude apud Venetos militabat, cum Horatio fratre in Vmbriam delatus, paternis amicis ad arma excitis, pulſiſque Peruſia Gentile patruo, & Vitellio Trifernate, Pauli patris necem vlturus eſſe videbatur, quem Leo pontifex in mole Hadriani biennio ante capitali ſupplicio affeciſſet. Nec deerat in agro Romano Rencius Ceres, qui pro Gallis cohortes conſcriberet, coniunctiſque cum Baleono & Feltrio copiis bellum atrox Senenſibus, & Florentinis ſe illaturum tanquam Gallorum hoſtibus minaretur. Hæc omnia per notas arbitrarias anguſtiſsime cōſcripta, ſyngraphis inter fercula ſedulo occultatis, intra comitia & conclaue Iulio Medici quotidie nunciabantur. Quibus rerum grauiſsimarum periculis adductus, nequaquam diutius in comitio perſeuerandum arbitrabatur, ne dum incertam ſpem adipiſcendi pontificatus obſtinatius ſequeretur, præſentem dignitatem, quæ erat ampliſsima, & regnum item Ethruriæ togatæque Galliæ ditionem, in qua ipſe legationem obtinebat, in manifeſtum diſcrimen deuocaret. Super hæc tenuiſsimam quoque ſpem vel ob id conceperat, quòd certam fidem, vti optimo iure antea ſperauiſſet, in quibuſdam cardinalibus minimè reperiebat, quos præſertim ipſo enixe flagitante, Leo pontifex in ſenatum legiſſet. Ii erant ante alios Scaramutia Triuultius, Pompeius Columna, Dominicus Iacobatius, Baptiſta Pallauicinus Ligur, & Raimundus Vicus Hiſpanus. Itaque Medices deſperato vel neglecto pontificatu Hadrianum nominat, iuniorum ſuffragia perpetuo ſyngrapharum tenore illi fauent, ſubit cunctos admiratio ad inexpectatum candidati nomen. Tum vero Thomas Caietanus ad proximos conuerſus: Ergo inquit pedibus in ſententiam accedamus, vt poſtquam Diis ac hominibus placet, vir ſanctiſsimus omnibus numeris Chriſtianæ virtutis inſignis pontifex creetur. Nec mora plerique tactis religione animis alacres accedunt, alii cunctabundi qui nec eius nomen audiuiſſent, erectè tamen ac veluti præſenti numine impulſi ſpes ſuas abrumpunt, & rationum ſuarum obliuiſcuntur, Hadrianumque Derthuſenſem pontificem renunciant. Vnus omnium Franciottus cardinalis Vrſinus, vt ſuffragio acceſſuue iuuaret, adduci nō potuit, quoniam nefas eſſe diceret eum Chriſtianis ſacris præficere, quem non vidiſſet vnquam nec ab opinione virtutis planè cognouiſſet. Cæterum exultante Iulio Medice quaſi viciſſet, quòd ab inimicis minimè ſuperatus animum ingenti cura liberaſſet, alii ferè omnes deformi quadam mœſtitia deiecti & triſtes ægris animis reputabant, quis nam rerum exitus eſſet futurus, poſtquam amiſſo è manibus pontificatu, eū homini externo, nulli ferè cognito, & procul agenti in extremis terrarum oris præcipiti temeritate detuliſſent. Id verò populus adeo indignanter tulit, vt quum patefacto conclaui cardinales domum

mum redirent,paſsim maledictis inceſſerentur,quòd infamibus comitiis non modo vrbem Romam ſuo antiſtite orbatam prodidiſſent, ſed quod inſaniæ proximum videretur, Italiam etiam pontificatus honore ſpoliaſſent. Erat enim opinio ſtatim edita in vulgus pontificem neglecta Roma,vi aut ſua ſponte permanſurum in Hiſpania aut enauigato protinus Oceano Germanos eſſe petiturum,vt ad immortale decus gentis ſacrorum princeps in terra patria conſpiceretur. A daperto cõclaui quum globus cardinalium Hadriani põtem eſſet præteruectus, & opifices pueriq. minacibus oculis,voceque,& manibus obſtreperent, nec à fœdiſsimis probris abſtinerent,Sigiſmundus Gonzaga cardinalis renidenti vultu his egit gratias,quòd aduerſus extrema ſupplicia meritos contumeliis eſſent contenti, nec lapidibus publicam iniuriam vindicarent. Nec multò poſt cardinales ne quid detrimenti reſpublica pateretur,triumuiros authoritate pontificia conſtituunt,qui menſtruo cum imperio ex triplici ſenatorum ordine ſorte ducti, pacis & belli negociis præſint. Ii in Vaticano pontificia in parte ædium cuncta adminiſtrabant. Interim tabellarii cum priuatis literis per Gallias,& Pyreneos ſaltus ad Victoriã Vellicam Cantabriæ vrbem tertiodecimo die peruolarunt. Redibat tum forte Hadrianus à Federico Henrico Amirante, quem ægrotantem inuiſerat: itaq. tabellarii ædium ſcalas conſcendenti ad pedes prouoluuntur,eumq.porrectis literis pontificem ſalutant. Ille nihil ad tanti nuncii nomen vultu animoue commotus paulum ſubſtitit,& cum tabellarios ab oſculo pedum auerteret, conuerſis ad amicos oculis. Si vera ſunt inquit quæ nunciantur,mihi profectò plurimum eſt dolẽdum. Nec mora exultantis & ſalutantis populi turba atrium,porticus,atq.ipſa etiã ſuperiora conclauia replentur.Ingruente verò nocte nobiles equites vti in publica lætitia decuit, Maurorum habitu vibratis funalibus decurrerunt. Verum Hadrianus nihil propterea,aut de corporis cultu,aut de priſtina vitæ conſuetudine ſibi mutandum eſſe iudicauit,quum prius expectandas à ſenatu literas arbitraretur,quàm quicquam vel muneris vel habitus de pontificia maieſtate,vti præpropero leuique ſimilis, vſurparet.Erat enim non faſtu aliquo,vti iis plerunque accidit, qui in ſecundis Fortunæ flatibus facilè contumeſcunt, ſed à ſimplici morum nitore ſtabilique vitæ continentia grauiſsimus.Siquidem literæ conſcriptæ erant à Gerundenſi epiſcopo haud planè graui & certo authore, quibus ille ad promerendam gratiam,pontificatum omnibus ſuffragiis ei delatum effuſe gratulabatur.Sed omnes erecti erant in expectatione literarũ quæ à cardinalibus cum ſenatuſconſulto electi pontificis in Hiſpaniam mitterentur.Obſtabat mare hybernis tempeſtatibus ſæuum,infeſtiſque per omnia littora Gallis prædonibus interclusum,Pyreneiq.ſaltus iuga cùm præaltis niuibus,tum perpetuis Gallorum cuſtodiis tenebantur:adeo vt quum tredecim dierum ſpacio nihil ad confirmandam tantæ rei famam penitus adferretur, iam de ea re plerique dubitarent, quaſi Galli hoſtes

ſictitiis literis ad eludendam hominis dignitatem totum id commẽtum in Hiſpaniam deferri curauiſſent. Cæterum ipſe mirum dictu, ea omnia de ſe vti Romæ acta erant, ab initio conſtantiſsimè credidit, quaſi ab oraculis fatidicarum virginum edoctus, quæ tanto rerum euentu promiſsis fidem attuliſſent, ſiue exactiſsima ſyderum ſcientia, qua plurimũ iuuenis oblectabatur, in opinione confirmatus, quum in genitura à ſede planetarum admodum felici, ſtella etiam eximiæ magnitudinis in horoſcopo ad ipſam finitoris lineam præclara ſummæ fortunæ denunciatione præfulgeret, adeo vt Acredio medico anxie nimis, & triſti fronte, tantæ moræ ſpacium per ſingulos dies vti ſpe depoſita, ſupputanti, dicere non dubitarit; vt in ſpe concepta permaneret, neque amplius eo literarum deſiderio torqueretur; ſe enim Dei optimi maximi beneficio creatum eſſe pontificem & breui fore vt ab ipſo in ſede principis apoſtolorum in vrbe Roma ſub illa ſolemni tiara conſpiceretur. Interea à Cæſarea Auguſta os mandibulæ Diui Lamberti martyris ad eum pro inſigni munere delatum incredibili cum lætitia ſuſcepit, id enim antea vel aſsiduis precibus impetrare nequiuerat, quamuis id Leo pontifex ab ipſis Cæſareauguſtanis ſacerdotibus per epiſtolã flagitaſſet, & Carolus Cæſar eos ad communicandas ſanctiſsimi viri reliquias etiam atque etiam hortaretur. Hinc eſt illud perfacetum Hadriani dictum ad familiares languidiore ſpe in ea triſti mora literas de pontificatu ab vrbe præſtolantes, ſi non vobis arridendo inquit, ſed mihi ipſi futurus eram pontifex, mihi quidem amplius non eſt opus tanta ſummi honoris poteſtate, quando iam Diui Lamberti reliquias, quod vnum in tota vita vehemẽter optauerim, vel ad falſam delati pontificatus famam feliciſsimè ſim conſecutus. Inter hos ambiguæ ſpei ſermones, quum per tredecim dies tota eius aula, & omnis ferè Hiſpania ſuſpenſis animis verſaretur, cœnanti ſuperuenere nuncii ab vrbe Roma, qui literas à triumuiris cum ſenatuſconſulto ipſiſque comitiorum actionibus deferebant, quos tanta animi tranquillitate ſuſcepit, vt perlectis literis, atque his quòd honeſtè conſcriptæ viderentur pacata voce & leni capitis nutu laudatis, nihil plus ſit locutus, quàm vt nuncios tanquam de via feſſos ad quietem hortaretur. Adeo vt in eo ſedati animi habitu frigidioreque lætitia Vianeſius Albergatus, qui à Leone miſſus, ſacerdotum defunctorum hæreditates in Hiſpania colligebat, indignanti ſimilis non obſcura voce dixerit, Renuatur ergo hic ſummus pontificatus poſtquam tam lenta hilaritate ſuſcipitur. Petebat ſenatus, vt poſtquam legitimis omnium ſuffragiis pontifex eſſet creatus, de ſe benemeritos cardinales diutius fruſtrari nollet, paratiſque ad nauigandum rebus omnibus in Italiam primo quoque tempore maturaret, vt quod Deo optimo ſenatuique deberet, opportuna ope afflictis Italiæ rebus maturè allata, religioſe ſolueretur. Ferunt Hadrianum vti ipſe poſtea teſtatus eſt, ea nocte diu mente ambigua volutaſſe, an pontificatum ſuſciperet, nullaque grauiore de cauſa inductum ſuſcepiſſe

quàm

quàm vt Dei optimi maximi nutibus obtemperaret, poſtquam aſpirante cœleſti numine ab ignotis hominibus tantus honos offerretur. Apparebat enim ipſo recuſante, Chriſtianæ reipublicæ dignitatem, dira diſſenſione cardinalium conuelli penitus, & ad non dubium interitum fœdiſsimè lacerari, quoniam inſtauratis comitiis exitioſo diroque ſchiſmati materia præberetur. Nolebat etiam vti Cæſari deditiſsimus, recẽtis eius victoriæ curſum impedire, nam Gallos Leonis morte plurimum exultare, ſublatiſque animis in ſpem noui pontificis, qui partibus adeſſet, bellum in Inſubribus renouare didicerat; quæ omnia abrupta ſpe pacis atq. concordiæ ad cõturbationem humanarum & diuinarum rerum procul dubio pertinerent. Igitur ſequenti die ſtolatus in publicum prodit, calciamenta aureis crucibus exornat, ſalutanti turbæ omnis generis hominum exoſculandos præbet pedes; deſumptoque Hadriani Sexti nomine, id confeſtim in publicis libellis literiſque præſcribit. Tum verò finitimi populi ad conſtantem famam creati pontificis victoriam vndique conuenire, vlteriores trans Hiberum amnem gentes pia quadam hilaritate poſtpoſitis rebus omnibus ad iter excitari, quoniam, quod tum rariſsimæ felicitati datum videbatur, ab vlla maiorum memoria pontificem in Hiſpania nunquam vidiſſent. Ipſi reguli inſignes, natura admodum pii atque magnifici, opulentique item ſacerdotes, & epiſcopi imprimis nobilium ciuitatum inter ſe ambitioſa liberalitate certabant, nam quiſque munificentiæ ſtudio in ſacros præſertim vſus ſeſe regalibus donis onerabat, quibus apud pontificem opimæ gratulationis nomine ad parandam gratiam vteretur. Nec defuere etiam pleræque matronæ nobiles, & ſacratæ virgines cœnobiorum ſeptis incluſæ, quæ lintea omnis generis elaborata pictis operibus, & ad cultum pontificis, & in ſacras veſtes ornamentaque altarium cupidiſsimè conferrent. Iamque Hadrianus, vel ipſo comitatu, vel aulæ frequentia, vel inſtrumentis omnibus in augenda maieſtate ad auguſtiorem pompam exquiſitis, Romano, atque ornatiſsimo pontifici ſimillimus erat: quum ad Cæſareamauguſtam contendit, ipſe purpurea in ſella ſuccollantibus Hiſpaniæ regulis, effuſa obuiam ingenti equitum multitudine, vrbem eſt inuectus. Venerat tum Alexander Cæſarinus cardinalis ab Vrbe, qui pontificem ſacri ſenatus & Romani populi nomine vehementer impellebat ad nauigandum, vt Italiam atrocibus bellis, & in primis Romani pontificis prouincias ab ipſa factionum inſania, cædibus ac incendiis expoſitas, matura profectione liberaret. Quum eſſet Cæſareæauguſtæ, libido ei inceſsit ab ſingulari pietate inſpiciendi diui Lamberti cadaueris, è quo paulò antè, vti diximus, mandibulam dono miſſam, tam læto animo ſuſcepiſſet; Itaque loculum, & oſſa cupidiſsimè, & cum eximia quidem veneratione contemplatus eſt, quæ res in prodigium continuo verſa, quoniam primũ ipſius operum cadauer extitiſſet, famam præbuit, eum cito inter mortales eſſe deſiturum. Quam etiam portenti ſuſpicionem auxiſſe viſa eſt lampadis

cryſtallus in templi medio ante aram temerè effracta; ob cuius caſum, & ipſum pontificem, & qui circa erant ſolenni in veſte ſacerdotes, lucernali oleo fœdiſsimè conſperſos conſtat, ariolis id totũ ad funeſti ominis interpretationem facilè trahentibus. Cæterum Hadrianus cum pio tum egregio conſilio in vnam eam curam corpore atque animo erat intentus, vt quàm primum Romam relicta Hiſpania nauigaret. Quanquam pleriq. Hiſpaniæ nobiles ſummis precibus, & ingentibus promiſsis eum in Hiſpania retinere conarentur; Henricuſque Britanniæ rex eum ad ſe religioſa contentione in inſulam euocare perſeueraret, polliceretur que viaticum regiæ munificentiæ venienti pariter, ac demum quum aliquot dies in Britannia ſubſtitiſſet, per Germaniam ad Vrbem in Italiam profecturo. Sed nihil hæc in tam pia quàm decora propoſiti ſeueritate permanentem omnino morabantur, quin ipſe ſpes omnium, vti parum honeſtas, ſanctiſsima caſtigatione præcideret, & per Derthuſiam, in qua vrbe ipſe fuerat antiſtes, Tarraconem ad mare deferretur; vbi claſſem exornarat, contractis vndecim triremibus, & nauibus triginta onerariis, quibus præſidiariæ cohortes decem & totius aulæ comitatus imponeretur. Expectabat etiam Ioannis Luſitaniæ Regis naues aliquot à Gaditano freto, atque item nonnullos terreſtri itinere equites, vt aliquanto maiore nobilioreque frequentia nauigaret. Verum hæc diutius non eſſe expectanda iudicauit, quum Cæſarem è Germania in Hiſpaniam redeuntem ad portum, cui in Aſturia Villæ Vitioſæ nomen eſt, felici nauigatione perueniſſe cognouiſſet. Nolebat enim à Cæſare vel retardari, vel omnino in Hiſpania retineri, quanquam nihil ei foret optatius, quàm Cæſarem vbique victorem, & dudum à Germanis Imperatorem appellatum conſpicere compleċtique arctius, ac item coram docere, quo in ſtatu ſingulæ totius Hiſpaniæ prouinciæ relinquerentur. Sed ſe, vti pius & grauis, iam planè pontificem eſſe meminerat, & propterea publicæ perſonæ rationibus potius quàm priuatæ beneuolentiæ ſeruiendum arbitrabatur, vtpotè qui ſtatim repudiatis minorum negotiorum officiis, rerum omnium cogitationes, ad pietatem publicamque ſalutem prudentiſsimè reuocaret. Cupiebat etiam ſeſe confeſtim eripere ab ea ingentis inuidiæ procella, quæ ſub aduentum Cæſaris ſibi vni multò grauior, quàm cæteris magiſtratibus imminebat. Erat enim in eos ſeuerè animaduertendum, qui in tumultuoſiſsima populorum defectione, perturbata vniuerſa ferè Hiſpania à regio nomine rebellaſſent: nam ſi eorum nomina deferret, & in tabulis ad cæteros metu liberandos proſcriberet, nolebat eos ipſius potius quàm magiſtratus iudicio damnatos videri, quos Cæſar, vti æquum foret, ex merito ad pacandas prouincias eſſet percuſſurus, Quando ad ſanctiſsimi pontificis opinionem piè & clementer dictis factiſque omnibus retinendam, nihil melius atq. præclarius foret, quàm à miſerorum ſuppliciis, atque omni cruenta ſeueritate inuiolatum atque puriſsimum animum ſeruauiſſe. Itaque ſcribit ad Cæſarem

vt

vt eas colloquii ſpes abiiceret, & vti pium iuſtumque principem decere͏t,æquo animo pateretur,ſi ipſe grauiſsimis de cauſis incitatus, omnibus poſtpoſitis rebus, quamprimum in Italiam nauigaret, ibi enim cuncta bello deflagrare, populoſque præſertim pontificiæ ditioni ſubiectos, per ſe factionibus implicitos obnoxioſque potentiorum iniuriis vexari paſsim, & vagantibus externarum gentium armis crudeliter euaſtari, nec populum Romanum, qui ſuo principe eſſet orbatus, nec ſacroſanctum ſenatum, qui delato pontificatu, tantum de ſe iudicium feciſſet, & ſpes ſuas in externi hominis fide collocare minimè dubitaſſet, deſerendos videri; Quando nihil turpius eſſet futurum, quàm eorum opinionem fefelliſſe, qui vni probitatis atque iuſtitiæ nomini famæque ante periculum, non minus piè, quàm benignè credidiſſent: proinde vt maturo aduentu benemeritis de ſe cardinalibus gratiã referret, dum per leniſsimas tempeſtates mare eſſet idoneum, continuo ab Hiſpania ſoluturum, daturumque operam, vbi primum in Vrbe conſediſſet, vt Cæſariani duces aliquanto opportuniore maioreque ſtudio, quàm ſi in Hiſpania moraretur, aduentus ſui beneficium ſentirent. Nec multò pòſt commonefacto ſæpius ſenatu, & Guliermo Enchauordio ob ſpectatam fidem negotiis in vrbe præpoſito, circiter quatuor milia peditum & paucos equites nauibus imponit, adminiſtrante Ferdinando Andrada, quem copiis & claſsi præfecerat, vel ob id quòd ſub magno Conſaluo ante viginti annos in Italia cum eximia laude militaſſet, pridieque Nonas Auguſti Tarracone profectus leniſsimis tempeſtatibus Genuam peruenit. Excepêre aduenientem Genuenſes cum pie, tum liberaliter quanquam ab recenti calamitate direptæ vrbis, neque apparatu, neq. animis vllam omnino lætitiam ferrent. Erat tum princeps in ciuitate Hieronymus Adurnius, virtute animi & bellica laude inſignis, qui dudum expugnata arce Gallicum præſidium expulerat, is ingentia dona recentis præcipuè commeatus cum publico ciuium, tum ſuo etiam nomine pontifici detulit, quæ tanta fuere, vt Hadrianus quaſi non omnia oculis planè contemplatus, ſingularum rerum indicem depoſceret, vt grato ad eius officii memoriam animo cuncta conſideratius æſtimarentur. Aduenere etiam à Mediolano ipſe Franciſcus Sfortia, Proſperque Columna, & Ferdinandus Piſcarius, vt de ſtatu rerum Italiæ explicando & communicando ſociorum atque hoſtium conſilia, ipſum earum rerum non planè peritum accuratè perdocerent. Quum triduo Genuæ ſubſtitiſſet, celebratam illam ſmaragdum excauatam in hexagonium poculũ, quæ vna omnium gemmarum pretium ſuperare exiſtimatur, tam cupidè quàm humaniter inſpexit, miratur quòd in tumultu direptæ vrbis ſeruari potuiſſet. Ab Genua demum in Delphini portum, àtque inde ſecundiſsima nauigatione, comitantibus Adurniorum triremibus, ad Liburnum Piſanum portum eſt deuectus; Quò iam venerat Iulius Medices, quinque cardinales, & totius Italiæ principum legatos ſecum adducẽs. Superuenit & ipſe

Federicus Gonzaga Mantuanus pontificii exercitus imperator. Itaque extructo ligneo ponte, qui in mare prominebat, atque eo feſta fronde & pictis inſignibus exornato, inter magnas acclamantis populi gratulationes, & tormentorum bombos excipitur. Is primo ſtatim egreſſu peruenuſto totius corporis habitu, omnium oculos ſimul atque animos impleuit: erat enim ore probo, graui, verecundo, ab ſancta quadam hilaritate valde conſpicuo, venerabundis autem cardinalibus, & felicem aduentum enixe gratulantibus, Florentiniſque legatis, qui ingentem copiam rerum eſculentarum ad alendum aulæ comitatum recreandoſque remiges dono attulerant, tranquillo potius quàm læto vultu, & ſermone dulci breuitate periucundo reſpondebat, ita vt quum nulla in geſtu aut verbis familiaritate vteretur, nihil temere, quod eſſet elatum, & inſolens, aut ſubagreſte penitus emineret. Id ſolum cardinales & reliquos blandimentis Romanæ aulæ aſſuetos vehementer permouit, quòd pontifex parum humaniter, & ferè contemptim ſecum agere videretur. Nam quum ſolus cœnaſſet, & nautæ vtendum nocturna aura ſuaderent, adeo cupide & feſtinanter ad mare ſe proripuit, vt cardinales in proximo ſimul cœnantes nec moneret, nec expectaret: itaque omnibus raptim ad triremes contendentibus, de ſecunda vigilia oram ſoluit, & ad Centumcellas eſt prouectus. Ibi affuere à ſenatu miſsi Pompeius Columna, & Franciotus Vrſinus Romani cardinales, qui exceptum ſub vmbella pontificem ad templum deduxerunt: vbi poſtquàm ad aram ſupplicatum fuit, oratio habita eſt à Pompeio tanti aduentus lætitiæ accommodata. A Centumcellis poſtero die Oſtiam peruenit periculoſa nauigatione, niſi maturaſſet, nam Tyberinas intranti fauces ſæua tempeſtas exorta eſt, quæ triremes violento curſu in diuerſum abripuit. Ab Oſtia etiam pari feſtinatione eſt profectus, adeo vt cardinales, qui iumenta ab vrbe expectabant, vel paucarum quidem horarum morã impetrare nequiuerint. Per hunc modum tumultuario deformique agmine, quum cardinales ignobilibus iumentis veherentur, & nonnulli minores antiſtites, & totius aulæ incondita multitudo onuſta ſarcinulis in feruido ſole iter faceret, ad Diui Pauli templum extra Trigeminam portam eſt peruentum. Poſtero die quarto Calendas Septembris populus Romanus, ſinguliq́ue ſacerdotum ordines, ſolenni pompa per vrbem inuectum ad Vaticanas ædes deduxerunt. Sequẽti die ſe totum præbuit vrbanis magiſtratibus, vt cuncta ſigillatim cognoſceret, opemque afferret labanti reipublicæ; nam Romæ peſtilentia vulgatis morbis, ignobile præſertim vulgus inuaſerat, & ærarium non modo erat inane, ſed gemmas publicas, & ſacrorum ſolennium ornamenta, & Leo ipſe, & triumuiri demum cardinales fœneratoribus oppignerarant, vt præſidia afflictis rebus pararent. Ariminum quoque per inſidias occuparat Sigiſmundus Malateſta, quoniam eam vrbem à patre Pandulfo diuenditam progenitores eius per ducentos amplius annos imperio tenuiſſent. Nunciabatur etiam Soly-

mannus

mannus Turcarum imperator Rhodum validiſsimis tormentis & cum incredibili militum & rerum omnium apparatu iam tertium menſem oppugnare; Præfectoſq. Turcarum qui in Illyrico fines tuerentur, Pannoniam citeriorem crebris incurſionibus vaſtare; nec Ludouicũ regem vti ætate nondum integra atque ingenii viribus parum validum ſuſtinere hoſtes poſſe, niſi in ſtipendium pontificia pecunia iuuaretur. Quibus de cauſis neceſſe erat pontificem rerum Italicarum penitus ignarum, & tum primum vrbium ſuarum & prouinciarum regulorumque nomina perdiſcentem, in omnibus conſiliis vehementiſsime conturbari, adeo vt quum his curarum fluctibus iactaretur, aliquando diceret, ſibi fuiſſe iucundius Louanii gymnaſium cũ ſtudiorum laude moderari, quàm Romæ pontificia in ſede Chriſtianam rempublicam adminiſtrare; quando inquit in eam affectam omnibus malis, & reciſis neruis magnopere debilitatam, miſer inciderim. Sed anxium & diuerſis difficultatibus implicitum, vnus maxime de amittenda Rhodo metus agitabat, cuius clariſsimæ vrbis ſalus neque negligi ſine ſummo dedecore, neque mature ſtrenueque defendi ſine grauiſsima impenſa ingentique periculo poſſe videretur: cum magnis Turcarum claſsibus nõ modo portus vrbis fretumq. ipſum, ſed totius etiam inſulæ littora & circumiecta maria obſeſſa tenerentur. Suadebat Iulius Medices ante alios, vt delectas ex his quas adduxiſſet cohortes, iiſdem nauibus omnium rerum copia repletis Rhodum continuo tranſportandas curaret, fore enim vt eæ per autumnales tempeſtates validioribus vſæ ventis, contempta aut eluſa Turcarum claſſe in portum plenis velis inferrentur. Quarum nauium profectione auſuros fortaſſe aliquid Venetæ claſsis præfectos, qui in Creta cum quinquaginta roſtratis diligenter excubarent, inuitarique percuperent ad egregium facinus, ſi caſu aliquo delendæ Turcarum claſsis facultas offerretur: quòd ſi Venetus nihil omnino contra veteres inducias cum Otomannis ſibi tentandum putaret, eo certe ſubſidio cum fortium tum maxime recentium militum feliciter adducto, neceſſe fore ſpes ipſas ex deſidia Chriſtianorum principum conceptas Turcis imminui, & cõtrà Rhodiis plurimum augeri, qui in ea auxiliorum expectatione erecti, tantam belli molem fortiſsime ſuſtinerent. Sed quoniam in fatis erat, vt Rhodus amitteretur, Hadrianus eius rei gerendæ occaſionem propter multas, & rei præſertim numariæ difficultates penitus amiſit. Hiſpani quoque vtpote qui ſemel terram Italiam pedibus attigerant, longinquæ nauigationis laborem, ad incertum maxime rerum exitum recuſabant. Et Ludouicus à Corduba princeps Sueſſanus, qui apud pontificem pro Cæſare erat legatus, Italiæ vrbes certo præſidio tueri atque exercitum in primis, qui erat in Gallia Ciſalpina, Hiſpano milite ſupplere, quàm Rhodiis opem ferre malebat; quoniam rex Gallus etiam tot bellis & præliis victus, quin Italiam repeteret, minime quieturus eſſe videbatur. proinde ſingulis in rebus orando, inſtandoque, pontificem, ne Cæſari

deeſſe vellet,vehementiſsime perurgebat. Erat Hadrianus ſuoptè inge nio Cæſaris amantiſsimus,& quantum ſalua pontificii nominis maieſtate poterat,eius victoriis non obſcurè lætabatur,quanquam vti æquus,& quietis & otii cupidus,execrato bello,maximè cuperet ſedare eam controuerſiam,quæ inter Gallum & Cæſarem ſine ſpe compoſitionis agitabatur. Erant vni omnium Hadriano valde intimi Guliermus ipſe Enchauordius, quem ſtatim gratiſsima voluntate à ſubnotandis ſupplicibus libellis datarium & demum Derthuſenſem epiſcopum fecerat, & Theodoricus Hetius à ſecretioribus epiſtolis vir optimarum literarum notitia,& Chriſtiana modeſtia inſignis. Ii Belgæ erant, quibus propter vſum grauiſsimarum rerum aliquando miſcebatur Ioannes Ruffus antiſtes Conſentinus, ei antea familiaris,quum in Hiſpania apud Ferdinandum regem pro pontifice legationis munere fungeretur. Hi Cæſarianis rebus propenſiſsimo ſtudio fauebant,& ſummam diuinarum atque humanarum rerum nequaquam latè communicata auctoritate gubernabant. Horum conſilio pontifex bellum aduerſus Malateſtas,qui Ariminum occuparant,miſsis in Vmbriam Hiſpanorum cohortibus,ſuſcepit; nec multo labore Sigiſmundus eſt eiectus, vtpotè qui iam Ariminenſibus propter naturæ acerbitatem atque ſæuitiam odio eſſe cepiſſet. Nec alicunde circumuento obſeſſoque auxilia mitterentur,adiuuante maximè pontificios duces Franciſco Maria Feltrio Vrbinate,atque item Alfonſo Ateſtino Ferrarienſi,qui ad promerendam gratiam,eo bello inſignem operam nauare cupiebant.Neque tamen abiecta cura Rhodii belli pontifex ad Adurnios Petrum Raborium Genuam miſit, qui onerarias naues conduceret.Sed ægrè admodum expedita pecunia, aliquāto tardius quàm oporteret, tres excelſæ naues ſunt exornatæ,quibus incredibili euentu felicem curſum Fortuna denegauit.Nam perpetuos duos menſes prodigio quodam contra anni conſuetudinem eurus, & vulturnus,qui ſunt venti omnium aduerſiſsimi nauigantibus ad orientem,maria tenuerunt, quum eo tempore naturali terrarum halitu eteſiæ flare conſueuerint. Periit & Rhodii Magiſtri inſignis oneraria,quæ à Nicæa Prouinciæ omnium rerum ingentem copiam ad inſulam deuehebat.

Interim pontifex ingraueſcente peſtilentia Vaticanis ædibus & coniunctis viridariis ſe tenebat, neque aditus niſi à maximis viris legatiſque principum & cardinalibus impetrabatur. Suſtulerat is more Germanorum qui peſtilentiam contemnunt,omnem ſeueritatem, quam Libitinæ magiſtratus exercere conſueuerat aduerſus eos,qui ſeſe contracto & diſſimulato morbo incolumibus miſcuiſſent, quæ libertas & diſſoluta euagandi tegendique morbi licentia, vrbis faciem multiplicatis funeribus mirum in modum deformauit.Itaque hortantibus triumuiris Romani populi conſeruatoribus, inſtaurati ſunt magiſtratus cum officialibus, & reuocatæ leges ad veterem formulam puniendæ multitudinis,quæ edictis minimè paruiſſet.Interea pontifex ad Germanos regulos, & liberas ciuitates,

ciuitates,quarum legationes ad conuentum Nurumbergæ vndique coibant, Franciſcum Cheregatum miſit, qui omnium primus ab ipſo epiſcopus propter veterem amicitiam & virtutis opinionem fuerat effectus. Hortabatur Germanos, vt ad defendendam ſalutem Lodouici regis auxilia decernere atque ſummittere vellent, ſimulque earum hæreſum obliuiſcerentur, quæ antea rectè atque legitimè pluribus conciliis eſſent damnatæ. Nanque Germania fermè omnis Lutheri diri hominis ſuperſtitione imbuta, Romani pontificis maieſtatem nefario criminationum genere proſcindebat, quum ipſe à veteribus ſacrorum inſtitutis Chriſtianiſque moribus deſciuiſſet: Sacerdos enim è cenobio abiecta cuculla ſe proripiens cum ſacrata virgine nuptias fecerat, ita vt præclari modò nominis theologus in ſago militari conſpiceretur. Propoſita tum erant à Lutheranis centum poſtulata, in queis pleraque ſummæ æquitatis videri poterant, quòd ſæpius à Romano pontifice veluti impoſitis ſacrarum rerum vectigalibus auariſsime premerentur. Cæterum corruptis impietate animis id vnum maximè ſpectabant, vt honeſtiſsimo prætextu auaritiæ fœdæque licentiæ, vti quiſque ſua libidine raperetur, ianuam penitus aperirent. Alii nanque dicata templis prædia impudenter vſurpabant: alii profeſsione ſacerdotes, abdicato cultu & eiurata continentia ſacratas virgines ex templorum ſeptis tanquam vxores celebratis nuptiis ducebant: alii gulæ dediti nefaſtis diebus contra maiorum inſtituta carnibus veſcebantur: nonnulli etiam immani furore perciti, Deiparæ virginis ſimulachra fœdabant, & qui ingenio atque eruditione inſignes erant, ſanctiſsimorum patrum dogmata inſanis interpretationibus peruertere conabātur. Quorum immanitati neq. antea quiſquam apprimè eruditus, neque tum Cheregatus, vel ſaluberrimis diſputationibus feliciter obuiam iuit. Miſit etiam pontifex pecuniam in ſtipendium Ludouico Pannoniæ Regi: nam multis, & quidem turpiſsimis de cauſis Pannoniæ regnum paulo ante ſub Matthia Coruina peramplum & florens opibus, deformatum atque exutum omni bellica laude penè cōciderat, adeo vt rex ætate fortunaque admodum imbecillus, vix tueri fines & arcere Turcas hoſtes poſſet, qui crebris & repentinis incurſionibus, modo à Dacis & Triballis, modo ab Illyricis limitibus prouinciam euaſtabant. Interim Rhodii magnitudine incredibilium operum ſuperati, feſsique perpetuo ſex menſium labore, & vulneribus fermè omnes debilitati, Solymanno deditionem fecerunt, neq. enim vlla iam ſpes auxiliorum ſupererat, & cuncta intus in maximè diuturna propugnatione defecerant. Oſtentabat veniam præclarè victis Solymannus, quaſi in parte gloriæ reponeret, ſi longè fortiſsimis viris iam planè parta victoria pepercisſet. Enimuero vix credibile erat, non amplius ſeptingentos illuſtres equites cum paucis militibus Græcis, tot menſium vigiliis atque laboribus nequaquam ceſsiſſe; quum minore indies ſui fiducia, & maioribus ſemper rerum omnium periculis, aduerſus ducenta milia bellatorum ni

hil intermiſſa dimicatione reſtitiſſent. Aequauerat Solymannus murorum & turrium faſtigia terrenis duobus ingentibus tumulis, quos coacta ad opus innumerabili foſſorum multitudine excauantium, & ſenſim ante ſe contra vrbem terrenum & aggerem prouoluentium paucis diebus erexerat, è quibus tormenta inuſitatæ magnitudinis directa contra pinnarum ſummitatem ad æquiſsimos ictus omnibus horis emittebantur, inuaſerantque iam foſſas Turcæ: muroque ſucceſſerant, fundamenta ab imo dolabris & vectibus ſubruendo, ita vt ampliſsimis vbique cuniculis in vrbem penetrarent, & ſæpè Rhodiis occurrendo per ſubterraneos ſpecus decertarent, iuſtis quoque prælіis ſæpè prætoriani, quos Ianizaros vocant, aggreſsi murum in ſumma propugnacula euaſerant: Sed fortiſsimè repulſi præcipitatique in foſſas temeritatis pœnas dederant: nam tametſi à lateribus ex obliquo minoribus tormentis ſternerentur, nihil vel certiſsimæ mortis metu, quominus occiſis integri recenteſque ſuccederent, omnino deterrebantur. Erat Rhodiis tormentum quod ab immani violentia Baſiliſcum appellabant, excelſo in loco conſtitutum, cuius pilis ſeſquipedali craſsitudine caſtra & tabernacula longiſsimè cum miſerabili obuiorum Turcarum interitu petebantur: magnam etiam gregariorum, & opus facientium militum manum autumnus ſolito grauior abſumpſerat, inductoque, & euulgato ventris profluuio, dum illi fatigata corpora meridianis ventis intemperanter exponerent. Sed Solymannus ſtabili decreto innixus, ſingulari perſeuerantia has tantas difficultates non minore ſua virtute, quàm noſtra deſidia ſuperarat, propoſuerat enim emori potius, quàm abſcedere irrito incœpto, ſuadentique Pyrrho Baſſæ, vt in proximam Cariæ continentem tranſiret, atque inde adminiſtrato bello ex tuto victoriæ exitum expectaret, grauiter ignauia increpita ſuccenſuerat, nequaquam eam inſignem eſſe victoriam prædicans, quæ præſentis Imperatoris manu minimè pararetur. Itaq. nouis delectibus in Cilicia, Syria, Aegyptoque habitis, copias egregiè ſuppleuit. Nam Feracatus Gazelle victo cæſoque, & Mamaluchis ad internicionem deletis maximè illuſtris, ab Athalia, Iſicoque ſinu, & Antiochia, atque item Caierbeius à Memphi Peluſioque & Alexandria in parandis & tranſmittendis cōmeatibus & copiis omnem, vti opus erat diligētiam adhibebant. His tantis adductus difficultatibus Philippus Villadamus militiæ Rhodiæ magiſter in conſilio diſſeruit, ſummæ eſſe ſtoliditatis id vltra defendere conari, quod nec recentibus quidem receptis auxiliis, egregia ſpe tueri poſſent, quando iam cuncti ferè propugnatores conſauciati confectique vigiliis animos deſpondiſſe viderentur, non eſſe funeſta pertinacia diutius cum Fortuna contendendum, quando ipſi qui in præſidio eſſent, ſatis ſuperq. officio & dignitati ſatisfecerint, amiſſæ ſiquidem inſulæ dedecus ad eos pertinere, qui toties implorātibus opem ferre noluiſſent, eius herclè admiſsi flagitii, quod extrema neceſsitas attuliſſet, non Rhodios, ſed totius Europæ reges infamia deflagraturos: proinde

de ſumendum eſſe conſilium à prudentia quam neceſsitas exprimeret, non ab inani animorum obſtinatione, qua nihil iis qui in extremo caſu verſarentur, lethalius accidere poſſet: Sibi ergo tam honeſtum, quàm omnibus ad ſalutem neceſſarium videri, dedere vrbem, & Solymanni qui pro gloria certare exiſtimari vellet, fidem experiri, vt benemeritos de republica Chriſtiana milites conſeruaret, nec fortibus viris opportunum in Europa locum eſſe defuturum, vbi meliore fato Rhodiæ militiæ ſigna defigerent, & acceptas à Barbaris iniurias, egregio religionis ſtudio, & commodiore tempore vindicarent. Itaque emiſsis legatis, atq. ipſo demum Philippo ſub fide publica ad Solymannum in caſtra profecto, conditiones de dedenda vrbe ſunt cōſcriptæ, quas Solymannus alioqui ſæuus hoſtis religioſiſsimè ſeruari iuſsit, ipſo enim vrbem ingreſſo neque templa, neque priuatas domos, neq. obuios milites Chriſtianos, quiſquam vel ingenio ferox Barbarus omnino violauit, ita vt Philippus clementer admiſſus & à Solymanno Pater appellatus, quum omnia pro pè præter bellici apparatus inſtrumentum ſuis triremibus imponeret, ſeptem etiam ænea tormenta præſidii nomine contra piratas, vti ab eo didicimus, impetrarit. Eo die quo Rhodus eſt dedita, prodigioſo caſu epiſtylium portæ ſacelli in Vaticano ſponte corruit, quum non plus paſſu altero pontifex abeſſet à limine ad operanda ſacra ſolenni die Chriſti Natalis ſtatim ingreſſurus, ita vt prætoriani duo milites effracti marmoris fragmine opprimerentur; Cæterum is nuncius toti Europæ admodum lugubris, pontificem incredibili dolore affecit, quaſi recens adhuc primorum menſium principatus, aduerſo quodam rumore adlatrantis vulgi, ea ferali clade notaretur. Nec multò poſt ad pacandam Italiam conuerſus, Alfonſum Ateſtinum Ferrariæ principem in gratiam amicitiamque recepit, quum is Herculem filium cum ornatiſsima legatione Romam miſiſſet, ita vt ea, quæ criminoſis admodum codicillis à Iulio Leoneque pontificibus aduerſum eum tanquam pontificiæ maieſtatis reum decreta & publicata fuerant, penitus antiquaret. Eadem clementia & liberalitate Franciſcum Mariam Feltrium eſt proſecutus, quem Leo pontifex principatu pulſum atque hoſtem declaratum ſacris interdixerat. Miſit & legatum ad Venetos, vt eos Cæſari coniungeret, nouiſq. initis fœderibus Gallus ab Italia procul arceretur. Erat tum Florentiæ Iulius Medices præclaro ſtudio omnibuſq. ſenſibus cum Cæſare coniunctus, cuius auctoritatem plerique veteres eius hoſtes, & ante alios Franciſcus Soderinus cardinalis conuellere cōtendebant, ita vt apud Hadrianum eum palam accuſarent, quaſi veteribus pontificum theſauris potiretur, quos conniuente Leone fratre in adminiſtranda republica rapuiſſet. Quæ tametſi falſa & ridenda erant, quoniam abundè conſtabat Leonem immodicis ſumptibus natura gaudētem, & poſtremò grauiſsimis implicitum bellis, ſuos pariter, atque alienos loculos pecunia penitus exhauſiſſe, contractoque inſuper graui ære alieno vectigalia etiam publica addi-

xiſſe fœneratoribus,tamen hæc apud externum hominem ingenio ſuſpicacem,imperitum Romanæ aulæ,& inopia plurimum æſtuantem,veriſimilia videbantur. Inuoluit & iiſdem propè ſuſpicionibus Soderinus mirabili aſtu Laurentium Puccium & Franciſcum Armellinum cardinales vetere amicitia Iulio medici coniunctiſsimos, quaſi hic,vti prædator inſignis, nullo iure quæſturæ officio potiretur, ille verò ſanctiſsimis indulgentiis,quibus animæ defunctorum expiarentur,immani quæſtu diuenditis,ingentem pecuniæ vim nullo metu pœnæ peculatus auertiſſet. Quaſi ſi hos publica flagrantes inuidia repetundarum poſtulari,& facilè conuictos damnari pateretur, ærarium inane celeriter eorum opibus eſſet repleturus. Cæterum Iulio auctoritate ſua atq. innocentia præclarè cuncta refellenti potentes amici non deerant, qui eius abſentis cauſam diſsimulanter & obliquis maximè ſermonibus tuerētur, & manebat quidem apud æquum gratumq. pontificem recentis & antiqui beneficii memoria prorſus incorrupta, ita vt parum ea ſubtili & accurata Soderini delatione commoueretur,quominus piè & grauiter ſe gereret aduerſus eum,qui præclarè cum pontificio nomini,tum ipſi Cæſari bellum gerenti totius Ethuriæ viribus nixus ſemper adfuiſſet. Verum fortuna ſicuti ſæpè aliàs,ita & tum Iulio peregregiè,atque opportuniſsimè fauit. In trāſitu enim Arni amnis Soderini literæ à Mediceis exploratoribus intercipiuntur,quibus ille Franciſcum regem hortabatur ad transferendū bellum in Siciliam,exulum multitudine & Hiſpanorum odio nouandis rebus opportunam,vt Cæſariani ab Inſubribus ad tuendum id regnum traherentur;monebatq. vt nihil pontifici temerè crederet,qui quum de pace agere videri vellet, Cæſari tamen perenni quodam ſtudio cunctis in rebus obſequeretur,nec quicquam aliud propenſa voluntate magis cuperet,quàm Cæſarem noua ſemper dignitate nouiſque victoriis auctum florentemq. conſpicere,neq. eum debere exiſtimare in componenda cōtrouerſia æquiſsimum iudicem fore,qui in excolendo attollendoq. Cæſare parentis & præceptoris officia ſemper impleuiſſet. Erant eæ literæ arbitrariis conſcriptæ notis,ſed adeo rudi artificio, vt vel à mediocri interprete obſeruatis,& deprehenſis characteribus facilè legerētur. Has itaq. Iulius confeſtim Romam trāſmittit ad Ludouicum regulum Sueſſanum Cæſaris legatum,eumq. diſertè edocet,quanto cum periculo Soderinus pontificiis conſiliis,& grauiſsimarum rerum diſceptationibus adhiberetur;eum enim eſſe hominem eximiis ſimulationibus ambiguæq. fidei artibus valde inſtructum,& ſuper hæc infenſum Cæſari, & Gallorum amiciſsimum,propterea ſe ab eo occultis inſidiis & atrociſsimis criminationibus peti apud pontificem,qui ab ſancta illa naturæ ſimplicitate nullas de magnis rebus ſuſpiciones ſuperfluas eſſe duceret, vt illo falſa perſuaſione deprauato,ipſe concideret,circumuentuſq. & diſtractus Florentia pelleretur,pateretq. Soderinis republica Florentina,& tota ſimul Ethruria vetere ſuo ſtudio Gallico nomini iungeretur. His conſpectis literis

Hadrianus

Hadrianus quanquam ab initio confictas crederet,incredibile odiũ aduerſus Soderinum cõcepit,ita vt id tamen egregiè comprimeret,donec Iulius ad conuincendum Soderinum ab Ethruria vocaretur.Is non multò poſt intrauit vrbem à Flaminia triumphali fermè pompa incredibili ordinum omnium fauore exceptus ; nam veteres etiam hoſtes cum eo in gratiã redierant,adeo vt Horatius Baleonus, cuius pater recenti Leonis ſeueritate conciderat,& Fabius Petruccius,cuius frater cardinalis in arce Hadriani fuerat necatus,itemq. ipſe Franciſcus Maria Feltrius bis Vrbino Mediceis armis eiectus,à põte Miluio aduentanti obuiam honoris cauſa prodirent.Nec multo poſt à pontifice Soderinus & Iulius in Vaticanum euocantur,nam de induſtria erat euulgatum, pontificem enixè pieque daturum operam,vt duo maximi cardinales,qui affinitate eſſent coniuncti, ſe pacificatore atque arbitro cognitis & ſublatis ſimultatum cauſis ad amicitiam redirent. Verum vbi eos in penitiorem Borgiæ turris teſtudinem abduxit,& illi inter ſe parum familiari vultu colloquerentur,pontifex ad Soderinum cõuerſus,interogauit an vnquam in Galliam per arbitrarias notas ſcripſiſſet,prolatiſq.literis,ita conuicit,vt protinus lethali pallore confuſus cuncta deiectis ad terram oculis fateretur: nec mora quum interruptis verbis defenſionem pararet, & ſupplex,ne in carcerem duceretur,oblatis vadibus locum in Vaticano ad dicendam cauſam ſibi dari poſtularet,à prætorii præfecto in arcem eſt deductus. Id factum Gallicarum partium animos fregit, auxitque mirum in modum authoritatem pontifici,qui ab ætate vrbanarumque rerum inſcitia, & quadam naturæ lenitate,cum in conſilio perplexus & timidus,tum in agendo maximè lentus & parum efficax eſſe credebatur.Cœperat enim Hadrianus arcana rerum Soderino liberali fiducia communicare;& magna ex parte conſiliis eius regi, nam is erat ætate atque oris habitu grauis,ingenio & facundia inſignis,cultiorum etiam literarum humani diuiniquc iuris ſcientia perornatus,quibus virtutum vmbraculis ſicuti ſubtiliſsimas artes incerti & parum ſinceri animi peregregiè contegebat,ita Hadrianum nihil vltra perſcrutantem facilè deceperat : ob id pontifex neminem fallere ſolitus iniquiſsimè ferebat ſe ab eo fuiſſe deceptum, qui lenocinio quodam bonarum artium tam ingratè quàm impiè fidem fefelliſſet. His de cauſis aliquanto ſuſpicacior,& ſenatui nihilo familiarior erat effectus,adeo vt cardinalibus tanquam factioſis & parum fidelibus de belli paciſque negotiis nihil omnino communicandum exiſtimaret. Proinde Bernardino Caruaiali & Nicolao Fliſco cardinalibus reſpondere non eſt veritus,nemini vel cardinali ſe temerè credere, quod cum periculo reipublicæ credendum foret.Cum illi forte quererentur quòd in cõſilium cardinales ſuperiorum pontificum more nequaquam adhiberet,quando tot graues peritique rerum ſenatores,ipſi nouo externoque homini,alleuando curas,& in partem laboris impigrè ſuccedendo in regenda republica ſingulari adiumento futuri viderentur.Ioannes

quoque Ruffus antiſtes Conſentinus, qui vſu rerum inſignique prudentia plurimum valebat, ab intimis arcanorum cubiculis penè reiectus fuerat, quoniam Foro Liuii in Aemilia, quod illi natale ſolum, Gibellini, quibus impenſius fauiſſet, complures Guelfos nocturna irruptione trucidaſſent. Oderat enim pontifex factioſos homines, nec eos publicarum rerum cōſiliis adhibendos putabat, qui priuati ſtudii rationes nequaquam ſincera iudicii libertate reſpicerent. Hinc fiebat vt pontifex durior & hebetior in adminiſtranda republica diceretur. Nam cum in valde prudentibus & maximarum rerum peritis, variis de cauſis nullam omnino vel exiguam fidem reponendam eſſe iudicaret, neceſſe erat vt vnis maximè Belgis, quibus præclara fides abunde ſupereſſet, in arduis conſiliis vteretur, quanquam in eis maiorem vim rationis atque ſolertiæ in expendendis abſoluendiſq. negotiis deſideraret. Hinc illud perfacetum & plenum ingenuæ libertatis Hieronymi Balbi dictū emanauit, quum legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre, furentibus Lutheranis atque imminentibus Turcis, à pontifice maturam opem imploraret, & ille contra perplexius, & conſideratius deliberata retractaret pleno ſenatu, Fabius Maximus ſanctiſsime Pater, inquit, rem Romanam cunctando reſtituit, tu vero pariter cunctando rem Romanam ſimulque Europam perdere contendis. Quo orationis exordio adeo pontifex vultu commotus eſt, vt plerique ſenatores vix riſum cohibere potuerint; offenderat enim primo aduentu in vniuerſum cardinales omnes: nam præmia quæ illi triumuirali magiſtratu ipſo abſente benemeritis de Repub. tribuiſſent, ita antiquatis decretis irrita fecerat, vt officia aliquot, vel grauiſsimis de cauſis dono data, repeteret: dicebat enim ſibi inopi poſtquam ærarium penitus eſſet inane, ea pecunia opus eſſe, ad tuendam pontificii nominis dignitatem, nec debuiſſe cardinales alioqui rei ſuæ minimè profuſos, liberalitatis laudem ex aliena pecunia quæritare: eodem etiam cōſilio venalicia officia his omnibus protinus ademit, quæ ſingulari benignitate Leo pontifex literatis viris & præcellētibus ingeniis virtutis cauſa tribuiſſet: ita tamen vt eius inuſitatæ acerbitatis inuidiam humaniſsimis verbis deliniret, quum ea detrimenta ſe totidem ſacerdotiorum reditibus penſaturum polliceretur, & certe nemini vnquam lætius atque propenſius ſacerdotia conferre erat ſolitus, quàm his qui ab optimis ſtudiis cōmendationem aliquam meruiſſent. Me quoq. dimidia parte equeſtris officii protinus exutum, quam Leo pontifex hiſtoriam noſtrorum temporum ad eius genium non iniucunde conſcribenti dono dederat, Comenſi ſacerdotio adeo ſtudioſe remuneratus eſt, vt Scaramuciæ Triultio cardinali vehementer pro alio impetrare contendenti reſponderet, Iouium omnino eo, quanquam tenui, ſacerdotio eſſe perornandum, quem audiuiſſet optimis diſciplinis liberaliter eruditum, & ſcriptorem annalium valde elegantem, nec tamen eſſe poëtam vt cæteri, qui cultiores literas ſectarentur. Suſpecta enim habebat poëtarum ingenia, vtpote

qui

qui minus ſyncero animo de Chriſtiana religione ſentire, & damnata falſiſsimorum Deorum nomina ad veterum imitationem ſtudioſe celebrare dicerentur,ita vt aliquanto plus mihi profuerit non attigiſſe poëticam,quàm in cæteris grauioribus ſtudiis perpetuo multorum annorum labore deſudaſſe.Grauiſsime etiam tulerat ſe famoſis carminibus apud Páſquilli ſtatuam fuiſſe laceratum,ſed id poſtea ciuili animo tulit,quum didiciſſet eam maledicendi licentiam obſcurorum hominum libertati atq. nequitiæ dari,vt quum inſignes viros impune carpſerint, fortunam ſuam,ea vindictæ voluptate conſolentur.Decreuerat Hadrianus vti poëtis non obſcure ſubiratus,Paſquilli ſtatuam,quæ erat in Parione,demoliri,atque eam in Tyberim præcipitare;ſed Ludouicus Sueſſanus vrbano ſalſoq.ingenio id fieri debere pernegauit,ſubdens Paſquillum vel in imo vado,ranarum more,non eſſe taciturum,ad id vero pontifex, exuratur ergo inquit in calcem, ne eius veſtigii vlla omnino memoria ſuperſit: Tum rurſus Sueſſanus,rectè inquit,ſed tam crudeliter concremato poëtæ clientes non deerunt,qui patroni cineres inuidioſis carminibus proſequantur,& ſupplicii locum quotannis ſtatuto ſolenni die cõcelebrent. Quibus verborum luſibus pontifex ab iracundia ad iocos hilaritatemque ſenſus omnes leniſsime reuocauit. Cæterum qui ab eximiis doctrinæ & pietatis laudibus,primo aduentu omnibus gratus atque admirabilis euaſerat, quum equitum Sancti Petri, & annonæ præſidentium officia ſublatis aut dimidiatis reditibus deteriora reddidiſſet,multis ordinibus aulæ & ciuitatis inuiſus eſſe cœpit,nam plerique vniuerſam patrimoniorum ſubſtantiam,& totius vitæ laborum atq.induſtriæ fructus in officia cõtulerant,allecti ſcilicet vbertate prouentus,cum pecuniæ ſub fide publica pontificibus creditæ,ſupra decumam in annum liquidiſsime reſponderent, ſed oppigneratis prouinciarum vectigalibus atq. portoriis tantæ facultates minime ſupererant,vt debitæ pecuniæ,tenore illo veteris inſtituti perſolui poſſent.Hinc fiebat,vt pontifex cõtra naturam ſuam ab inopia tenacior & illiberalior effectus, iniquitatis & auaritiæ calumniam ſubiret,ne vti ipſe crebro dicere ſolebat,dum omnibus ſatisfacere contendit,omnibus demum decoquere cogeretur. Eo decreto exacerbatis officialium animis, quando quiſque ſe impotenter exutum bonis, & ſub fide publica deceptum graui vociferatione quereretur, Marius Placentinus vir togatus ſacratique nominis deſperatis honeſtæ vitæ cõmodis, immane facinus confodiendi pontificis vecordi animo concepit, ita vt quum egreſſurum cubiculo aliquandiu expectauiſſet, ſeſe demum eodem ferro tranſuerberaret,ſiue impetu cõmotæ bilis,ſiue atrocioris ſupplicii timore,quòd rem communicaſſet, nec conſtituto in loco ſocius facinoris,vti crediderat,eſſet repertus. Ferunt pontificem eo caſu verecunda conſternatione perturbatum,ſæpius id omnino eſſe veriſsimum prædicaſſe, quod ab antiquis auctoribus traderetur: multum ſcilicet referre ad feliciorem fortunam,in quæ tempora alicuius vel præ

clara virtus incidiſſet. Aurea namque tempora Leonis,omnibus florentis pacis atque opulentiæ commodis ad luxum beatique otii lætitiam affluentia,ita bella & fames & peſtilentia, tot per interregnum pontificiſque abſentis incommoda detrimentis illatis euerterant, vt ex ea recentis ſtatus publici recordatione,cuncta mala vel immerito ad execrationem innocentiſsimi pontificis verterentur.Interea Franciſcus rex Gallorum magnis vndique coactis copiis in Italiam tranſire conſtituit,quibus rerum motibus exciti Cæſariani duces,operam enixe dederunt,vt confecta pace cum Venetis, ii etiam qui plurimum auctoritate atque opibus valerent,in partes traherentur.In tractandis enim & exæquandis earum rerum conditionibus Hieronymus Adurnus antea vehementiſsime laborarat, morienſque Venetiis cuncta facilius abſoluenda Marino Garaciolo reliquerat.Itaque inter Cæſarem & Venetos fœdus ſolenne percuſſum eſt, nec Hadrianus moram attulit, vti oportebat,quo minus Cæſar omnibus Italiæ viribus ad arcendos Gallos vteretur. Etenim poſtridie nonas Auguſti,qui dies ab admirabili caſu multæ niuis feſta memoria ad Mariæ Virginis templum in Exquiliis eſt inſignis, ſacra celebrauit, fœduſque prolixa oratione aduerſus Gallos eſt pronunciatum, quo adſcripti erant rex Henricus Britanniæ,& Pannoniæ Ludouicus,& quicquid minorum principum & liberarum ciuitatum in Italia erat,ipſeque Federicus Gonzaga regulus Mantuanus pontificis & reipub.Florentinæ imperator eſt declaratus,deditque epulum regio apparatu Pompeius Columna cardinalis cunctis principum legatis & ſenatoribus, quum pontifex, grauiore ſacrorum mora vt in maximo æſtu fatigatus, ſeſe in proximum diui Martini templum ad quietioris prandii commoditatem opportune recepiſſet, ibi leuem ab initio ſed mox lethalem contraxit morbum,ita vt ſenſim valeſceret febris,adulatione præſertim medicorum,qui nec exuſto intus apprimeque ſiticuloſo,& de nocturna iactatione conquerenti venas tangebant; ne ſcilicet in pernicioſam propinquæ mortis ſuſpicionem dubio metu erectum ſenem adducerent,itaque non diu deceptus vbi hora fatalis inſtabat,ſenatum aduocauit, commendataque Repub.pileo quem ipſe detulerat,Guliermum Enchauordium gratiſsimo animo decorauit, adiuuantibus præſertim Iulio Medice,& Ludouico Sueſſano,quamuis plerique cardinales,vti in ipſo mortis limine deſpecto pontifice,in ſuffragium ituri minime viderentur. Obiit Idibus Septembris exacto anno ex quo ab Hiſpania appulerat, & eo forte die quo Gallicus exercitus Boniuetto duce repulſis Cæſarianis Ticinum amnem tranſiuerat,ita vt maximum negotium ſucceſſori reliquiſſe diceretur.Morte eius plerique,& præſertim veteris aulæ ſectatores effuſiſsime ſunt lætati, & ſecundum eos nonnulli Romanorum,qui detrimenta rerum ſuarum ſenſerant: nam quum ignotæ hominum facies Vaticano à Belgis atque Hiſpanis occupato,aditum petentibus occurrerent, longum atque operoſum erat,familiaritate difficili,nouas amicitias comparare

rare

rare,ita vt quiſque nouo ſtatim principatu,eam luctuoſi & peſtilentis ſæculi fortunam præuerti poſſe exiſtimaret, quaſi ea incommoda nequaquam malignitate temporum, quæ tot calamitatibus eſſent notata, ſed quadam inexperti durique pontificis acerbitate proueniſſent.Super hæc manauerat in vulgus fama haud incerto auctore pontificem nouo ſummæ ſeueritatis edicto publicatis ſuper id bullatis ſolennibus codicillis, diſſolutæ ciuitatis mores eſſe correcturum, ita vt atroci pœna tria præſertim hominum genera perſequeretur; eos ſcilicet ante omnes,qui ad Chriſti fidem reuerſi, impia animorum deuotione Iudaicæ ſuperſtitionis ritus obſeruarent,quorum maxime pecunioſorum ingens turba, iudiciorum metu,ab Hiſpaniis delapſa,in Vrbem,tanquam in portum certiſsimæ ſalutis confluxerat. His enim Hadrianus vetere conſuetudine plurimum erat infeſtus;vtpote qui inHiſpania ipſis inquirendis damnandiſque cum inſigni magiſtratus honore præfuiſſet.Sub id genus ii quoq. veniebant,qui ſuperis impuro ſceleſtoque ore maledicerent,& contemptim aut ioculariter de religione Chriſtiana loquerentur;& ii etiam qui minime dubitarent profana negotiatione ſacerdotia venditare. Secundo loco erant fœneratores atque menſarii,qui egentium fortunas acerbiſsimis vſuris euerterent, & annonam impotenti monopolio & diris præoccupationibus impudentiſsime flagellarent. Vltimo inquirere punireque decreuerat iuuentutis corruptores,eius enim criminis nō omnino falſa ſuſpicione, vrbs ipſa conniuentibus legibus infecta credebatur. Qua inopinata & graui ſeuериſs. legis mentione, maculoſos quoſdam, cū aulæ tum ciuitatis,veluti deſperata publica ſecuritate, terruerat adeo, vt non defuerint petulantiſsimi iuuenes, qui Ioanni Antracino pontificis medico poſtes feſta fronde per intempeſtam noctem protinus exornarent,cum titulo vncialibus literis inſcripto in hæc verba: Liberatori Patriæ S. P. Q. R. ſcilicet vt eo ioculari elogio non medicus vti veneficus aut imperitus,ſed maieſtas ipſa ſanctiſsimi pontificis, qui ſalutari cenſura vti dignum erat principe Chriſtiano, vrbem atque aulam probroſis vitiis repurgare cogitaſſet,non obſcurè carperetur. Enimuerò ea eſt natura populorum, vt quum diſſolutæ vitæ licentia gaudeant, præſentis ſemper principis mores deteſtentur,ſuperiorum vitam cōmemoratis virtutibus in cœlum ferant;eius verò qui defuncto ſit ſucceſſurus mores & conſilia vti plena prudentiæ liberalitatis atque iuſtitiæ futura pronuncient.Nam,vt plerunque fit,ſpes hominum euentis rerumq. ſucceſsibus alebantur,quando ſibi quiſque fallaciſsima ſæpè ratione mutato ſtatim principe meliora tempora deſtinaret. Laudabant in doctiſsimo pontifice & longè grauiſsimo ſanctimoniam,illiberalitatem non probabant,oderant ſeueritatem,quam vbi,ſicuti ſæpè erat ſolitus,lenitate remiſiſſet,eam demum clemētiæ laudem auaritiæ calumniis inuoluebant, quaſi ſontibus & conuictis nequaquam naturæ facilitate,ſed parum honeſta cupiditate præſentis quæſtus omnino parceretur, nec ſæuiſsima

temporum conditione,valde egentis,& multis ſimul difficultatibus circumuenti pontificis neceſsitatem excuſarent; Ita vt tum ciuitatis ſtatus miſerè deplorandus eſſe videretur, quum quiſque ferè inſignium atque infimorum ordinum, recti atque honeſti penitus oblitus, cuncta ſibi in ſumma vitæ libertate licere vellet,nec vllum omnino corrigendis moribus cenſorem pateretur,etiam vel ſola pecunia,digna ſupplicio crimina vindicantem.Scilicet vt repudiatis Chriſtianæ medicinæ præſidiis,affecti corruptiq. eò inſaniæ proueheremur,vt indignantibus demum Diis atque hominibus in ipſa quæ imminebat horribili cadentis vrbis ruina, immanibus barbaris corpora atque animos ad omnia exempla crudelitatis atque ignominiæ præberemus.Acciuerat Hadrianus paulò antè in vrbem,in Vaticanaſq. ædes cupidè receperat Petrum Caraffam archiepiſcopum Theatinum & Marcellum Caietanum veteris Chriſtianæ diſciplinæ moribus venerabiles,& in omni grauiore doctrina longè lectiſſimos,vt eorum conſilio in cenſura morum,atque adminiſtranda ea parte Reip.quæ ſacra reſpiceret,omnibus horis vteretur. Sed mors eius aliquanto maturior cœptis conſiliis exoptatum ad publicam ſalutem ſucceſſum eripuit.Ferunt Hadrianum alioqui vegetæ viridiſque ſenectæ cōtraxiſſe morbum aſsiduo ceruiſiæ potu,quæ Germanica conſuetudine ex lupulis ordeoq.decoctis exprimitur,nam per ſe cibi parciſsimus erat, & in tuenda valetudine apprimè diligens & moroſus,tanta horarum definitione,vt denunciante architriclino paratas eſſe epulas, vel maximarum rerum colloquia protinus abrumperet:in menſa autem ad remittendum animum ſæpiſsimè delectari ſolebat Toccino ſannione ſalſiſsimo quem ab Hiſpania ſecum adduxerat,quo etiam pro ſpeculatore vrbanarum rerum vtebatur.Ornamenta inſignis picturæ & ſtatuarum priſcæ artis nequaquam magnifecit,adeò vt Vianeſio Bononienſium legato commendante ſtatuam Laocoontis, quam in Beluederii viridariis Iulius ingenti pretio coëmptam ad loci dignitatem collocarat, auerſis ſtatim oculis tanquam impiæ gentis ſimulachra vituperaret. Erga propinquos vſque ad notam naturæ ſubagreſtis , durus & illiberalis fuit, ita vt patruelis filium Senæ Ethruſcæ in gymnaſio literis operam nauantem, quòd Romam nequaquam vocatus intermiſsis ſtudiis repentè veniſſet, confeſtim meritorio equo impoſitum remiſerit; leuitatem animi identidem obiectans, & ſeuerè admonens, vt ab ſe modeſtiæ & temperantiæ exemplum opportunè deſumeret:alios quoque nec remoto quidem affinitatis gradu neceſſarios,quum ſpe celſioris fortunæ è Germania pedibus Romam veniſſent,mirum in modum increpauit,donatoſque ſingulis ſagis laneis,& frugi viatico,pedibus ſimiliter in patriam redire iuſsit: quarum rerum teſtimonio ſuperiorum pontificum profuſam liberalitatem erga propinquos,vti grauem pernicioſamque Reipub.deteſtari erat ſolitus. Quando eo præſertim errore, cuncta ſenſim labefactata,ſe demum pontifice ruitura viderentur. Amicis autem & familiaribus gratiſsimo

tiſsimo animo ſacerdotia conceſsit, & locupletare bonos & ſtudioſos moderata ſtabilique liberalitate concupiuit, honoreque pilei coccinei Theodoricum Hetium quum primum noui cardinales in ſenatum legerentur, exornandum deſtinarat. Præceſſere mortem eius haud obſcura prodigia; nam Borgiæ turris tectum plumbea faſtigii teſtudine inſigne, ſub qua ipſe habitabat, repente conflagrauit: retulerat etiam inter diuos Bennonem virum ſanctiſsimum, & admirandis operibus apud Germanos inſignem, & Antoninum antiſtitem Florentinum ſingulari pietate conſpicuum: namque antea ſæpius fuerat annotatum pontifices nõ diu ſuperuixiſſe, poſtquam aliquem in diuorum numerum retuliſſent: Vti Leone mortuo ſtatim obſeruarant, à quo Franciſcus à Paula ingenti apparatu relatus fuerat. Conditus eſt Hadrianus temporario monumento in æde Diui Petri, iuxta Pios Picolhomineæ familiæ pontifices cum hoc titulo: Hadrianus Sextus hic ſitus eſt qui nihil ſibi infelicius in vita duxit, quàm quod imperaret. Cæterum Guliermus Enchauordius cardinalis egregia gratiſsimi animi liberalitate non multò poſt magnifici operis ſepulchrum extruxit in templo Deiparæ Virginis Germanorum ad Circum Flaminium; in quo marmoreis pluribus ſignis, clariſsimarum virtutum effigies erudita arte repræſentauit, quarum auſpiciis Hadrianus humanæ fortunæ faſtigium immortali cum laude eſſet adeptus, & demum moriens, certiſsimum inter cœlites nunquam interituræ felicitatis locum optimorum omnium iudicio meruiſſet.

FINIS.

HAEC CARMINA SEPVLCHRO FVERVNT AFFIXA.

Quam potes merito optimoque iure
Inter pontifices Pios iacere
Maximæ pietatis Hadriane.

Inſignis pietas tua Hadriane
Viuenti tibi profuit, decuſque
Aurei diadematis parauit
Iure id mehercule, at æquius tuæque
Certius pietatis hoc trophæum eſt,
Defunctus quòd honoribus tot, inter
Duos contigerit PIOS *iacere.*

POMPEII COLVMNAE CARDINALIS VITA,

A PAVLO IOVIO EPISCOPO NVCERINO CONSCRIPTA,

AD FRANCISCVM COLVMNAM ARCHIEPISCOPVM ROSANENSEM.

VELLEM *Franciſce Columna ampliſsime Antiſtes, vt Pompeij patrui tui præclara virtus, nunquam ſacris honoribus addicta pontificijque imperij rationibus incluſa fuiſſet; aut poſtquam ita fato datum eſt, in æquiora tempora ſaltem incidiſſet. Inuſitatæ enim virtutis ducem, magnitudineque animi valde illuſtrem, cumulatiore cum laude poſteris traderemus, & ipſe omni inuidiæ onere, quo vulgi iudicio fortaſſe premitur, iure optimo leuaretur. Quanquam eam inuidiam alienis potius quàm ſuis erratis adauctam, pulcherrimo demum facto magna ex parte extinctam uidemus. Nam ſi funeſti eius belli cauſas & conſiliorum origines æquo animo expendere velimus, nihil plus vir ille ad arma potius atque imperia quàm ad ſacrorum myſteria natus, peccaſſe videbitur, quàm quòd Cæſarem maximorum principum conſpiratione circumuentum, omnino defendendum ſuſceperit, nequaquam aduerſarum partium odio, ſed vt veterem familiæ diſciplinam ſecutus, his adeſſet, à quibus Columnij magnis opibus, ſacerdotijſque & militaribus imperijs eſſent honeſtati, quum fauente Gallis pontifice, totius familiæ opes vnum eundemque cum Fortuna Cæſaris caſum ſubirent. Adeo vt nec ineptè nec inſolenter feciſſe videatur, quòd ſacrata abuſus purpura, vſurpatis bellicis muneribus pro ſalute & dignitate domus contenderit, quum ipſe vnus inter gentiles ſuos ætate, rerum peritia, ingenioque & corporis vigore ſuperior ad id honeſta quadam neceſsitate cogeretur, eo præſertim tempore, quo Columnia domus clariſsimis ducibus orbata, illos ſuos æternæ laudis proceres, Fabritium, Proſperum & M. Antonium immaturo, aut importuno certe fato ereptos lugebat. Sed quicquid fatali calamitate pontificio nomini contigit, id proculdubio rite expiatum videtur, quum authore Pompeio & Cæſar dignitatem ſuam retinuerit, & Clemens ipſe priſtinæ amplitudini fuerit reſtitutus. Cæterum vt te patrui tui virtutes imitari velim, ita ſimilem votis tuis Fortunam exoptem, & eandem felicitatem augurer, verum aliquanto honeſtiorem ab innocentia ſcilicet, pietate, pudore, temperantia, vt ſæculi melioris, & antiquæ probitatis ſacerdotem lectiſsimis moribus &*

Chriſtiana eruditione admirabilem effingas. Nos vero in reddenda Pompeij effigie, ea fide & diligentia vſi ſumus, qua libero ore vtimur in hiſtorijs, quum in his perſcribendis non ingenij modo, ſed famæ etiam periculum ſubeamus: paratis ſcilicet cenſoribus qui falſa redarguant, quando notiſſima & ſpectata omnium oculis referantur. Cæterum hoc munus, te poſcente, eo propenſiore voluntate ſuſcepi, quòd gratiſſimo animo veluti debitum memoriæ clariſſimi viri perſoluere videbar, & iuuabat ea mandare literis, quæ ipſe in eius amicitia verſatus, & illuſtri ſemper familiaritate didiciſſem: Colui enim eum per XX fermè annos, adeo felici ſtudio, vt in domo tua apprime liberali, nequaquam vel ſpecie vel fructu clariorem locum deſiderem, quàm apud Pompeium ipſum virtutis & literarum opinione fuerim conſecutus.

Vale.

POMPEII COLVMNAE VITA PER PAVLVM IOVIVM.

COLVMNIAE Gentis Proceres ante ſexcentos annos in vrbe Roma, Latioque potentia atq. opibus ſummum claritatis locum tenuiſſe, ex annalibus conſtat, arbitranturq. eos nonnulli à Germania oriundos, vel vno maxime argumento, quòd Germanis Cæſaribus in omni fortuna ſemper adhæſerint, quum ex profeſſo Gibellinas ſecuti partes Cæſarum nomen perenni ſtudio tuerentur, & Guelfis adeo infenſi eſſent, vt plerunque à ſummis pontificibus diſſentirent. Quod abundè liquet diro Bonifacii Octaui exemplo, qui quum Guelforum quàm ſacrorũ princeps videri mallet, à Sarra familiæ principe acceptas vindicante iniurias captus, in cuſtodia periit. Gentis vero nomen, haud dubie deductum fuiſſe plerique exiſtimant à Columna oppido, cuius reliquias vigente adhuc nomine, vltra Algidum, Latina via conſpicimus. Nam id Bonifacius atque item Præneſte, Petrum & Iacobum Columnas cardinales armis perſecutus (vt ſcribit Blondus) immani rabie deleuerat. Columnæ autem oppidi nomen, vetuſtatis famam non aliunde quàm ex Antonini Pii Cæſaris Itinerario accepiſſe videmus. Cæterum in Columnia domo Stephanus ſenior vtriuſque fortunæ exemplis Romanorum procerum longe clariſsimus, quum eandem familiæ diſciplinam ſequeretur, inſignique virtutis atque potentiæ fama floreret, Romæ per quinq. annos continuo magiſtratu ſenatoriæ dignitatis faſtigium obtinuit. Ab eo Henricus & mox Ludouicus Bauarus Cæſares in Capitolium recepti, & ad Vaticanum vel inuitis pontificibus imperatorio diademate coronati ſunt. Ad huius ſtudii officiiq. memoriam Ludouicus coronam auream dono dedit, vt in gentilitiis inſignibus ſupra columnam perpetuo geſtaretur. Sed Stephanus non multo poſt à tribuno plebis Rentio, atq. item ab eius æmulo Varoncello, qui plebem aduerſus nobilitatem concitarant, Roma pulſus victor tandem rediit, plebem inimicoſq. proſtrauit, filiiq. & duorum nepotum indignam cædem vltus, vrbi quietem & Capitolio ſuum decus reſtituit. Hic eſt ille qui per ciuiles diſcordias contendendo pugnandoq. exactæ ætatis ſenex factus, hortanti Franciſco Petrarchæ familiari ſuo, vt animum ab inteſtinis contentionibus ad otium deduceret, præclara & patritio ore digna voce reſpondit, Romano & generoſo viro ad ſepulchrum vſque pro dignitate & libertate eſſe dimicandum. Huius domus quum filiorum atque nepotum nobiliſsima ſobole floreret; in queis cardinales & epiſcopi, ſacratiq. minores viri literis & pietate inſignes, ſummæq. virtutis & indolis militares duces viſebantur, optimorum ſtudiorum & veræ virtutis domicilium fuit. Stephano autem quum in Galliam ad pontificem nauigaſſet, in

magiſtratu ſucceſsit Vrſus Anguillarius eius gener, à quo ſe Petrarcha in Capitolio laurea donatum ſcribit. Sed mihi veterum annales excutiẽti, & quales quantoſque viros tulerit Columnia domus memoria repetenti, Ioannes Columna cardinalis Odoardo genitus omnes qui antea fuerint, vel poſtea virtute ac armis illuſtre nomen ſint conſecuti, cum pietate, & magnitudine animi, tum rerum geſtarum gloria ſuperaſſe videtur. Is enim trecentos & viginti ante annos ab Honorio pontifice Chriſtiani exercitus & ingentis claſsis legatus, in Aegypto ad Peluſium Nili oſtium, Aeliopolim, quam Damiatam vocãt, validiſsimam vrbem expugnauit; ſæpe & diuerſo quidem euentu cum Saracenis acie conflixit, captusque & demum ſolutus, & victor ex ancipite periculo laboreq. honeſtiſsimum ſacrato viro atque id incõparabile, omniq. armorum ſpecie ſplendidius triumphum Romam detulit, Columnam ſcilicet in qua Chriſtus ſeruatos Hieroſolymis deligatus & flagris cæſus fuit; quam in ſanctæ Praxedis tẽplo ſupra Suburram ad Aeſquilias hodie veneramur. Huius quoq. opibus hoſpitales domos ad Lateranum cum magnis reditibus in alimenta peregrinorum calamitoſorumq. hominum cum ſingulari pietatis laude ædificatas conſtat. Sed familiæ nomen & opes aduerſis ſæpe ciuilium bellorum motibus nutantes, poſt ducentos annos à Ioãne cardinale Oddo Columna confirmauit atque auxit, quum apud Conſtantiam in concilio Chriſtianorum omnium virtutis commendatione & Sigiſmundi Cæſaris inſigni ſtudio pontifex eſſet renunciatus, Martini nomine deſumpto. Huic ex Agapeto patre fuêre tres fratres, Iordanes Salernitanus princeps, Sarra tertius, qui ſine prole deceſsit, & Laurẽtius Albæ Marſorũ comes, & Neapoli magnus ærarii præfectus. Hic in quadam turre fortuitu incendio abſumptus Proſperum ſummæ authoritatis cardinalem, atque item Antonium præfectum vrbis & Odoardum Amalphitanum principem filios reliquit. Ex Antonio Proſper, ex Odoardo Fabritius editi, ante alios præclara familiæ lumina maiorum omnium famam virtute bellica & fortunæ prouentu, ætate noſtra feliciter adæquarunt. Proſpero ex alia matre frater fuit Hieronymus Pompeii cardinalis pater, qui Sanctacruciis Valleios ciuili exorta ſeditione oppugnantibus, quum armatus prodiſſet, pilo ab aduerſa acie eminus contorto, per thoracem traiectus interiit. Pompeius & reliqui fratres, de quibus mox dicemus, patre orbati, ſingulari diligentia Proſperi patrui perdiſcendis literis in ludum ſunt coniecti, ſub erudito ſed admodum rigido præceptore, & procul ab vrbanis delitiis. Is enim in monte Compatrum in Tuſculanis collibus eos alebat ſimul & docebat. Enituit in eo ſtatim ingenium acre, viuidum, ſublime, & in perdiſcendo pangendoq. carmine adeo gloriæ auidum, vt quum M. Antonius idem Patruelis frater, & in ludo ſocius, aliquid ipſo felicius dictaret, aperto quodam æmulationis dolore torqueretur. Decimumoctauum agens annum, eò ingenium corporiſq. ſtaturam ad militares artus protulerat, vt quanquam imberbis,

bis,imperia præceptoris eluderet, nihil tamen de literarum ſtudio remitteretur.Sed cum M. Antonio ætate paulo maiore,de bellicis laudibus & de maiorum ſuorum præclare geſtis aſsiduè diſputaret,ita vt euolare atq. arma tractare malle videretur quàm cōſeneſcere in literis, quæ præſtantiſsimis tantum ingeniis gloriam afferrent, mediocribus autem vix neceſſaria vitæ frugi alimenta præbere conſueſſent. Contendebant eo tempore inter ſe armis Columnii Vrſiniq.proceres, quum diſsidentibus inter ſe Sabellis,duo eius familiæ Syluius atq.Traianus ad Vrſinos ſe contuliſſent,vſique illorum armis,Iacobum & Troilum paternis oppidis expellere conarentur, quos aduerſus parum æqua poſtulantes,Columnii pro dignitate Gibellini nominis defendendos ſuſcepiſſent.Eam vero cōtrouerſiam in immenſum alebat Alexander pontifex mira ſimulatione modo his,modo illis fauens,& occulte vtriſq.pecuniam atq. arma ſubmittens,ſcilicet vt mutuis attriti cladibus,ab ipſo demum ſine negocio delerentur.Deſcendebant à Cruſtuminis vallibus Columnii Proſper atq.Fabritius,vt ſecus Palumbariam in Latium redirent.Vrſini ſub monte Cælio caſtra poſuerant.Itaque Pompeius & M. Antonius contineri non potuere quin in caſtra conuolarent, intereſſentq. memorabili prælio,in quo triduo poſt vtriuſq.factionis clari duces, partium opibus aucti confirmatiq.Germanorum atque Hiſpanorum auxiliis concurrerunt.Nullo vnquam prælio,maiore æmulatione vehementioreque odio certatum eſt,quū ab inſignibus & de facie noſcerentur,& in prima vtrinque acie criſtis & voce inſignes inter ſe noti amplius viginti proceres depugnarent,qui poſtea celeberrimi nominis duces euaſerunt.Ceſſere Columniis Vrſini capto Carolo Vrſino Virginii filio, qui cæteris imperabat,ceciditque apud Columnios Antonius Sabellus omnium pugnaciſſimus.Eo die inſigni militiæ rudimento Pompeius profligatos inſecutus hoſtes inſignem equum deiecto cataphracto in caſtra retulit.Secundum eam victoriam Proſperi conſilio, & Fabritii pugnaci manu haud dubie partam ſequenti die victores vltra Labicanum Anienis pontem in Tiburti ſub diuo epulati ſunt,Caroluſq.generoſe dimiſſus quum vtrinq.inſidioſi pontificis conſilia ſero detexiſſent,initaque pace & compoſitis rebus Proſper Pompeium ad Federicū regem Neapolim perduxit, apud quem ſtatim inter cariſsimos eſt habitus,quum forte ſpectante rege nobiliſsimi iuuenes triplicato ſaltu decertarent;ipſeq.productus in ſtadiū, cæteros omnes cum multo ſpectantium plauſu ſuperaſſet. Interea Alexander pontifex diro ſceleſtoque conſilio,vt amplum Cæſari filio imperium pararet,cum Ludouico Gallorum rege fœdus iniit, cui & Venetus adaugendi imperii maxime auidus aderat,ea cōditione,vt Ludouico Sfortia Ciſalpinæ Galliæ imperio depulſo, Venetus Cremona vrbe; Alexander verò Togatæ Galliæ vrbibus,circa Flaminiam viam potirentur, & reguli omnes qui pontificiæ ditionis eſſent, mulctandi delendiq. Cæſari Borgiæ traderentur.Ita Columnii vim imminētis procellæ felici cō-

iectura metuentes,ſponte atq.opportune diffugerunt.Ioannes Columna cardinalis Proſperi frater poſt multas latebras in Siciliam euaſit.Fabritius & Proſper apud Federicum cum vniuerſa familiæ iuuentute, militiæ adſcripti ſubſtitere.Secutus eſt Iubilei ſæcularis annus funeſto totius Italiæ motu,& immani pontificis ſæuitia inſignis, quo Ludouicus Sfortia & Aſcanius cardinalis frater proditione Heluetiorum capti detruſiq. in Gallicum carcerem,paterno imperio exciderunt. Catharina Sfortia bello capta Forocornelii & Foroliuii poſſeſsione exceſsit. Euſtorgius Manifredus adoleſcens necatus & in Tyberim proiectus, Fauentiam cũ vita reliquit. Varanii Camertes reguli quatuor ſtrangulati. Vrſini nullo ſalubri conſenſu coëuntes Paulus & Franciſcus,itemq. Vitellocius Tifernas Liberoctuſque Firmanus necati; Baptiſta cardinalis Vrſinus in arce cãtharidum veneno ſublatus.Bernardinus & Iacobus Sermonetæ in Latio reguli,hic ferro,ille aconito extincti; Præterea Malateſtæ Arimino, Sfortiæ Piſauro;Feltrii Vrbino pulſi,& in exiliũ acti,ita vt vni omnium Columnii proceres,admodum prudenter in ea turbulentiſsima tempeſtate egiſſe ſint viſi,quòd paternis oppidis quæ Borgiarum nefariæ cupiditati inuadenda reliquerant, ſalutem prætuliſſent. Secutus demum eſt annus quo Ludouicus & Ferdinandus reges in Federicum Aragonium conſpirantes,nobiliſsimum inter ſe regnum diuiſere,authore pontifice, breuiq. Federicus deſertus ac proditus in inſulam Aenariam profugit, atque inde ſuperante odio in Ferdinandum quòd propinquitatis & fidei iura violaſſe videretur,Ludouicũ prætulit,ad quem ſupplex in Galliam confugeret. Fabritius & Proſper id conſilium improbantes, vtpote qui ſalutem ſuam Gallis minime committendam exiſtimabant, exilioque ignobili in remotiſsimis terris ſeneſcere, repetendiſq. paternis oppidis ſpes ſuas corrumpere nolebant,enauigante in Galliam rege, ad Conſaluum Agidarium Conſentiam ſe contulerunt,à quo ſummis honoribus excepti,magniſq.aucti ſtipendiis,in id tempus permanſere, quo bellum inter Hiſpanos & Gallos exarſit,quum de finibus primo inſolenter verbis,mox immodice armis contendiſſent. Eo conflato bello Pompeius quanquam plane imberbis alam leuis armaturæ equitũ ductandam ſumpſit.Euaſerat enim iam & habitus vigore & animi ſpiritu plane militaris, ita vt inter Hiſpanos induſtria atq.vſu clareſceret. Ceſſerant Hiſpani ab initio Gallis. Barolumq. in Apuliam ſe receperant, vti maritimæ vrbis copiis iuuarentur,atq.interim è Sicilia atq. Germania nouas copias expectarent. Editæ fuere per id tempus aliquot tumultuariæ equeſtres pugnæ,complura ex inſidiis peditum prælia,iuſtiſque per hiemen expeditionibus oppida multa tentata captaq. & in his Rubium Columniorum maxime conſilio & manu tormentis expugnatum,oppreſsis ibi duarum Gallorum alis,& Palitia claro duce capto. Neque vllum illuſtre bello facinus eſt editum,in quo nõ Pompeius aut acriter pugnando,aut ſeſe fortiter explicando,nominis famam extenderit. Suborta demum eſt præ-

clara

clara cõtentio de virtute inter Italos & Gallos, quum Galli ſe Italis equeſtri gloria præſtare dictitarent, atq. id ſe paribus armis cum totidem cataphractis, concluſo in ſtadio ad certum victoriæ præmium oſtenſuros affirmarent; Nam paulo antè vndeni etiam Galli Hiſpanique equites ambiguo Marte & incerta victoria ad Tranium dimicarant, prouocante Motta Gallo, quem poſtea vti Borbonii ſatellitem in occupata Cæſarianorũ armis vrbe Roma prætorem vidimus. Indicus Lopes Hiſpanus pro Italis recepit idque mox ratum habuere Proſper atq. Fabritius, qui pro decore Romani nominis, retundendam Gallorum inſolentiam exiſtimabant; quo illi numero præſcripſerant tredecim equites conſtantis præſertim ingenii & indomiti roboris delegere. In his adnumerari Pompeius magnopere cupiebat; ſed patrui ſeueritate ei vix dum erumpentem primam lanuginem obiectantis, ab eo grauiſsimo facinore deterritus, id tamen impetrauit, vt alienæ virtutis ſpectator foret, armigeriq. habitu haſtam caſsidemque Iano Capoccio equiti Romano deferret. Audiui ego ſæpe ipſum id memorabile prælium recenſentem affirmantemq. ſe nunquam poſtea, aut pulchrius ſpectaculum, aut honeſtiorem voluptatem oculis atq. animo percepiſſe; quum Itali ſtratos vulneratoſq. hoſtes Gallos in caſtra captiuos cũ acclamatione totius exercitus adduxiſſent. Nec multo poſt adulto iam vere cõmiſſa eſt inſignis pugna, ad Gerionem propè Canuſium. Iam enim Octauianus Columna Pompeii frater ad Maximilianum Cæſarem in Germaniam miſſus à Tergeſte per Hadriaticum lectiſsimas Germanorum cohortes adduxerat, Conſaluuſq. eductis Barolo copiis prælio certaturus ad Gerionem peruenerat, æſtuoſo ſiticuloſoq. itinere, ita vt pedites ſiti fatiſcentes ab acie ſoluerentur. Proſper Romana diſciplina idoneũ caſtris locum aggere ab agreſtibus facto, & tum adaucto opportune munitum, conquieſcendum atq. ibi expectandos hoſtes eſſe cenſuerat, vt Gallorum magna vi irruentium impetus obiecto aggere frangeretur. Nec eum omnino fefellit opinio; nam Ludouicus Namurſius ex Armeniaca familia, cuius erat exercitus imperium, vti plane iuuenis, quin confligeret, retineri non potuit; tametſi toto eo die cum Fabritio Columna totius equeſtris leuis armaturæ præfecto, ex itinere laceſſendo præliandoq. ſuos ad magnam ſitim ac laſsitudinem perduxiſſet. Inter vtrumq. enim exercitum medius conſtiterat Fabritius tam felici labore quàm periculoſo munere defuncto, vt late diffuſis alis in queis Pompeius nauiter operam præſtitit, proſpectum omnem in ea nuda planitie Gallis hoſtibus adimeret, ita vt non ſatis perſpicue conſpicere, aut coniectari poſſent, quonam ordine compoſitæ acies incederent, quibus præſidiis impedimenta firmata eſſent, quo interuallo peditum agmina ducerentur; quem deniq. itineris flexum Conſaluus cum ſignis atque tormentis teneret. Iam ſerum diei erat ad Quartum Calendas Maias, quum appropinquantes Hiſpanos atque Germanos Proſper intra munitiones ſalubri conſilio recepit, quanquam illi elatis ferocia animis ea munimenta

deſpicerent,profiterenturq. ſe æquali & expedito in campo, vel cum duplicato hoſte pugnaturos,Sed in Proſpero ea erat authoritas & prudentiæ militaris opinio,vt facile paruerint,quum humaniter alloquendo mirum in modum in eis magnitudinem animi laudaſſet,vt demum arrogantiam , vti exitioſæ temeritati proximam caſtigaret. Superueniente Conſaluo inſtructæ ſunt acies,ipſe mediã,Fabritius & Proſper cornua tenuerunt.Emiſere interim tormenta Galli puluerulentoque agmine progreſſi,& propoſito pugnæ ſigno,hinc equites,illinc Heluetii Gallique pedites æquata fronte incitati curſu in hoſtes procurrêre.Non tuliſſent vim irrũpentium Hiſpani,niſi ea vel exigua munitionis iniquitas nequaquam ab ipſis Gallis explorata eorum impetum retardaſſet atq.fregiſſet.In ea cunctatione Ludouicus quum alium tentaturus in hoſtem aditum confertiſſimas cataphractorum turmas reflecteret, Germanica glande traiectus occubuit.Ciandeus & ipſeHeluetiorum dux criſtarum ſylua conſpicuus à Germanis atq.Hiſpanis,qui cum eius peditatu pugnam exceperant, interficitur,vixq.ſemihoræ ſpatio tota Gallica acies cæſa proſtrataque eſt. Equitum Gallorum acer impetus fuit,ſed mox inſignis fuga, hæſitq.eorum tergis Fabritius in multam noctem , quum Alegria & Arſius duces diuerſis itineribus euaſiſſent.Proſper diuerſa via cum Pompeio , tumultuariiſq.equitum turmis delatus ad hoſtium caſtra ingenti præda potitus eſt;ita vt etiam hoſtium menſæ omni cibariorum copia vſque ad luxum exornatæ , laſsitudinem victorum abunde recrearent. Proſper ingreſſus Ludouici tabernaculum omne argẽtum quod in abacis expoſitum erat, Pompeio ob nauatam fortiter operam donauit,quod ipſe demum ad rationem ſpectatæ virtutis liberali animo penè totum equitibus ſuis diuiſit. Pernoctarunt in ipſo interfecti hoſtium ducis prætorio Proſper atq. Pompeius, & id quidem cum inſigni dolore ſolicitudineque Conſalui ipſiuſq.Fabritii,qui quòd ea nocte in caſtra non redierant, ambos haud dubie cecidiſſe exiſtimabant. Pompeius eo die ter ſummum vitæ periculum adiit, nam quum in denſatos hoſtes irrumperet, trinis Heluetiorum indutus contis, ex equi ſella in ſublime eductus, ita cecidit inde elabente equo,vt ferè protritus erepſerit; deſtitutus eo modo in pedes quum vacuum ſeſſore hoſtilem equum correpto freno aſcendere conaretur,ab Hiſpanis eius prædæ auidis penè eſt interfectus;ſeruatuſq. beneficio M. Antonii & Marcelli fratris,qui opportunè ſemioppreſſo opem attulerant.Exinde perſecutus effuſos in fugam hoſtes priuſquam patruũ adſequeretur,quum in nobile Galli ducis ſcortum magno auri onuſtum pondere incidiſſet,diiecto fugatoq.eius comitatu atq.præſidio iam manibus prædam teneret,ſuperuentu hoſtilis turmæ,penè ei ſeſe explicandi & refugiendi ad ſuos tempus defuit. Profligatis eo modo Gallis,Neapolique ſubinde capta,admirabiliq.artificio Petri Nauarri duabus arcibus expugnatis,Pompeius ad recipienda Fundani agri oppida cum ala ſua & peditum manu miſſus,Caietanæ familiæ principes celeriter inde expulit,

pulit, vſuſque Hiſpanorum victoria in Hernicis aliquot caſtella occupata paulo antè à Comitum familiæ regulis in poteſtatem redegit. Interim Alexander pontifex moritur, quum ad fontem Vaticanum inſtructo cõuiuio cardinales aliquot conuiuas veneno tollere cogitaret, & errore miniſtri à lagenis Diis veluti tot inſignium virorum neces vindicantibus, Falernum aconito dilutum ebibiſſet. Deſcenderat per eos dies è Gallia Ciſalpina Franciſcus Gonzaga atq. Tramulia Gallorum duces cum validiſsimis Heluetiorum cohortibus equitatuq. ingenti, Romamque peruenerant, vt Neapolim repeterent. Conſaluus ſoluta obſidione Caietæ ad tuendam Lyris amnis ripam in Sueſſanum Minturnenſemque agrum copias omnes adduxerat. Cæterum multis paruis vtrinque ſuſceptis expeditionibus res eò deducta eſt, vt magna vi multoq. apparatu Galli, Lyri amne, ponte conſtrato, tranſeundum omnino, & cum aduerſariis patenti in campo confligendum decernerent. Erant Gallis ampliora numero, expeditioraq. agilitate curruum & equorum ænea tormenta, quibus è ſua ripa & extremum pontis caput, & patentia camporum ſpatia petebantur, ita vt erumpentibus per pontem Gallis, nequaquam ſine certa pernicie occurri atq. reſiſti poſſe videretur. Sed ambigente Conſaluo atq. eum caſum reformidantibus pleriſq. fortiſsimis ducibus, Fabritius Columna ad Conſaluum conuerſus. Negocium hoc (inquit) nequaquam cunctanter conſulendo conſiderandoq. patrandum eſt, ſed forti manu & expedito pugnacis animi vigore, quum iam tranſeant, & mox duplicatis turmis inuicti roboris denſatum agmen, cui pares eſſe minime poterimus, circa pontem ſint inducturi. Extemploq. collaudatus à Conſaluo Fabritius, euocatis excitatiſq. ad pulcherrimum facinus familiarium promptiſſimis, & vno maxime Pompeio audacter progredi iuſſo, quum plerique Hiſpanorum ſequerentur, inter volantes colubrinarum pilas, multoſque milites paſsim earum violentia diſcerptos, ad pontem peruenit, tanta vi in primos irruens, vt Galli cæſi pulſiq. partim retrò per pontem verterentur in fugam, partim hinc & inde auerſi & reſtitantes, quum ab extrema ripæ margine deciderent, profundo & rapido amne mergerentur. Neq. vnquam Gallis poſtea fractis, aduerſo rerum euentu, ducum animis conſilium fuit, vt de tranſitu amnis cogitarent. Eo die Pompeius à ſpectata virtute ab ipſo Conſaluo publicè laudari, donariq. inſigni equo promeruit. Nec multo pòſt, quum auaritia Gallorum ducum, qui ſtipendia militum auertere & commeatus procurationem ad infamem quæſtum reuocare perſeuerabant, Gallorum copiæ per hiemem imbribus & gelu incõmodam inedia afflictæ, & multis extenuatæ malis calamitoſi exitus fortunam tulerunt; ita vt caſtris & demum Caieta vrbe poſt cruentam & miſerabilem fugam pellerentur. Per id tempus Iulius Secundus Alexandro ſuffectus, vti erat Columniæ familiæ amiciſsimus, capto Cæſare Borgia atque eo Hiſpanis dedito, occupata paulo antè oppida Proſpero atq. Fabritio reſtituit, miſſuſq. ad ea Pompeius vt inuiſeret atq. reciperet, eo cu-

mulatiorem lætitiam eſt conſecutus, quòd Alexandri ſumptu, & in Algido, & Genetiani, & apud Neptuni portum in Antiate, & in Luculli Tuſculano, arces ædificatas comperiſſet, quibus ipſi Columnii proceres ſingulari atque inſperato ab exilii calamitate, beneficio accepto, abſque vlla armorum contentione & ſumptu potirentur. Eo modo Columniis patriæ reſtitutis, ad augendas inſuper eorum opes, Pontifex Lucretiam ſororis filiam M. Antònio Columnæ exquiſitis ingenii naturæque muneribus ornatiſsimo in matrimonium collocauit, donoq. ad dotem adiecit Fraſcatum oppidum in Tuſculano, percelebrem olim Lucii Luculli villam, atq. item ædes magnificas præaltaque turre inſignes ad Apoſtolorũ templum ſub Quirinali, quas ipſe in minore fortuna conſtruxerat. Ob id Proſper graui quidem iudicio Pompeium ſacris initiandum exiſtimauit. Iam enim Ioãnes frater cardinalis Alexandro morte ſublato è Sicilia redierat, erantq. illi ſacerdotia perampli reditus, quæ omnia ſeneſcente patruo Pompeius iuuenis ad corroborandam rediuiuis opibus familiæ dignitatem excepturus eſſe videretur. Verum ille ab ingenio planè militari vti bellicæ laudis quàm ſacræ dignitatis auidior, vix auribus patrui conſilium admittebat, vtpote qui ſperaret poſtquam militiæ rudimenta initiaque ſecundiſsimè prouenisſent, maioribus ſuis ſe pari cum laude ſucceſſurum, qui familiæ opes armis enitendo contendendoq. amplificaſſe, & militaribus imperiis atque honoribus virtute partis inſignem gloriam Columnio nomini quæſiuiſſe videbantur. Sed eo acrius renuentem vrgebat Proſper & ſeuerè admodum caſtigabat, quòd Marcellus & Iulius natu maiores fratres iam vxores duxerant, & Octauianus pariter cõnubio ex vſu factionis opportune quæſito, operam liberis eſſet daturus. Per hũc modum obſtinato animo ſacerdotales honores repudianti per quietem apparuit ei Hieronymus pater, minaci & ſeuera fronte acribus itidem caſtigans verbis, & dextra quatiens flagellum, eo ſcilicet nudum vehementiſsimè percuſſurus, ni extemplo propinquorum iuſsis obtemperaret, atque vt in fatis eſſet ſacris initiaretur. Itaque Pompeius poſt multos æſtus fluctuantis animi, quum paterno oſtento & patruorum imperiis parendum foret, valde mœſtus, & reluctante quidem genio protonotarius creatur; ſuperinductaque lintea ſtriata ſtola apud Ioannem cardinalem patruum familiæ magiſter eſt effectus. Tum vero, vti noui ſacratiq. ordinis profeſſorem decebat, intermiſſa diu optimarum literarum ſtudia, ſedato compoſitoq. ad ocium ingenio, repetere cœpit. Aderant ei viri elegantes, clarique poëtæ, Tamiras Macarocius & M. Antonius Caſanoua Comenſi patre genitus; Phædroque in primis Volaterrano, & Camillo Portio Romanæ eloquentiæ profeſſoribus familiaritate coniunctis vtebatur, adeo vt ingenium excoleret feliciter, extemporaneiſque ſermonibus memoria rerum omnium fretus præcellenti, & ſublime iudicium, & luculentũ Latinæ eruditionis apparatum proferret, ita vt non ſit mirum, ſi demum ſupremis vitæ annis grauiter ſcribendo ingenii fœcunditatem oſtende-

oſtenderit. Nequaquam tamen illos elati & generoſi animi ſpiritus militares, à parte ſimul familiæq. moribus ductos, adauctoſq. demum in caſtris abiecerat, quum in omni conficiendo negotio expeditus quidam & vere bellicus vigor, geſtu, ſermone, fronte, ſingulari alacritate ſemper emineret, adeo, vt cum Hiſcero Hiſpano, ob exortam cum ipſo ſimultatem ex Reatini ſacerdotii reditibus, ad ſingulare certamen prouocante congredi ſit conatus, proiecto in ſolum pileo, & ſtola ſacerdotali iracundiæ feruore dilacerata. Vetuere inſani propoſiti exitum propinqui; Ianus Bracalonius eques Romanus eius controuerſiæ ferro finiendæ munus ſuſcepit, quod indignum eſſet & procul à Chriſtianis moribus, eum præſertim qui ſacris eſſet initiatus, in harena decertare. Sed HiſcerusBracalonium repudians, quum arrogantius quàm decebat, Pompeium itidē laceſſendo prouocatoriis libellis irritaret, res eum habuit euentum, vt præco Hiſpanus ad Columniæ domus aream miſſus, quo Pompeium ad ignominiam tubæ cantu certamen detrectaſſe pronunciaret, à ſeruis ſit trucidatus, poſtquam ea atria ſuperbo auſu violaſſet, quæ damnatis & perfugis, propter inueteratam familiæ exiſtimationem ſaluti ſecuritatiq. eſſe conſueuiſſent. Ob id Rogeius Hiſpaniæ regis legatus de præconis cæde multo faſtu & vehementi oratione apud Iulium queſtus, quum obnixe peteret, vt id facinus, quod ad publicam gentis iniuriam pertineret, inſigni exemplo puniretur; rectiſsime factum pontifex reſpondit, quòd ſerui à pedibus, vt tantam iniuriæ indignitatem vendicarent, Hiſpanicam inſolentiam Romana ſuperbia contudiſſent. Nec multo poſt Ioannes cardinalis autumnali febre extinctus interiit; impetranteq. Proſpero ab amiciſsimo pontifice ſacerdotia in Pompeium tranſlata. Ea fuere epiſcopatus Reatinus & ſacerdotium diuæ Scolaſticæ peramplum, amœniq. ſeceſſus ad Sublaqueum, aliudq. item Deiparæ virginis adCryptam ferratam in Tuſculana Ciceronis villa. Exinde lautius & luculentius vitam egit, literas ardentiſsime amplectens, nihil tamen intermiſsis cogitationibus quæ ad magnas res gerendas pertinerent, vt ſcilicet varias Romanorum ciuium, externorumq. hominum clientelas pararet, gratiamq. ſuam, atq. item gentis authoritatem ſubleuandis his qui opem implorarent vehementiſsime conferret. Id enim vnum in eo viro eximium & perenne ſtudium fuit, vt amicis præclaram conſtantemq. operam præſtaret; perſequeretur vero eos pertinacibus armis, quos ipſe aut partium nomine, aut amicorum nutu oppugnandos omnino ſuſcepiſſet. Interea Iulium pontificem vehemens inuaſit morbus dolore animi ab aduerſis belli ſucceſsibus haud dubie conceptus; paulò antè enim Franciſci Mariæ Vrbinatis qui ex fratre nepos erat adoleſcentis & imperiti ducis copias, & Venetorum item auxilia Triuultius veteranus imperator ſine vllo ſuorum vulnere profligarat, Bononiamque Bentiuolis veteribus tyrannis reddiderat. Qua freti victoria cardinales ſeptem qui à pontifice deſciuerant indicto Piſis & demum Mediolani concilio vehementius & arrogantius ad

dicendam cauſam Iulium vti pſeudopontificem, crimino ſiſsimis editis libellis citabant. Itaque manante per vrbem fama Iulium intra paucas ho ras expiraturum, coiuere in Capitolio Romani ciues, atq. item vtriuſq. factionis proceres miro conſenſu de republica conſultantes. In his principes erant Pompeius Columna, Robertus Vrſinus Pauli qui à Cæſare Borgia necatus fuerat filius, Georgius Cæſarinus, & Anthimus Sabellus, qui nobiles opulentaſq. ſecundæ claſsis familias, atq. item populum & in fimam plebem, rerum nouarum cupidam, ad publicum audendum facinus pertrahebant. Summa conſiliorũ omnium erat, veterem libertatem tanquam fallaciſsimis ſacerdotum artibus ereptam, armis recuperarent, nec ſe in poſterum per inane iuſiurandum noui pontificis & inſidioſas cardinalium pollicitationes fœde decipi, circumſcribiq. & indignæ ſeruitutis compedibus vinciri paterentur; vrbem & vectigalia & iuriſdicundi magiſtratus antiquiſsimæ poſſeſsionis iure ciuium eſſe Romanorum. Porrò ſacrorum curam ſacerdotum atq. pontificum iuris eſſe, quorum auguſtæ dignitati æquum eſſet ſummos honores exhibere, & in tota admiratione reipublicæ Chriſtianæ eorum authoritatem ſequi. Cæterum vetere Romani nominis gloria indignum videri, quòd paucorum ſacerdotum impotenti auaritia libidineq. cuncta populi commoda interciperentur, illorum enim profectò eſſe emolumenta rerum omnium; porrò ipſi veluti ad ſolatium ſenſim inductæ ſeruitutis, veterum tantum honorum imagines eſſe relictas; quum ſenatoris paludati ſceptrum & triumuiralis magiſtratus conſeruandæ vrbis, virentes faſces ſpecioſa viſu inſignia inter pompas & agonales ludos, inanem & irriſam authoritatem obtineant, & ſi qua ſint quæ pudore ſuperiorum pontificum minime abolita videri poſsint; ea tamen prætoris vrbani ſummo & peracerbo quidem imperio circumſcripta & anguſtiſsimis iuris dicundi finibus incluſi teneantur. Omnium profectò pontificum id eſſe decretum, quod nemo niſi planè vecors non intelligit, vt exciſa vetere Romani ſanguinis ſtirpe ſublatiſq. proceribus, tota vrbs occupanda inquilinis & ſemibarbaris hominibus concedatur. In eam quoq. rationem principes vrbis familias ſolito purpurei galeri honore, quo iamdiu orbatæ ſint, pertinaci pontificũ liuore priuari, excludiq. virtutem ipſam ab aditu ſenatus, quem ex aduerſo probroſis hominibus abunde repleuerint, ne vnquam geneoſis, Romaniſque ingeniis pateat locus vnde ad faſtigium ſummæ dignitatis eniti poſsint. Quaſi Romanæ ciuitati omnino erubeſcendum ſit, aut Chriſtiano orbi pœnitendum, quòd Cæleſtinus Comes, Honorius Sabellus, Nicolaus Vrſinus, & Martinus Columna ſacris & reipublicæ præfuerint qui pietate, innocentia, virtuteq. animi illuſtres, multas ſucceſſoribus tenebras offudiſſe videantur. In his concionibus vt quiſq. acerbiſsime atq. infenſiſsime de ſacerdotum moribus, dominatuq. prolocutus eſt, is ante alios conſtantiſsime & pro dignitate Romanæ libertatis dixiſſe eſt viſus & publica voce celebratus. In his Pompeius vehementiore eloquentia

fuit

fuit inſignis quum libero ore cunctis dicendum, & cardinalibus per interregnum vi & manu perſonam omnino detrahendam eſſe peroraſſet. Indignabatur enim quòd Vrſino, Sabello Columnæ, & Cæſarino nuper defunctis, nemo Romani ſanguinis eſſet ſuffectus, quum Alexander & Iulius aliquot nouos homines, & ſcelerum infamia notatos in ſenatum delegiſſent. Itaque decretum eſt vt armati conclaue in Vaticano circunſiderent; à cardinalibus ante inita comitia ſingulis ſacramento adactis poſtularent remitti vectigalia, ſaliſq. præſertim, & demum aliarum rerum immunitates, per vim antiquatas abolitaſq. reſtitui, vtque à nouo pontifice priuſquam conclaue excederet, & ad diui Petri aram deferretur, triumuiris antiqua ſpatia iuriſdicundi, & populo creandorum magiſtratuum iura ædilitatiſq. munera redderentur; & vti primo quoq. tempore legeret in ſenatum quatuor Romani nominis cardinales, legemq. promulgaret, qua vrbana ſacerdotia veteribus Romanis, aut ante Patres ciuitate donatis, conferrentur. Fuere & qui intemperantius vocem efferendo & in his M. Altherius & Iulius Stephanutius (is tum erat triumuir) molem Hadriani repetendam, Romanoque præſidio cuſtodiendam cenſerent. Sed dum Romani in Capitolio horis propè omnibus conſultant, Scipio Lancelotus medicus, pontificem ſtomachi vitio proſtratum & alimenta repudiantem, oblato perſico pomo, ad certam vitæ ſpem feliciter erexit. Ad eius rei famam diſſoluta extemplo populi conſilia, & dilapſæ cohortes quæ iam ad ſigna conuenerant. Verum de Capitolinis concionibus nihil omnino à cubiculariis pontifici fuit delatum, ne in ægrè conualeſcente iracundoque homine, ad eius exitium bilem mouerent. Forte per eos dies Petrus Vallius cardinalis Rheginus Togatæ Galliæ præfectus, quum falſo rumore defuncti pontificis prouincia excitus, Romam mutatis ad celeritatem iumentis ad comitia conuolaret, inuſitato labore, & calore confractus interiit, ambigenteque Iulio quem nam idoneum atq. negocio parem ſufficeret, vnus ante omnes Pompeius delectus eſt, quum in prouincia factioſa bellicoſaq. inter Gallicos tumultus, Bentiuolorum & Ferrarienſium armis expoſita viro opus eſſet, qui generis authoritate, expeditoq. conſilio & militaris ingenii vigore præſtaret. Porro Pompeius qua de cauſa in Vaticanum vocarentur ignarus, in ancipiti cõſilio aliquandiu hæſit, vt ipſe vnus quòd ordine ſacerdos eſſet, turbulentæ concionis pœnas daret. Quamobrem aduocatis in concilium ex vtraq. factione amicorum primoribus, dixit ſe omnino ad pontificem iturum, ſi vero aliquid ſibi durius accideret, nauiter ad arma conclamarent, & celeriter opem ferrent. Sed Iulius ita eum amicè excepit, vt inde nõ modo metu liberatus, ſed auctus præfecturæ honore domum reuerteretur, ſuper hæc optima ſpe etiã plenus; Nam Iulius dixerat eum è prouincia prupureo galero inſignem eſſe rediturum. Sed dum Pompeius iumenta parat & familiam inſtruit, biduo in prouinciam profecturus, amici Franciſci Mariæ, & in primis Iſabella Gonzaga ex adoptione mater, quæ tum

aderat,metu conſternati,Iulium adeuntes docuere eo conſilio nihil eſſe alienius à rationibus pontificis ac ſalute Franciſci.Nam ſi Pompeio deſignato præſidi Togata Gallia traderetur,præberi inde aditum Fabritio Columnæ ad inuadendum Vrbini principatum, quum is tum validiſsimis inſtructus copiis, aduerſus Gallos bellum gereret, & in propinquo eius rei aggrediendæ occaſionem opperiri videretur.Nam Fabritius ex Agneſina Guidonis Vbaldi pariter ſorore liberos ſuſtulerat, ad quos ex æquo dimidia eius principatus hæreditas pertineret; adeo vt ad iniuriã Columniæ domus Agneſinæque & liberorum, Franciſcum à Guidone adoptatum fuiſſe quereretur, dictitaretque ſæpius,ſe aliquando aut iure aut armis eius hæreditatis controuerſiam finiturum. Addidit & infeſto ſermone mulier itidem periculum deprecata,nequaquam è republica videri,ſi eum obiter dignitate exiſtimationeque auctum, prouinciæ toties commotæ,paratæq.ad ſumenda arma præficeret,qui dudum in Capitolio princeps,turbulentiſsimis conciliis & concionibus,Romanos ſpecie recuperandæ libertatis aduerſus ſacerdotes concitaſſet.Ea re Iulius tum primum audita extemploque aduocatis familiaribus ordine recitata,iratus Pompeio ſignificari iuſsit,ne ſe ad iter cõpararet;quoniam ipſe aliud de præfectura Togatæ Galliæ conſilium deſumpſiſſet. Nec mora Pompeius non tam ſibi metuens,quàm feruido ingenio contumeliam non ferens Hieronymum Viccum.Ferdinandi regis legatum orauit, vt ſe ad pontificem deduceret.Dicturum enim ſe,coram,publicam Romanorũ omnium cauſam,quæ æquiſsimis poſtulatis munita atq. defenſa videretur,priuatiq. officii ſui erga ciues neceſsitatem excuſaturum. Quum ea Vicco probarentur,duceretur q.in Vaticanum Pompeius amicos monuit obſecrauitque vt inſtructi paratiq.eſſent ad defendẽdam iniuriam,ſi ſibi vis inferretur.Cæterum pontifex ad cubiculi fores expectantem, fruſtra rogantem legatum non admiſit; hoc vnum auſtero ore prolocutus. Nolo ego iracundus cum ſuperbo & turbido verbis decertare. Neque vlla res Pompeio moram attulit, quin extemplo ab vrbe in Nemorenſem villam proficiſceretur, planè alienatus & pontifici futurus hoſtis, quum ei ſalutem minime cõmittendam exiſtimaret.Nec multo poſt Petrum Marganum vrbe profugum ad ſe recepit.Is iuuenis,ingenio ferox, opibus & clientelis potens,Centium cohortis vigilum præfectum in campo Floræ trucidarat, vt veterem contumeliam vindicaret, quòd ab eo non multo antea,quòd ferro ſuccinctus inambularet,abſque vllo verborum honore in carcerem eſſet perductus.Præerat tum prætorianis equitibus Marganus pontificis amicitia inſignis,quòd eum à ſacro baptiſmatis fonte,& demum per omnem ætatem in delitiis habuiſſet. Sed in Margano nequaquam tanti reuerentia erga principem atque eundem prope patrem atque nutritium fuit,vt honeſtiſsimis ſacramenti militaris rationibus,vindictæ libidinem anteferret.Inueterata enim conſuetudine Romani maxime decorum putant præfectum vigilum interfeciſſe, quòd

eo facinore fortiter patrato totius iuuentutis, gladiatorumque omnium gratia atque inſigne ſtudium comparetur;confirmeturq.ea opinio apud omnes ordines,in Romanis pectoribus nō deeſſe generoſos ſpiritus pro tuenda nominis dignitate. Quanquam fatali temporum iniuria ſenſim decepti,oppreſsique.à vetere ſua amplitudine,fortunaq.deciderint.Itaque Pompeius atque Marganus aduenisse tempus rati quo arma expedirent,Robertum Vrſinum in ſocietatem adſciſcunt,cum Marcello, Iulioque Pompeii fratribus,itemque Petro Franciſco Columnæ conſilia cōmunicant,decernuntq.in Gallorum partes tranſeundum,vt eorum adiuti pecunia,conſcriptiſq.copiis,pontificem domeſtico conflato bello, ab Ethruria ſimul & è Latio adoriantur.Coniuratione itaq.inita & conſtitutis rebus,Marganus atq.Robertus in vlteriorem Galliam magnis itineribus contendêre,explicatiſque gerendi belli conſiliis,à Gallis ducibus liberaliter ſuſcepti laudatique,ſupra vigintimilia aureorum nummûm ad præbenda militi ſtipendia, per ſyngraphas accepêre; eaque mox pecuniæ ſumma Mediolani atque Florentiæ per menſarios curata eſt. Galli eo tempore cum Venetis ſimul pontificeq. & Ferdinando rege bellum gerebant,maximumq. ad maturandam victoriam momētum putabant, ſi vtriuſque factionis virium acceſsione Iulius,nouo repentinoq.domi laceſsitus bello, vrbe Roma pelleretur. Ferunt Proſperum ab initio non ignarum eius coniurationis,ab honeſto quodam liuore,nequaquam diſſimulanter optauiſſe,vt Iulii Ferdinandiq.ſpiritus aliquo aduerſo rerum ſucceſſu frangeretur,quòd ab his in eo armorum tumultu,ipſe tantus imperator eſſet prætermiſſus;quum hic Raimundo Cardonio viro eleganti potius quàm belli perito aut forti,copiarum imperium detuliſſet; Ille vero fratris Iulii adoleſcentis opera parum feliciter vteretur,cuius ipſe antea imperio parere recuſaſſet,ne graui cum iactura antiquæ exiſtimationis ſuæ,quæſtui potius quàm antè partæ laudi conſulere videretur. Verum vbi rem ad extremi diſcriminis aleam omnino deductam vidit, feruidorum iuuenum audaciam ciuili remedio reprimendam ratus, dedit ſedulo operam ſubſtracta pecunia, ne militares copiæ conſcribi poſſent; Prouidebat enim vir æque pius & ſapiens atque in omni conſilio moderatus,humana diuinaque omnia fœde conturbari,amicisſimique pontificis conuelli dignitatem,Neapolitanūmq. regnum in longè maximum diſcrimen deuocari, pro cuius poſſeſsiōne cum Gallis paulo antè tanto cum periculo & tanta cum laude dimicaſſent.Itaque Pompeius atq.Marganus exuti pecunia & præſentis Proſperi authoritate miniſq. deterriti, ad Sublaqueum ſe receperunt,oppidoq.munitiones addiderunt, quibus ſeſe aduerſus irati pontificis imperium tuerentur.Interim Robertus Vrſinus,Iordani Vrſini hortatu,qui pontificis erat gener,& propinquorum omnium precibus,libertateq. item pontificis expugnatus,ad officium rediit; Archiepiſcopuſq.Rheginus in ſpem & propinquum gradum ſenatoriæ dignitatis creatus eſt.Sed nequaquam Gallis reſtituta pecunia, quòd

eam domeſtico cultu, conuictuq. & feſtinata in milites largitione profudiſſet. Conflixerant per eos dies ad Rhauennam Gaſtonus atque Cardonius funeſto vtrinque euentu, quum ſtratis pari prope clade validioribus vtrinque copiis Gaſtonus memorabilis adoleſcens in ipſa victoria cecidiſſet, Cardonius verò deſerto exercitu fœdè profugiſſet, & Fabritius magiſter equitum, & Nauarrus peditum omnium præfectus, legatuſque ipſe Ioannes Medices cardinalis in Gallorum poteſtatem veniſſent. Eius aduerſæ pugnæ nuncius adeo pontificem exterruit, vt mari profugiendũ deſerta Vrbe cogitaret, ne ab inteſtinis hoſtibus opprimeretur, quum Pompeii conſilia repentinumque impetum magnopere formidaret. Sed eum concepto metu valde cõmotum, neq. tamen deſperantem in ſpem erexit confirmauitq. Iulius Medices, qui tum Rhodiæ militiæ eques, poſtea pontifex Clemens Septimus eſt appellatus. Is enim omnium primus è Gallorum caſtris in vrbem intento curſu peruenerat, vt pro redimendo fratre Legato, cum ab ipſo pontifice, tum ab amicis omnibus, opem atq. pecuniam impetraret. Is detecta & ſigillatim expreſſa Gallorũ calamitate, recitatiſq. nominibus eorum ducũ, qui in acie cecidiſſent, aut grauiſsime ſauciati Ferrariam delati eſſent; tantis incõmodis debilitatas hoſtiũ copias eſſe docuit, vt quũ Hiſpanos pedites denſato agmine fortiter, euaſiſſe diceret nihil iam amplius ſibi timendum Iulius arbitraretur; ſed cõtinuo pecuniã affatim proferret reparandis copiis, mitteretq. ad Heluetios Matthæum eius gentis cardinalem, vt inde auxilia pararentur. Quibus intra paucos dies euocatis & adiuncto Venetorũ exercitu, Galli ab Atheſis ponte deiecti, pulſique demum Ticino vrbe, atq. amiſſa fœde Italia, vltra alpes continenti curſu profugerunt. Ita pontifex ex ſummo dolore repentina affectus lætitia, incomparabiliq. victoria potitus, Bononiam recepit; Ioannem Medicem legatum quem Rainaldus Zactius nobili facinore edito è manibus Gallorum eripuerat, Florentiæ patriæ paternæque amplitudini reſtituit, Petro Soderino inde pulſo, quòd profugis ad ſe ſeditioſis cardinalibus & concilio demum Piſis ſedem dediſſet. Conuerſus demum contra Pompeium, tametſi eum nequaquam hoſtili animo armiſque perſequendum iudicabat, vt eius errata familiæ condonare videretur, ad retinendam tamen ſacroſancti imperii exiſtimationem, vt exemplo cæteros ſacerdotes deterreret, ei geſtandi viridis pilei honorem atq. item ſacerdotia ademit, promulgatis in eum iudicialibus libellis; cæterũ ſacerdotiorum reditus M. Antonio largitus eſt: Is Iulii ex ſorore neptem Lucretiam in matrimonio habet, inſigniq. gratia ſupra affirmantem eximiis bello & pace virtutibus parta apud Iulium florebat. Quas ob res Pompeius conſulendum ſaluti ac libertati ratus, ſupra Sublaqueum præalta in rupe, arcem quem Ceruariam appellabant ædificare cœpit, vt ſi aduerſum ſe armis Iulius vtendum ſtatueret, loci munitione defenderetur. Sed M. Antonius lenito Iulio Pompeium fratreſq. eius omni metu facile liberauit; nullis tamen precibus potuit impetrare, vt ei ſacri pilei dignitas

gnitas redderetur. Ignoſcebat ei pacato animo iniuriamq. remittebat, ita vt etiã maturè per breuem epiſtolam gratiam & reditũ polliceretur. Sed epiſtolã reiecit Pompeius generoſo, atq. indomito prorſus ingenio, quòd pontifex epiſcopi Rheatini titulum in præſcriptione non poſuiſſet, adeo vt præconi qui eam attulerat, vultu in amarum renidenti & ſubirato diceret; Alibi eum Pompeium ad quem pontifex ſcriberet eſſe requirẽdum, ipſum certe eſſe epiſcopũ Rheatinum, ad quem minime ea epiſtola ſcriberetur. Sed eam rem ad excitandum riſum M. Antonius detulit, feſtiuéque peruicit, vt in literis epiſcopi nomen adderetur. Paucis poſt menſibus Iulius diuturno fluentis alui morbo conflictatus, votorũ fere omniũ compos, & prolati imperii gloria plenus interiit. Nec moratus eſt Pompeius, quin in Tuſculanum amicos & propinquos omnes aduocaret, cogeret copias & ænea tormẽta pararet; quibus irruptione in Vrbem facta Antonii Montani cardinalis qui Rheatinum epiſcopatum ambitiosè potius quàm honeſtè ſuſcepiſſet, & Mariani Cucini, qui fiſco præfectus criminoſum libellum quo fuerat damnatus dictauerat, domos bellico more diſturbaret. Hæc parantem tardauit Fabritius, egitque cum cardinalibus ad ineunda ſuffragia paratis, vt Pompeio inſignia ſua redderentur; idque facile impetratum eſt. Effuderant enim ſe omnium ordinum Romani ciues, vt redeuntem viſerent, eique ſtudia ſua pollicerentur, adeo vt Tuſculana via euntium ac redeuntium frequẽtia percelebris efficeretur. Andreas quoq. Valleius qui poſtea cardinalis eſt effectus, ad eum ſenatus nomine legationem ſuſcepit, fidemque publicam interpoſuit, vt egregia omnium voluntate priſtinæ dignitati reſtitueretur, ſi ab armis diſcederet, intraretq. vrbem eo animi decreto, vt commotæ ad arma vrbis tumultus compeſceretur, & comitiis publica ſecuritas atq. libertas ipſo ante alios præſidente præſtaretur. Intrauit itaque vrbem Pompeius, magna omnis generis togatorum & militum frequentia ad veteres ædes deductus; foribus concluſi ad ineunda ſuffragia ſenatus præfuit. Nec multo poſt, quum Iordanus Vrſinus, Fabritius Columna Iuliuſq. Vrſinus & Lucas Sabellus ſalubri conſenſu erumpentes paſsim tumultus feliciter compreſsiſſent, Ioannes Medices deſumpto Leonis Decimi nomine pontifex eſt renunciatus. Is ſingulari humanitate Pompeium ad oſcula pedum admiſsum, extemplo dignitati ſacerdotiiſq. omnibus reſtituit, proſecutuſq. eſt inſigni liberalitate Columnios proceres, Fabritium in primis & Proſperum quum eis peramplas & tripertitas ædes cum ornatiſsimis hortis daret, quas Iulius in priuata fortuna Columnio in ſolo ad ſanctos apoſtolos ædificarat. Exinde Pompeius in honore habitus, vrbem atque aulam biennio coluit, ita vt æſtate ad Sublaqueum & ſæpius in Tuſculanum ſecederet, nihil intermiſſa Romanæ iuuentutis familiaritate, amicitiaque ſummorum ciuium & eorum præſertim cardinalium, qui generis nobilitate & magnitudine animi præſtarent. Venationibus enim & aucupiis ſtudebat, ita vt ſæpe ab eo miro apparatu & exquiſitis ſumptibus publica

conuiuia mediis in campis & apud fontes ſumma comitate atq.hilaritate præberentur.Erat enim in omni re,quam attingendam tractandamq.ſuſcepiſſet,& ciuili ſplendore perelegans, & ſacerdotali copia ſumptuoſus, & ſupra omnes mortales in omni ioco atque negocio, militari quadam libertate lætiſsimus,vt non ſit mirum plurimos omnium ordinum ciues atque externos eius viri authoritatem & ſtudia alacriter & conſtanter in vtraque fortuna fuiſſe ſectatos;Quum generoſa admodum fronte atque eximio corporis habitu,cultuq.& erudita nobiliq.facundia, in alloquiis, & in omni diuinarum atque humanarum rerum actione præcelleret;vteretur que præſertim munificentia & comitate, & id quidem ſubtili iudicio erga eos,qui magnorum procerum gratia & familiaritate florentes, aut optimarum artium & virtutis laude conſpicui,eius liberalitatis atque amicitiæ munera & ornamenta præferre atq. oſtendere poſſe cenſerentur.Propterea dicere ſolebat Columniam domum,ipſa Vrſinorum familia,quæ opibus & vetuſtate originis,atque item honorum præclare geſtorum dignitate par eſſe videretur,multo nobiliorem euaſiſſe;Quòd Vrſini ſub agreſti negligentia,& quodam ſupino literatorum contemptu,certa ſcriptorum luce caruerint; Columnii vero,vel vno illuſtri Petrarchæ teſtimonio,memoriam apud poſteros cum ſumma virtutis cõmendatione fuerint conſecuti. Interea pulſis Italia Gallis & Ludouico rege vita functo, Franciſcus eius gener coacto ingenti exercitu, per Argenturias alpes in Italiam peruaſit,capto ex itinere Proſpero Columna,qui cũ Heluetiorum cohortibus atque Italico equitatu ad occupandos Cottiarum ſaltus fruſtra præceſſerat.Nec multo poſt rex iuuenis plenus animi bellicique vigoris ad Mediolanum ſtratis Heluetiorum legionibus inſigni victoria potitus eſt,venitque ſubinde Bononiam ad pontificem ſalutandũ. Eò Pompeius propere contenderat, vt patruo in ea calamitate pietatis officia præſtaret; Apparebat enim Gallos Proſperum tanquam ipſorum nomini vehementer infenſum ac ducem omnibus bellis aduerſa ſemper acie ſibi oppoſitũ,ægre vel ingenti accepta pecunia dimiſſuros.Sed Pompeius adeundo orandoq.veteres amicos,tantum labore,ingenio,diligentiaque perfecit,vt Leo qui omnes mortales beneficentia ſuperare erat ſolitus,id inter multa initæ amicitiæ argumenta prolixe peteret,vt Proſper cuſtodia educeretur. Neque Franciſcus qui reges omnes, magnitudine animi,clementia & liberalitate ſuperabat,explendo Leonis voto moram attulit,adeo vt benigna etiam manu,impoſitæ mulctæ onus,perſoluta ex fiſco dimidia parte,ſubleuaret. Quatuor enim duces qui eum ceperant octona aureorum nummûm milia depoſcebant.Itaque Pompeius expedita re nummaria,redeuntem in Galliam regem ſubſecutus, media hieme trans Alpes contendit,quo itinere ſummum ſe vitæ periculum adiiſſe ſæpe memorabat,quum ipſo Peninas ſuperante alpes deuoluta ingens è ſummis alpium iugis niuium moles permultos omnis generis mortales,& in his integram Sedunorum legationem paucis ante ſe paſsibus oppreſsiſſet.

preſsiſſet.Abſumptis itaque in Gallia paucis menſibus Pompeius hoſpi-
taliter vbique receptus, dinumerata pecunia,patruū cuſtodia eduxit, ea
tamen conditione,vt per ſyngrapham Proſper promittere cogeretur ſe
ſe ſub ſignis regiis militaturum,ſi intra certum tempus ipſius opera Fran
ciſcus præbito ſtipendio vti vellet, eo enim tempore rex Gallus qui du-
dum Maximiliani Cæſaris Heluetiorumq.conatus ad Mediolanum Tri
uultii atque Borbonii virtute ac ſtudio & copiis Venetorum egregie re-
preſſerat,noua inire conſilia ferebatur,quibus Neapolitanum regnum re
peteret,quum paulo antè Rex Ferdinandus in Hiſpania deceſsiſſet. At
Proſper vbi Italiam attigit,quum ad eum magni militum concurſus fie-
rent,lentis admodum itineribus apud Regium Mutinamq. progredi cœ
pit,ita vt res nouas moliri,& cum Cæſarianis,qui Veronæ oppugnaban-
tur,conſentire diceretur.Ea res ſolicitos & anxios reddebat Gallos, qui
Parmæ Placentiæq. in præſidiis erant,adeo vt Lotrechius Veronam op-
pugnaturus,de ſyngrapha certior factus Proſperum perfidiæ compella-
ret, quòd ingrato infidelique ingenio recentis beneficii & datæ fidei me
moriam abieciſſet. Ea Proſper tanquā neceſsitate carceris expreſſa, vt
apud Cæſarē Carolumq. nepotem perſpicue matureq. dilueret, ſimulq.
vt præmia à Ferdinando accepta nouo regis diplomate firmarentur,Pō-
peium delegit,virtuti eius induſtriæq.confiſus.Neq.is Germanicæ & Bel
gicæ legationis munus quanquā plurimi laboris atq.periculi plenū detre
ctauit,penè etiam ſubiratus matri fatribuſq.& amicorum præcipuis,qui
crebris patrui literis euocatum in Vrbe retinebant,quū inutilem & mul
tis ſubiectam caſibus eius profectionē improbarent. Sed parêre patruo
certus,& in nocturnis viſis,Genioq.ſimul magnā ſpem reponens ad Pro
ſperum contendit.Nam per quietē viderat,ſibi in palæſtra feſſo victoriq.
pampineam coronā cum Iulianæ vuæ racemis à viro gigantea ſpecie cer
tam inis iudice,in ipſa ludorūcelebritate alacriter deferri,nec ſomnio de
fuit fides,aut ſpem eius Genius fefellit.Acceptis igitur ad Mutinā manda
tis Mantuam conceſsit,vt inde aliquo aſtu ad Alpes euolaret.Didicerant
enim Galli & Veneti per exploratores Pompeium ſuſcepta legatione
Mantuā perueniſſe;propterea diurnis nocturniſq.ſtationib.itinera omnia
diligenter obſeruabant, ita vt non niſi ſummo cum periculo ad Alpes ſe
proripere poſſe videretur.Sed eam hoſtium diligentiā conſilio Sigiſmun
di Gonzagæ cardinalis eluſit,quum agreſtes tramitum omnium peritos,
eius itineris duces accepiſſet,quorum fideli felicique opera in Brixiana-
rum alpium valles inuſitatis callibus perductus ad Ludronios primo re-
gulos,atque inde in Rhetiam & Vindeliciam ad Maximilianum perue-
nit. Quum ſuſceptus humaniter à Cæſare regum omnium longe huma-
niſsimo,mandata expoſuiſſet,adhibereturq.deinde grauiſsimis conſulta
tionibus,tantum quotidianis ſermonibus profecit, vt iam plane familia-
ris & multarum horarum comes, in venationibuſq. præſertim inſignem
gratiæ locum ſit conſecutus. Pernobilem enim peritumq. rerum omniū

hominem, & partium neceſsitudine ſibi coniunctum nactus Cæſar, adapertis ſenſibus arcana proferre, rationeſque ſuas effuſius atque liberius communicare cœperat. Querebatur enim nepotem Carolum à Ceurio Belga nutritio circumſcriptum, obſeſſumq. teneri, illigarique nouis Gallorum fœderibus, quæ ad minuendam conuellendamq. Auſtriæ domus dignitatem pertinerent, fallaciſsimas recenſendo artes, quibus Galli paucis ante annis intercepta ipſius vxore, & filia pariter repudiata inexpiabiles iniurias intuliſſent. Itaque à Pompeio petiit vt hiſdem de rebus ſuo nomine ad nepotem mandata ferre vellet, daretque operam ſedulo, vt Caroli adoleſcentis animus, ipſius induſtria falſis opinionibus liberatus, ab amicitia Gallorum auerteretur, ſecus ac Ceurius contendebat, quum fœdere vel parum æquo, atque inſuper ſponſalibus amicitiam firmare properaret, Dicebatque Cæſar Ceurium non animi iudicio inductum, ſed Gallico corruptum auro, aliena à ſalute dignitateq. Belgicarum rerum & apertæ penè perfidiæ plena conſilia protuliſſe. Nec detrectauit id munus Pompeius, quum ſe grauiſsima ea legatione ſuſcepta plurimum honeſtari perſpiceret, arbitrareturque ampliore, neque ab ſe quæſita dignitate, patrui negocia opportune atque facillime confecturum. Per eum modum dimiſſus à Cæſare & regulis liberiſque ciuitatibus per quorum agros iter erat facturus, per literas magnopere cõmendatus ad Carolum in extremis Belgarum terris ad Oceanum peruenit. Ibi Pompeius quum magnam partem aulæ ad ineundum cum Gallis fœdus valde propenſam & inclinatam comperiſſet, & multi in adulationem prompti decora atq. ſalubria reticere quàm Ceurio parum ſecundè obſequi mallent, in quo vno ſummæ potentiæ iura, & regni ſceptra viſerentur, officii ſui munus ingenti animo, & libero ore implere conſtituit; honeſtiſsimum enim atq. pulcherrimum ratus, ſi Cæſarianarum partium decus quarum Columnii in Italia principes eſſe viderētur aduerſus Gallicæ gentis potentiam, quæ Romano nomini infeſta ſemper fuiſſet, à Columnio Romanoque homine defenderetur. Sed appoſitè diſſerendo orandoque Pompeius fruſtra egit, pleriſque proclinatam rem adiuuantibus, qui Ceurii votis in ſpem certiſsimi quæſtus fauebant; Quibus de cauſis Pompeius iam planè Ceurio infenſus, hæc ad Cæſarem ardentiſsimo ſtudio perſcripſit, monuitque vt ſi flagitioſis corruptorum hominum conſiliis reſiſtendum, nepotiſque dignitati omnino conſulendum arbitraretur, iter mature ſuſciperet, veniretque in Belgium vt ipſo præſente demonſtranteq. aduerſariorum animi frangerentur. Nec profectionem diſtulit Cæſar, extentiſque itineribus Macliniam peruenit. Cæterum eius aduentu nihil amplius de veteribus conſiliis eſt impeditum, quàm ne Carolus cum Gallis vna cõnubii ſponſione iungeretur. Fœdus itaque percuſſum Nouioduni neceſſariis potius quàm honeſtis conditionibus. Vnde poſtea exortũ eſt id bellum quo Europa omnis per viginti annos deflagrauit. Fuēre qui exiſtimarent Maximilianum egentem pecunia, occulta Ceurii largitione, cui ea pecu-

nia

nia ex Gallorum legatis prodiiſſet, facile expugnatum atque placatum aſſenſiſſe fœderi, quoniam nō prius Carolo in Hiſpaniam ab obtinenda regna nauigandum videretur, quàm Belgicas ciuitates omni belli ſuſpicione liberaſſet. Nec multo poſt Pompeius quum prolixa Maximiliani authoritate adiutus Proſperi patrui negocia confeciſſet, eſſetque adhuc in Sicambris, ab Vrbe lætiſsimum collati ſibi honoris nuncium accepit. Detecta namque Alfonſi Petrucii cardinalis coniuratione, quum reliqui ſenatores fermè omnes ea ſceleris atrocitate parum cōmoueri viderentur, leuioreſque ſententias dicerent. Leo pontifex expedito virilique iudicio inſignis, alio ſenatu ſibi opus eſſe exiſtimauit; atque ita Alfonſo in carcere necato, & conſciis quòd conceptum auditumque facinus minime detuliſſent, pecunia damnatis, vnum & triginta cardinales ex lectiſsimo genere hominum vna pronunciatione creauit; In queis fuêre Romani nominis octo, ipſeque in primis Pompeius, facile impetrantibus Proſpero atque Fabritio, vt ſuus honos Columniæ familiæ redderetur; qui aliquandiu pontificum callida fruſtratione aut malignitate, vt tempora tulerunt, intermiſſus, continuata ſerie ferè perpetuus eſſe conſueſſet. Nec multo poſt purpureis inſignibus de manu Ludouici Aragonii cardinalis qui tum aderat, magna eius diei celebritate & gratulatione omnis generis hominum ſuſceptis, in ſuperiorem Germaniam vrbibus viſendis cognoſcendiſque earum gentium moribus aſcendit; ab Auguſtaque Vindelica Cæſaris veſtigia ſubſecutus, poſtquam vulgabatur eum venandi cupiditate, vagis atque impeditis itineribus ad Herciniam vſque ſyluam penetraſſe, in Italiam rediit, exceptus paſsim inſigni partium ſtudio. Romæ verò publico ei ſenatu dato, ſeſſum ſuo ordine, inter patres receptus, breui oſtendit, ſe omnibus naturæ atque ingenii dotibus, tanto muneri parem, ac multum antea eius ordinis honore, qui familiæ deberetur, digniſſimum fuiſſe, Sacrorum enim cerimonias, & numeros ſalutationeſque ſacerdotum exactiſsime quidē & mira celeritate perceperat; nec quiſquam erat, vel vetus etiam ſenator, qui eo grauius aut eloquentius ſententiam dicere, ſolennia ſacra præclarius atque decentius operari familiæque ordine & comitatu, atque menſarum elegantia, conuiuarumq. delectu, perſonæ dignitatem luculentius atque lautius tueri videretur. His moribus obiter apud Leonem per illuſtrem gratiam & beniuolentiam quærebat, promerebatur ſtudia hominum, quum grauiſsimis ſuſceptis officiis, lites dirimeret; veteras componeret ſimultates; miſeris & afflictis interceden do, iuuandoque certum ad ſalutem perfugium præberet. Et id quidem ampliore nominis exiſtimatione, quòd pontificem ad beneficentiam ornandamque virtutem natum, educatumque, opportune admodum nactus, cuncta quæ polliceretur, facile præſtare conſueſſet. Secutum eſt demum vixdum exacto triennio Gallicum bellum; quod ingenti animo coniunctus Carolo Cæſari Leo pontifex ſuſcepit, vt vrbes Parmam atq. Placentiam recuperaret, partas antea à Iulio, & ſibi demum ereptas, quū

Franciſcus in eo victoriæ curſu deſerentibus pontificiis tanquam ſuas Mediolanenſique adſcriptas imperio recepiſſet. In tanto armorum apparatu, quum pontifex M. Antonium Columnam qui pro Gallorum rege militabat, diuellere, atque traducere in partes vel militaris imperii pactione nequiuiſſet, Hieronymo Columnæ cataphractorum turmas duas liberali ſtipendio ductandas dedit. Is erat Marcello Pompeii fratre genitus, itemque leuis armaturæ alam Iacobo Zambecario Pompeii vterino fratri attribuit; adeo vt pontificem nihil non facturum in gratiam Pompeii appareret. M. enim Antonius generoſi pudoris maxime flagitioſum putarat à beniuolentiſsimo rege in eo erumpentis belli motu, parum honeſta de cauſa diſcedere, à quo auctus eſſet cataphractorum alæ præfectura, ornatuſque inſigni honore torquati, conſecratique ordinis, qui præcipuis tantum amicorum, lectiſsimiſque ducibus, à Galliæ regibus demandari erat ſolitus. Cæterum Gallico bello haudquaquam felicibus initiis cœpto, maturè lætiſsimus finis impoſitus, Mediolanumque authoritate & conſilio Proſperi, ingentiq. virtute Piſcarii, profligato expulſoque Lotrechio captum. Ad cuius victoriæ nuncium Leo pontifex incredibilem, ſed omnino breuiſsimam lætitiam cepit. Febribus enim ad Manlianam villam ex peſtilenti aura conceptis, aut certe veneno, vti in eius vita perſcripſimus, quinto die correptus interiit, ſæpe nouiſsimis ſermonibus repetens, ſupremæ neceſsitatis caſum, quo ſibi immeriti intempeſtiue admodũ vita eriperetur, ſe vel ob id æquiore animo ferre, quòd Parmam atque Placentiam pontificio imperio reddidiſſet. Audita fratris morte Iulius Medices apud exercitum legatus, magnis confectis itineribus, ad comitia Romam rediit. Is hortatu ſuorum omnium, ſenatorumque aliquot inſigni vſus ſtudio prodierat candidatus, ex aduerſo autem plerique ſeniores pontificatum petebant, quum ætatis honorem & variarum virtutum, ac literarum ornamenta præferrent. His magnopere fauebat Pompeius, oppugnabatque Iulii partes, quum illum paulo antè prehenſantem ſingulos, & grati animi officia repoſcentem præclarè adiuturus videretur. Nouos ſiquidem cardinales ferè omnes Iulii iudicio & commendatione Leo pontifex in ſenatum legerat. Sed multis de cauſis quas hic referre minime neceſſarium putamus, Pompeius à Iulio diſcedens, & ſubinde apud ſeniores aduerſarum partium effectus princeps, id vnum vehementiſsime contendebat, ne exæquatis & mox adauctis ſuffragiis Iulius Pontificatu potiretur. Cui vero ipſe maxime ſuffragaturus eſſet, ægre poterat reperiri, quum nemo eſſet è ſenioribus qui alteri quicquam de dignitate concedendum putaret, vel ex merito non ſperaret fore vt ipſe in tantis comitiorum æſtibus ad pontificatum eueheretur. At iuniorum globus fide conſtantiaque firmiſsimus (ſuffragiis ſcilicet miro conſenſu ad vnius arbitrium reuocatis) nullis omnino artibus aut machinis diſiici labefactarique poterat. Ob id præclare omnes intelligebant, neminem quem nõ probaret Iulius, bis tertiam ſuffragiorum partem

tem

tem,vti ex lege opus eſſet,eſſe conſecuturum.Sed vbi nunciatum eſt Frã ciſcum Mariam, Vrbino ac Piſauro potitum;Baleonoſque fratres Malateſtam & Horatiũ,pulſis inde pontificiis præſidiis,Peruſiæ receptos,validis in vnum coactis copiis Senam atque Florentiam petituros; animum deſpondit Iulius, ne ſi ſpes ſuas adipiſcendi pontificatus diutius alendas cenſeret,vertente ſe Fortuna totius Ethruriæ principatu & concupito ſimul honore excluderetur.Itaq.fatali quadam inuidia & inuſitata patrum obſtinatione, Thoma Caietano cõmendante, & miris attollente laudibus,Hadrianus ex vltima Batauorum inſula, quem nemo vnquam eorũ antea vidiſſet,pauci qui vir eſſet audiſſent,Pontifex eſt creatus, ſuffragante Iulio & Pompeio ſeniores maximè cohortante, qui eundem tradẽdis literis, formandiſque moribus Cæſaris magiſtrum atque nutritium, ex vſu Columniæ familiæ & partiũ neceſsitudine cunctis anteferendum putabat; ac item Iulio maxime probaretur,poſtquam ipſe ex repulſa quam tulerat, neminem Hadriano rebus ſuis commodiorem, amicioremque futurum proſpiceret, vtpote qui Cæſaris ſtudia ſecutus facile ſperare poſſet vetere nouoque beneficio obſtrictum,& dignitati ſuæ & Florentinis rebus Cæſarianæ cauſæ incluſis nunquam defuturum. Cæterum redeuntes è comitio cardinales,vti hoſtes Italici nominis probroſis appellationibus,maledictiſq.populus onerauit,adeo vt exibilando,exprobandoque dirum inſanumque eorum cõſilium vix ab inferenda iniuria temperarint; quòd nefaria ambitione,immanique liuore corrupti,oblitique publici decoris,pontificem ab vltimo petitum Oceano, multis qui aderant ætate & virtute conſpicuis prætuliſſent. Erat tum Hadrianus in Hiſpania,quam dudum populari tumultu exorto rebellantem, regulorum adiutus armis, cum inſigni virtutis & Chriſtianæ pietatis laude pacauerat.Itaque Pompeius in Tuſculanum ac demum ad Sublaqueum ſeceſsit vrbem relinquens orbatam pontifice,mœſtamque & ſuborta etiam peſtilentia infamem. Conſtituerant cardinales ex ipſorum ordine,triumuiralis imperii menſtruam poteſtatem.Sed eam grauis inuidia ſequebatur, quum plerique vel media in vrbe,tanquam inanem contemnerent, irrideretur que paſsim in prouinciis,quæ veterum tyrannorum, exulumque armis,renouatis factionum nominibus vexabãtur.Quibus de cauſis pontifex frequentibus collegii literis,atque vrbium legationibus accitus Romam,poſt ſeptimum menſem conſcenſis triremibus, in Italiam nauigauit.Excepêre eum Genuæ Hieronymus Adurnius, & ad Liburnum Piſano in portu Iulius Medices cum ſeptem cardinalibus, quorum comitatu auctior,ornatiorque Centumcellas peruenit.Ibi à Pompeio,qui cum aliquot cardinalibus multiſque epiſcopis ad mare deſcẽderat, ſalutatus eſt, deductusque in templum,vt antea aram Deo & ſuperis quod incolumis aduenisſet,de more hymni canerentur. Quo in loco Pompeius orationem habuit luculentam,publico priuatoq. nomine ei gratias,quòd pontificatum Dei ſummi,Diuorumque omnium monitu ab optimis ſenato-

ribus delatum ſuſcepiſſet; adueniſſetque opportuniſsimo tempore quo feſsis rebus, afflictæque Vrbi, & tumultuantibus prouinciis opem ferret; mores ſalutari cenſura corrigeret, daretque operam vt obſeſſæ Rhodo ingentibus Solymanni copiis auxilia mitterētur. Ad ea pontifex, miti oratione ſed paucis admodum verbis reſpondit, & vultu quidem parum familiari, quum ore & geſtu Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem præferret; Se Dei optimi maximi certiſsimo inſtinctu ſuſcepiſſe pontificatum in Italiamque veniſſe: propterea ſe ſperare, vt reliqua eodem numine gubernata, feliciſsime ſuccederent; ita vt nihil ſenatorio ordini ſe debere, omiſſa gratiarum actione fateretur. Quum vero inde ad Tyberina oſtia perueniſſet, & ſuborto repente coro triremes ab importuoſo littore ad Caietæ portum raperentur, Pompeius in ſcapham deſiliens, vt pontificem ſequeretur, fluctibus penè obrutus magnum vitæ periculum adiit. Nec multo poſt, quum in Vrbe componendis diuinis pariter atque humanis rebus, pontifici operam præſtaret, in longe maximum ſalutis diſcrimen eſt coniectus, intimis ſcilicet familiariū repentina peſtilentia correptis, adeo vt in Tuſculanum, atque inde ad Sublaqueum aufugere cogeretur. Eo etiam libentius quòd iam euulgatis contagione morbis Vrbs ipſa funeribus complebatur, metuque pontifex Vaticanis hortis ſe concluſerat, ita vt nec cardinales niſi maximis de cauſis, in colloquium admitteret, vt pote qui eorum ingenia fide pietateque vacare exiſtimabat, & vix paucorum conſilio vteretur, neceſsitate quadam, vti imperitus Romanarum rerum, ſed nec his quidem ſuprema rerum arcana committeret. Initio autem æſtatis eius anni qui ſecutus eſt, reſtincta ea morborum lue vrbeque demum omnibus diuinis atque humanis remediis ſalubritati reſtituta, Pompeius ad vrbem rediit; quo & Iulius etiam Medices ab Ethruria paulo antè iam venerat, cum quo ſtatim in gratiam rediit, hauddubie pœnitentia ductus, ita vt præteritæ contentionis inſaniam deteſtari, polliceri que præclarum ſtudium videretur, ſi ſeni ad inſolitum cœlum traducto, & inſalubri quidem æſtate, fata vitæ finem attuliſſent. Renouabant tum Galli ingens bellum, Duceque Gulielmo Gofferio, quem à præfectura maris Amirantem vocabant, traiiciente alpes Mediolani inita fuerat coniuratio, è qua Bonifacius Vicecomes, Franciſcum Sfortiam illato leui vulnere fruſtra aggreſſus fuerat, & in Ethruria interceptæ Soderini cardinalis literæ, quibus Gallos admonebat docebatq. quibus modis eſſet enitendum, vt Cæſariani Italia atque Sicilia pellerentur. Quibus de cauſis pontifex Soderinum in carcerem duci iuſſerat, tanquam & infidum ſibi & partium Cæſarianarum hoſtem. Vnum enim eum opinione ſcientiæ humani diuinique iuris, & exactæ peritiæ rerum vrbanarum grauiſsimis conſultationibus adhibuerat, querebaturque propterea ſe ab eo tanquàm à maligno ſpeculatore fuiſſe deceptum, cui tanquam viro probo atque beniuolo rationum ſuarum decreta communicaſſet. Suopte etiam ingenio Hadrianus Cæſari alumno principique ſuo fauendum, atq. omnino

no repugnandum Gallis exiſtimabat, ne ſi medius in neutram omnino partem ſtudia atque arma inclinarent, Parma demum atque Placentia victori Gallo dederentur. Itaque cum Cæſare Venetiſque ac Florentinis aduerſus Gallos fœdus renouauit, ſolennique feſto Deiparæ virginis ad Aeſquilinum templum ſacra fecit, recitatumque eſt ex tabulis id fœdus, quo Gallos ab Italiæ finibus arcendos decernebant. Eo die Pompeius Cæſarianarum partium princeps Iulio Medici, atque item principum liberarumq. ciuitatum legatis lautiſsimum epulum præbuit, ad ædem Antonianam, quòd pontifex feruidiſsimo die operatis ſacris, ad curandam laſsitudinem, in proximos Mellini nobilis poëtæ hortos tranſierat, vt in priuato ſecretioreq. cœnaculo, cibum caperet: & deinde cubitaret. Amicitia itaque illuſtribus argumentis inter Pompeium & Iulium renouata, Hadrianus leui ſed tabifica febre, ex eius diei labore concepta, decubuit; adulationeq. medicorum eò perductus eſt vt penè prius quàm venæ tangerentur, nihil prouiſa morte perierit. Tum vero inter Nouemdiales cerimonias, quibus defuncto pontifici iuſta perſoluuntur, quum Iulius ſacile primus omnium, ex profeſſo ipſius ſectæ candidatus prodiret, & prehenſando ſingulos ſenatum ſibi conciliaret, Pompeius aut cōmutata, aut certe detecta voluntate, reſpondebat ſe initis comitiis illi ſuffragaturum, qui bonus reipub. futurus pontifex optimorum iudicio cenſeretur. Quæ verba parum propenſi, & plane alienati animi indicia præferebant. Ob id Ludouicus à Corduba Cæſaris legatus ſeuera quadam & parum familiari obteſtatione vſus à Pompeio poſtulare cœpit, vt ſtudium atq. ſuffragium ſuum in attollendo Iulio conferre vellet; ſi ſecus feciſſet, eum aduerſus Cæſarem facturum, à quo vnus omnium Iulius maximè probaretur. Ad ea Pompeius, arrogantia hominis plurimum offenſus, nihil aliud reſpondit, quàm ſe daturum operam, vt plane intelligeret nequaquam legatorum iuſſu, ſed liberis ſenatorum ſuffragiis, pontifices creari. Inerat enim Pompeio ea vis ingenii, vt ſi quid ab eo impetrandum foret, demiſſis ac blandioribus alloquiis, lenienda potius, quàm vlla ſuperba denunciatione exagitanda videretur. Nemo enim eo ſuperbius arrogantiam elatorum hominum contempſit atque irriſit, quum ex aduerſo erga modeſtos iocundoſq. demiſſe & comiter omnibus humanitatis officiis vteretur, vtpote qui in tota vita humanitate vinci longe turpiſsimum eſſe dicere conſueſſet. Fuere qui exiſtimarent Pompeium à Iulio ſtudiū ſuum his maxime de cauſis auertiſſe, quòd pontificatum in vna domo, duobuſque fratribus, continuari parum æquum & maxime ambitioſum putaret, quòd Florentinorum ingenia quæſtui pecuniæque dedita, quibus neceſſe eſſet aulam repleri, magnopere faſtidiret, quòd ſenioribus iure optimo ſuffragandum arbitraretur, quòdque demum valde dignum cenſeret, eum Chriſtiano orbi, & ſacroſanctis cerimoniis ante omnes patrum iudicio præfici, qui parum certa, neque propalam legitima Iuliani patris vxore natus eſſe diceretur. Quanquam eius rei notam, quum ille inter ſe

natores aſciſceretur, prolixa iuris teſtificatione ſacrati iudices aboleuiſſent. Itaque ſumma contentione comitiis initis, in duas partes ſcinditur ſenatus, ſeniorum prærogatiuam Pompeius vehementiſsime tuetur. Iuniores in vnum denſati globum conſtantiſsime Iulio fauent; & eo quidẽ firmius atque felicius, quòd nemo eorum ferè eſſet, qui vel occulte ambiret, quum ex aduerſo corpore ſeniorum plerique eſſent qui flagrantibus animis ad pontificatum aſpirarent, fiebatque, vt quum obtrectatione atq. inuidia alienæ felicitatis, & dolore ſimul truſtra ſuſceptæ petitionis angerentur, inter ſe nequaquam ſyncera fide ſuffragia ferrent; colludenteſq. ſyngrapharum nominibus rem impedirent, magniſque propterea æſtibus comitia iactarentur. Adauxêre ſeniorum ſpes Galli ſenatores, hiberno & proceloſo mari, cũctis inopinantibus Romam delati, qui id vnum contendebant, ne Medices Gallici nominis apertus hoſtis pontificatu potiretur. Ii fuere Claramontius, Lotharingus atque Borbonius: quibus cũ Pompeius frequenter epulabatur. Extractaq. iam erant comitia ad quinquageſimum ferè diem cum inuidia generis humani, & ſummo dolore conſternatæ ad arma vrbis: adeo vt plerique magnopere timerent, ne dira patrum obſtinatione, ſenatus in diuerſa ſecederet, comitii clauſtra frãgerentur, creatiſque inde duobus pontificibus ſupremam cladem ſacris, & reipublicæ allatam conſpicerent. Sed in ipſos præſertim contentionis authores & principes Iulium atque Pompeium inuidia vertebatur, lacerabaturque amborum fama acerbiſsime, atque liberrime, quum quiſque in periculo publico, priuatim ſaluti ſuæ fortuniſque metueret: Adeo vt quum in maledicentiſsima ciuitate probroſis carminibus vti laſciuireq. liceret, Crotus è Regio Lepidi, poëta amarulentus, hoc epigramma in foro legendum affixerit.

Ecce iterum è ſummo deiectam culmine Romam
Pompeij & Iulij mens furioſa premit:
Brute pium, Photine pium nunc ſtringite ferrum,
Quid ſeruaſſe iuuat, ſi peritura fuit?

Neque vati demum fides defuit, quũ paulò poſt ex eorum diſsidio, vrbs Roma, ſummæ calamitatis cladem penè funditus euerſa ſubierit. Porrò Iulius ad declinandam inuidiam, ſuperiorum comitiorũ euentu doctior & conſtantior effectus, ſe iturum in ſuffragia dixit, cohortaturumq. amicos ſuos vt idem facerent, ſi quiſpiam è ſenioribus, ſupremo honore dignus virtuteque animi inſignis nominaretur. Erant dignitate, gratia, atq. ætate pares plerique, & in his Fliſcus, Farneſius, Montanus, Craſſus, Soderinus & Caruaial, qui vel occulto ſuo, vel publico iudicio ſibi neminem præferebant, æquali ambitu ſpes alebant, ita vt conſilia, votaq. variis animi receſsibus implicarent. In eo æſtu occultarum volũtatum, Pompeius quum Iacobatium nominaſſet exactæ ætatis ſenatorem, vitæ innocentia. & iuriſdicundi laude conſpicuum, illumque minus probari à Gallis ſenioribuſque earum partium videret, commutata conſilii ratione, ſibi maturè

rẽ proſpiciendum eſſe conſtituit. Nam quum Iacobatium vti Columniæ familiæ clientem, & Cæſarianæ factionis ſtudioſum repudiare videretur, etiam Claramontius Franciottum Vrſinum vti nobili & moderato, tractabilique ingenio hominem, cumulata cum laude nominarat. Quamobrem commotus cæca bile & eo motu Pompeius ne Vrſinus familiæ ſuæ Cæſariſque ex profeſſo hoſtis pontificatu potiretur, ad Iulium ſe conuertit, quem ſi ei obſtinatius obniteretur procul dubio Vrſino ſuffragaturum videbat, vti amico veteri, beneficiarioque, & arctiſsima cognatione Mediceæ domui coniuncto: Iam enim ex inſolito tetroque odore, nõ nullos ſenatores inuaſerat grauis morbus, ſenioreſque macie deformati & exangues, cupiditati & reliquæ ſpei conſequendi honoris finem imponere quàm peſtilentiſsimi carceris tædia ad certum vitæ diſcrimen diutius perpeti malle videbantur. Galli eo tempore compulſis in vrbem Cæſarianis, & tum ægre ſuſtinentibus Mediolanum obſidebant; Proſperque Columna ex morbo qui ei ſupremus fuit, decumbens, frequentibus literis Pompeium obteſtabatur vt pertinaciæ & contentioni finem faceret, verteretur q. totus ad ſubleuandum Iulium, quo vno pontifice creato propter ampliſsimas Ethruſci imperii facultates, & inſigne eius ſtudium defendi res Cæſaris & profligari Gallorum copiæ poſſent. Itaque Pompeius vbi ſeniores magna ex parte Gallicæ factionis ſtudioſos eſſe comperiit, ſecretò Iulium adiens: An nõ mihi, inquit gratiam habebis, ſi te iam ad pontificatum extulero? At ille, ſi ſerio dicis, egregie profectò tecum agam, reſpondit; & tu cum priuatis rebus tuis honeſtẽ ſeruies, tum publicis, Cæſarique in primis præclarè atq. opportune conſuleris. Tum Pompeius altitudine generoſi animi honeſtiſsimã laudem quærens, id vnum enixè poſtulauit, vt Soderino veteri inimico, & pleriſque item cardinalibus à quibus acerbiſsimè atque inimiciſsimè fuerat oppugnatus, ſyncera fide parceret, eoſque omnes in gratiam reciperet. Fore enim vt ex clementiæ laude qua nihil eſſet in ſacroſancto pontifice præſtantius, inſignẽ apud omnes Chriſtiani orbis nationes gloriam adſequeretur. Dextram tum Iulius Pompeio dedit, prolixe pollicitus id ſe præſtaturum, obligauitq. ea in re fidem ſuam Clementis Septimi nomine deſumpto, qua vna nominis profeſsione, tanquam edicto, inimicos aduerſarioſq. omni metu liberare videretur. Nec mora authore atq. hortatore Pompeio, quum is nudatis conuerſi animi conſiliis comitiorum haud dubie princeps prodiret, illuſtrique authoritate quàm plurimos adduceret, cuncti ferè cardinales Iulium adorarunt, tanta ſeniorum mœſtitia vt non multos poſt dies, ex ægritudine animi conceptis morbis, Soderinus ipſe & Craſſus, itemque Caruaial & Fliſcus perierint. Nauatæ autem operæ Pompeius præmium tulit, luculentiſsimas ædes à Raphaële Riario, regio ſumptu extructas, atque item vicecancellarius eſt effectus. Is acta ſenatus perſcribit, eſtque eius officii dignitas ab inſigni prouentu exercendæque liberalitatis poteſtate longe omnium ampliſsima. Paucis inde diebus Pompe-

ius, Proſperum patruum audiit ex diuturno morbo, cum ingenti ſeruati ab ſe Mediolani, gloria deſiderioque improbabili, & luctu totius Galliæ Ciſalpinæ, deceſsiſſe; cui mutata veſte, maioribuſque cerimoniis, ſumptuoſiſsime parentauit. Nouo autem Clementis pontificatu Cæſarianorum Venetorumq. armis, virtuteque maximè Piſcarii ſummi ducis, Guliermus Amiras, duobus ad Seſithem amnem victus prælìis, Italiæ finibus eſt depulſus. Ab ea victoria tantos ſibi ſpiritus Cæſaris duces deſumpſerunt, vt Borbonio exule concitante, in Galliam penetrarint. Borbonius enim coniuratione detecta, qua Galliæ Imperium affectaſſe credebatur ad Cæſarianos ſe contulerat. Quibus de cauſis Franciſcus, quum pro ſalute imperii & totius Galliæ dignitate ingentes copias comparaſſet, hoſteſque ad oppugnandam Maſsiliam progreſſos, Prouincia expuliſſet, in Italiam tranſcendit, potituſque Mediolano, Ticinum obſedit, formidoloſa iam Cæſaris arma pontifici ac Venetis eſſe cœperant; videbatur enim Cæſar immodica animi cupiditate, totius Europæ imperium concepiſſe, quum Galliam demum ipſam, non contentus Italia, qua Gallos dudum exuerat, protinus inuaſiſſet. Ob id occulto conſternati metu & de libertate Italiæ valde ſolliciti, ſtudia erga Cæſarem ſua non modo remiſerant, verum nequaquam tranſmiſsis auxiliis cunctabantur; ex ſociiſque & fœderatis, ſpectatores facti, dabant operam, vt inter Gallos & Cæſarianos induciæ multorum menſium fierent. Pontifex enim Cæſarianorum impetum retardare, confirmare Gallum regem, pacem honeſtis conditionibus parare contendebat. Sed dum intempeſtiuè neque harum neque illarum partium fautorem ſeſe oſtendit, Cæſariani Germanorum auxiliis adaucti, hærentem Ticino regem ingenti edita pugna, ſuo atque equi vulnere tardatum, ceperunt. Tum vero Clemens ad tantæ victoriæ nuncium perturbatus Albanium è Sabino & Furconenſibus reuocauit. Is enim Clementis conſilio è regis caſtris cum valida parte copiarum ad Aquilam vſque peruenerat; haud dubie in Neapolitanum regnum nudatum copiis, fauente Andegauenſium factione peruaſurus. Quum itaque Gallorum auxilia ex Corſis, Italiciſque delectibus conſcripta ad vrbem reuerterētur, in ea Latini populi Columniæ factionis ad prædam exciti, atque item Cæſariani equites impetum fecerunt, protracto certamine per Lanuuinam viam vſque ad diui Pauli templum. Quod vbi in Vrbe auditum eſt non dubitauêre Hiſpani è familia Ludouici à Corduba Cæſaris legati, atq. item Columnii, in quibus etiam fuit Iacobus, Pompeii vterinus frater, quin correptis armis Oſtienſi porta erumperent, atque interclusos hoſtes adorirentur. Horum aduentu Albanianæ cohortes fuſæ profligatæque ſunt, cæſis nonnullis, multis captis, atq. omnibus ferè armis & veſte exutis. Ad eam enim capti regis famam Hiſpani atq. Columnii adeo inſolenter ſuſtulerant animos, vt per ipſam quoque Vrbem fugientes Gallos perſequerentur; & Camillus Columna Marcelli filius, vti Piſcarii alumnum decuit, ad Iordanem vſque montem atque Vr-

ſinas

ſinas domos penetraret, vtpote qui Clementem contemnerent, nihilque vel ob id irati minas timerent, quòd is à Gallis ſtetiſſe videretur. Id facinus pontificii imperii authoritatem magnopere conuellit; adeò vt profunde in Clementis pectus deſcenderit, & tot cladibus, quæ mox ſunt ſubſecutæ, initium haud dubie præbuiſſe cenſeantur. Non multo poſt Clemens multo auro exoluto cum Cæſarianis ducibus antiquum fœdus renouauit; ea conditione vt Regium Lepidi quod Hadriano mortuo Alfonſus Aceſtinus receperat, à Carolo Lanoio ſponſore fœderis pontificio imperio redderetur. Celebratum eſt id fœdus Calendis Maii in templo Apoſtolorum ad Columnias ædes, fecitque ſacra ſolennia Pompeius, qui etiam pontifici patribuſque & principum legatis ſummo apparatu epulum dedit. Verũ id fœdus Cæſar nequaquam ratum habuit, quòd pontificis opes eius vrbis acceſsione adaugeri nolebat, Ita vt Lanoius à quo beneficium pontifex expectabat, Hiſpanorum cohortes in æſtiua trans Padũ mitteret à quibus Parmenſes, Placentiniq. veluti hoſtili quadam populatione tantis affecti ſunt detrimentis, vt ad deprecãdam agrorum vaſtationem, crebræ legationes cum lachrymis ad Vrbem mitterentur, ita vt Clemens ſua ſpe deiectus, circumſcriptuſque pecunia, & tot iniuriis extimulatus; conſilio cum Venetis Galliſque proceribus occulte inito, Cæſarianos Mediolano exturbare cogitarit. Videbant enim Cæſaris vires in Gallia Ciſalpina confirmari, eóque ſuorum omnium hortatu, conſilia verti, vt expulſo Sfortia, eius imperio potiretur. Præbuerat occaſionem Piſcarius, qui à Lanoio eluſus traductuſque ex magnis offenſionibus, alienatum à Cæſare animum præferebat. Nam Lanoius Franciſcum regem ſecus ac dixerat, repentina nauigatione in Hiſpaniam aduexerat; neque ipſe vti optaſſet potius quàm petiſſet, ex prouentu victoriæ præmia tulerat, cuius ipſe ab inſigni virtute præclarus author fuiſſet. Ei itaq. ægritudine animi plurimum æſtuanti Moronus Sfortiæ intimus, fœderatorum nomine Neapolitanum regnum obtulit, quod ſummorum pontificum eſſet beneficiarium, ſi ipſius manu ductuque Italia omnis externarum gentium iugo liberata, priſtinæ quieti dignitatique redderetur. His conſiliis annuiſſe Piſcarius ab initio eſt viſus. Sed demum nudata ſimulatione in gratiam Cæſaris, Moronum ſub fide ad ſe vocatum cepit; Franciſcumque Sfortiam perfidiæ inſimulatum, occupatis eius imperii vrbibus, graui tum morbo laborantem, in arce obſedit. Id Piſcarii facinus Italiæ principes vehementer exterruit, quum publica libertas ſummũ omnino periculum adire videretur. Et eum quoque ſubeundæ ſeruitutis metum adauxerat Cæſar dimiſſo Frãciſco rege; his conditionibus, vt ſex millia peditum, tria equitum, decemque roſtratas naues ſibi auxiliorum ſpecie daret, quibus auctior atque validior ad deſumendam Auguſtalis imperii coronam eadem æſtate in Italiam tranſiret; vt demum compoſitis ibi rebus, indictoque ſacro bello, in Turcas Chriſtianorum arma verterentur. Verum Franciſcus eo inito fœdere, celebratiſq. nuptiis cum He-

Leonora Cæſaris ſorore, liberiſque obſidibus traditis, vbi primum Aquitaniæ fines attigit, vti iam planè liber, negauit ſe his conditionum tabulis ſubſcripturum, quòd grauiſsimæ, quòd inuſitatæ, quòd denique vltima carceris neceſsitate expreſſæ cenſerentur. Nec multo poſt cum Clemente Venetiſque, ad tuendam Italiæ libertatem, & Sfortiam obſidione liberandum, amicitiam fœduſq. percuſsit. At Pompeius cõſiliis Clementis diligenter exploratis & prouiſo Cæſarianarum rerum periculo, vehementer fluctuaſſe agitaſſeque animo dicitur, an in officio ſenatoriæ dignitatis pontificiſque amicitia perſeuerandum foret, pertineretque ad ipſius, totiuſque familiæ decus Cæſarem deſerere vndique circumuentum armis, atque inſidiis eorum principum, qui obtrectatione alienæ felicitatis, ruptis repente fœderibus fidem fefelliſſent. Sed in generoſo militarique ingenio ea ſententia facile peruicit, vt priuatæ dignitati, publicum decus, quod cum ſalute familiæ coniunctum videretur, præferret; quum ab aduerſo Cæſarianorum euentu Columniorum omnium fortunæ, trahente veluti ruina, peſſundari atque euerti penitus iudicarentur. Atque ita nequaquam occultato animi decreto ſimulata moleſtiore podagra in Tuſculanum ſe recepit. Interea Veneti admotis de improuiſo copiis Laude Pompeia potiti ſunt, introducente Viſtarino, qui patriam acerbiſsima Cæſarianorum militum auaritia, immanique ingluuie liberandam iudicarat. Quo ſucceſſu pontificiæ copiæ Venetis iunctæ ſunt, ac demum Gallorum Heluetiorumque auxilia ab Alpibus deſcendêre, vt obſeſſo, fameque laboranti Franciſco Sfortiæ opem ferrent. Sed virtute Alfonſi Vaſtii qui Piſcario patrueli morte ſurrepto pedeſtribus copiis præerat, induſtriaque Antonii Leuæ equitũ præfecti, adeo egregie cõtinuata eſt Iouiæ arcis obſidio, vrbsque ipſa Mediolanum vel nudata muro fortiter defenſa, vt Franciſcus certa pactione arcem relinqueret, & Feltrius Venetorum dux, deſperatione potiundæ vrbis adductus, à conſpectu hoſtis caſtra reducere cogeretur. Quibus cognitis rebus Pompeius aliquid ſuo nomine auſurus, vt ſtudium ſuum erga Cæſarem edito aliquo facinore præclarius videretur, in Tuſculano copias parare cœpit. Aderat Ludouicus Corduba regulus Sueſſanus, qui legatus apud pontificem, cœpto bello cum Hiſpanorum & Germanorum manu, vrbe exceſſerat. Hæc quum à Pompeio pararentur, Clemens tria milia peditum & quingentos equites præſidii cauſa conſcripſit, quibus Pompeium noctu opprimere, aut certe copias eius delere potuiſſet, cohortantibus vt id faceret Stephano Columna viro impigro prudentiq. & Salamone Siculo, vetere peditum præfecto, quos copiis præfecerat. Sed Clemens eo animo cum Cæſare gerebat bellum, vt nihil ei planè nocere vellet, cuperetque ſolum vt Gallia Ciſalpina Franciſco Sfortiæ redderetur, vti antiquo in fœdere diſertè cautum à Leone fuerat; ad exæquandas ſcilicet in Italia principum vires, quibus ſinguli ab æquitate quadam & metu, ſuis contenti imperiis ſtabilem & ſecuram pacem tuerentur. Propterea poſtulabat à Columniis, v

armatos quos coëgiſſent, extra pontificii imperii fines educerent, & vti luberet Neapolitani regni terminos armis defenderent. Authore itaque Valleio cardinale, Veſpaſianus Columna Proſperi filius ad Clementem venit, compoſitæque res in eum ſunt modum, vti ſupra diximus, ſcilicet ut Columnii pontificio in ſolo armis abſtinerent; ſi Cæſari præſtare operam vellent, intra regni fines regrederētur. Gibertus eo tempore in grauiſsimarum rerum conſiliis Clementi intimus, id factum vt probaret, diuino quodam iudicio adduci non potuit; vt pote qui Columnios præſentis exercitus metu, nulla verò æquitate animi, aut ſacroſancti pontificis reſpectu permotos, pacem appetiſſe exiſtimabat. Sed ea erat natura pontificis, vt bellico ſumptu mirum in modum angeretur, nihilque magis cuperet, quàm milites miſſos facere, vt ærario parceretur. Improbantibus itaque cunctis & deteſtantibus, dimiſſæ ſunt cohortes, fatalique ſecordia exutus omni præſidio pontifex ſeſe iniuriæ inimicorum, atque adeo hoſtium opportunum præbuit. Itaque Pompeius vbi Clementem confiſum nouo fœderi nudatumque omni præſidio cōſpicit, patrandæ rei tempus adeſſe idoneum ratus, cum Vgone Moncata colloquitur; decernitque, ad vrbem reuocato coactoque exercitu protinus eſſe conuolandum. Oſtendebat etiam literas Moncata, quibus ex Hiſpania monebatur, vt ſedulo operam daret, ne pontifex commouere ſe poſſet; vtque ſi Ciſalpinæ Galliæ rebus ſtuderet, domeſtico bello implicaretur, pelleretur que vrbe Roma, atque etiam vti indignus & parum legitimus ſacrorum princeps, ipſo honore ſummi pontificatus ex concilii cenſura, ſuffecto altero priuaretur. His de cauſis rogauit Aſcanium, ipſumque Veſpaſianum nomine Cæſaris, vt ſibi adeſſe vellent; ſi ſecus feciſſent, aduerſus Cæſarem eſſe facturos. Sed dum copias contrahunt, & tormenta currulia coaptant. quanquam ea quàm occultiſsime pararentur, & interciſæ eſſent, obſeſſæque cuſtodibus viæ omnes, quæ è Latio ad Vrbem ducebant, certior tamen fiebat Clemens parari arma atque aliena prorſus à quiete fœdereque conſilia à Pompeio Columniiſque omnibus agitari. Sed de his, Veſpaſianoque præſertim, vt quicquam hoſtile crederet, adduci non poterat; confingique ea à militibus, quos, quòd ad ſtipendia reuocari cuperent, maiora vero nunciare, aut ementiri penitus exiſtimabat. Adeo vt, quum iam Pompeium ad Murenæ villam, Albanumque lacum peruenisse nunciaretur, vix demum aliquot prætorianos equites emitteret ad explorandum; qui Cælimontana egreſsi porta, ſegni excurſione intra ſuburbanas vineas facta, quum ſigna acieſque aduentantium hoſtium facile conſpici poſſent, retro equos verterint, falsò cuncta pacata renunciātes. Dixerat enim decurio nequaquam longius eſſe præcurrendū, poſtquàm ea eſſent Clementis ſtipendia, quibus neque equi hordeo paſci, neque ipſi, abſque media & veſtium ſorde vitam traducere poſſe videretur. Armellino enim Clemens auariſsimo quæſtore, & naturæ ſimilitudine ſibi coniuncto vſus, ita extenuarat equitū ſtipendia, vt nemo, ne militia quidem,

nedum corporis atque prætorii cuſtodia dignus conſpiceretur. Ita Pompeius adaperta, nec ab ullo cuſtodita Cælimontana porta irrupit, tanta celeritate, ut quum eius aduentus in Vaticano à nemine ſentiretur, facile pontificem nihil tale credentẽ in cubiculo opprimere potuerit; niſi tormenta ægre conuecta bubalorum iugis expectanda cenſuiſſet. Quibus adductis per mediam Vrbẽ, armata inſtructaque ſub ſignis agmina Xyſti ponte & Septimiana porta ad Vaticanum contenderunt. Tum uerò Clemens ex conſcientiæ pudore, & metu magnopere confuſus in arcem profugit, fruſtra in auxilium aduocatis militibus quos paulò antè dimiſerat; quum aurei nummi etiam profuſa manu in nomina dantes: ridente foro ſpargerentur; quòd nemo eſſet uel aſpectu uel cultu capiendis armis idoneus, nec ulli mens eſſet pontificis protegendi, cuius nomen ueluti ad decipiendos fallendoſque homines, ab initio deſumptum eſſe uideretur. Eo die turmas cohorteſque ſuo ordine, et compoſito quidem incedentes gradu, populus Romanus ocioſè ſpectauit, atque etiam ſalutauit, ipſique opifices, uti in nullo metu, nec occluſis quidem tabernis, effuſi in Tiberinam ripam, ſub Ianiculo tranſeuntes ſpectauêre; quum à Pompeio præcones in foro & compita dimiſſi pronunciarent, nemini eſſe timendum, quando nulla grauiore de cauſa intuliſſent arma, quàm ut Romanum populum auariſſimi pontificis tyrannide liberarẽt, Fœdum id omnino & miſerabile bonis pariter ac malis uideri potuit, ſi reputatione ſacroſanctæ maieſtatis id facinus pudore aliquo ad Chriſtianæ pietatis cenſuram uocaretur, Sed Clemens alioqui prudentia & uſu rerum nemini ſecundus, quum fatali adductus auaritia omnes ordines afflixiſſet, uſque adeò hominum uoluntates auerterat, ut miſericordia omnis, in tanta publicarum rerum deformitate atque in tanto principis periculo, inuidia atque odio uinceretur. Sacerdotes enim inuſitatis decumis onerarat, officiorum collegiis reditus auerterat; ſalariaque in gymnaſio antiquitus ex certo uectigali liberaliter conſtituta, liberalium artium profeſſoribus, cum perenni infamiæ nota ſubtraxerat. Irata quoque plebs uidebatur, quòd nequaquam agrorum malignitate, ſed certis conuectionum atque horreorum monopoliis, magno fiſci quæſtu, annona ad triplum creuiſſet. Dirutæ etiam funditus, aut miſerabilem in modum deformatæ fuerant multorum domus, ignobiliumque præſertim atque egentium, æquandis ſcilicet frontibus, dirigendiſque ad normam urbis regionibus, tanta duumuiralis magiſtratus auaritia ſæuitiaque, ut non maiorem Barbari immanes uaſtitatem attulerint. Et eo quidem grauiore Clementis inuidia, quòd nequaquam ad reuocandam antiquæ Vrbis elegantiam, quod infelici ſæculo ineptiſſimum uidebatur, ſed ut alterum è duumuiris famoſo nomine conciliatum, uel iniquo oblato quæſtu expleret; cui etiam magiſtratum contra conſuetudinem impotenter continuarat. Commouebant tum ſeſe triumuiri conſeruatores in Capitolio, ut opem ferrent; ſed nulla inerat iuſſis aut cohortationibus eorum authori-

tas,

tas, quòd in his eſſent Scarſius algenti ingenio, facieque leguleius; & quidam ignobilis ſcurra, cui Saccogelato cognomen fuit. Huic Marius Peruſcus præfectus fiſci, & rerum capitalium truculentus iudex, Clementi charus, indignante populo magiſtratum impetrarat, vt in eo mitigaret iniuriam, quòd poſt multa pocula, ſtragulæ impoſitum ſeruorum lacertis in laquearia per iocum ac voluptatem excuſſiſſet. Per hunc modum Marcello Pompeii fratre peditum ductante ordines, præeunteque cum ala equitum Hieronymo Sarnenſi comite qui Marcelli gener erat, Vgo Moncatá & Veſpaſianus & Aſcanius in Leoninam vrbem irruperunt, paucis qui ad portam iuxta Sancti Spiritus templum conſtiterant, in fugam coniectis. Ita Vaticana domus momento temporis occupata, direptaque eſt; neque prohiberi miles potuit, quin ſacra omnia & in auguſtiſſimo quidem diui Petri templo ſemper antea inuiolato, nefariis manibus attrectaret. Ceſſit & auaritiæ militum cum priuatus, tum publicus pontificiæ aulæ apparatus, adeo vt aulæa etiam ingentia eximii operis diſciſſa raperentur. Vaſa quoque nobilia figulini operis quæ mittit India, ſolo illiſa frangerentur. Aberat inde Pompeius quòd in domo ſua conſtitiſſet. Quibus cognitis grauiſſimo dolore eſt affectus, quòd milites pontificia etiam præda expleti onuſtique, à ſacrario demum templique altaribus arceri nullo ducum imperio potuiſſent. Porrò Clemens vbi nullum in arce frumentum, nulla cibaria, quæ vel in paucos dies tolerandæ obſidioni ſufficerent, eadem quæſtoris auaritia eſſe comperit; neque in Vrbe hoſtium armis occupata milites parari, vel è Tuſcia, Vmbriaque, opportunè acciri poſſe videt. Vgonem ad colloquium magnis precibus aduocauit, miſſis ad eum obſidibus Innocentio Cibo & Nicolao Rodulpho Cardinalibus, quibus Leo pontifex auunculus fuerat. Nō grauatur Vgo nec aduentum ſuum differt, vel improbante & diſſentiente Pompeio qui de obſidenda oppugnandaque arce cogitabat, ut Clemente in poteſtatem redacto, è ſententia Cæſaris, bello finis imponeretur. Itaque Moncata cum paucis in arcem receptus, ſalutato pontifice, ei ſupplex lituum paſtoralem argenteum, atque item gemmatam mitram, inſignia pontificatus, militibus erepta reſtituit; officii ſui neceſſitatem excuſat; nefariam militum temeritatem deteſtatur; orat demum, vt ab oppugnando Cæſare deſiſtere velit, pro quo Dii atque homines, nuſquàm aduerſante fortuna feliciter propugnarent. Eam verò inſitam eſſe animo Cæſaris pietatem, iuſtitiam, moderationem, vt non alio arbitro quàm ipſo pontifice ſit vſurus in pacanda Italia; cuius imperium nunquàm affectarit, quanquàm ad id iure optimo, vti partum poſſeſſumque ab antiquis Cæſaribus aſpirare poſſe videretur. Ad ea Clemens parum de Pompeio, & id quidem ironice, de Veſpaſiano autem plurimum & vehementer oblocutus, quòd ab eo impudentiſſimè ſe deceptū atque impiè proditum quereretur, reſpondit ſe omnibus temporibus Cæſaris dignitati amplitudineque ſtuduiſſe, neque in poſterum ſtudia in

eum ſua remiſſurum,modo ille adulatione malignitateque conſiliariorũ planè deprauatus ad ingenium ſuum rediret, ſequereturque æquitatem & iura fœderum,quorum tabulæ vigerent, & Galliam Ciſalpinam ipſi Sfortiæ impotentibus circumuento armis reſtitueret.Decere enim eum qui tot auitis regnis adauctus,totque inſignibus potitus victoriis ad ſummam authoritatem auguſti Imperii ſummamq.opum & virium amplitudinem perueniſſet,liberali animo non modo antiquis poſſeſſoribus ſuas ditiones,ſua iura non adimere,ſed etiam de integro largiri atque concedere,ipſumque Sfortiam per ſummam inuidiam falſi criminis inſimulatum,totius Italiæ precibus cõdonare.Cæterum poſt multos ſecretioreſque ſermones,res in hunc modum compoſitæ ſunt,vt pontifex è Gallia Ciſalpina copias reuocaret,Pompeio & Columniis parceret.mitteretur à Clemente Neapolim datæ fidei obſes Philippus Strozza vir pecunioſus,cui Petri Medicis eius patruelis filia nupſerat. Vgo ipſe cum omnibus copiis in Regnum proficiſceretur,daretque operam vt quæ ex ſacrariis ablata eſſent,pertinerentue ad apparatum ſacrorum, facta conquiſitione redderentur.Cautum quoque eſt;vt Camillus Columna ſine pretio dimitteretur.Is enim paucis ante diebus Senẽſi in pugna dum intemperantius profligatos hoſtes perſequeretur,à Braccio Baleono Florentinorum equitum præfecto captus fuerat. Atque ita Vgo Moncata urbe exceſſit,grauiter indignante Pompeio,atq.id factum deteſtãte,quod ſub inanibus ſimulatæ concordiæ promiſſis,interpellari, eripique certam victoriam videret.Fuere qui exiſtimarent Vgonem multo corruptum auro,pontificem tanto periculo liberaſſe,eoque maturius atque libentius, ne eo capto,ac demum aliquo forte caſu,aut Columniorum inſidiis ſublato,ex ea re Cæſari qui religionis & pietatis laudem quæreret, inexpiabilis inuidia conflaretur.Ferebant enim Pompeium adiutore Cæſare paratis iam ſeniorum ſuffragiis,pontificatu haud dubie potiturum,ſi Fortuna Clementem in eo armorum ſtrepitu cõturbatiſque rebus abſtuliſſet. Interea Clemens præſenti ſolutus metu in ſpem vindicandæ iniuriæ ſuorum omnium hortatu,vehementer accenditur,in Pompeiumq. præſertim & Columnios omnes. Reuocat tamen Mediolano copias, vt initæ concordiæ,præſcriptis legibus ſtare,pacatoque animo,ab æquitate Cæſaris pacem ſperare videatur. Nec mora,Heluetiorum duo milia & Italicas cohortes ſeptem virtutis eximiæ,ex his quibus ad Mediolanũ præerat Ioannes Medices dux egregie fortis atque audax;ad vrbem accerſit. Præterea magnam equitatus partem, & in his Federici Gonzaghæ ducentos circiter cataphractos: Stephanum etiam Columnam Præneſtinum, à cæteris Columniis diſſentientem, cuius fidei uirtutique plurimum fidebat,conſcribere quatuor cohortes iubet;atque item Valerium Vrſinum, & Ioannem Baptiſtam Sabellum, Ranucciumque Farneſium magnæ ſpei adoleſcentes, ſingulis equitum alis præficit. Negabant enim Pontificii pacẽ confici poſſe cum Cæſarianis arma tenentibus, niſi

pariter

pariter ab armatis & ad gerendum bellum inſtructis pax ipſa peteretur. In eo rerum motu Carolus Cæſar conſiliis atque armis hoſtium, maiore virium mole occurrendum ratus; Lanoium proregem Neapolitanum cum ſex milibus Hiſpanorum, & triginta onerariarum nauium claſſe, in Italiam miſit; ſcripſitque ad Ferdinandum fratrem, vt Georgius Franiſpergus, ſummæ dux authoritatis apud Vindelicos, cum tribus Germanorum legionibus in Italiam mitteretur. Occurrêre Lanoio Gallicæ Venetæque triremes Cyrneo in mari, ſed nullo conſenſu. Nam quum Ludouicus Armerius Venetus præfectus cum dimidia ſuarum triremium parte ad portum Veneris ſubſtitiſſet, ſero admodum Andreas Auria, Petruſque Nauarrus & Paulus, Iuſtinianus ad hoſtes peruenêre; certatumque eſt tormentis maioribus. Sed Lanoius vna atque altera naue è ſuis cum milite demerſa, tribus autem quaſſatis, & cum multa nautarum & militum ſtrage vehementer afflictis, ſuaque demum prætoria pluribus colubrinarum pilis adeo perforata, vt penè mergeretur, valido repente ſuborto vento, è conſpectu ſe eripuit, tenuitque Herculis portum, atque inde Caietam incolumis peruenit. Pari quoque euentu apud Mantuam Cæſarianis fortuna arriſit, quum Feltrius Veneti dux exercitus, expugnata iam nauiter Cremona, & cum eo Ioannes Medices Germanorum legionibus occurriſſent, Nam quum hi iunctis copiis denſata incedentium hoſtium agmina (vt eos Padi tranſitu prohiberent) per expeditos Sclopettarios aliquandiu proſperè, minutis prælIis retardaſſent, ad Gubernulum demum vicum Medices, tormēto ab vlteriore Mincii ripa, in incertum emiſſo, ictus occubuit, non tam priuato ſuo, quàm publico ruituræ mox vrbis Romæ fato ſurreptus; quum nemo eo fortius atque felicius ab inuſitata virtute, libertatem Italiæ aduerſus externas gentes defenſurus eſſe videretur. Interea Clemens Pompeium reipublicæ, pontificiique imperii hoſtem decernit, ſenatu mouet, addit diras, interdicit aqua & igni, cæteroſq. Columnios eodem crimine damnatos armis perſequitur. Inducto enim in Latium exercitu ad quatuordecim oppida inſigni pontificiorum acerbitate direpta incenſaque ſunt; adeo, vt magna ſenum, puerorum, & fœminarum agreſtium multitudo, alieni facinoris pœnas daret, paucique plecterentur ex his, qui è Vaticano templo altarium ornamenta rapuiſſent. Infecerat tamen ferè omnes is ſacræ pecuniæ & prædæ contactus, ipſamque maxime Neapolim, ita vt in foro, ſacræ veſtes ad haſtam propoſitæ ſpectarentur. Cæterum in Sublaqueum proprias Pompeii delitias atrociſsime ſæuitur, atque item ad Genatianum, ſed aliquanto remiſsiore ira, ſcilicet ut elegantioribus Veſpaſiani ædibus, quas Proſper extruxerat, diſsimulanter parceretur. Porrò Pompeius ubi Latina oppida incendiis fumare atque omnem armorum impetum in ipſos Columnios conuerſum videt, poſtulat à Lanoio, vt afflictis familiæ ſuæ rebus maturè opem ferat, hortatur ut productis copiis potius in hoſtili agro quàm propugnādo ad regni limites, bellum ruptis

iam planè fœderibus cœptum gerat. Concilii quoque indicendi, cuius nomen Clementi maxime terribile fore uidebatur, ex formula tabulas conſcribit, noctuque Romæ per clientes ſuos affigendas templorum ualuis, publiciſque in locis euulgandas curat, dictante inſtruenteque Philippo Sergardo Senenſe. Per hos libellos pontifex ad concilium citabatur, quod Cæſar ad Spiram Nemetum vrbem (ea eſt ad Rhenum ſita) eſſet habiturus, ut facile intelligerent homines eum Balthaſaris Coſſæ exemplo, ſummum dignitatis & uitæ periculum, inimico Cæſare & infeſtis Lutheranorum animis aditurum. Nec multo poſt excitis ad id bellum regni proceribus, magno equitatu coacto, additiſque Germanorum atque Hiſpanorum cohortibus, ad Fruſinonem caſtra poſuerunt; Quod vbi Clemens cognouit, uiditque eos iam nudato planè conſilio, auſpiciis Cæſaris bellum eſſe geſturos, ut grauiore metu iniecto eos deterreret, è Gallia Valdemontium regia ſtirpe ortum accerſiuit, hortatuſque eſt, ut in ſpem potiundi regni, Neapolim claſſe inuaderet. Vigere enim adhuc toto regno Andegauenſium regum memoriam, et præclarum ſtudium multorum procerum in id nomen. Proinde ingenti animo arma capeſſeret, ut uirtute fortunaque maioribus ſuis æquaretur. Itaque Valdemontius ſingulari alacritate claſſem conſcendit; Campaniæ oram metu complet; Salernum expugnat; ſigna ad ipſam Neapolim uertit, expoſitiſq. cohortibus, ad pontem Sebethi amnis, effuſum cum Neapolitana iuuentute Mōcatam, intra portam compellit. Parte alia Lanoius atq. Pompeius, Fruſinonis mœnia tormentis quatiebant; ibi præſidium inerat earum cohortium, quæ ob ducis ſui Ioannis interitum, à funeſto vexillorum colore, vulgo nigræ vocabantur, quarum ea erat conſtantia et uirtus, ut diffracta cadentiaq. mœnia, adiectis tumultuariis operibus repente reſarcirent, & ſæpe audacter atq. feliciter eruptione dimicarent. Pompeii mens erat, quum primum aliqua muri pars concidiſſet, admouere ſtatim cohortes, & vera vi, triniſq. ſubſidiis ex triplici nationum genere conſtitutis, ſupremum oppugnationis caſum experiri. Per ſpeculatores enim didicerat aduentare pontificios duces, vt obſeſſis opem ferrent; prouidebatque ſi ſegniter oppugnare pergerent, ancipiti prælio dimicandum fore. Sed Lanoius haud ſanè multum belli peritus quum variis ſuorum ſententiis diſtraheretur, nec facile conſilium explicaret, potiundi oppidi occaſionem corrupit, adiitque diſcrimen accipiēdi grauis incommodi, quum propinquo hoſte mouenda caſtra viderentur. Peruenerant enim pontificiæ copiæ ad Ferentinum, Rentio Cerite, & Vitellio Tiphernate ducibus; aderatque legatus Cardinalis Auguſtinus Triuultius, Clementis hortatu & ſuopte ingenio nauādæ operæ cupidus, quòd ſtudio à maioribus tradito, Gallicæ factioni vehementer eſſet addictus. Nec mora pontificii quadratis agminibus Ferentino egreſſi patentibus in campis ſuorum pariter atque hoſtium oculis diſpari animorum habitu ſpectaculum præbuerunt. Erat enim è collibus, ipſaque oppidi ſum-

ma arce in ſubiectos campos deſpectus,ita ut peditum & equitum agmina diſtinctis & præfulgentibus vexillis enumerari poſſe viderentur.Nõ tulêre ſubeũtium impetum Lanoii cohortes ponti Coſæ amnis præſidio impoſitæ,atque ita loco pulſæ profligatæq. amiſſis tribus uexillis terga vertêre,adeo vt perturbata magna parte exercitus, ſola Germanorum phalanx immobilis imperterritaque conſtiterit; quod nigræ cohortes conſpicatæ,auctis ſpe victoriæ animis audacter eruperunt. Ita patefacto aditu,commeatus affatim intromiſſus præſidiumque nouo cohortium aductu renouatum, abſtinuit prælio Rentius quum victoria in manibus eſſe videretur,ſatis ſuperque actum ratus,quòd ſine ſuorum vulnere, cõcluſos obſidione atque periculo liberaſſet.Ea quæ ſecuta eſt nocte Pompeius,Lanoio in re aduerſa repentinaque perturbato,reducendi exercitus munus ſuſcepit;ita vt ipſe maiora tormenta, ſuiſmet humeris atque lacertis impelleret;minora enim ſingulis ducibus reducẽda attribuerat; cuius implendæ operæ ſpecimẽ atque exemplum dabat ne tale dedecus admitteretur,ut tormenta in poteſtatem hoſtium deuenirent.Ita ſingulari Pompeii cura,laboreque & diligẽtia exercitus incolumis in pacatum tutumque locum eſt receptus.Nullo quippe per noctem tenebris atque terroribus importunam accepto incommodo, nullo maiore minoréue tormento,uel in ſumma viarum aſperitate deſerto, nulliſque poſtremo amiſſis impedimentis,quum hoſtis,viribus,animis,loco,atque eius diei fortuna,abunde ſuperior,abeuntium tergis inſtare, & non mediocrem omnino cladem afferre potuerit.Ea bene gerendæ rei facultas,Pompeii celeritate & vigilantia,pontificiis erepta,magnam Rentio atque Vitellio(ipſius Triuultii legati & minorum ducum teſtimonio)conflauit inuidiam,vt qui vacare quæſtui,delectari imperio,odiſſeque belli finem, & pericula vniuerſæ pugnæ deuitare,vel malignitate, vel ignauia dicerentur.Cæterum cognito Cæſarianorum diſceſſu, promouere ſerò caſtra, multoſque dies nulla memorabili re geſta,circa Poſſium atque Cæcanũ conſedêre.Ex aduerſo Lanoius atque Pompeius,ad oppidum Caſtrum conſtiterant.Verum conſumpto in his locis omni frumento, quum fame vterque exercitus laboraret;& equi deficiente pabulo, quòd nullum gelida adhuc hieme gramen erumperet,inedia & macie conficerentur; applicuit ex Hiſpania Franciſcus Angelius cucullatus,Diui Franciſci ſectæ princeps.Is opinione religionis Cæſarem nudato omni ſimulatione animo arcana crimina Chriſtiano more confitẽtem, audire expiareque ſolitus,mandata Cæſaris de pace,ad pontificem afferebat.Eius viri hortatu,quum ſingula ad religionem reuocaret, & ſumma omnia de lenitate æquitateque Cæſaris polliceretur,Clemẽs ad pacem inclinauit, quòd ærarium ſumptu,animum verò cura & moleſtia bellicarum rerum leuare percuperet;indignareturque pulcherrimam omnino occaſionem potiundæ victoriæ,aſtuta,aut ignobili certe ducum ſuorum cunctatione, fuiſſe prætermiſſam;annonamque demum non modo creuiſſe, ſed in ca

ſtris totoque Latio tantum non conſumptam eſſe conſpiceret;& Borbonius maxime formidandus videretur, qui ingentibus lectiſſimiſque inſtructus copiis,togatæ Galliæ et Ethruriæ vrbes Romanæq. urbis opes, in prædam militi ſe concedere prædicabat. Itaque Romam accitus eſt etiam Cæſar Feramuſca Campanus Cæſaris familiaris, qui dudum ab Hiſpania venerat,attuleratque ad pontificem à Cæſare humaniores literas,quibus ſe pacem expetere,odiſſe arma,& pontificiam maieſtatem religioſe colere ſignificabat,teſtabaturque Deos immortales ſe regnis ſuis eſſe contentum,& ab ſe cuncta facile poſſe iuſtis precibus impetrari; ſed minime paſſurum, vt ſibi à quoquam in his quæ iuris atque arbitrii ſui ſint,arroganter præſcriberetur.Non eſſe enim ex dignitate Auguſti,longe maximi principis,leges accipere,miniſque terreri,ab his maximè qui imperio ſuo ſubiecti,& diiudicante Fortuna toties bello victi,ingratique demum,grauiore pœna digni cenſerētur. Itaque Idibus Martiis,qui dies ſummarum calamitatum Vrbi atque Italiæ initium fuit,inita iterum pax eſt,conſcriptæque renouati fœderis leges,ea conditione, vt Lanoius ad Vrbem veniret,ſcilicet præclara adſtipulatione tabulis rite confectis, grata omnium animis ea concordia ſacris ſolennibus celebraretur.Nec multo poſt Lanoius recepto prius Cæſariana in caſtra Triuultio legato, vt fidei obſes eſſet,ad Clemētem venit;notatusque eſt haud dubie Deorum monitu aduentus eius,vt lugubris & maxime funeſtus Vrbi futurus;quum ea pars Vaticanæ domus qua ipſe fuerat hoſpitio exceptus,terribile vagoque fulmine icta tremuiſſet.Ab ea autem pace maxime auerſus erat Pompeius;dixeratque diſcendenti Lanoio,ne magnopere laboraret,vt pontifici conciliaretur.Se enim acta Clementis,quibus galeri ſibi honos adeptus eſſe videretur breui reſciſſurū; quòd ille nequaquam legitimus ſed vitio creatus pontifex,dignitatis ſuæ decus eripere nequiuerit;quod Leo X. diuini atque humani iuris ſciens, veræque virtutis amantiſſimus,ſibi abſenti,ex ſenatuſconſulto detuliſſet.Solebat ille elato cōtemptioreque animo Clementis ingenium,nomen,fortunamq. deſpicere,quum haud dubie commoda omnia rerum ſuarum,et dignitatis ornamenta,ex amicitia & liberalitate Cæſaris expectaret. At Clemens cōfirmata pace cum Lanoio,vt Florentinis rebus,quibus maxime timebat, opportunè caueret; ab eo poſtulauit vt in Ethruriam proficiſceretur, præſentique authoritate atque imperii iure, Borbonii conſiliis obuiam iret,impediretque iter,quod ab eo per pontificios fines, infeſta vbique populatione ſuſceptum eſſet;ſcilicet vt tot coactæ in vnum audaciſſimarum gentium legiones,audito pacis nomine ſoluerentur;quum ipſe Lanoius,ad quem ſumma militaris imperii reſpiceret,vti belli & pacis arbiter,præclara ante omnes authoritate,perſuadere militi, atque ipſo demum iure ſupremæ poteſtatis,Borbonio præſcribere facile poſſe videretur.Sed milites in ſpem diripiendæ vrbis Romæ,cōſociatis animis tā tos ſpiritus ex felicitate rerum geſtarum deſumpſerant, vt quum ſuperbia

bia licentiaque corrupti, Borbonium, Lanoiumque contemnerent; nemi nemque eſſe in terris qui ipſis reſiſtere poſſet, exiſtimarent, publico tantum, & tumultuario conſilio regerentur. Quin & per eos dies, quum in Bononienſi euaſtatis agris fame laborarent; noctu in Borbonii domum irruperant; tanto ipſius periculo, vt vix ignobili latebra, quin interficeretur, ſit ſeruatus; Quæſito tamen & pacatis animis iuſſo, vt prodiret, honoris nomen reſtituerũt, vt aliqua ducis imagine ad diſciplinæ ſpeciem vterentur; moreque militiæ auſpiciis eius atque imperiis parere velle ſimularent. Irridebant enim eum Hiſpani vti ſtolidum & exulem, quòd ambitiosè expetitis Heleonoræ nuptiis, intercipiente demum Franciſco rege, deluſus repulſam tuliſſet, & ad Galliæ Ciſalpinæ imperium aſpiraret. Germani verò eum egentem, exutumque omnibus fortunis, & proditorem gentis ſuæ vocitabant. Itaque Cæſariani ab Alfonſo Ferrarienſi, cõmeatu omnis generis abunde adiuti, recreatique, euaſtatoque demum atque incenſo Bononienſi agro, egreſſi hibernis per Flaminiam viam, nullo hoſtium occurrente, ad Apenninum ſupra Fauentiam contenderunt, Feltrio Venetorum duce, & Michaële Salaſſo regulo, qui Gallicis præerat auxiliis, in aciem prodire non auſis; quanquam his magnæ adeſſent copiæ, tormentorum apparatu, atque vrbium opportunitate ſuperiores. Borbonio ab Amandula oppido ſubeũte ea alpium iuga, quæ Aretinos deſpectant campos; Feltrius atque Salaſſus per Petram malam breuiore itinere in Ethruriam tranſcenderunt, rati hoſtẽ (vti euulgatum fuerat) Florentiam continenti curſu petiturum. Sed is læuorſum in Senenſium agros deflexit; vix tantiſper moratus, dum ex inſigni illorum ſtudio ac liberalitate exercitus duorum dierum cibaria acciperet. Edicebatur enim toto agmine cunctis eſſe feſtinandum, quum præcepta animis victoria, ſpeſque omnis, vberrimæ prædæ, in vna celeritate, poſita videretur. Præbuerat ſpem Borbonius Florentinorum legatis ineundæ concordiæ, ſi ipſorum ſumptu ſtipendia militi ſoluerentur. Sed in immẽſum augebat in dies eam petitæ pecuniæ ſummam, nec inſtitutum tamen iter vlla in parte remittebat: vt iniecta ſpe pacis, ab apparatu belli hoſtes auerteret, quos imparatos & nec opinantes inuadendos eſſe cẽſebat. Lanoius quoque qui ad Aretinas alpes occurrerat, ludibrio habitus, quum Borboniũ ex itinere monuiſſet, vt retentare agmen vellet, idoneoque ad colloquendum loco ſubſiſtere; poſtquàm Romæ pace celebrata ex ſententia Cæſaris fœdus cum pontifice eſſet renouatum. Sed Borbonius militesque, cũ Lanoium ipſum, tum etiam pacis nomen impensè oderant: adeo vt irriſus atque repulſus, non mediocre vitæ periculum adiret, quum in ſubalpinos agreſtes incidiſſet. Porro Borbonius ænea tormenta à Senenſibus oblata parataque minime ſecum aduehenda iudicans, vt inſtituta celeritate vteretur in opprimendo pontifice, anteuertendisque hoſtibus qui iiſdem veſtigiis ſecuturi viderentur, ad Pompeium ſcripſit vt ſibi aduentanti tormenta muralia, & commeatum affatim apud Romam pararet:

Se enim ſecretiora à Cæſare mandata nuper habuiſſe,quibus iuberetur, vt ſtrenuam operam daret,vt occupata Vrbe Cæſariani nominis hoſtes delerentur. Paruit Pompeius,è Fundanoque agro ad Palianum profectus præſtitit officium in his rebus, vti opus erat, maxime liberaliter ac diligenter. Cæterum tanta fuit in Cæſariano milite duceque celeritas, in ſuperandis prætaltis fluminibus conficiendoque itinere, vel per imbres maxime lutulento,vt aliquanto citius quàm opinione hominum expectari poſſent,ad mœnia Vaticana peruenerint, Tum vero Clemens repentino inſtantis periculi metu conſternatus,ſummæque rerum & ſaluti plurimum diffidens,diuerſa perturbato animo conſilia volutare, modò conſtanter,modò trepidè à patribus & à Romanis,ducibuſque ſuis opē, conſilium atque operam poſtulare; ambigere an ad mare,vbi triremes erant ſeſe proripere præſtaret,an deſerto Vaticano interciſiſque pontibus intra Vrbem ſe recipere,opperiri ſuorum auxilia,cum Borbonioq. aliqua pactione,oblata magna vi pecuniæ, pacem mercari, vt qui ſe omni alia ſpe deſtitutum videret. Paucis enim ante diebus Heluetiorum duo milia,atque item mirificas ad tuendam vrbem nigras cohortes,deprecantibus cunctis ne id faceret,atque reclamantibus,importune dimiſerat,vt ærario parceretur. Etenim animo eius tanto rerum vſu, tātisque exactæ prudentiæ præſidiis inſtructo ad elidendam virtutis aciem,auaritia fatalis inhæſerat, vt cuncta quæ publico omnium iudicio timebantur,ipſe vnus nequaquàm timeret;fideretque his maximè,in quibus nullam omnino ſpem reponendam, ſummi pariter atque infimi homines exiſtimarent. Extruxerat Rentius Ceres dux patriæ ſuæ admodum funeſtus tumultuariam munitionem in ipſo Vaticani dorſo,irridendam hoſti,nobis autem ſummo cum dolore & lachrymis ſpectandam. Armauerat itē imbelles Romanas tribus,& paucos collegerat milites ex his qui nuper dimiſſi,diuenditis armis in Vrbe remanſerant;Profitebaturque ſe Leoninam vrbem,ipſamque Romam,vnum atque alterum diem egregie defenſurum. Putabat enim Clemens Feltrium ipſumque præſertim Guidonem Rangonum,magnis ſibi obſtrictum beneficiis,per Flaminiā viam,vitata Caſſia qua hoſtis iter intēderat,ad rbem cum expeditis copiis aduolaturos. Sed Borbonius anteceſſit,vrbemque Romam ſubiectā oculis,è monte Mario militibus oſtendens,vbi ex præda multo opulentiore quàm opinione auiditateque ipſorum concepiſſent perpetuò ditarentur,edixit vt corpora tanti itineris labore feſſa,& enecta fame paululum curarent;ſolitaque celeritate murum ſubirent. Erat enim ab ea præſertim parte qua in meridiem obuertitur, vetuſtate conſumptus atque humilis. Inuasêre itaque loca nequaquam munita ſub auroram, pridie Nonas Maias;dimicatumque eſt vtrinque acriter minoribus tormentis: quum pauci veterani & prætoria Heluetiorum cohors,conſtanter irruētes,conſcendentesque repuliſſent. In ea parte quæ Obeliſcum reſpicit, Borbonius dum cohortatur ſuos & ſcalam conſcendit,in inguine plum-

bea

bea glande traiectus occubuit;multique ingentis torměti pila, è ſummis collibus in latera denſiſſimi agminis emiſſa diſcerpti ſunt: raptaque in prælta mœnium parte duo Hiſpanorum vexilla ſigniferis è muro præcipitatis.Sed repente nebula craſſior paluſtri exorta campo, ita hoſtium aciem intexit,ut tormentorum uſus dirigendis ictibus fatali noſtrorum incommodo,penitus eriperetur.Irrupêre itaque facile Hiſpani per coniunctas muro ignobiles caſas,ubi Borbonius amiſſa uoce defecerat:Diis haud dubie concepto ſceleri pœnam maturantibus:ne vir perfidioſus atque impius,direptæ atque euaſtatæ ſacroſanctæ vrbis ſpectaculo lætaretur.Parte alia Germani munitiones in colle tranſcenderunt,circumuentamque in medio Romanam plebem quæ ſub vexillis regionum intra Turrioniam portam conſtituerat,tanta ſæuitia immanitateque trucidarunt: vt imbelles homines proiectis ad terram armis, ſuppliciter vitam deprecantes,crudeliſſimè cæderentur. Nunquàm enim ab vlla memoria,maiore truculentia vel in barbaros qui Mahometis ſectam colerent, vel in perpetuos hoſtes atque inimicos,vindictæ libidine ſæuitum eſt. Nemini enim fuga patuit,quum refugientes non in ipſo tantum celeberrimo templo,ſed in adytis,ante ſacroſanctam aram inermes trucidarentur:Quibus antea immanes ex vltima barbarie Totilas Gothus,& Genſerichus Vandalus religioſè peperciſſent,In eo ſtrepitu Clemens fruſtra auerſos Deos precibus ad aram fatigans,audito hoſtium clamore,citato gradu per oblongam duplicis muri munitionem è Vaticano in arcē confugit,gemens & crebro ſe ab omnibus proditum querens;ita vt toto eo itinere è feneſtellis miſerabilem noſtrorum fugam, & cruenti maxime tumultus faciem, barbarorumque furentium haſtas & ſecures impreſſas fugientium tergis deſpectaret.Clementi autē plenis paſſibus euadenti proximus aderat Paulus Iouius qui hæc conſcripſit, ſuſtuleratque ei ab tergo talaris togæ ſinus,vt expeditius iter conficeret, ſuumque itē violaceo colore pallium.& pileum capiti atque humeris iniecerat,ne pōtifex à candore veſtis agnitus,dum aperto demum & ligneo ponte in arcem tranſiret,à Barbaris accuratiore forte glandis ictu ſterneretur. Peruasêre intra pontis portam, quum in curia & trepidatione noſtrorum cataracta demitti nequiuiſſet,ſigniferi duo Hiſpani,tanta audacia vt petiti vndique tormentis,nihil mortis metu terrerentur,quin per pontem in forum proximum excurrerēt,conatuſque eſt pari temeritate Falcius centurio Hiſpanus,portæ arcis valuas propellere, atque ibi cum paucis eſt interfectus,Tota itaque Leonina vrbe,quam Suburbiū vocant,pontificiiſque ædibus,& ſacroſancto auguſtiſſimoque templo,incredibili immānitate cruentatis,atque direptis,ad Septimianam portam ſigna vertēre,primique omnium Itali,duce Ludouico Gonzaga, cui ab inſita viriū ferocia,iactantiaque,Rodomonti cognomē fuit,tranſcendere eum murum,qui ab Aurelia porta per decliues Ianiculi vineas ad Septimianam protenditur,paruo admodum negocio depulſis defenſoribus & occupa

to Xyſtino ponte,ita edita fugientium multa cæde,ſeptem milibus hominum trucidatis,ſupra quadraginta milia hoſtium in Vrbem irruerũt. Nam ad Germanicas legiones tres,ſex milia Hiſpanorum Ioanne Dorbino duce,atque item Italicæ cohortes acceſſerant,ex itinere paſſim latronum & damnatorum concurſu adauctæ, quas ductabant Fabritius Maramaldus,Sarra Columna,& is,quem diximus Rodomontes. Veteranos quoque equites non exigua leuis armaturæ equitum manus,ex vario nationum genere,ſine vexillis,in ſpem ingentis prædæ ſequebatur. His præerat Ferdinandus Gonzaga,& Filibertus Aurantius Belga, qui Borbonio interfecto, à militibus imperator eſt appellatus. Ea nocte nihil vnquam lugubrius aut funeſtius fuit Romanis pariter & inquilinis, editæ enim omnibus in locis ad ſatietatem in nihil tale meritos inuſitatæ cædes,nobiliſſimi ſenes pariter ac iuuenes tormentis excruciati, violatũ vbique matronarum & virginum decus:veſtales in ipſis templis conſtupratæ;cardinalium porro,principumque domus,tanta furentium rabie ferro atque ignibus expugnatæ,ut nec regum legatis parceretur, nemoque demum ex his,qui latebra gladios effugerint,ſit ſeruatus, niſi vitam ac libertatem,vniuerſa bonorum ſubſtantia redemerit. Feritate & truculentia terribilis erat Germanus:ſed à primo impetu quo armatos deleuerat,à gladiis temperabat,vſque adeo remiſſa animi ferocia, vt exiguo facile pretio libertatem captiuis daret,& præſentibus tantum ſpoliis & compotationibus lætaretur,verteretque demum furorem in templa & antiqui operis ſtatuas,deformando cuncta atque euaſtando,quòd plerique eorum irriſis pontificum legibus,Lutherana dogmata ſequerentur. Hiſpani autem aſtuta & implacabili crudelitate acerbiores,vt abdita arcanaque familiarium eruerent;tormentis atque ſuppliciis in nobiliſſima corpora graſſabantur;tanta auri cupiditate, vt Iulii pontificis cadauer, multa exeſum carie eruere, & annulo ſpoliare non dubitarint. Sed eius etiam gentis facinora,Itali,Brutiique præſertim decerptis vitiis,nec vllis omnino admiſtis virtutibus facile æquabãt;& eo grauiore cum inuidia, quòd in obſequium barbarorum longe promptiſſimi,æmulatione ſcelerum,ab amore charitateque communis patriæ diſceſſiſſent. Obſidendæ vero arcis circumuallandæque perducta in gyrum foſſa.Philippus Cerbellio & Mendanius Hiſpani,negocium ſuſceperunt,tanta acerbitate, vt vetulam in arcis foſſam lactucas deferentem,quæ expetenti pontifici dono darentur,laqueo immaniter ſtrangulatam,in conſpectu arcis ſuſpenderint;puerosque item qui olera funiculis extrahenda alligabãt,ſclopettis interfecerint.Biduo pòſt affuit Pompeius Clementis quidem incommodo,periculoque lætatus;ſed quum plena omnia cadaueribus, luctuque cõſpiceret,multoque mulierum & puerorum eiulatu,atque inſigniũ ciuium ſacerdotumque,in tormentis fruſtra opem implorantium, regiones & domus omnes miſerabili gemitu complerentur,lachrymas tenere non potuit;eo etiam uehementiore dolore perculſus,quòd cadente

patria

patria,elapſóque ſecus atque ipſe optaſſet, incolumique pontifice, qui tantæ cladis cauſam præbuiſſe videretur,ad inſontes tantum ac miſeros, ſummæ calamitatis pœna recidiſſet.Itaque vti generoſum & ſacratum virum decebat,inſigni pietate & miſericordia adductus domum ſuam afflictis & miſeris aperuit;& quanta maxime valebat authoritate apud duces ac milites operam dedit,vt inuiolatum decus fœminis ſeruaretur; cruciatu eriperentur ciues,& de redimendis captiuis, tolerabili conditione leges ferrentur. In his rebus humanitate, diligentia & liberalitate tanta fuit,vt ſuperiora cœnacula ad ſummas contignationes honeſtiſsimis matronis atque virginibus complerentur,cardinales plures ad ſe confugientes veſtiret atque aleret; controuerſias inter captiuos & milites ſua pecunia diſſolueret; cunctiſque vitæ periculo circumuentis, vadem ſe præberet;ita vt in ea fortunæ acerbitate captæ & euerſæ vrbi nihil Pompeii aduentu opportunius fuerit aut melius. Nemo enim miſer ab eo fruſtra opem implorauit; nemo aut militum metu, aut inedia compulſus,ſalutaris atque hoſpitalis domus foribus eiectus fuit. Singulari quoque animi magnitudine ſimultatum & contentionum oblitus,non aduerſæ modo factionis nomine, aut peculiari ex cauſa veteres inimicos præſenti ope adiuuit; ſed è Sanctacrucia etiam familia, à qua Hieronymum ipſius patrem interfectum diximus,nobilem matronam, eiuſque filiam conſpicuæ formæ virginem, ad ſe recepit, atque auro redemit. Vna in re tantùm vindictæ libidinem effudiſſe eſt viſus, quum Clementis villam,ſub monte Mario, contra Miluium pontem incendi iuſsit,adeo vt Clemens ab ſumma arce fumantem ſpectans, ſenatoribus diceret,ſatis æquo iure ſecum agere Pompeium, quòd eodem igne talionem redderet, quo Latina oppida deflagraſſent. Nec multis inde diebus Clemens conſumpto commeatu, ita vt aſinina etiam carne inuitatis quoque quaſi ad ſolennes epulas patribus auidiſsime veſceretur, deſperatiſque omnibus effugiis, deditionem fecit;ea conditione, vt cuncta quæ imperaſſet Cæſar ſe facturum polliceretur, à quo dignas eius pietate fideque literas expectabat;quibus ſtipendio militi perſoluto,ſibi ſacroſanctum vrbis imperium cum libertate redderetùr. Fruſtra iam Feltrium & Salaſſum atque Rangonum expectarat,vt admoto exercitu expugnatiſque munitionibus, ipſe & ſenatus arce eriperetur. Sed hi poſitis ad ſeptimum lapidem caſtris,in iuga montis Marii excurrendo,ſe tantum oſtentarant; atque ita vt imperitis & miſeris, id vnum in ſupremo ſalutis diſcrimine facile cupientibus,iamiamque deſcenſuri,& munitiones aggreſſuri viderentur. Sed ea mente in conſpectum ſe dederant,vt quid hoſtes occupati præda, & in tanta rerum copia vino,libidine,ſomnoque molliti facturi eſſent, proſpectarent; nec tamen periculoſi prælii aleam ſubirent. Quid enim ſtultius videri poterat ſanis & peritis ducibus,quàm iniquum in locum ſe demittere, & cum inuicto hoſte,viribuſque haud dubie,& loco atque animis ſuperiore, recen-

R

tique præſertim victoria præferoci,collatis ſignis, in nullam ſpem proſperi euentus,de ſalute libertateque Italiæ dimicare? Itaque Feltrius ſalubri potius quàm honeſto conſilio,retro in Vmbriam iter flexit. Conflauit verò Clemens argentum omne, & aurea vaſa ſacrificiis dicata, vt inde diuidenda militibus pecunia cuderetur. Quæ quum ſatis eſſe non poſſet Cæſarianis ducibus,purpurei galeri tres conceſsi, vt illis licitanti bus qui fœda ambitione corrupti,ad ſenatoriam dignitatem aſpirabant, aurum proferrent. Eo modo ad haſtam propoſitis, emptores non defuere. Sed miles expleri non poterat, quum non menſtrua, ſed annorum aliquot ſtipendia, turbidi, inſolentes, & veſana feritate ducibus etiam terribiles flagitarent. Quum his difficultatibus angeretur, anguſtoque arcis loco concluſus pontifex, oborta & manante in familares peſtilentia,de ſua ſalute dubitaret, Pompeius ad eum venit, inuitatus ab amicis ſenatoribus, depoſcenteque præſertim pontifice,quum is diceret, deſperatis auxiliis,ab vna Achillea cuſpide opem expectandam; Pompeium præclarè deſignans, qui certiora remedia eſſet allaturus, poſtquàm tantis cladibus initia præbuiſſe videretur. Erat Pompeius in aduerſis peruicax & indomitus;in ſecundis verò adeo tener & flexibilis,vt commutatæ voluntatis gloria magnopere gauderet, oblectareturque mirum in modum,vbi decus emineret alterna elatione, depreſſioneque familiarium ſuorum. Aliquo enim merito in gratiam aſcitos inductis demum ſuſpicionibus,extemplo repudiare,& corrupta proprie libertate,odio perſequi erat ſolitus, Sed in his æquiſsimo iure venit excuſandus,quum nonnulli ab eo liberaliter ſacerdotiis, variis beneficiis honeſtati,ingrato demum animo vti pecunia corrupti, in amore ac fide turpiſsimè defeciſſent. Suſceptus eſt à Clemente vultu ad hilaritatem maximè compoſito,nec ficto quidem,quum periculi magnitudo, & concepta ſpes ingens libertatis, omnem penitus ſimulationem excluderent. Deplorauere tum veriſsimis lachrymis euerſæ vrbis calamitatem,ſacerdotalis dignitatis amiſſum decus, & denique communem inſaniam, cui pertinacius quàm ſacratis hominibus expediret, vſque ad conturbationem diuinarum atque humanarum rerum ſeruiuiſſent. Interea peſtilens morbus ex fœtore cadauerum & fame inæqualique cœli temperie ſubortus, multos Hiſpanorum abſumpſerat, & in his Antonium Gamboum, à quo templum virginis Deiparæ ad Mineruam excruciatis fœde ſacerdotibus fuerat direptum. Sed Germanicas legiones multiplicatis funeribus maxime deuaſtabat; allatumque erat Gallos Odetto Lotrechio duce tranſiſſe Alpes eo conſilio, vt vindicatis iniuriis, ſacroſanctum pontificem, abrupta fide deceptum & proditum in libertatem aſſererent. Rex enim Franciſcus ſuopte ingenio maxime pius & generoſus pro dignitate Chriſtiani nominis cuius ipſe titulum præferret, valde pulchrum & decorum exiſtimarat cuſtodia & carcere ſacroſanctum pontificem eripere, atque impios, & execrabiles latrones, vti militum

nomine

nomine indignos armis perſequi, qui ſceleratis manibus, templa, aras, ipſa denique ſanctiſsimorum pontificum ſepulchra violaſſent. Implorarat enim vndique opem Clemens demiſsiſsimis precibus à Franciſco rege per Saluiatum cardinalem legatum; atque item ab Henrico Britanniæ rege, ad quem Vbertum Gambaram miſerat: Accendebat etiam Heluetios vehementer Ennius Philonardus antiſtes Verulanus, vetus apud eam gentem legatus, vel vno maxime argumento, quòd Iulius ſecundus ab inſigni beneficii accepti memoria eos honeſtiſsimi nominis titulo pontificiæ libertatis defenſores appellaſſet. Nam Clemens ſatis ſuperque explorata Cæſaris voluntate, quum ſe in poteſtate babarorum eſſe conſpiceret, neque ipſius ſalus atque libertas ad arbitrium Cæſaris reuocaretur, aliunde ſibi auxilium quærebat. Per literas nanque & nuncios propenſo Cæſaris animo vtebatur, ſed milites Germanique præſertim minacibus oculis truces, efferique ſtipendia atque aurum depoſcebant. Quibus Cæſar non obſcurè indulgendum arbitrabatur, poſtquam tantis rebus geſtis, ſua præmia merebantur: Putabat quoque ex conſcientiæ pudore Clementem vti grauiſsimis affectum iniuriis, vbi primum cuſtodia liberatus euolaret, in omnem vindictæ libidinem ſeſe effuſurum; ita vt tantis adiũctis ſociorum præſidiis reſumpturus arma, & ad Chriſtianas imprecationes diraſque aduerſum ſe deſcenſurus eſſe videretur. In his rei nummariæ difficultatibus coactus eſt pontifex obſides dare, quos ipſi milites delegiſſent. Ii fuere cardinalium propinqui, virique maximè pecunioſi Ioannes Marius Montanus Sipontinus, Honofrius Bartholinus Piſanus archiepiſcopi; Antoniuſque Puccius Piſtorienſis & Ioannes Matthæus Gibertus Veronenſis epiſcopi; itemquem Iacobus Saluiatus, cardinalis pater; & Laurentius Ridolphus, Nicolai cardinalis germanus frater. Horum ſacratis manibus ferreæ cathenæ ſtatim iniectæ, vinctique in Pompeiana domo cuſtoditi. Hos Pompeius videre, aut alloqui humanitate ſua indignum putauit, ne quum præſtantes viros familiaritate ſuperioribus temporibus ſibi coniunctos, in libertatem vindicare non poſſet, ad nõ dubiam inuidiam, eorum calamitate lætari videretur. Verùm per familiares ſuos id benigne & liberaliter præſtabat, vt nihil quod ad ſubleuanda prædurae captiuitatis incõmoda, triſtitiamque minuendam pertineret, omnino deſiderarent. Quum vero à Barbaris aurum immaniter ſupplicii metu iniecto exprimere properãtibus, in Floræ campum, ad furcas cathenati, latronum more traherentur, biſque ſententiis de eorum ſupplicio in corona militum graui & infeſto concionis fremitu eſſet diſputatum; adeo Pompeius, eo atroci illuſtrium ſacerdotum periculo, & Germanorum feritate commotus eſt, vt non multo pòſt ipſo commiſerante & prorſus conniuente, per vaporarium foci tubum ſubleuati, extractique funibus euaſerint; quum Germanos cuſtodes opipara in cœna, multo falerno conſopitos egregie fefelliſſent. Tranſierat paulò antè Pompeius in Alfonſi Vaſtii domum, vt eius doli ſuſpicionem ab ſe pe-

nitus auerteret, & deceptorum & furentium impetum ſua abſentia fruſtraretur. Horum fuga Clementem incredibili affecit voluptate, libertatemque eius magnopere maturauit. Nam Germani ad nouas pactiones deſcenderunt, vt pecunia certius atque facilius expediretur, Audiebant enim Lotrechium properare, vt liberati ab ſe pontificis gloria potiretur. Is ad Boſcum oppidum expugnatis Germanorum cohortibus Alexandria vrbe in poteſtatem redacta, & Ticino demum terribili tormentorum apparatu capto, direptoque, Padum tranſierat; Parmæ atque Bononiæ aliquandiu ſubſtiterat, vt Heluetias & Germanicas legiones expectaret; quibus receptis, per Togatam Galliam ad Truentum amnem contendebat. Aderant ei Venetorum copiæ, acceſſerant magni roboris auxilia Florentinorum. Ii enim ad famam capti pontificis exciti ad arma, Mediceis adoleſcentibus Hippolyto atq. Alexandro Florentia eiectis, ſeſe in libertatem vendicarant. Andreas quoque Auria Gallicæ præfectus claſsis, ad Delphini portam Hiſpanicas triremes oppreſſerat, eiectiſque Adurniis Genuenſes Gallorum imperium acceperant. Quibus de cauſis Cæſariani duces in propinquum ſummæ rerum diſcrimen adducti reliquendam omnino vrbem Romam, & hoſti obuiam eundem cenſebant. Id maxime cupiebat Pompeius quum patriam à Barbaris funditus euerti conſpiceret, deformatis paſsim ædificiis atque omni laquearium & tectorum exuſta materia collabentem. Sed negabant milites Germanique præſertim ſe ab Vrbe, pontificiſque cuſtodia diſceſſuros, niſi ſtipendia ſoluerentur. Id verò ſe præſtare non poſſe aiebat Clemens, niſi cuſtodia educeretur; capto enim ſibi atque alieni iuris facto, non credi à menſariis & publicanis; libero autem & ſuæ dignitati reſtituto, præclaram fidem rediuiua poteſtatis exiſtimatione, confeſtim affuturam. Porrò Cæſar ab Hiſpania perplexe reſcripſerat, ſibi æquum videri, vt pontifex cuſtodia educeretur; ſed darent ipſi operam vt alicunde militi ſtipendia præberentur, cauerentq. ne pontifex ex captiuo liber & hoſtis factus: ſi id vellet, partium conſiliis multum noceret. Interpretandis autem literis, diuerſæ ſententiæ à ducibus dicebantur; Aurantius, Alarcon, Vereius atque Moronus cautiores videri volebant. Pompeius verò & Columnii omnes cohortantur, vt per honeſtam pactionem ſacroſanctum pōtificem carcere; ipſum verò Cæſarē infamia liberarent. Aduenerat Franciſcus Angelius præclarū de Cæſaris conſcientia voluntateque teſtimonium ferens. Itaque Clemens mirifice adiuuante Pompeio, pecuniam à cupediariis ditibus mutuam impetrauit per Bernardum Sanctium Reatinum iuriſconſultum, Vrbis prætorem. Hunc Pompeius Anoierio Mottæ Gallo collegam addiderat, vt miſeris ciuibus de vita & fortunis cum milite litigantibus præſidio eſſet, atrocitatemque publicæ calamitatis humani iuris artibus emolliret. Franciſco demum Angelio inſigni adipiſcendæ libertatis authori purpureum galerum eſt pollicitus, itemque Moroni filio epiſcopatum

tum Mutinenſem dedit;conceſsit & ipſi quoque Pompeio Piceni legationem;omneſque promiſsis aut præſentibus donis,qui authoritate valerent ſibi conciliauit.Præterea vt milites ampliore pecunia mitigaret, Grimanum & Cornelium Venetos:Sanſeuerinum,Caraffam,& Palmerinum Neapolitanos,Cardoniumque Hiſpanum, pretio legerat in ſenatum; vt quæ ſanctius atque ſincerius Cæſari fidem obligaret, quinque cardinales obſides dedit,è quibus Triuultius, Piſanus,& Gaddius Neapolim ſunt perducti. Vrſinum autem & Cæſium ipſe Pompeius vadem pro his generoſe admodum ſe præbens,ad Sublaqueanos ſeceſſus perduxit,atque maturè ingentibus munificentiæ atque humanitatis officiis obſtrictos dimiſit. Quum vero pontifex amici pacatique animi data fide,atque ea tabulis confectis confirmata, exceſſurus arce, & Orbitum Tuſciæ oppidum,comitante parte exercitus,petiturus eſſet, Pompeius ei dono dedit nobilem Turcam equum, itemque inſignes ſarcinarios mulos,& niuei coloris aſturconem, quo ſacra,arculæ purpureæ incluſa cum perpetuo igne pontificibus maximis præferri ſolita veherentur. Sed pontifex mutato habitu, ita vt vnus ex familiæ præfecti familiaribus videretur,intempeſta nocte ex arce atque vrbe exiuit, veritus ſi lucem expectaret Vgonis Moncatæ ſententiam, qui Lanoio peſtilentia abſumpto Neapolitano regno præerat,virque ab ingenita ſubtili callidi tate verſutus & varius, ab his facile diſſentiebat, qui pontificem militum manibus ereptum volebant, & Cæſaris inuidiam honeſtiore decre to lenire cupiebant. Ludouicus autem Gonzaga educendi pontificis ne gocium ſuſcepit,feliciterque perfecit, fruſtra petente Aurantio; vt in itinere ſubſiſteret,quum is è Galeria oppido vbi erat in hibernis, tranſ uerſo itinere ſalutaturus, incertum an retenturus cum ala equitum aduentaret.Pontifice poſt ſeptimum menſem libertati reſtituto, Pompeius Neapolim contendit,vt bellicis partiũ conſiliis intereſſet. Iam enim Lotrechius ferè totam Italiæ longitudinem emenſus in Apuliam peruenerat.Quo rerum periculo adducti Cæſariani, obteſtante educenteque Alfonſo Vaſtio,vrbem abſumptis omnium fortunis, domibuſque fœda tectorum ſtrage,deuaſtatam reliquêre.Diſceſſerat,è caſtris Vaſti us ab initio priuſquàm Roma caperetur, ne ſceleratis militum conſiliis intereſſet;veneratque deinde in vrbem,vt ſuo veteris imperii iure vtere tur,frenataque militum licentia, vigiliiſque & ſingulis militiæ muneribus ad diſciplinam reuocatis,in hoſtes legiones educeret,certatum ſubinde eſt equeſtri prælio ad Luceriam ſuperantibus Gallis, quo Martius Columna adoleſcens alacriter pugnans, & ardentius excurrens eſt inter ceptus.Hunc Pompeius ex Octauiano fratre genitum, confeſtim mille aureis redemit,ſcripſitque ad eum, vt nihil ab eo incommodo, innatæ virtutis impetum remitteret,ſed etiam atque etiam intrepidè progrede retur;aurum in promptu ſemper futurum, modo vti ea familia & eo pa tre natum deceret,ad parandam laudem & militare decus eniteretur.

Oſtentauit demum copias Lotrechius & diſploſis in aduerſos tormentis, ſub Troiæ vrbis colle pugnandi poteſtatem fecit. Sed Aurantius & Vaſtius, Dorbino comprobante, ex æquiſsimo loco, in æquam planiciem minime deſcendendum putauerunt. Nec accliuem locum Gallus ſubiit Ethruſcorum auxilia expectans, quæ de aduentu ſuo per Apennini colles interdiu fumo, & noctu ignibus ſignificabant. Cæterum in Cæſariano milite multum refrixerat vetus ardor, illeq. impetus celeritate audaciaque ſemper felix. Tanta enim ditati præda, & voluptatibus atq. delitiis emolliti, pauere vulnera prælii caſum defugere, & præter conſuetudinem nimia vitæ cupiditate diſtineri videbantur. Vertêre itaque ſigna Neapolim, ſilentio motis caſtris per noctem profecti. Nec Lotrechius abeuntium veſtigiis inſtitit, ſuadente Nauarro, vt Melphiam vrbem valido firmatam præſidio prius expugnaret quàm hoſtes inſequeretur, ne obſeſsis demum itineribus, commeatus eriperetur, qui Neapolim oppugnaturis è Samnio foret expectandus. Dum itaque Galli Melphiam magnis viribus expugnant atque diripiunt, Cæſariani Neapolim conceſsêre; Lotrechiusque demum ad vrbem vallatis caſtris cõn ſedit: Longa admodum inſtituta obſidione, nec intermiſsis quotidianis incurſionibus, quibus ab initio aduerſus erumpentes adeo profecit, vt interfecto Vereio Belga, qui liberandi pontificis decretum improbarat, Germani Hiſpanique tumultuariis victi præliis magnopere terrerentur, nam primo ad Diui Antonii templum iterumq. ad Sebethi amnis munitiones, & demum ad Pauſilipi montis cryptam quum interclusi fuiſſent, amiſsis multis equitibus & duobus Germanicis vexillis, intra vrbem trepidè refugerant. Acciuerat quoq. Lotrechius è Liguria claſſem, Philippo Auria præfecto, vt hoſtes, ipſaque Neapolis, terra, marique obſiderentur. Nec dubitauêre Moncata & Vaſtius quin roſtratas ſuas completas veterano milite ad pugnam educerent. Concurrêre terribili & maxime cruento initio certamine ad Vrſium promontorium, citra Salernum; Cæſarianiſq. Ligurum virtute & nauali peritia ſuperatis, Vgo Moncata eſt interfectus, Vaſtius ipſe & Aſcanius Columna equitũ magiſter, in prætoria capti. Cecidit & Cæſar Feramuſca, qui perſidioſæ pacis cum pontifice author fuerat, & cum eo Hiſpanorum promptiſsimi. Deuenit & in poteſtatem hoſtium Camillus Columna Marcelli filius, quem Pompeius pecunia maturè è manibus Ligurum redemit. Eo tempore Pompeius Caietam ſe contulerat, vt inde commeatus expediret, vrbem portumq, tueretur, & bellum in Minturnenſi & Fundano aduerſus Caietanos regulos adminiſtraret. Multi enim regni proceres in Samnio, Lucania, Brutiisque, & Salentinis, Hiſpanorum odio, & præſentis exercitus metu commutata voluntate defecerãt, & caſtra Gallica ſequebantur, vt ſtudio Andegauenſis factionis alacriter oſtentato, in paranda victoria Lotrechii gratiam promererentur. Per eos etiam dies Pompeius, ad ea belli detrimẽta domeſtico vulnere ictus, infenſæ Fortunæ acerbitatem

bitatem ſenſit. Scipio enim Columna Marcelli fratris filius, cui epiſcopatum Reatinum detulerat, quum iuuenili ardore exuta ſtriata ſtola, non contemnendas copias ex amicis & clientibus comparaſſet, & in Marſorum finibus cum Neapoleone Vrſino, ætate, audacia atq. opibus pari, collatis ſignis dimicaſſet, in prima acie ceciderat. Sed eum dolorem adeo conſtanter tulit, vt eum, poſtquàm ita in fatis fuiſſet, nequaquam honeſtius mortem oppetere poſſe diceret, quum aduerſus publicos & priuatos hoſtes fortiter pugnando pro Cæſare & Columniæ familiæ dignitate cecidiſſet. Auctus ſubinde eſt epiſcopatu Auerſano, Clemente proclinata iam belli Fortuna, eum concedente; quo Fabium Octauiano fratre genitum, tum iuris ciuilis ſcientiæ operam dantem honeſtauit. Interea graui iam autumno lethalis morbus Gallorum copias inuaſerat, ex paluſtri nebula, & tetro caſtrorum odore haud dubie conceptus; adeo multiplicatis funeribus, vt ipſe Lotrechius & Valdemontius, qui ſuperiore bello dux fuerat, atque item nobiliſsimi alarum duces & præfecti legionum, paucis diebus interierint. Exiêre demum obſeſsi, tentatisq. præaltis hoſtium munitionibus, quum eas nemo armatus defenderet, in languentes, & lurida macie deformatos hoſtes impetum fecere, perſecutique demum reliquias eorum, vix manibus atque humeris arma geſtantes ad Auerſam, bello finem impoſuere; capto Petro Nauarro, & Michaële Salaſſo in deditionem accepto, qui paucos poſt dies eodem morbo, ſimul & dolore animi, hic in libera cuſtodia, ille in carcere perierunt. Andreas quoque Auria quibuſdam offenſionibus inductus, mutata fide à Gallis ad Cæſarianos ſe contulerat, perſecutuſque Gallicas triremes earum partem cepit, ingreſſuſque Genuæ portum eiectis Gallis, veterem libertatem patriæ reſtituit. Fortuna itaque pro Cæſare vbique feliciter depugnante Pompeius Neapolim venit, in conſilium grauiſsimarum rerum aſcitus ab Aurantio. Hunc enim Cæſar in regni præfectura Vgoni Moncatæ ſuffecerat, quærebaturque acerbiſsime in eos, qui ſpe victoriæ partium Andegauenſium decepti, fluxa fide ad Gallos intempeſtiue defeciſſent, ita vt damnatorum regulorum ingens numerus, publicatis eorum bonis atque oppidis fiſcum repleret, & plerique viri nobiles capitali ſupplicio punirentur, multi vero afflati ſuſpicione criminis, metu auariſsimorum iudicum in exilium abierint, quorum omnium oppida ad haſtam vendebantur; in his addicendis Aurantio plurimum liberali, qui ſpectatam virtutem militum, donatiui nomine, ingentibus præmiis vel caſtigante Cæſare, ornandam ſuſceperat. In his Federicus Caietanus Honorati filius, quum à Cæſare defeciſſet, vt paterna oppida à Columniis poſſeſſa repeteret, Minturnenſibuſque arma intulerat, in foro ſecuri percuſſus eſt, Murconio eius patruo Pompeii precibus haud dubie conſeruato, qui eandem damnationem ſubierat, & penè productus ad ſupplicii locum,

ſimilem vitæ exitum expectabat, Attulit hanc gratiam miſero ſeni, ex veteris beneficii memoria, quod vir generoſus viginti annorum ſpatio nunquam obliuione deleuerat. Quum enim iuuenis in Volſcorum ſyluis quotidiana conſuetudine venaretur, ab Honorati equitibus ex inſidiis captus, & Fundana in arce in imum turris carcerem detruſus fuerat; ſed demum inſigni Murconii pietate mortem effugit; quum Honoratus frater eum vti iuuenem præferocem & Caietanæ familiæ infeſtum veneno tollere decreuiſſet. Seruum enim ſuum Murconius fideli obſequio facile parentem, ſed confiƈto damnatum crimine, in eundem carcerem demitti iuſſerat, vt Pompeium moneret, ne alio vteretur cibo, quàm eo qui ſibi ſportula demiſſus foret, humaniter interpoſita ſalutari mora, donec Honorati conſilia lenirentur. Nec multo pòſt Pompeius ex morte cardinalis Cardonii, Montis regalis in Sicilia inſigni ſacerdotio ditatus eſt, facile id ingentibus ipſius meritis tribuente Cæſare. Eodemque anno quum aliquandiu in Brutiis, & deinde in Apulia cum Venetis atque reliquiis Gallorum vario euentu eſſet dimicatum pax inter Gallum & Cæſarem inita eſt; ex cuius legibus exceſſere Galli & Veneti omnibus Apuliæ oppidis, & rex Gallus liberos obſides, vicies centenis milibus aureorum perſolutis cum incredibili totius Galliæ lætitia incolumes recepit. Ea quoque æſtate, inter Clementem & Cæſarem, amicitia renouata eſt, iis conditionibus vt Cæſar Margaritam filiam in cœlibatu ſuſceptam, Alexandro Medici iunioris Laurentii filio deſponderet; bellum aduerſus Florentinos ſuſciperet, vt Mediceis vetus in patria dominatus redderetur. Florentini enim natura Gallici nominis ſtudioſiſsimi, eieƈtis ſtatim Mediceis Lotrechio adhæſerant; miſerant ad eum Neapolim auxilia validiſsimarum cohortium: profeſſique Gallorum amicitiam, Cæſarianos cunƈtis opibus oppugnabant, nunquam futurum exiſtimantes, vt pontifex tantis affeƈtus detrimentis, & tantis iniuriis exacerbatus, animum ad Cæſaris amicitiam reuocaret. Venit inde in Italiam Cæſar, triremibus ab Auria Genuam deueƈtus. Nec multo poſt Cæſar Bononiæ à Clemente ſuſceptus coronatuſque eſt ſolenni pompa, ipſo natalis ſui die, quum precibus pontificis, Venetorumque, Franciſcum Sfortiam in complexum & gratiam recepiſſet, reddito ei Galliæ Ciſalpinæ imperio, de quo tantis inueƈtis cladibus, omni deuaſtata Italia dimicarant. Venerat per eos dies Solymannus ad Viennam oppugnandam, innumerabiles copias ducens. Sed ea vrbe fruſtra, vtpote ſine tormentis muralibus oppugnata, & deuaſtato demũ Norico, Pannoniæque agro Byzantium redierat, ita vt Germanis & Ferdinando Cæſaris fratri, qui Pannoniæ regnum armis petebat, grauiore fama quàm exitu formidinem incuſsiſſe videretur. His enim de cauſis Cæſar moderato animo viƈtoria vſus, quod ab armatis eripi nequiuerat, æquitati & precibus ab eximia magnitudine animi conceſsit. Profeƈtus eſt demum in Germaniam, tribuitque ſummam poteſtatem

apud

apud Neapolim Pompeio, quum Aurantius exercitibus in Ethruria præeſſet. integrum verò annum Florentini libertatem ſuam conſtantiſſime defenderunt, bellum adminiſtrante Malateſta Baleone, callido & forti duce, atque item Stephano Columna, viro vigilanti atque impigro, qui Galliæ regis nutum atque imperium ſequi dicebatur. Binis caſtris vrbem obſidebant, à citeriore parte Aurantius, ab vlteriore verò Vaſtius, interfluente Arno. Erantque his in caſtris præter Aſcanium & Sarram ætate maiores, Camilli duo & Martius Columnii iuuenes cohortium alarumque præfecti, tanta militari cum laude, vt Pompeius ea ſobole iam planè adulta & ſtrenuè exercitata in caſtris, magnopere lætaretur. Cæterum vertente ſe anno, Florentini fame domiti deditionem fecerunt, quum ipſorum auxilia quæ ad opem ferendam Piſis aduentabant, Aurantius in agro Piſtorienſi profligaſſet. Sed in ea tamen victoria ipſe dux cecidit, vacuamque & liberam præfecturam regni Neapolitani Pompeio reliquit. Itaque biennium in adminiſtratione rerum publicarum verſatus, cum in reddendo iure, recreandaque prouincia & pecuniis exigendis iuſtitiæ, humanitatis & temperantiæ modum tenuit, vt quum ſeueritatem facilitate miſceret, & recentium cladium incommoda reſarciret, publicæque egeſtatis & ærarii pariter cauſam tueretur, ſingularis ei apud omnes ordines laus pareretur. Exhauſerat enim Cæſar frequentibus tributis totius regni vrbes, Gallico etiam bello afflictas; ipſamque Neapolim, quæ multo grauiora ab Hiſpanis & Germanis quàm ab ipſis Gallis hoſtibus detrimenta acceperat. Nec tamen deerant è Neapolitanis qui priuatam gratiam bono publico præferrent, & inuſitata rapacitate cogendæ pecuniæ rationes inuenirent, vt ea Barbari milites explerentur, qui & aliquot Campaniæ vrbes, inſigniaque oppida auarè & crudeliter diripuiſſent. Sed Pompeius vultu, ſermone, ſententia expeditoque conſilio ſupra quàm dici poſsit admirabilis, ſingulis rebus remedia celeriter afferebat; caſtigabat acriter Hiſpanorum arrogantiam, Neapolitanorum iuuenum inſolentiam frenabat, Procerum ſuperbiam ſeueritate præſentis imperii ita contundebat, vt ex magiſtratus poteſtate maxime timeretur; quum priuatus in colloquio, ioco, venatione, conuiuio, cæteros mortales exquiſita & nobili morum iocunditate ſuperaret. Inerat enim ingenio eius faſtus planè regius, quum inſolenter vrgeretur; ex aduerſo autem ſi quid molliter poſtulares, ciuilis humanitas, adeo vt is omnium ſeueriſsimus ſimul atque leniſsimus haberetur. Mirificam etiam dignitatem rariſsimo quodam naturæ munere, in omni negocio actioneque ſemper afferebat. Erat enim amplo corpore, atque eo quidem animi ſimilitudine ad decus plurimum erecto, ſerena fronte, viuacibus oculis, pleniore ore, eloquentia verò tanta, vt in ea, quum expediret, ſenatoria grauitas, libertas militaris, vrbana comitas, optimarum literarum, & veterum exemplorum conſperſa floribus ad admirationem eminerent. Sed eo

irato nihil tumidius, aut truculentius, cui tamen amici & familiares ſemihoræ ſilentio feliciter occurrebant, adeo vt ipſe deferueſcente ſenſim iracundia, ſeſe ratione contineri, confutarique æquo animo pateretur. Sed vbi negocium poteſtatis ac imperii decus reſpiceret, erat egregie conſtans & inexorabilis, quum iuſtiſsimi regis perſonam omnino repræſentandam arbitraretur. Adeo vt Ioannem Contumacium, qui populi tribunus fuerat, falſi & peculatus reum, in foro præalta in furca ſuſpendi iuſſerit, quum ille ad mitiorem pœnam haud dubie in cuſtodia ſeruatus, crebro & impudentes, vt ſibi ius redderetur tanquam inſons & inique detentus flagitaret. Comminatus quoque eſt Salernitano principi ſumma familiariter ſibi coniuncto, tanquam reo læſæ maieſtatis, ſupremi imperii vim, niſi extemplo maleficum hominem ad carcerem ſtatuiſſet, qui è manibus præfecti vigilum elapſus, tanquam ad aſylum in domum eius perfugerat. Annibalem quoque militem Formianum, ignis pœna ſeuerè admodum affecit, quum impotenter & graui quidem cum iniuria, adoleſcentuli pudicitiæ vim intuliſſet, quanquam in huiuſmodi flagitio, ſi vis abeſſet, ſæpiſsime conniuendum exiſtimaret, & tum non amatorem, ſed violatorem ingenui corporis, ſe punire profiteretur, Detruncari etiam iuſsit læuam manum (dextra ægre impetrata) honeſtiſsimo equiti Neapolitano, & qui tum in ala Camilli fratris filii militabat, quum ex iurgio gladium in atriis domus, in altercantis caput ſine vulnere diſtrinxiſſet; Idque vnum pœnam deprecantibus amicorum præcipuis reſpondit. Ni ita feciſſet, veluti alita, auctaque audacia quæ Neapolitanorum animis inſita videretur, non defuturum qui cubiculo ipſius ferrum inferre, & ad cædem enudare minime dubitaret. Seruauit tamen plurimos, quum ex ſeueritate legum capitis pœnam meritos, ad triremes relegare eſſet ſolitus, egeſtati, iracundiæ, & corrupti etiam ſæculi licentiæ, plura omnino cōdonanda, militibuſque præſertim clementer indulgendum exiſtimans. Villam non longe à maris littore qua in occaſum plaga illa hortorum amœnitate pernobilis ad Cocceii cryptam extenditur, citriorum ſylua & marmoreis fontibus exornarat; in eaque adeo multus erat vt ſua manu agriculturæ peritiſsimus & ſemper purpuratus arbuſculas insereret, ſpectanteque populo, cum Neapolitanis hortorum amœnitati impenſè ſtudentibus, de vario ſeminum genere, deque olerum nobilium, & peregrinorum florum plantatione diſſereret. Cæteras horas, ſobriusque præſertim Muſis dabat, quibus adeo oblectabatur, vt & ſtilum feliciter exerceret. Compoſuit enim lepidis argumentis aliquot minuta poëmata, in quibus Iſabellæ Villamarinæ Salernitani principis vxoris formam atque delitias elegantiſsimè depinxit. Hanc enim ſtudioſè colebat, atque ea ingenii libertate, vt nihil vnquàm turpè à caſtiſsima fœmina cupiuiſſe teſtaretur. Scripſit demum grauiore conſilio laboreque, iuſtum volumen de laudibus mulierum à multis priſcæ virtutis exemplis atq. orationis iocunditate eruditorum

lectione

lectione digniſsimum: quòd ſe in honorem Victoriæ Columnæ gentilis ſuæ compoſuiſſe dicebat;cui & non pari ſtudio, ob excelſam nobiliſsimi eruditiſsimique ingenii virtutem,eximiamque Chriſtiani animi pietatem ſeptem libros de vita & rebus geſtis Piſcarii mariti ipſius inuictiſsimi ducis dicauimus. Quum in publico negotio priuatoque otio, intermiſſa repetitaque ex occaſione clariſsimorum hoſpitum, venationum,aucupiorumq.& piſcationū voluptate liberaliter frueretur, ſeque inuidiæ procerum ex ampliſsima regii imperii poteſtate expoſitum cōſpiceret, (Nam multi ex Hiſpanis & Belgis,ambitione & ſpe quæſtus ad eius præfecturæ munus aſpirabant) à Clemente poſtulauit,vt ſibi in Tuſculano ruſticari liceret. Reſpondebat pontifex ſe ſyncera fide erga ipſum poſt tantas clades in amicitiam receptum, dum vita ſuppeteret, inter præcipuos habiturum,modo vrbem potius quàm rura colere & ſenatoriis muneribus intereſſe vellet. Sed Pompeius nullam ſuſpicionem de ſalute ſuperfluam ratus,nullis pignoribus, aut vadibus adduci potuit, vt ad vrbem regrederetur. Nec multo poſt Cæſare è Germania ad Pannoniæ fines properante aduerſus Solymanum, vt vniuerſis copiis cum rege Barbaro dimicaret, Pompeius Camillum & Martium fratrum filios cum delectis peditum cohortibus in Germaniam miſit,duce Vaſtio qui veteranos Hiſpanos & legiones Italicas ad Cæſarem perducebat. Inciditque paucos poſt dies in morbum ab initio contemnendum, ſed qui mox occultis inſidiis lethalis atq. ſupremus fuit. Vtebatur à prandio ſtatim æſtate pariter atque hieme, frigidæ potu ardente ſcilicet ſtomacho, qui à multo calore vel prædura cibaria perficere erat ſolitus. Sed vinum ineunte ſtatim æſtate niue è Samnii montibus quæſita affatim miſcebat, fruſtra damnantibus medicis,quorum placita ſerio & ioco,vti ancipitia atque incerta ſæpiſsime refellebat. Comederat & biferas ficus indulgenter. Itaque vixdum paratis remediis, permeante ad præcordia feruidæ febris veneno ad quartum Calendas Iulias, integerrimis ſenſibus è vita diſceſsit;ita vt in eo feſtinatæ mortis curſu, vitæ exitum intrepidus ſentiret,commendaretque animum ſuperis;nec vlla ſe grauiore moleſtia affici diceret,quàm quòd ante diem exactæ ætatis,præoccupante fato, familiaribus gratus eſſe nequiuiſſet; cogereturque diſcedere inuitus ex eo eruditorum iocundiſsimorumque amicorum cœtu, quo ſe tum maxime incomparabili percepta voluptate, plurimum oblectare cœpiſſet. Aderat enim expiranti Auguſtinus Niphus Sueſſanus è ſecta Ariſtotelis philoſophorum ætate noſtra celeberrimus, & plerique alii viri graues,in liberalibus diſciplinis cum laude verſati, qui morientem, vti patronum inexhauſtæ liberalitatis,parentemq. omnium veriſsimis lachrymis luxerunt; Intempeſtiuus enim videbatur interitus, quòd nondum quinquageſimum tertium ætatis annum expleuiſſet. Nec defuere qui veneno ſublatum ſuſpicarētur perfidia Philippi Galli qui ab ætatis flore & muſicæ artis peritia domino charus, epularū demum ſtructor euaſerat,

& à pontifice patrati ſceleris præmia expetiſſe dicebatur. Sed tum medici & pollinctores, exenterati viſcera nullo veneni indicio notata retulerunt. Nec ad mortis nuncium Clemens vllum omnino lætitiæ ſignum vultu prætulit, quanquam à ſacerdotio valde opulento, inſigniq́ue inter ſenatores officio adornandum Hypolitum Medicem ei perampla hæreditas obueniret. Verùm ſeuerè contraxit frontem, vel ob id quod Pompeius eodem anno mẽſeque, quo ipſe natus, immaturè atque hominum opinionem celerius, è vita diſceſsiſſet, quum præſertim tanta vis ſpiritus, & ea quidem aduerſus morbos indomita, robuſto in corpore vigere videretur. Magnopere enim Clemens ex alienis fatis omine concepto, mortem timebat, quum alioqui nihil ſaluti molliter indulgendo, vitam contemneret. Prorupit tamen in longos ſermones de Pompeii moribus ex animo iudicium ferẽs, quum honeſtiſsimi viri qui tum aderant, amore vel odio mortui famam diuerſis ſententiis excuterent; & ipſe ante omnes Pompeium ab eximiis ingenii naturæque dotibus verè magnum fuiſſe teſtaretur, ſed aculeatè ſubiungeret Pœni Annibalis exemplo, vel maximas eius viri virtutes, ingentibus vitiis adæquari. Appellarãt enim eum nonnulli ingenio repentinum & inconſtantem, natura factioſum & tumidum, conſilioque maximè vaſtum, & libidine adeo intemperantem, vt quum liberos ſuſcepiſſet, illicitis etiam amoribus deſeruiret. Ego certe qui forte ſermonibus intereram, multa ex his ad calumniam ſupra æquum adaucta ab inimicis arbitrabar; reuocabam item ad memoriam ferè omnia quæ vir ille ab ineunte ætate, in lorica pariter & purpura, ad extremum vſque vitæ actum, ſtrenuè atque magnificè peregiſſet; ita vt ab incomparabili maximarum virtutum concurſu memorabile poſteris eius nomen futurum putem: quum nemo hodie in toto diuinarum atque humanarum rerum officio, laudandum admirandumque ſe offerat, vel magnitudine animi, vel perſonæ dignitate, vel authoritate nominis, vel denique diſciplina, ſplendore, fortunaque Pompeio maior & illuſtrior; modo odium faceſſat, decedat inuidia virtutis comes, omniſque ſimultas humaniter, ipſo ſaltem vitæ exitu terminetur.

EORVM QVAE IN HISCE VITIS LEONIS DECIMI, Hadriani Sexti, & Pompeii Columnæ magis memorabilia ſunt, Index.

ADVRNII & Fliſci Gallorum ſigna ſequebantur 70
Agamemnon Bentiuolorum cliens ſummæ fortitudinis 43
Agneſina ſoror Guidonis Vbaldi, et uxor Fabritii Columnenſis Principis 164
Albertus Petra Veragierum Dux & Heluetiorum pro Gallis contra Maximilianum 82
Albertus Petra pecunia Gallorum corruptus domum redit Sfortianis caſtris relictis 77
Alegria Gallorum dux præſidio erat Bononien. contrarios cuniculos ſub domibus excauans 43
Alegria ſecundæ Gallorum aciei præfectus 50
Alegriæ graue conſilium, ſed Hiſpanis ſalutare 44
Alegriæ interitus cum duobus filiis 52
Alexander atque Hippolytus Medicei Florentia eiecti fuere, Clemente capto 196
Alexander Farneſius qui & Paulus tertius 101
Alexander Medices Iunioris Laurentii filius Margaritam Cæſaris filiam in cœlibatu ſuſceptam uxorem ducit 200
Alexander Sextus deterrimus inter Senatores uenali ſuffragio Pontifex creatur 17
Alexander Sextus nunc Columniis, nunc Vrſinis fauebat, ut eos armis attritos facilius deleret 155
Alexandri Sexti obitus commutata à pocillatore lagena ad umbroſum Vaticani ruris fontem 32. et 159
Alphonſina imperii auida 82
Alphonſina mater Laurentii Medicei 81
Alphonſina Petri Medicei uxor 19
Alphonſina ſemper querula mulier 81
Alidoſii Cardinalis perfidioſæ artes in Iulium 38
Alidoſius Card. à Franciſco Vrbinate interemptus 39
Aloiſius aduocatus in fruſta diſſectus 47
Aloiſius Puleius Morgantis fabuloſi herois poeta 4
Allobrogum Dux Carolus Philibertam ſororem Iuliano Medices in matrimonium collocat 74
Alphonſus Aragonius cum exercitu in Florentinos 8
Alphonſus Ateſtinus à Gallis noluit diuelli per Iulium 36
Alphonſi inſidiæ in Leonem detectæ 87
Alphonſus Iulio hoſtis iudicatus diras in eum exercet hoſtiliterque in eius fines copias inducit 38
Alphonſus Ateſtinus cur à Iulio II. derelictus 36
Alphonſus Ateſtinus in Bononienſi agro Cæſarianos commeatu adiuuit 189
Alphonſus Ateſtinus in gratiam Hadriani receptus criminoſis codicillis à Iulio & Leone aduerſus eum decretiſque antiquatis 141
Alphonſus Ateſtinus Iulii Secundi copias ad foſſam Giliolam cædit 40
Alphonſus Ateſtinus regium Lepidi recuperat 179
Alphonſus Dux Ferrarien. in Leonis coronatione Eccleſiæ uexillum gerit 66
Alphonſus Ferrariæ princeps in prima Gallorum acie cum Seneſcalco Normanniæ 50
Alphonſus ad Veliternum ſuperatur à Roberto Malateſta copiarum Pontificis Imperatore 11
Alphonſus Petrucius Cardinalis in Leonem conſpirans 87
Alphonſus Vaſtius Piſcario patrueli morte ſurrepto equitibus Hiſpanis præerat 180
Altoſaxus Heluetiorum Dux 69
Aluda Gallorum præfectus ad Brixiam cæſus 45
Amadeus Recinatium tyrannus laqueo ſuſpenſus 95
Andreas Auria Adurnios Genua eiicit, ut Gallus rex ea urbe potiretur 196
Andreas Auria claſſe ſuperat duces Hiſpanos, quoſdam capit, quoſdam necat 196
Andreas Auria eiectis è Genua Gallis patriam in libertatem reſtituit 199
Andreas Auria quibuſdam offenſionibus, mutata fide à Gallis ad Cæſarem ſe contulit 199
Andreas Auria tormentis tantum contra Lanoium proregem Neapolitanum pugnat 185
Andreas Bua Epirotarum Dux pro Feltrio Vrbini Duce reſtituendo contra Laurentium Mediceum 85
Andreas Grittus Brixiæ captus 47
Andreæ Lauredani mors in pugna 73
Angelus Acciaiolus exul, quia in Petrum Mediceum conſpirauerat 3
Annæ Ludouici Gallorum regis uxoris mors 74
Anthimus Sabellus contra Iulium Secundum 54
Antonius Franciſcus Albicius pro Mediceis reducendis negotium ſuſcipit 61
Antonius Gambonus peſtilentia conſumptus qui Templum Deiparæ ad Mineruam diripuerat 194
Antonius Leua fugiens ſeruatus eſt ad Ceſennam 53
Antonius Montanus qui fuit patruus Iulii tertii, & poſtea Cardinalis 129
Antonius Puccius, & Vitellius ad Bondieum contra Alphonſum Ateſtinum iii. cum duabus Heluetiorum millibus, & duabus equitum alis 105
Aquilani à Rege Ferdinando ad Innocentium deficiunt 13
Aragoniis expulſis Neapolitanum Regnū inter Gallos & Hiſpanos diuiſum 33
Architectus ligneam ſepulchri effigiem regis Henrici obtulit Leoni infirmo, peſſimo omine 107
Argentariæ Alpes à Gallis in Italiam proficiſcentibus ſuperantur capto Proſpero Columnenſi qui Coccias Alpes inſederat 168
Argentarius fluuius ad Alpes Coccias 76
Ariminum ducentis ferè annis à Malateſtis poſſeſſum 136
Ariminum captum à Sigiſmundo Malateſta 136
Ariminum recuperatum eiectis Malateſtis 138
Arx Ceruaria à Pompeio erecta in præalta Sublaquei rupe 166
Aſcanius Sfortia Alexandrum Sextum creauit Pontificem 17
Aſcanius Sfortia frater Ludouici captus ad Gallos tranſmittitur 28
Aſinina caro à Clemente & patribus comeſta 193
Aſparoſius Gallorum Dux ad Pompelonē captus 126
Aſparoſio duce Galli Pompelone ulterioris Hiſpaniæ capto, ad Hiberum ſigna promouent 102
Aſula Cremonenſium oppidum à Maximiliano Im-

peratore fruſtra oppugnatur, cuius arma in medio conatu defecere, Gallis oppidum oppugnantibus 83
Aſulæ ſuburbia à Venetis, & Gallis opp. defendentibus miſerabili, ſed neceſſaria ratione incenduntur 83
Auguſtinus Caponius in Mediceos conſpirat 63
Aurantius Alarcon fiſcum replet bonis rebellium Cæſaris 99
Aurantius Alarcon Vgoni Moncatæ proregi à Cæſare ſurrogatur ibid.
Aurantii Alarconis interitus in agro Piſtorienſi 201
Aurea ſub Leone tempora 146

B

Baiazetes Turcarum Imperator Bernardum Bandinum Iuliani Medices percuſſorem ad Laurentium miſit 16
Baleonus Venetorum præfectus in Gallos Brixiam petentes inopinanter incidit 46.47
Barabal Caietanus ſenex ſexagenarius ueneranda canitie toga palmato, latoque clauo ac purpura nitenti in conuiuium Leonis adducitur 98
Baracanum radicitus conuulſum ad libellam angulorum lateribus repoſitum 44
Barnabas Malaſpina miniſter à poculis Leonis in carcerem coniectus ob ſuſpicionem ueneni miniſtrati 108
Barnabas Malaſpina capitali ſupplicio alterius criminis reus poſt nonum annum capitali ſupplicio Mediolani punitur 108
Bartholomæus Coleo Venetorum præfectus contra Petrum Medicem 3
Bartholomæus Ferrerius in fruſta deſciſſus à Lotrechio 106
Baſiniana fuit Auguſta Battienorum 57
Baſtia à Petro Nauarro expugnata, Veſtidello interfecto 42
Belli cauſæ inter Franciſcum Gallorum regem, & Carolum V. Imperat. 102
Belli gerendi contra Turcas ratio ſub Leone 93
Bellum Gallicum contra Cæſarem 226
Bellum inter Ferdinandum Neapolitanum regem, & Innocentium 13
Bellum Pontificis Regiſque Neapolitani in Florentinos 8
Bellum tredecim ciuitatum Hiſpanorum in Cæſare 122
Bernardinus Caruaial per iocum à pueris Papa appellatus 55
Bernardus Nerius pro Mediceis 22
Blanciæ Rangoniæ Bentiuolorum Principum ſororis benignitas erga Ioannem Medicem, qui Papa Leo 55
Bolonia familia in Ambianorũ finibus ad Oceanũ 94
Bona mater Ioannis Galeacii res Inſubres adminiſtrat animo imbecilli 9
Bongallus Abbas qui fuit Epiſcopus Nepeſinus 57
Boniuettus Gallorum dux in Italiam 146
Bononia ab Hiſpanis obſeſſa 39. ſed à Gallis eam ingreſſis, obſidione liberatur, Hiſpanis ad forum Cornelii recedentibus 44
Bononia ad Iulium II. Bentiuolis eiectis rediit 59
Bononia Bentiuolis ueteribus tyrannis reſtituta per Triultium, & Gallos 161
Bononia ſine Gallorum ſanguine ad Bentiuolos peruenit 39
Bononiæ colloquũtur Leo et Franciſcus Rex Gallorũ 80
Bononiæ munitiones intra quaſſatum murum cinctæ 43
Borbonii domum irrumpunt milites, et ignobili uix latebra ſeruatur 189
Borbonius irriſus ab Hiſpanis & Germanis ibid.
Borbonius cum exercitu ad Vaticana mœnia 190
Borbonius Romanæ urbis opes, militi ſe conceſſurum in prædam prædicabat 188
Borbonii pila minori icti mors 190.191
Borgiorum natura in bellis ſuſcipiendis 30
Borſius Ateſtinus Ferrarien. Princeps, pacis ſequeſter Hetruſcarum rerum ſtatum quieti reſtituit 4
Brauus Cæſaris rebellis captus 125
Brianettus Gaſtonis legatus 44
Britanni duce Dorſetto Fontem Rabidum uaſtant 67
Britanni Teruanam capiunt 71
Britannorum contra Gallos pugna ad Ghingatam 71
Brixia ad Venetos 45
Brixia Hiſpanis eiectis per Odettum Lotrechium Gallorum ducem Venetis ceſſit 84
Brixiam petunt Galli 44
Brixia ſeptem diebus à Gallis direpta 47

C

Cæſar Borgia Alex. VI. filius quas urbes cœpit 28
Cæſar Borgia Vrſinos principes necat 32
Cæſar Borgia recepta pecunia à finibus Florentinis diſceſſit 29
Cæſar Borgia à Iulio Secundo Pont. copiis, & urbibus omniq. dignitate exutus, Neapolim primo, in Hiſpanias deinde deportatus, à Cantabris eſt interfectus 33
Cæſar Carolus V. à Clemente Bononiæ Corona Imperii decoratur 200
Cæſar Franciſcum Sfortiam recipit ibid.
Cæſar in Italiam Andreæ triremibus uenit ibid.
Cæſar Margaritã filiã in cœlibatu ſuſceptam, Alex. Medici Iunioris Laurentii filio deſponſauit 200
Cæſaris literæ, & nuntii ad Clem. pacis conficiendæ 187
Cæſaris literæ perplexæ pro liberando Clemente, quæ aliter interpretabantur ab Aurantio Alarcone, & aliter à Pompeio 196
Cæſaris mens de Clemente 195
Cæſaris rebus fortuna ſemper effuſiſſime fauit 126
Cæſariana claſſis à Gallis ſuperatur 198
Cæſariani commeatu adiuti ab Alphonſo Ateſtino in Bononienſi agro 189
Cæſariani opibus ditati nolunt pugnare, ſed ad Neapolim contendunt 198
Cæſariani pugnam detrectant Gallis paratis ad bellum duce Lotrechio ad collem Troiæ urbis 198
Cæſariani Ticinenſi porta Mediolanum ingreſſi Gallis Comenſi porta diſcedentibus 107
Cæſariani urbem abſumptis omnium fortunis, & domibus tectorum ſtrage conſumptis relinquunt, Vaſtio iam egreſſo antequam urbs caperetur 197
Cæſarianorum leuis pugna ad Bebriacum 105
Cæſarianus & Pontificius exercitus ad Caſale oppidũ Pado ſuperato ibid.
Caiana uilla erecta à Laurentio 15
Camillus Columna à Braccio Baleone Florentinorum præfecto captus, gratus dimittitur 184
Campum oppidum quinto à Florentia lapide 28
Cantabria per Gallos Ferdinando conceſſa 68
Cardinales in electione Hadriani Pontificis à Populo Romano exſibilati 173
Cardinales in Leonem conſpirantes capti 88

Cardinales

Cardinales precio electi in Senatu pro redimendo Clemente 196
Cardinalium diuiſio in comitiis 175.176
Cardonius animo dubius ad Mediceos reducendos 61
Cardonius pecuniæ emixe officioſus 76
Cardonius, & Carauial Hiſpani duces fugiunt è caſtris Rhauennatib. 51
Carius uicus in Ticinenſi, non longe à Pado 57
Carolus Allobrogum Dux ſororem Philibertam Iuliano Medici in matrimonium collocat 74
Carolus Amboſius ad Bononiam pro Bentiuolis 38. *à nefario Bononiæ bello diſcedit* 38. *minoreſque duces Galli ſacris interdicti* 38
Caroli Amboſii mors Corregii 39
Carolus Baleonius Peruſia exul pro Feltrio 86
Carolus Ceurius nutritius Cæſaris V. Imperatoris 118
Carolus Lanoius Franciſcum Gallorum regem in Hiſpaniam defert Piſcario cluſo 179
Caroli Lanoii fœdus cum Clemente percuſſum, & non approbatum a Cæſare ibid.
Carolus Octauus Gallorum rex in Italiam euocatus 17
Carolus Petro Medice non inuento, cum Florentinis fœdus percuſſit 20. *Petrum Medicem reuocare in patriam iuſſit* 19
Caroli pugna ad Tarrum cũ Venetis, et Inſubribus 20
Carolus V. a Germanis Imperator electus 120
Caytbeius Memphiticus Sultanus dono dedit Camelopardalim Laurentio Medici 16
Centum aureorũ milibus fuit Leonis X. coronatio 66
Cervaria arx à Pompeio erecta in prædicta ſublaquei rupe, pro ſalute conſeruanda 166
Ceurius Gallico auro corruptus apertæ perfidiæ conſilia Cæſari pretulit 170
Ceurius inexhauſta cupiditate auro replebatur 121
Chriſtophorus Palauicinus capitali ſupplicio à Lotrechio affectus 106
Cibo & Nicolaus Rodulphus Cardinales à Clemente Vgoni dati obſides 183
Clarix Vrſina coniunx Laurentii Medices 14
Clemens VII. Iuliani filius qui Iulius ante cognominabatur 7. *qui altero, & trigeſimo die poſt mortem patris poſthumus eſt natus* 7
Clemens ad Lanoium 188. *ad Moncatam* 184. *aurea uaſa ſacrificiis dicata in argentum & aurum militibus ſoluendum conflat* 194
Clemens bellico ſumptu nimis angebatur 189. *nihilque magis cupiebat quàm milites miſſos facere* 181. *Cæli montana porta in urbem irrumpit* 182. *Cæſari nocere nolebat, & ſi bellum contra eum ſuſcepiſſet* 180
Clemens Cæſarianos Mediolano exturbare ſecrete cogitans, uidens fœdus non ſeruari 179
Clemens citatus ad Spiram Nemetum urbem ad Rhenum ſitam 186. *conſilii inops quid agendũ eſſet ignorabat, Borbonio ad urbem appropinquante* 190. *contra Pompeium & Cæſarianos copias parat, Stephano Columna, & Salomone Siculo ducibus* 180. *cum patribus aſininam carnem comedit* 193. *deceptus à Prætorianis equitibus extra urbem miſſis ad ſpeculandum de aduentu Pompeii* 181. *Duces, cohortes, et Heluetios milites ſtipendio conducit* 184
Clemens è Vaticano in arcem fugit, uia per duplicem murum 191. *familiaris ſui habitu nocte fugit* 197. *Hiſpanis ſe dedit certis conditionibus, per Ionium relatis* 194
Clemens in arcem fugit 182. *quibus de cauſis eſſet Romanis inuiſus ibid. iniuriam à Cæſarianis, & Columnnis illatam uindicare quærit* 184. *miſſis obſidibus, Vgonem Moncatam ad colloquium euocat* 193. *nequaquam legitimus Pontifex* 188. *nõ timebat quæ publico iudicio timebantur ſpemque in his ponebat, in quibus nulla erat ſpes reponenda* 190
Clemens obſides quos dedit pro libertate conſequẽda 195
Clemens tres galeros ad haſtam licitatos pro ſoluendis pecuniis militibus Cæſarianis propoſuit 194
Clementis, & Cæſaris amicitia certis conditionibus renouata 200. *fœdus cum Carolo Lanoio percuſſum* 179 *ſed à Cæſare non approbatum ibid. poſtulata à Columnis & Cæſarianis* 180
Clementis res & Cæſaris ab Vgone Moncata compoſitæ reluctante Pompeio Columnenſi Cardinale 184
Collegia Gymnaſii quatuor Louanii 116
Columnii Principes ex Germania orti 153. *in urbem, Leoninam irrumpunt, Vaticanam domum diripiũt, nec Diui Petri templo auguſtiſſimo parcunt* 183 *opibus exuti à Cæſare Borgia* 32
Columnii proceres hoſtes iudicati à Clemente 185
Columnii milites aurea Clementis eximii operis diſcindunt figulinaque Indiæ uaſa ſolo illidunt 183
Columnenſium quatuordecim oppida direpta & incenſa à Clementis militibus, multitudine puerorum, ſenum et mulierum, alieni facinoris pœnas dante 185
Columniorum Principum genealogia 154
Concilium Pontificibus maxime inuiſum 40
Concilium Baſileæ indictum contra Xiſtum 12
Concilium Lateranẽſe contra Piſanum à Iulio ſolemniter indicitur 90
Concilium Piſis indictum Ludouici Gallorum regis, et Cæſaris auctoritate 39. *Piſis inchoatum Mediolano quoque renouatum in ulteriorem Galliam translatum* 56. *è Piſis ad Mediolanum renouandum* 42
Concilium Vormatiæ indictum a Carolo V. 102.130
Conciones in urbe contra ſacros uiros 162
Concordia à Iulio Secundo expugnata 38
Conditiones à Cæſare præſcriptæ pro Frãciſco Gallorum rege libertati priſtinæ reſtituendo 179
Coniuratio ad Mediceos occidendos 6
Coniuratio contra Iulium Secundum pro Gallis, quæ à Proſpero fracta diſſolutaque fuit 165
Coniuratio in Mediceos detecta 63.64
Conſaluus prælio certaturus ad Gerionem Barolo caſtra educit 157
Conſpiratio in Petrum detecta ex urbeque eiecti qui in Petrum conſpirauerant 3
Conſpiratio pro Mediceis detecta 23
Conſtantinus Boccalus Epirotarum Dux pro Feltrio Vrbini duce reſtituendo 85
Conuentus omnium Italiæ principum ad Cremonam contra Venetos 12
Coronationis die, erga Leonem Decimum nullus fuit à Gothicis temporibus fœlicior 66
Coſmus & Damianus Diui tutelares Mediceorum familiæ 98
Coſmus Medices Leonis X. Pont. Max. fuit proauus, cui Coſmo cognomen fuit Magnus 1. *decreto publico pater patriæ appellatus, Petrum filium, & nepotes moriens reliquit* 2. *Venetias exulatum abiit* 1. *in pa-*

triamque non toto uertente anno reuocatus 1
Coſmi uirtutes, diſciplina, artes, & potentia ſuſpecta ciuibus, obfuturæque libertati cũ carceri mancipãrũt 1
Cremona à Feltrio Venetorum duce expugnata 185. à Gallis defecit 58. ad Venetos 69
Cremona, Parma, Placentia, & Mediolanum ad Cæſarianos & Pontificios 106
Cremona Venetis promiſſa per Gallos 68

D

Damianus & Coſmus diui tutelares Mediceæ familiæ 98
Decanus eſt Louanii ſummæ dignitatis 116
Deditionem facit Clemens Pont. 193
Decreta à Proceribus Romanis ad libertatem reuocandam ſpectantia 163
Deteſaluius conſpirans in Petrum Florentia eiicitur 3
Deteſaluius contra Laurentium ad regem Neapolit. 10
Die coronationis Leonis Decimi à Gothicis temporibus nullus fuit fœlicior 66
Diſcordia Proſperi Columnæ, et Piſcarii in caſtris Parmam oppugnantibus 104
Diſſenſionis cauſæ inter Pompeium Columnam, & Iulium Medicem 175
Duumuir famoſo nomine cõciliatus & iniquo quæſtu expletus, multorum domus æquandis frontibus dirigendiſque ad normam urbis regionibus diruebat 182

E

Egurrorum forum, nunc eſt Riuoſiccum 123
Electores Imperii qui 93
Epiſtylium portæ ſacelli in Vaticano cecidit Hadriano non plus paſſu altero abſente, duobus Prætorianis cæſis, quo die Rhodus expugnata fuit à Turcis 141
Eraſmus Germanus aſtrologus quid de Pontifice futuro poſt Iulium Secundum 64
Euangeliſta Taraſconius è ſtolido ſtultiſſimus factus à Leone 97
Eurus & Vulturnus nauigantibus in Orientem contrarii: ſed Eteſii uenti ſunt propitii 138

F

Fabii Vrſini obitus 33
Fabricius Columna Hiſpanorum præfectus 37
Fabricius ab Alphonſo Ateſtino captus 51
Fabricius Columna Raimundo Cardonio uti magiſter militiæ adiungitur 42
Fabricius & Proſper Columnenſes ad Conſaluũ Agidarium 156
Fabricii conſilium à Nauarro ſpretum 5
Federicus Gonzaga Bozolus Ioannem Medicem capit, qui Leo Decimus poſtea fuit Pont. Max. 53
Federicus Gonzaga Bozolus pro Feltrio 85
Federicus Gonzaga, & Pontificis, & Reipub. Florentinæ Imperator 146
Federicus Henricus alter Hiſpaniæ præfectus 123
Federicus Neapolitanus Rex in Galliam ad Ludouicum 156
Federico Sanſeuerino Card. datus Ioannes Medices 53
Federicus Vrbinas pro Mediceis pugnat 3. et. 4
Feltrius contra Heluetios ad Ariminum pugnat 91. Veneti exercitus dux Cremonam expugnat 185. Venetorum dux ad Petram Malam 189. Vrbino excedit, ducibus ſuis pecunia corruptis à Leone 92
Feltrii interimendi deteguntur inſidiæ 86
Ferdinandus Aragonius rex Neapolitanus ex fœdere iunctus Petro Medici 3
Ferdinandus Hiſpaniarum Rex in Cantabriam Nauarræque regnum contra Gallos pro Iulio II. 40
Ioannem Nauarræ regem eiecit è regno: Pompelonem obſidentem 66
Ferdinando conceditur Cantabria à Gallis 68
Ferdinandum regem Hiſpaniarum aulici derelinquũt & Philippo eius genero obſequuntur 121
Ferdinandus Iulio Papæ contra Alphonſum Ateſtinum iunctus 37
Ferrarienſium bellum à Iulio ſecundo 36
Fliſci & Adurni Gallorum ſigna ſequebantur 70
Fliſci & Adurnii Genua ſponte diſcedunt ibid.
Florentini à Xiſto ſacris interdicti 8. ad Ludouicum Gallorum Regem confugiunt 30. ad Pogium Imperialem ſuperati 8. contra Cæſarem pro Gallis 200. hoſtes Iulii, Hiſpanorum, ac Venetorum iudicantur pro Mediceis in patriam reducendis 60. in libertatem ſe uindicant, uectis Mediceis, captoque Clemente 196. integrum annum libertatem defendere duce Malateſta Balcono 201
Florentini maledicentiſſimi 9. publicam ſalutem redimunt 29. uictores ad Traſimenum lacum 8
Florentinorum decretum contra Concilium Piſanũ 41
Florentinorum deditio 201
Florentinorum iuſtus metus 30
Fœderis percuſſi cauſæ cum Leone, & Carolo Quinto contra Gallos 103
Fœdus Cæſaris cum Venetis, Anglis, Pannoniis, ac Italis 146
Fœdus Clementis cum Cæſare 179. à Carolo Lanoio percuſſum, & à Cæſare poſtea non approbatum ibid.
Fœdus Gallorum, Venetorum, Clementis, & Franciſci Sfortiæ contra Cæſarem percuſſum 180
Fœdus Hadriani, Cæſaris, Venetorum, & Florentinorum contra Gallos 175
Fœdus iterum inter Cæſarem & Clementem 181
Fœdus Nouioduno percuſſum inter Maximilianum, ac Carolum Cæſarem, & Gallos, quo bellum in Europa per xx. annos exarſit 170
Foiſſei conſilium uel Rhauennam capere uel pugnam committere 49
Foiſſei mors 53
Foiſſeius Rhauennam oppugnans, cum detrimento repellitur 50
Fontem Rabidum occupant Galli 126
Fontem Rabidum uaſtant Britanni in Aquitania 67
Fortuna cum quo mortalium utroque uultu uelocius, atque uehementius luſiſſe uidetur 47
Fortuna peregregie opportuniſſimeque Iulio Medici fauit 142
Fortuna rebus Cæſaris ſemper effuſiſſimè fauit 126
Franciſci caſtra ad quintum à Mediolano lapidem 77
Franciſcus Angelius cucullatus, Cæſaris arcana crimina Chriſtiano more audire, expiareque ſolitus 187
Franciſcus Elephantucius ad Bentiuolos 59
Franciſcus Feltrius copias à Gallis, & Hiſpanis dimiſſas Vrbino potitur fœminis & ſenibus ei auxiliantibus 85. Vrbino priuatus 82
Franciſcus Foſcarus Venetorum legatus apud Leonẽ 73
Franciſcus Gallorum rex Clementẽ è manibus Hiſpanorum liberare uolebat 194. cæteros reges magnitudine animi clementia, & liberalitate ſuperauit 168

Franciſcus rex Gallorum Mediolano potitus, ad Papiam captus 178
Franciſcus primus hoc nomine Gallorum rex 74. 75. Mediolanum obtinet, & cum Leone X. ad Bononiã colloquitur 79. a Lanoio in Hiſpaniam delatus 179
Franciſcus Maria Feltrius in Hadriani gratiam receptus 141
Franciſcus Maria Vrbinas Leoni X. ſuſpectus 81
Franciſcus Paccius Trapezita infeſtus Mediceis ſuſpenditur 5. cum Saluiato Archiepiſcopo 6
Franciſcus rex tabulas conditionis a ſe ſubſcribendas repellit 180
Franciſcus Vrbinas in Iulii Secũdi gratiam receptus, qui a patruo diductus erat ob Alidoſium interemptum 54
Franciſcus Sfortia à Piſcario obſeſſus 179. certa pactione arcem Mediolani Cæſarianis ducibus in poteſtatẽ conceſsit 180
Franciſcus Sfortia illato leui uulnere à Bonifacio uicececomite fruſtra aggreſſus 74
Franciſcus Soderinus Card. duabus ſellis ſedebat 42
Franciſcus Soderinus in gratiam receptus a Ioanne Mediceo, qui Leo Decimus fuit 65
Franciſcus Vrbinas Iulii nepos ex fratre 37
Franciſcus Valorius, in Sauonarolæ ſecta facile princeps, Bernardo Nerio infenſus 23
Franciſcus Valorius obtruncatus, uxore cæſa 24
Franciotus Vrſinus contra Hadrianum 130
Fraſcatum oppidum in Tuſculano, olim Lucii Luculli uilla Marco Antonio Columnenſi datur à Iulio Secundo dotis nomine Lucretiæ ex ſorore neptis 160
Fregoſii & Veneti Gallos quare in Italiam euocant 73
Fruſino à Lanoio & Pompeio oppugnatum 186
Fruſinonẽ defendunt cohortes, quæ ob ducis Ioãnis Medicis interitum, funeſto uexillorum colore nigræ uocabantur 186

G

Gaioſius Hiſpanorum equitum dux pro Feltrio 85
Galeacius Sfortia Petro Medici ex fœdere iunctus 3
Galeacius ad Florentiam 3
Galeotus Iulii Secundi ex ſorore nepos 33
Galli à Maximiliano ſuperati Aloiſio XI. rege 71
Galli ab Heluetiis ad Nouariam contemnuntur 69
Galli ab Heluetiis noctu cæſi 78. ad Atellam in Lucania deleti 22. ad Auerſam ſuperati 208. capto Petro Nauarro, et Michaele Salaſſo ducibus 199. ad Cremonam & ad Bebriacum 105. ad Gingatam ſuperantur à Britannis 71. ad Lyrim profligati 33. ad Nouariam cæſi ab Heluetiis 70 ad Pompelonem profligantur captis ducibus 126. ad Vaprium uicti ab Hiſpanis Mediolanum petunt 106. Alexandria, Ticinoque captis ad Truentum amnem contendunt duce Odetto 196. cæſi ad Gerionem ab Hiſpanis 157. cataphracti dimiſsis equitibus in prima acie intra Brixiam pugnant 47
Galli Comenſi porta diſcedentes, et Hiſpani ingrediuntur Mediolanum porta Ticinenſi 107. duobus præliis uicti ad Seſithem amnem 178. expulſis à Maßilia Cæſarianis, in Italiam uenientes, Mediolano potiti, Papiam obſident 178. Fontem Rabidum occupãt 126
Galli in Italiam contra Maximilianum Sfortiam 68
Galli in Italiam deceptis Heluetiis Alpes cuſtodientibus 76
Galli inædia afflicti, & multis malis calamitoſi, caſtris exuti, Caieta urbe eiciuntur 159
Galli in Piſanos 42
Galli ingrediuntur Bononiam, Hiſpanis nihil ſentientibus 45
Galli Italia expulſi 156
Galli lethali morbo ad Neapolim laborant 199
Galli lurida macie languentes ab Hiſpanis è Neapoli erumpentibus cæſi ſunt 208
Galli Odetto Lotrechio duce Alpes tranſcendunt, Roma iam direpta 194
Galli omnibus Apuliæ oppidis ceſſere 200
Galli peditibus exitiali auaritia dimiſsis, luctuoſum bello finem ſibi parant 56
Galli per arcẽ inuadunt Brixiã, eamque diripiunt 47
Galli Pompelone capta, ad Hiberum ſigna promouent 102.126
Galli qui duce Albanio ad Neapolim proficiſcebãtur, à Clemente reuocati, à Cæſarianis cæſi ſunt 178
Galli Salernum occupant 186
Galli Scotis cæſis eorum regem interſiciunt 71
Galli trahunt per trochleas tormenta in præruptos montium uertices, duce Triuultio 76
Galli tredecim equites cum Hiſpanis pugnant 157
Galli uicies centenis aureorum milibus perſolutis obſides a Cæſarianis captos recuperant 200
Galli uictores ad Luceriam contra Cæſarianos 197
Galli undecim equites cum totidem Hiſpanis ad Tranium 157
Galliæ togatæ præfectura, Pompeio demandata à Iulio 163
Gallica claßis ad Vrſium promontorium uictrix, Hiſpanis ducibus captis, ac cæſis 198
Gallorum decem milia interempti 70
Gallorum & Britannorum pugna ad Gingatam 71
Gallorum & Cæſaris pax 200
Gallorum Rex uictus, & captus ad Papiam 178
Garzetta Brixiæ amnis 45
Gaſto Foiſſeius à fortuna uelocius elatus, & uehementius oppreſſus ibid.
Gaſto Foiſſeius ante Imperator, quàm miles ante triũphator quàm acclamatus Imperator 45.
Gaſto ad Bononiam properat Heluetiis fuſis 45
Gazelles à Turcis uincitur cæſis Mamaluchis 140
Gentilis Baleonus Iulii Secundi præfectus 48
Gentilis Aretinus præceptor Laurentii & Iuliani Petri filiorum 4
Genua ad Gallos eiectis Adurniis 196
ad Gerionem pugna prope Canuſium Hiſpanorum, & Gallorum 157
Germani & Hiſpani milites 40. milia urbem intrãt, ſeptem Romanorum milibus interemptis 192
Germanorum ferocia & truculentia 192
Gingata uicus Belgarum 71
Gonzagæ & Herculis Ateſtini ſeditio in caſtris Florent. 8
Graualonus Ticini pons 58
Grunium nunc, olim Iuliobriga 126
Guido Rangonius captus à Gallis ad turrim quæ dicitur Magnanimi non procul ab Atheſi 47
Guliermus Enchauordius à ſubnotandis ſupplicibus libellis Hadriano Pont. fuit 138
Guliermus Gofferius Gallorum Amirantes 182

H

Hadrianus Derthuſenſis cur à Iulio Medice propoſitus fuerit pro eligendo Pontifice 129
Hadriani Pont. in necem conſpirat Marius Placentinus 145
Hadriani obitus quo die Boniuettus Gallorum Dux Ticinum amnem tranſiuit 146
Hadriani prodigium quo die Rhodus expugnatur 141
Hadriani reſponſio ad Pompeium Columnam concionantem 174
Hadriano cur Cardinalium Senatus ſuſpicacior 143
Hadriano iucundius erat gymnaſium Louanii quàm in Pontificia ſede Remp. Chriſtianam moderari 137
Hadriano nemo attentius, atque ardentius literis operam dabat 115
Hadrianus à Maximiliano delectus Caroli magiſter, repudiatis qui ſe ambitioſè obtulerant 117
Hadrianus ad Riuoſiccum opp. 123
Hadrianus audito Pontificatu ſibi delato plurimum doluit 121
Hadrianus arridentis fortunæ penitus ignarus 120
Hadrianus Collegium Louanii erexit 116
Hadrianus de ſuſcipiendo Pontificatu cogitat 132
Hadrianus in propinquos ſubagreſtis fuit naturæ 148
Hadrianus ad Cæſarauguſtam ſuccollantibus purpuream ſellam regulis Hiſpanis 133
Hadrianus cur unis maxime Belgis uteretur 144
Hadrianus in Diui Martini templo leuem, ſed lethalem contraxit morbum 151.146.175
Hadrianus Ludouico Pannoniæ regi pecuniam mittit 139
Hadrianus nihil infœlicius in uita duxit quàm quod imperaſſet 149
Hadrianus officia equitum Sancti Petri annonæque præſidentium aut ſuſtulit, aut dimidiatis redditibus deteriora fecit 145
Hadrianus ordinibus aulæ, ac ciuitatis inuiſus 145
Hadrianus Paſquillum in Tyberim præcipitandum, uel cremandum putabat 145
Hadrianus præmia à Triumuiris cellata antiquauit 144
Hadrianus Romam ingreditur 136
Hadrianus Segobienſes in rebellionis initio oppreſſit 122
Hadrianus ſtellam eximiæ magnitudinis habebat in horoſcopo ad finitoris lineam quæ præclaram ei fortunam nuntiabat 132
Hadrianus ſtolatus, aureis crucibus calciamenta exornat 133
Hadrianus tria hominum genera perſequebatur 147
Hadrianus uenalia officia literatis uiris ademit 144
Hadrianus Cornetanus Cardinalis fatidicæ mulieris oraculo deceptus 89
Hector Seuerianus capite pœnas luit 96
Heluetii à Verbano lacu contra Gallos pro Iulio Secundo Pont. Max. deſcendunt, & ad Mediolani mœnia accedunt 45.
Heluetii cum Iulio Secundo contra Gallos, & Alphonſum Ateſtinum 37
Heluetii decepti Tramulii pollicitationibus 72
Heluetii die poſtero a Gallis, & Liuiano cæſi 79. ad Melegnianum 82
Heluetii eccleſiaſticæ libertatis defenſores à Iulio Secundo appellati 195
Heluetii equeſtribus Gallorum præliis circa Mediolanum fatigantur 45
Heluetii ignominiæ notam Ludouici proditi, illuſtri ſa cinore contra Gallos ad Nouariam deleuere 70
Heluetii in caſtra Leonis, deturbatis ad Eupilim lacum Gallorum & Venetorum præſidiis 105
Heluetii Gallos contemnunt ad Nouariam 69
Heluetii nectu uictores intra Gallorum caſtra quieuere 78
Heluetii per Rhetiam ad Tridentinas Alpes contra Gallos uictores properant 56
Heluetii uenalis militiæ homines à Carolo Amboſio pecunia repreſſi in patriam redeunt 37
Heluetii uexillo domum redeunt 45
Heluetiorum odium in Gallos 82
Heluetiorum uictoria luctu non caruit 70
Henricus Britanniæ rex contra Gallos in Aquitania pro Iulio Secundo Pontifice Max. 40
Henricus Britanniæ rex Mariam ſororem Ludouico regi Francorum iungit 74
Henricus Britanniæ rex Pontificiæ libertatis aſſertor, atque defenſor dici & ſcribi gaudebat 75
Hercules Ateſtinus pacis ſequeſter inter Venetos, & Mediceos, ac Florentinos 26
Hercules Ateſtinus pro Florentinis militans 8
Herculis Ateſtini & Gonzagæ ſeditio in caſtris 8
Hermetis Bentiuoli mors in pugna 73
Hieronymus Adurnius ab omni uirtute lectiſsimus cohortator & concitator belli Genuenſis 104.
Hieronymus Adurnius ciuili magis quàm militari laude quæſita Genua diſcedit 70
Hieronymus Adurnius Hadrianum Genuæ ſuſceptum magnis donauit muneribus 135
Hieronymi Balbi perfacetum ingenuæ libertatis de Hadriano dictum 144
Hieronymus Riarius Xiſti Quarti ſummi Pontificis ex ſorore nepos 5
Hieronymus Sauonarola è Diui Dominici ordine diuinus uates tanquam è cœlo miſſus 21
Hieronymus Mediceis infeſtus 21
Hieronymus Viccus legatus regis Ferdinandi 164
Himbaldus Gallorum dux pro Florentinis 31
Hiſpani ad Fruſinonem contra Clementem 186
Hiſpani Bononiam obſidentes caſtra ad forum Cornelium reducunt ob Gallorum aduentum 46
Hiſpani duces à claſſe Gallorum duce Andrea Auria cæſi, & capti ad Vrſium promontorium 198
Hiſpani duobus ſignis amiſsis fugiunt 198
Hiſpani & Germani 40. milia Vrbem intrant ac diripiunt trucidatis ſeptem Romanorum milibus 192
Hiſpani Iulii cadauer carie exæſum eruunt annuloq. ſpoliant 192
Hiſpani obſidionem Bononiæ dum ſoluunt pugnæ cupiditatem habere oſtendunt 46
Hiſpani Parma, Placentia, Papia, Cremona, & Mediolano potiti 106
Hiſpani porta Ticinenſi urbem Mediolanum ingrediuntur, & Galli Comenſi porta exeunt 107
Hiſpani pugnæ & religionis auidi luſtrari ſe à legato Pontificio petunt 48
Hiſpani rebelles interempti 125
Hiſpani retrocedentes ad oppidum Caſtrũ accedunt 187

Hiſpani

Hiſpani Venetorum exercitum cædunt 73
Hiſpania à Cæſare deficere attentabat ob Magiſtratuum auaritiam tredecim ſcilicet urbes 123.
Hiſpania nũquam uiderat Pontificem Maximum 133
Hiſpania pacatur 126
Hiſpanorum aſtuta & implacabilis crudelitas 192
Hiſpanorum copiæ ad Runcum amnem 50
Hiſpanorum pilæ à Margario aggere ad Venetias 73
Hollandiæ fines 115
Hyberno tempore bella geri poſſe docuere Galli 47
Hybernum tempus eſt militibus ueluti ſacris feriis occupatis 47
Hydruns à Turcis capta 11
Hyſmael Sophus in campis Calderanis à Selymo Turcarum rege contunditur 92

I

Iacobus Scotiæ rex pro Gallis contra Britannos 67
Iacobus Staſlius Heluetiorum dux pro Maximiliano contra Gallos 84
Ianus Bracalenius pro Pompeio munus controuerſiæ ferro finiendæ ſuſcepit 161
Ianus Capotia Iulii Secundi præfectus 48
Immortalitas fauendo egregiis ſcriptorib. cõparatur 2
Imola uenalis 5
Imperator eligitur Carolus Quintus adiuuante Leone primum Franciſcum, deinde Carolum 93
Imperii Electores, qui 93
Indicus Vellaſcus alter Hiſpaniæ præfectus 123
Innocentio defuncto ſurrogatur Alexander Sextus 17
Innocentius Octauus Pont. Max. 13
Inſidiæ Alphonſi Petrucii Leonem occidere uolentis deteguntur epiſtola ad Antonium Ninium ad Vrbem miſſa 91
Inſidiæ occidendi Feltrium Vrbinatem detectæ quinque Centurionibus occiſis. 86
Inſignes uiros cœleſti ſorte fieri magnos 35
Ioannis Bentiuoli filii quatuor tyranni 43
Ioannes Bentiuolus Mediceos caſtigat non mollibus uerbis, & ſecus ac caſus poſtulabat 19
Ioannis Columnẽſis Card. frater Proſperi Columnii 160
Ioannis Columnenſis Cardinalis obitus 161
Ioannes Galeacius puer, cum Bona matre 9
Ioannis Iacobi Triultii ducis celeberrimi obitus 106
Ioannes Medices tormento in incertum emiſſo periit 185
Ioannes Medices publico peritura Romæ fato ſubreptus cum nemo libertatem Italiæ fœlicius & ferocius defenſurus fuiſſet ad Gubernaculum uicum ictus fuit 185.
Ioannes Medices Cardinalis auctiorem gratiam apud Iulium Secundum cur obtinuerit 37
Ioannes Medices, qui poſtea fuit Leo decimus tertio improſpere tẽtata reditus fortuna, in Germaniam abiit 27. *cũ Iulio fratre patruele, qui Clemens VII. fuit* 26
Ioannes Medices qui & Leo decimus à Federico Gonzaga Bozolo captus, ad Sanſeuerinum Cardinalem ducitur 53
Ioannes Romã petit anno ſecularis Iubilei ſacro 150.18
Ioannis Cardinalis purpurea exutus cineream cucullam induit, a fratribus Diui Marci excluditur, & Bononiam per uallem Marinæ amnis petit 18
Ioannes Laurentii filius annum agens tertium decimũ in Cardinalium numerũ cooptatur 14. *qui Leo Decimus fuit Pont. Max.* 17
Ioannes Medices Card. à Liguro caſtello, uicum Iriæ, deinde Placentiam, poſtea Mantuam petit 58
Ioãnes ab Vlmẽſibus Sueuis ad Max. Cæſ. deductus 27
Ioannes ad Genuam apud Magdalenam ſororem ibid.
Ioannes Medices Card. Bononiæ exceptus eſt 59
Ioannes Medices captiuus Bononiam ducitur, poſtea Mediolanum 54.55
Ioannes Medices captiuus milites ſacris interdictos Chriſtiano ritu luſtrat 55
Ioannes Medices Cardinalis Etruriæ legatus 17
Ioannes Cardinalis Damiatam, quæ olim Aeliopolis expugnat 154
Ioannes Medices dum milites omnibus diris ad inferos deuocates captiuus expiat, ab ipſis defenditur 55
Ioannes Medices Gallorum manibus eductus ad Caſtellum Ligurum à Rainaldo Zachio deducitur 57
Ioannes Medices Bononiæ legatus à Iulio Secundo creatur 41
Ioannes Medices lectica Romam delatus ob innatum ab ima ſede abſceſſum 64
Ioannes Medices legatus Iulii Secundi Hiſpana caſtra ad Butrium habet 47
Ioannes legatus pro Bononienſibus 43
Ioannes qui Leo Decimus Bononiæ legatus 35
Ioanni puero Pontificatus à Ficino Aſtrologo defertur 54
Ioannes Romam detulit columnas, in qua Chriſtus Hieroſolymis deligatus flagris cæſus fuit 154
Ioannes Nauarræ rex à Ferdinando Hiſpanorum rege expulſus regno 66
Ioannes Nauarræ rex in fide & clientela Galliæ Regum 102
Ioannes à Rotomagenſibus captus 27. *Inde ad Iulianum peruenit qui Iulius Secundus fuit* 27
Ioannes Victorii Soderini fratris ſententia in conuentu Mantuano reiecta 59.60
Iordanus Vrſinus Iulii Secundi gener 172
Iouiæ arcis obſidio à Cæſarianis continuata 180
Iouii opinio de Leonis morte uiolenta 108
Iſabellæ Gonzagæ conſilium ad Iulium Secundum 163
Iſabella Villamarina Salernitani principis uxor Pompeii carminibus decantata 192
Italiæ principes ab Alexandro Sexto, & Cæſare Borgia uita, opibus, & regno priuati ac cæſi 155. et 156
Italiæ Principum conuentus ad Cremonam pro Ferrarienſibus contra Venetos 12
Iuliani laudes eiusque filius Iulius 7
Iulianus, & Laurentius Petri Medices filii Reipub, Florentinæ munia gubernanda ſuſceperunt 4
Iulianus Medices cognomento Magnificus Frater Leonis 35
Iulianus Medices occiſus, Laurent. frater uulneratus 6
Iulianus Medices Ioannis frater Florentiam euocatus Domini & Magnifici nomen repudiauit 62
Iulianus Medices Leonis frater ciuitate Romana donatus in temporario theatro ludos Scenicos, et Pœnulũ Plautinum Populo Romano exhibuit 77
Iulianus S.R.E. uexillifer 74
Iuliano Medices nupſit Philiberta ducis Allobrogum ſoror indotata 73.74
Iuliani Medicis obitus 81
Iuliobriga olim, nunc Grunium 126
Iulii Medicis conſilium de ope Rhodiis ferenda 187

Iulio Medici fortuna fauit contra Soderinum 142
Iulius Iuliani filius, qui Clemens VII. Pont. Max. 7
Iulius Medices ad Ioannem captiuum accedit 53
Iulius Cardinalis qui & Clemens Septimus Florētinæ Reipub. clauum moderatur 95
Iulius Cardinalis Leonis iuſſu ad Niceam fluuium prouolat in caſtra Hiſpana & Pontificia 115. *idem in die coronationis Leonis Decimi armatus Rhodium uexillum detulit, et uix armis exutus Florētinus Antiſtes creatur* 66. *per Lucenſes Alpes euaſit* 18. *à Soderino accuſatus penes Hadrianum* 141. *Rhodiæ militiæ eques qui Clemens VII. fuit* 166. *Iulio Pont. nūtiat euentum pugnæ ad Rauennā* 53
Iulius Secundus contra Alphonſum Ateſtinū 35.36
Iulius Secundus Papa creatur 33. *Columnios principes in oppida eis ablata per Alexandrum reduxit* 159. & 160. *Bononienſium liberator* 43. *diui Petri templū diruit ut maiori mirabiliorique ſtructura reficeret* 100. *dolore animi infirmus* 161. *in calamitate ſemper maior & excelſior* 54. *Italiæ liberator dici uolebat* 68 *oblato perſico pomo ad ſpem uitæ erigitur* 163. *Pompeio Cardinali iratus* 164
Iulius animus extimulari, non frangi poterat 38
Iulius Secundus Romæ nouos annonæ præſides inſtituit 104
Iulii Secundi Pont. Max. animus infractus in aduerſis 48. *obitus* 167. *corpus carie exeſum Hiſpani milites eruunt, annuloque ſpoliant* 192
Iulius armorū ſtrepitu, Leo uirtutibus oblectabatur 67
Concordiam & Mirandulam expugnat 38
Iulii ſtatua in tormenta conflata 43
Iulii Secundi Pont. Max. interitus 64

L

Lamberti inter diuos connumerati os mandibulæ delatum ad Hadrianum à Cæſaraugusta 137
Lanoius prorex Neapolitanus ſex Hiſpanorum milia & naues triginta onerarias ducit in Italiam contra Clementem 185. *ad Caietam incolumis uenit* 185. *eluſo Piſcario, Franciſcum Gallorum regem in Hiſpaniam defert* 179. *fœdus cum Clemente percuſsit, ſed Cæſar non approbauit. ibid. irriſus, ludibrioque habitus à Borbonii exercitu* 189. *huic occurrunt Gallicæ, Venetæque triremes, ſed nullo conſenſu* 185.
Lanoio peſtilentia abſumpto ſucceſsit Vgo Mōcata 197
Lanoio urbem intrante prodigium ruinæ urbis accidit 188
Laocoontis ſtatua in Beluederii uiridariis à Iulio poſita 148
Lauerinum cœnobium in ſummis Alpibus inſigne, in quo Diuus Franciſcus ſtigmata recepiſſe traditur 26
Lauerinum oppidum à Liuiano captum 26
Laurentius & Iulianus Petri Medicis filii Reip. gerendæ munia ſuſceperunt 4
Laurentius Medices cultu & modeſtia ciuis, auctoritate ac potentia princeps erat in Florentina Repub. 10. *ciuium penè omnium Florentinorum princeps factus* 8. *cum filio ad Neapolim* 9. *in ſacrario ſeruatus Iuliano fratre extincto* 6. *optimus, ſapientiſsimus, & potentiſsimus* 16. *togatis et caſtrenſibus conſiliis admirandus* 13
Laurentii conſilium ſalutare, neceſſarium atque utile, tam ſibi quam patriæ bello afflictæ 9. *in exitu prodigia* 16. *interitus tertio, & quadrageſimo ætatis ſuæ anno ex doloribus colicis tabificaque febri* 16
Laurentius Medices Petri in Lyri amne abſorpti filius Florentinæ Reipub. præpoſitus 74. *Cardonio ſuſpectus* 77. *deſpectis Columniis Vrſinos Duces aſciuit* 77. *Hetruſcarū rerum imperio poſt Iuliani mortē potitur* 81. *Iuliano infirmo, militare obtinet Imperium* 76. *ſclopetto caput ictus ad Mondulphum oppidum* 85. *Vrbino potitur* 81. *Vrbino priuatus* 88. *Laurentii copiæ pro Vrbino recuperando* 85. *duces ignaui, ac imperiti* 85
Laurentii Medicei mors cuius filia nurus fuit Franciſci Gallorum regis, nunc eſt Regina nomine Catharina & uxor Henrici Secundi 94
Lauſpompeia ad Venetos 180
Legati Principum Italiæ Xiſtum monebant, ut à Venetis diſcederet 12
Legati regum Hiſpaniæ, ac Britanniæ in caſtra ad Gallorum Imperatorem Carolum Amboſium 38
Leo X. Pont. Max. beneficii, atque iniuriæ grauis æſtimator 120. *ad benificentiam ornandamque uirtutem natus* 171. *ad Senatum orat, docetque inſidias contra eum paratas* 80. *adiuuans Franciſcum Gallorum regem ad Imperium conſequendum, Carolum deinde iuuat* 93. 94. *aucupiis & uenationibus mirifice oblectabatur coturnicum, perdicum, & phaſianorum auium* 101. *benefaciendo, & promerendo ab omnibus perſonis amabatur* 110. *coronatus xi. Aprilis die infauſto clade Rhauennate, quæ coronatio centum milibus aureis fuit* 69. *cur fœdus cum Carolo Quinto percuſsit: ut Galli Italia expellerentur, ut Franciſcus Sfortia Mediolanum reciperet, ut Leo Parmam, & Placentiam à Gallis eriperet* 103. *decernendi tarditatem mira celeritate compenſabat* 110. *è ſtolidis ſtultiſsimos facere geſtiebat* 97. *Gallorum Regi Franciſco ſuſpectus* 84. *Hiſpanis fidem datam ſeruat* 80. *Hiſpanis relictis quare ad Gallos tranſire cupiebat* 79. *immodicis ſumptibus natura gaudens* 141. *indignatus contra Franciſcū Vrbinatem* 81. *infirmus uidit ligneam ſepulchri effigiem pro Henrico rege factam ſibi offerri ab architecto* 107. *ingenti ſpiritu aduerſæ fortunæ obuiam ire aſſuetus* 91. *latrunculis ſubtiliter & acute colludebat* 198. *liberalitatis laudem anhelabat* 96. *metu Feltriani belli ſæuus ac inopia rapax contra naturam ſuam euaſiſſe dicebatur* 94. *nonnullos cubicularios honeſte parum amauit* 98. *nouos equites & noua ſcutiferorum, & cubiculorum collegia Romæ inſtituit* 104. *nullum in honore pernitioſa factionum ſtudia habebat* 75. *octingenta aureorum milia ad Vrbini recuperationem perſoluit* 92. *perſonis atque temporibus omnia accommodabat, ut neque ex nimia ſeueritate odium & ex clementia exiſtimationis iactura pararetur* 110. *quatuor Cardinales creat* 74. *quinquaginta aureorum milia in Belgica aulæa exoluit* 100. *Romæ auream ætatem dedit* 68. *ruſtica munera offerentibus largiſsima manu pecuniam rependebat* 102. *ſalis uectigal diminuit, & Triumuiralis poteſtatem in Vrbe ampliauit* 74. *XXV. aureorū milia Morono pro Sfortianis dinumerat* 68. *triplices porticus extruxit* 100. *Venetorum legatum conſolatur ob cladem ab Hiſpanis acceptā* 73 *uirtutibus, Iulius armorum ſtrepitu oblectabatur* 67 *uno & triginta Cardinalibus Senatum replet* 90.171
Leonis colloquium cum Franciſco Gallorum rege in Bononienſi ciuitate 80, *obitus* 107.108. *ratio belli gerendi in Turcas*

in Turcas 92.93
Leonis ſtatua à Po.Ro.in Capitolio erecta 74
Leonis ſtatura 109
Leonis uerecundia,& benignitate denegantis ſpes non remittendas,ſed adaugendas eſſe 110
Leonis uita nimis luxurioſa,ac uenationibus, ac equis ſumptuoſa 97
Leonina urbe quam ſuburbium uocant pontificiæ ædes ſacroſanctumque templum cruētatum,ac direptū 191
Lesbius abaci Leonis præfectus,biduo ante Leonem nullo concepto morbo interiit 108
Libertatem recuperare cogitant Romani proceres 166. & qui erant 168
Libitinæ Magiſtratus Romæ per Hadrianum ſublati, ſed hortantibus Triumuiris reſtituti 138
Literæ multo luculētius,quàm diuitiæ ſacerdotes exornant 64
Literæ præſtantiſsimis ingeniis gloriam, mediocribus uerò uix neceſſaria uitæ frugi alimenta præbent 155
Literati uiri Laurentii Medicis bibliothecam frequentabant 35
Liuianus Venetorum Dux animo ferox,atque præproperus 73
Liuianus cæſo Venetorum exercitu, Patauium fugit 73
Liuianus cum Petro & Iulio Mediceis 22
Liuianus peropportunè Gallos iuuit contra Heluetios pugnantes 78
Lotrechius ad Neapolim peſtilentia abſumptus 199
Lotrechius cum Venetis ad Tarrum,ut Parmæ obſeſſæ à Cæſarianis,& Pontificiis opem ferat 104
Lotrechius in Apuliam uenit 197
Lotrechius ſub colle urbis Troiæ paratus pugnare 198
Lotrechius ſuperbus & crudelis ad Mediolanum 106
Lotrechius ſtratus,amplius xx. uulnerib.ſauciatus 53
Lotrechius uitæ periculum adiit Piſis 42
Louanii quatuor gymnaſii collegia 115
Lucanicas fartas conciſis pauonum pulpis inſtituit Marianus Sannio cuculatus helluo 98
Lucas Pittus æmulus Petri Medices 5
Lucretia ex ſorore Iulii Secundi neptis nupſit M. Antonio Columnenſi 160.166
Lucretia Iacobi Saluiati uxor,ac ſoror Leonis X. 34
Lucretia Tornabona mater Laurentii,& Iuliani 4
Luculli uilla,nūc Fraſcatū oppidum in Tuſculano 160
Ludouicus Armerius Venetæ claſsis præfectus 185
Ludouicus a Corduba pro Cæſare ad Hadrianum 187
Ludouicus Fregoſius Sergium oppidum Genuenſibus uendidit 18
Ludouicus Gonzaga Clementem deduxit incolumē 197
Ludouicus Gonzaga ob incredibilem uirium ferociam Rodomontis cognomen ſortitus ad Septimianam portam ſigna uertit 191
Ludouicus Gallorum rex in Italiam 30. ſecum habens Federicum regno Neapolitano expulſum ibid.
Ludouico regi Gallorum nupſit Maria ſoror Henrici regis Britanniæ 74
Ludouicus Rex Gallorum dum intemperantius liberis procreandis daret operam interiit 74
Ludouicus Namurſius ex Armenica familia Gallici exercitus dux ad Gerionem pugnat 157
Ludouici Namurſii argentum in abacis repoſitum donatur à Proſpero Pompeio 158
Ludouici Namurſii in pugna obitus ibid.
Ludouicus rex Pannonum à Mahomete uictus prælio atque occiſus 11
Ludouico Pannoniæ regi pecuniam mittit Hadrianus 139
Ludouicus regulus Sueſſanus pro Cæſare legatus ad Hadrianum 142
Ludouici reguli Sueſſani dicta perfaceta de Paſquillo 149
Ludouicus Sfortia tutor Ioannis Galeacii pueri Mediolanenſis ducis 11
Ludouicus Sfortia ante 13. annos ab Heluetiis proditus qui hanc ignominiam notam illuſtri facinore deleri cupiebant 70
Ludouicus Sfortia pro Florentinis contra Piſanos ac Venetos 24
Ludouicus Sfortia captus ab Heluetiis 25
Lupatoria turris à Padilia & Brauo occupatur 125
Lutherus hæreſiarcha abiecta cuculla ad uirginis ſacræ thorum conuolat 99
Lutherus abiecta cuculla cum ſacrata uirgine nuptias fecit 139
Lutherus ad Concilium Vormatiæ uenit,ac eius libri à Cæſare publicè combuſti ſunt 103
Lutherana ſecta atque ſuperſtitio 139

M

Magdalena Laurentii filia coniunx Franciſci Innocentii Octaui filii 14
Mahumetes Græciæ domitor Rhodum oppugnans Hydruntem capit,qui Solymani fuit proauus Pannoniā & Noricam oppugnantis ibid.
Mahumetis mors 11
Mahumetus Hiſpanorum peditum dux pro Feltrio 85
Mamaluchi à Turcis cæſi 140
Manliana uilla quinto ab urbe lapide 101
Manfredus Palauicinus in fruſta diſciſſus à Lotrechio Gallorum duce 106
Mantuæ conueniunt Italiæ principes & legati 59
Marconius Pompeii Columnæ patruus ab eo à mortis ſupplicio liberatur 299
M. Antonius Colūna Rhauēnam tuetur à Gallis 49
M. Antonius Columna quare Gallorum dux 172
Margarius Venetorum agger 73
Marius Peruſcus poſt pocula ſtragulæ impoſitus ſeruorum lacertis in laquearia per iocum ac uoluptatem excuſſus 183
Marius Peruſcus fiſci,& rerum capitalium truculentus iudex, Duumuiris magiſtratum à Clemente impetrauit 183
Margareta Maximiliani Cæſaris filia 116
Martius Columna adoleſcens ad Luceriam contra Gallos acerrime pugnans capitur 197
Martius à Pompeio pecunia redemptus 197
Maximilianus Cæſar quid in Principe turpe eſſe dicebat 117
Maximilianus Aſulam Cremonenſium oppidum oppugnat ac eius arma in medio conatu defecere 83
Maximilianus cum Venetis contra Gallos fœdus percuſsit,proſperum Gallorum ſucceſſum timens 48
Maximilianus Gallorum opes reformidans 58
Maximilianus Imperator in Italiā Veronam petit 82
Maximilianus pecunia egens annuit fœderi inter Gallos et Cæſarē nepotem ad Nouiodunū percuſsi 170.171
Maximilianus Imperator ſuſpicacis ingenii, & in

conſiliis diuerſus ac parum conſtans 84
Maximiliani pecunia ab Hiſpanis ad Brixiam direpta 84
Maximiliani Imperatoris mors 93.120
Maximilianus Sfortia ad Nouariam 68
Maximilianus Sfortia paterni imperii iuribus per tabulas ignominioſe ceſsit 79
Medicea domus munificentiæ elegantiæ, & uirtutum officina 4
Mediceæ familiæ Diui tutelares Coſmus & Damianus 98
Medicei ad Cæſarem Borgiam ſupplices 28
Medicei ad Maximilianum Imperatorem deſignatum 27
Medicei ad Philippum Belgarum regem 28. deinde ad Morinos in Britanniam traiecturi 27
Medicei cum Cæſare Borgia ad Campum opp. quinto à Florentia lapide 28
Medicei cum Vitellocio, Vrſinis, & Petrucio 30
Medicei ex improuiſo ad Catellinam portam delati 22
Medicei in patriam reſtituti poſt annum decimum octauum, ex quo ui Caroli Octaui eiecti fuerant 63
Medicei infœliciter contra Paulum Vitellium pugnant 16
Medicei nunquam de fortuna deſperant 29
Medicei occupant Maradium oppidum per Apennini ualles 25
Medicei omnes Florentia eiecti 18. hoſtes patriæ iudicati, bonis direptis ibid.
Medicei quinquies patriam repetere per duodeuiginti annos quæſiere 34
Medicei Venetorum ſocii bellum ſuſcipiunt 24.25
Mediceis conatus in patriam redeundi bis improſpere ceſsit 24
Mediceis Florentia eiectis Reſpublica ſeſe in libertatem uindicat 196
Medices Ioan. ad patriam reuocatus 166
Medices Laurentii cum Xiſto ſimultas 5
Mediolanenſe Imperium à Gallis ereptum Maximiliano Sfortiæ reſtituitur auſpicio Iulii Secundi, & Veneti Senatus, atque Heluetiorum 58
Mediolanenſis pſeudoſynodus 55
Mediolano potitur Frãciſcus Gallorum rex qui ad Papiam poſtea uictus captuſque fuit 178
Mediolanum à Gallis captum duce Rege Franciſco 79
Mediolanum Piſcarii uirtute ad Cæſarianos ingredientes urbem Ticinenſi porta, & Comenſi diſcedentibus Gallis 107
Melphia urbs à Gallis capta & direpta 198
Metimnenſes audacter reſiſtunt ne Fonſeca pro Cæſare tormenta educat 122
Mirandula à Iulio II. expugnata 38
Morgantus fabuloſus heros à poeta Aloiſio Pulcio Hetruſco carmine decantatus 4
Mottinus Heluetiorum dux, & eius oratio 73
Mutina capta à Iulii Secundi copiis adiuuãtibus Rangonis 37

N

Natura populorum à Iouio rectè deſcripta 147
Natura mortalium fœlicibus rebus improuiſo ſe offerẽtibus uehementius afficitur 47
Nauarræ regnum ad Cæſarem 126
Neapolim obſident Galli duce Lotrechio 198
Neapolis capta ab Hiſpanis, Gallis ad Gerionem per eos cæſis 157
Neapolitani grauiora incommoda ab Hiſpanis, et Germanis quam à Gallis acceperunt 201
Neapolitanum regnum diuiſum inter Gallos & Hiſpanos expulſis Aragoniis 31
ad Niceam amnem caſtra Cæſaris, & Leonis Decimi ob diſcordiam Proſperi & Piſcarii recedunt 104
Nicolaus Soderinus conſpirans in Petrum Medicem Florentia eiicitur 3
Nicolaus Vitellius Tiferno eiectus à Xiſto, & pecunia, et copiis euocatur ad recuperandum Tifernum 11
Notæ arbitrariæ intra comitia Iulio Card. datæ 130
Noua præſidentium annonæ officia à Iulio II. Romæ inuenta 104
Noua ſcrutiferorum, & cubiculorum collegia Romæ per Leonem X. addita 104
Nouus equeſtris ordo Romæ inſtitutus per Leonem 104
Nouus Reipublicæ Florentinæ Magiſtratuum ordo creatus 63
Nouum Gallorum iter in Italiam à Triuultio inuentum, inter maritimas et Cottias Alpes ad dextram per imas ualles Argentarii fluuii 76
Numidicos equos domi alebat Laurentius, ut altaria ueſtiret pannis aureis & ſericis 15
Nurumbergæ conuentus in Germania 139

O

Octauianus Fregoſius ſine ſanguine Genuam intrat 70
Odettus cognomento Lotrechius in præſidio concilii Piſani, qui Odettus Gallorum erat Imperator 41
Odettus Lotrechius Gallorum Imperator, Brixiam eiectis Hiſpanis, Venetis tradidit 84
Oliuerius Carafa inter Senatores maxime illuſtris 17
Omen mortis Leoni oblatum ab Architecto 107
Optimi principis cognomen auguſtius eſt quàm Maximi 122
Oratio Antonii Montani, & Thomæ Caietani Cardinalium ad Medicem, & eius ad ipſos reſponſio 129
Oratio Clementis ad Moncatam 183
Oratio Fabritii ad Conſaluum Gallis pontem ad Lyrim tranſeuntibus 159
Oratio Feltrii ad duces ſummos pecunia corruptos à Leone X. 92
Oratio Foiſſeii ad Gallos pugnaturos ad Rhauẽnam 50
Oratio Gorii ad Laurentium Medicem 77
Oratio legati Florentini ad Laurentium Medicem in caſtris Imperatorem ibid.
Oratio Leonis ad Senatum 89
Oratio Ludouici à Corduba Cæſaris legati ad Pompeium Columnam, eiuſque reſponſio 175
Oratio Mottini ad Heluetios pugnaturos ad Nouariam 69
Oratio Philippi Villadami, militiæ Rhodiæ magiſtri ad ſuos pro Rhodo dedenda 140
Oratio Pompeii Columnæ Cardinalis ad Adrianum 173
Oratio Pompeii ad Iulium, eiuſque reſponſio, & Pompeii iterum uerba ad eum 177
Oratio Vgonis Moncatæ ad Clementem 183
Os mandibulæ diui Lamberti martyris per Cæſarauguſtanos ad Adrianum defertur 117
Ottobonus Fliſcus ciuili potius quàm militari laude quæſita Genua diſcedit 70

P

Padilia Cæſaris rebellis captus 125
Padulius et Piſcarius capti a Gallis ad Rhauennã 54
Palicia Gallorum dux captus ad Rubium oppid. 156
Palicia Mincii ponte amiſſo Cremonaque ad Ticinum contendit 58
Palicia poſt Foiſſeium interfectum Gallorum dux 56
Palicia tertiæ Gallorum aciei præfectus ad Rhauennam 50
Pandulphus Petruccius Senenſium tyrannus 30
Parma & Placentia in ciuium libertate relicta à Leone 80
Parma oppugnatur ab Hiſpanis, Cæſarianis, Mantuanis, & Pontificiis, quæ a Leſcutto Lotrechii proregis fratre & Bozolo protegitur 104
Paſquillus in Tyberim præcipitandus uel cremãdus 145
Paulus Baleonius Peruſiæ facilè princeps 30
Paulus Baleonius capitali affectus ſupplicio à Leone mitiſſimo 95
Paulus Victorius pro reducendis Mediceis 61
Paulus Vitellius Catelinam portam clauſit contra Mediceos 22
Paulus Vitellius pro Florentinis contra Mediceos, & Venetos in Alpibus fortiter pugnat 26
Paulus Vitellius a Florentinis occiſus 29
Paulus Vrſinus, & Iulianus Petri frater Bononiam petunt cum Petro Medice 18
Pax inter Cæſarem & Clementẽ Pompeio reluctante confecta, quæ urbi ruinam attulit 188
Pax inter Columnios & Vrſinos 155
Pax inter Gallos & Britannos Leone & Rotelino auctoribus 74
Peſtilentia ualde atrox in Florentina ciuitate 9
Petra Sancta oppidum in Lucenſi agro ſupra Fanum Feroniæ, Genuenſibus ſe dedidit, & recepta 13
Petruccius Cardinalis captus 88
Petrus Marganus ad Pompeium accedit 164
Petrus Marganus à Iulio defecit 54
Petrus Medices Coſmi Magni filius patre defuncto Reip. regendæ gubernacula cepit 2
Petrus ſæuiſſimis articulorũ doloribus hebetior factus 2
Petrus Medices Laurentii filius Reipub. Florentinæ gubernacula ſuſcepit, fratre Ioanne Romã proficiſcẽte 17
Petrus Medices à Regiis nuntiis quæſitus, & non inuentus, ut in patriam rediret 20
Petrus Medices arcem Sergiani, Petræſanctæ, Piſarum, atque Liburni dat Gallorum regi 18
Petrus Medices Bononiam proficiſcitur, cui fores curiæ à Iacobo Nerlio clauſæ fuerunt ibid.
Petrus Medices Ioannem fratrem, qui Leo Decimus fuit, captum a Rotomagenſibus liberat 27
Petri Medicei obitus 33
Petrus Medices uirtute & fortuna patri diſſimilis 18
Petrus Nauarrus arcium & turrium euerſor oppugnat Bononiam 42.43
Petrus Nauarrus Baſtiam expugnat Veſtidello interempto 42
Petrus Nauarrus captiuus ad Bononiam primo, deinde Mediolanum ducitur 54
Petrus Nauarrus cum peditibus ad Ronciripam, quos præſepſerat curribus cum uenabulis 50
Petrus Nauarrus ex gregario milite dux ſummus, ex Africa in Italiam pro Iulio II. transfretauit 40
Petrus Nauarrus excauatis cuniculis, & ſuccenſo intus tormentario puluere arces euertit 43
Petrus Nauarrus Raimundo Cardonio uti magiſter militis in Hiſpanis caſtris adiungitur 42
Petri Nauarræ fatale conſilium 51
Petrus Paulus Boſcolus in Mediceos conſpirat 63
Petrus Soderinus ad Ludouicum Gallorum regẽ 30.31
Petrus Soderinus e Raguſio Florentiam euocatur a Leone X. Pont. Max. 65
Petrus Soderinus Gallorum amicitia ſuſtentatur 40
Petrus Soderinus perpetuus Florentiæ dictator 31
Petrus Soderinus popularibus charus, ſed nobilioribus odioſus 34. eius patientia & cõſtantia ibid.
Petrus Soderinus poſt decimum dictaturæ annum è Florentia Rhaguſium dilatus eſt 62
Philiberta ducis Allobrogum ſoror abſque dote nupſit Iuliano Medices 74
Philiberta centum quinquaginta milibus aureorũ ſtetit Leoni 81
Philiberta mortuo Iuliano uiro ad Ludouicam ſororem in ulteriorem Galliam tendit 81
Philippus Maximiliani Cæſaris filius, iuuenili quadã alacritate Ferdinandum regem, eius ſocerum contemnebat 118
Philippi, Maximiliani Cæſaris filii mors apud Burgos 117
Philippus Villadamus militiæ Rhodiæ magiſter, eiuſque oratio ad ſuos pro Rhodo Turcis dando 140
Piſani a Venetis contra Florentinos defenſi 25
Piſani a Venetis derelicti, & fœdere pacis icto 26
Piſanum Gymnaſium à Laurentio erectum 15
Piſcarii uirtute Mediolanũ Cæſarianis ſe dedidit 107
Piſcario regnum Neapolitanum oblatum 179
Piſcarius a Lanoio eluſus 179
Piſcarius nudata ſimulatione Moronum capit, & Franciſcum Sfortiam obſedit ibid.
Pius Tertius Pont. Max. 17.32
Placentia, & Parma Pontificiæ ditioni à Iulio Secundo adiectæ 75
Placentia: Parma, Papia, & Cremona ad Cæſarianos et Pontificios 106
Pogium oppidum in Senenſi uia erectum à Laur. 14
Pompa coronationis papæ Leonis fuit centum millium aureorum 66
Pompeius Columna Cardinalis epulum cunctis Italiæ principibus legatis dedit 146
Pompeius Columna Reatinus epiſcopus contra Iulium Secundum 54
Pompeius à Leone Cardinalis creatur 171
Pompeius ad præfecturam Galliæ togatæ à Iulio electus 163
Pompeius ad Carolum à Maximiliano miſſus 170
Pompeius ad ſuperiorem Germaniam accedit 171
Pompeius arcem ſancti Angeli expugnare uolebat, Clementem capere, & Pontificatu deponere 189
Pompeius cum copiis contra Clementem uenit ad Murenæ uillam Albanumq. lacum 181
Pompeius cum Iulio Medices in gratiam rediit 174
Pompeius exercitum incolumem in pacatum locum ducit, Pontificiis copiis ſublata rei bene gerendæ occaſione 187
Pompeius familiæ patrui magiſter ſtriata linea indutus ſtola efficitur 160

Pompeius Columna Fundano agro ad Palianum tormenta adducit 190
Pompeius humanitate uinci turpiſsimum existimabat 175
Pompeius in Comitiis contra Iulium Medicem 172
Pompeius in ſcapham deſiliēs uitæ periculum adiit 174
Pompeius Maximiliano Imperatori 169
Pompeius podagram ſimulans in Tuſculanum ſe recepit, ne à Cæſare diſsideret 180
Pompeius priſtinæ dignitati, & in gratiam Leonis reſtitutus 166.167
Pompeius pro Proſpero patruo legatus ad Cæſarem 169
Pompeius Senatu motus & hoſtis à Clemente indicatus, aqua & igni interdictus 185
Pompeius triplicato ſaltu cæteros ſuperat rege ſpectante 155
Pompeii à Iulio candidato diſſenſio 175
Pompeii familiares peſtilentia correpti 174
Pompeii laus, benignitas, et liberalitas in ciues & mulieres, & in omnes pariter exhibita 193
Pompeius in Nemorenſem uillam, hoſtis Iulio futurus 164
Pompeii in urbem aduentus poſt biduum 192
Pompeii in urbē aduētu nihil oportunius et melius 193
Pompeio honos geſtandi uiridis pilei, & ſacerdotia per Iulium adempta, & M. Antonio donata 166
Pompeio reclamante, Vgo Moncata res Cæſaris cum Clemente componit 184
Pompelon capta à Gallis 126
Pontificatus his calamitoſus qui contra leges eum aſſequuntur 129
Pontifex Max. nunquam uiſus in Hiſpania 133
Pontificiæ Clementis copiæ ad Ferentinum contra Lanoium & Columnenſes 186
Populorum natura à Iouio mirificè deſcribitur 147
Pratum ab Hiſpanis magna cede direptum 60
Preco Hiſpanus ad Aream Columnenſis familiæ miſſus à ſeruis à pedibus occiditur 161
Pretannes Gallorum archipirata 37
Principes Italiæ à Laurentio uinci indignabantur 15
Principes Italiæ ab Alexandro Sexto, & Cæſare Borgia cæſi opibus, & regno, & uita priuati 155.et 156
in Principe nil ſalubrius, quàm humanioribus reſponſis à ſe dimittere homines, uel infimæ fortunæ 7
Principes uiri à Cæſare Borgia necati 32
Principi magno tria eſſe neceſſaria 110
Principum conditio miſerabilis quorum mores ad arbitrium paucorum improborum ſæuam interpretationem accipiunt 99
Prodigia in morte Laurentii Medicis 15
Prodigia Reip. Floren. mutationem portendentia 61
Prodigium Rhodi expugnatæ in epiſtylio portæ ſacelli in Vaticano corruente, cum Pontifex non plus paſſu altero abeſſet, duobus prætorianis cæſis 141
Proſper Columna in Villafrāchæ opp. a Gallis captus 76
Proſper Columna ſummæ auctoritatis dux 76
Proſper coniurationis conſilia pro Gallis contra Iulium Secundum fregit 165
Proſper è Gallorum cuſtodia eductus 168
Proſper, & Fabritius Columnenſes ad Conſaluum Agidarium 156
Proſper perfidiæ notatus à Lotrechio 169
Proſper & Fabritius Columnenſes ad Ferdinandum à Gallis ſe conferunt 21
Proſperi Columnæ ac Piſcarii ſimultas ad Parmā 104
Proſperi Columnenſis obitus 178
Proſpero Columnæ, Piſcario, Antonio Leuæ, ac Federico Mantuæ principi ſumma belli contra Gallos à Leone X. & Carolo V. Imperatore demandatur 104
Pueri olera geſtantes, funiculiſque ſuſpenſis alligantes ſclopettis interficiuntur 192
Pugna ad Anienis pontes Romanorum & Neapolitanorum militum 14
Pugna ad Rhauennam 51. & 165. & 166
Pugna Columnenſium, & Vrſinorum ad Palumbariam in Cœlio monte 155
Pugna Britannorum & Scotorum 71
Pugna Feltrii ad Ariminum contra Heluetios 91
Pugna Florentinorum ad Ricardinam, in qua pueri funalia ad noctis tenebras propulſandas deferebant 3
Pugna Gallorum & Britannorum ad Ghingatam uicum 71
Pugna Gallorum & Heluetiorum ad Nouariam 70
Pugna Gallorum & Heluetiorum, quinto a Mediolano lapide noctu commiſſa, & die poſtero renouata ad Melennianum 78
Pugna Gallorum & Hiſpanorum ad Gerionem, item ad Lyrim amnem 158. & 159
Pugna Gallorum & Hiſpanorum ad Vaprium 106
Pugna Neapolitanorum, & Romanorum ad Veliternum 11
Pugna Venetorum & Hiſpanorum 73

R

Raimundus Cardonius Hiſpanorum Imperator 42
Raimundus Cardonius a Ferdinando rege Hiſpano Proſpero anteponitur 165
Rainaldus Zachius, Ioannem Medicem è Gallorum manibus eripuit cum Viſimbardo 57
Ramazottus ſeruatur a Samanecco præfecto Hiſpano 52
Ranutius Martianus pro Florentinis ad Cortonam Petro Mediceo, & Virginio Vrſino opponitur 20
Raphael Petrucius, Senarum imperio potitur 82
Regium Lepidi ad Alphonſum Ateſtinum 179
Regnum Neapolitanum inter Gallos & Hiſpanos pulſis Aragoniis diuiſum 33
Rentius Ceres Leonis X. & Laurentii nepotis Imperator pro Vrbino recuperando 85
Rentius Ceres Pontificis Clementis dux cum Vitellio Tiphernate rei benegerendæ facultatem contra Hiſpanos & Columnenſes amiſere, magna eorum inuidia Hiſpanis ad oppidum Caſtrum accedentibus 187
Rentius Ceres patriæ ſuæ admodum funeſtus 198
Rentius Mancinus ſecuri percuſſus à Leone 96
Reſponſis humanioribus homines uel infimæ fortunæ à ſe dimittere, ſaluberrimum eſt in principe 7
Rhauenna a Gallis direpta, ſpoliantibus antiquiſsimū diui Vitalis templum 54
Rhauennam inuadunt Galli triplici acie quam propugnabat M. Antonius Columna, ſed Galli dimiſsis equis, grauioribus armis proteguntur 49
Rhodium uexillū detulit in die coronationis Leonis X. Iulius Medices armatus, qui fuit Clemens VII. 66
Rhodus a Turcis oppugnata, & Hydruns capta 11
Rhodus oppugnata a Turcis ceſsit 140
Rhodus expugnata 141

Ricardina

Ricardina Bononienſium uicus,in quo pugna Florentinorum fuit,in qua uſque ad noctem dimicatum eſt funalibus accenſis 3
Riuoſiccum erat olim Egurronum forum 123
Robertus Malateſta copiarum Pontificis Imperator ad Veliternum ſuperat Alphonſum Aragonium Ferdinandi regis Neapolitani filium 11
Robertus Malateſta uictor poſt triduum interiit 12
Robertus Sanſeuerinus Pontificis & Ferdinandi auſpicus,contra Florentinos militabat 8
Robertus Sanſeuerinus Venetorum imperator contra Ferrarienſes 12
Robertus Sedanius in Eburonibus 107. *à Franciſco Gallorum rege profectus, & à Carolo V. armis perſecutus* 102
Robertus Vrſinus à Iulio II. ad Gallos deficit 54
Roma ab Hiſpanis & Germanis occupata,atque direpta pridie nonas Maii 190
Roma cur capta & direpta 132
Roma incredibili rerum omnium ubertate ſub Leone floruit 95
Romæ aurea ætas ſub Leone 68
Romæ inermes trucidati in templo, & ante ſacroſanctam aram 191
Romana clades miſeranda 191
Romanam libertatem recuperare cogitant Romani proceres Iulio II. infirmo 162
Romanis in pectoribus non deeſſe generoſos ſpiritus 165
Romanorum & Inquilinorum octogintaquinque milia cenſa 100. *quæ poſtea ad triginta duo milia redacta ſunt* 95
Romanum Gymnaſium ſub Leone celeberrimum 67
Roncus amnis prope Rhauennā olim dicebatur Vitis 50
Roſtius Tugurini pagi magiſter ſummuſque Heluetiorum dux 78
Rotelinus pacis auctor inter Gallos & Britannos 74
Rubium Columniorum principum oppidum,in quo Palitia Gallorum dux captus fuit 156

S

Sacerdotem multo luculentius exornant literæ, quàm diuitiæ 64
Sacramorus uicecomes à Sfortianis ad Gallos deficit 69
Sacramori uicecomitis interitus in bello 73
Salernum à Gallis expugnatum Hiſpanis intra Neapolim concluſis 186
Samaneccus præfectus Hiſpanorū Ramazotū ſeruat 52
Sarabris urbs,nunc Zamora 124
Sarra Columniæ familiæ Princeps Bonifacium Octauium in cuſtodia habens,ibi perire ſinit 153
Satilonus Gallorum præfectus ad Rhauennam cæſus 49.50
Saulius Cardinalis captus 88. *eius obitus* 91
Sauonæ ſimul cœnant tres futuri Romani Pontifices Iulius II. Leo X. Clemens VII. 27
Sauonarolæ inuidia conflata 24
Sauonarola Senatus decreto damnatus ibid.
Sauonarola tanquam uates in Florentia 21
Scipio Columna Marcelli Pompeii fratris filius exuta ſtriata ſtola (erat enim Reatinus epiſcopus) in pugna cecidit 199
Scoti à Britannis cæſi Iacobo eorum rege interempto 71
Sebaſtianus Taruiſinus à Leone concrematus 96
Seditio militaris in caſtris Leonis 91
Seditio militaris in caſtris Florentinorum inter Ferrarienſes,et Mātuanos milites,ad Poggium imperiale 8
Segiſama uilla,nunc Tordeſilla 124
Segobienſes in rebellionis initio ab Hadriano opprimuntur 122
Segobienſibus auxilium dant Toletani, et Salamanticenſes ibid.
Selymus Turcarum imperator Campſonem Memphiticum regem in pugna interficit 92
Selymus ab Amano monte ad Rubri maris anguſtias & à Cyrenaicis finibus ad Arabum ſolitudines, & Euphratem late omnia in poteſtatem redegit 92
Selymus Hiſmaëlem Sophum in Calderanis cāpis contundit 92
Selymus Mamaluchos omnes trucidat ibid.
Selymus Tomumbeium poſt Campſonem necat 92
Seneſcalcus Romaniæ cum Alphonſo Ferrariēſi Principe in prima Gallorum acie 50
Sergia oppidum Genuenſibus uenditum à Ludouico Fregoſio 13
Sergianenſes Laurentio Medici ſe dedunt ibid.
Smaragdum excauatum in hexagonium poculum uidere uoluit Hadrianus 135
Soderini Cardinalis aſtus in Iulium Medicem, & Laur. Puccium,ac Franciſcum Armellinum 142
Soderini natura,qui carceri mancipatur 134
Soderinus eximiis ſimulationibus ambiguæque fidei artibus ualde inſtructus 143
Soderini literæ Gallorum regem in Arni tranſitu, interceptæ à Medices fautoribus quæ arbitrariis notis, ſed rudi artificio ſcriptæ 142
Soderinus Petrus poſt decimum dictaturæ annum è Florentia Rhaguſium in Dalmatiam delatus 62
Solymanus ad Viennam oppugnandam uenit grauiore fama quam exitu formidabilis 200
Spinacius Bentiuolorum cliens ſummæ fortitudinis 43
Spineus tormentorū magiſter ad Rhauennam cæſus 49
Stella in Horeſcopo ad finitoris lineam præclaram nuntiat fortunam 132
Stephanus Columna Princeps eximius,partes Imperatoris ſemper fouit 153
Stephanus Columna utriuſque fortunæ exemplis longe clariſſimus ibid.
Stephani dictum celebre,ac magnanimum ibid.

T

Tabulæ fœderis percuſſi à Gallorum rege Franciſco ab eoque ſubſcribendæ repudiantur 180
Teccanus Griſonum dux pro Hiſpanis contra Gallos Abduam amnem ſuperat 106
Teruana Morinorū à Britannis & Genuanis obſeſſa 71
Teruana à Britannis capta 71
Teſſera prolata ignorabilibus & arbitrariis notis ſcripta Leoni mortem detegit 87
Theodoricus Hetius à ſecretioribus epiſtolis Hadriani 138
Theodorus Triuultius Venetorum imperator captus à Cæſarianis Piſcario duce 107
Thomæ Caietani oratio ad Medicem, & eius reſponſio 129
Ticinum à Gallis deficit 58
Tifernum à Vitelliis recuperatur 12
Toccinus Sannio Hadriani 148
Tomumbeius Memphiticus tyrannus, à Selymo Tur-

earum rege trucidatur 92
Tordeſilla capta & direpta 124
Tordeſilla olim Segiſama Iulia ibid.
Tornacum à Britannis & Germanis obſeſſum 71
Tornonius Gallorum dux ad Pompelonem captus 126
Traiano Imperatore nemo melior, licet libidinis, et ebrietatis cenſura notatus fuerit 99
Tramulius Gallorum dux in Italiam ad Neapolim recuperandam cum Franciſco Gonzaga Mãtuano 159
ad Traſimenum lacum Florentini Pontificias, et Neapolitanas cohortes ſuperant 8
Tres Pontifices Romani futuri in una menſa 27
Tria à magno Principe gerenda 110
Triuultius Carolo Amboſio ſurrogatur, uetus & ſummus pro Gallis imperator 39
Triuultius Gallorum dux nouum iter Gallis in Italiã contendentibus aperuit 76
Tuedus amnis inter Britannos & Scotos 71
Tumultuaria munitio in Vaticani dorſo facta à Rentio Cerete, patriæ ſuæ admodum funeſto 190
Turcæ Pannoniam citeriorem inuaſerunt 137
Turcæ tribus menſibus Rhodum oppugnant quando Hadrianus Romam profectus eſt 136.137
Turris quæ dicitur Magnanimi non procul ab Atheſi 47
Tuſculana Ciceronis uilla, nunc Crypta Ferrata 161

V

Valdemontius Gallorum dux ad Neapolim peſtilentia interiit unà cum Lotrechio 299
Valdemontius regia ſtirpe Gallus à Clemente in Italiam euocatur ſpe regni Neapolitani poßidendi 186
Vaprium ab Hiſpanis captum eorumque cum Gallis pugna 106
Vaſcones ad Feltrium transfugiunt 91
Vaticanæ domus ornamenta 100
Veneti à Iulio ſubleuati, atque expiati 36
Veneti aduerſo Gallorum bello conterriti ibid.
Veneti Brixiam obtinent Aloiſii aduocati ope 46
Veneti duce Liuiano cæſi ab Hiſpanis 73
Veneti contra Florentinos defendunt Piſanos 25
Veneti Cremonam obtinent 69
Veneti cum Fregoſiis contra Gallos, & Alphonſum Ateſtinum, pro Iulio ſecundo Pont. Max. 37
Veneti & Medicei contra Paulum Vitellium infœliciter pugnant 26
Veneti Laudepompeia potiti 180
Veneti Mediceos in ſocietatem recipiunt 25
Veneti milites ad Ferrarienſis ciuitatis mœnia 12
Veneti ne Piſanis in poſterum fauerent edicitur 26
Veneti noui homines ex paludibus in proximam continentem pedes extollere cupiunt 12
Veneti omnibus oppidis Apuliæ ceſſere 200
Veneti quare fœdus cum Gallis percutiunt 67
Veneti quare Gallos in Italiam euocarunt 73.75
Veneti unius horæ momento peſſundati 36
Venetis Cremonam pollicentur Galli 68
Venetorum copiæ contuſæ, fractæque eorum uires, ni Ludouicus Sfortia exitiali conſilio pacem peperiſſet 13
Vercellenſis chirurgus carptim diſcerptus candentium forcipum morſibus in fruſta ſecatur 90
Vercellenſis circumferaneus chirurgus in Leonem conſpirat 87
Verona ad Venetos poſt octauum belli annum Gallis auxilianribus ceßit 84
Veſpaſianus Columna Proſperi filius ad Clementem uenit 181
Veſtidellus Baſtiæ præfectus à Petro Nauarro interficitur contra Ferrarienſes decertante 42
Vetula Clementi in arcem obſeſſo lactucas deferens capta & in conſpectu arcis ſuſpenſa 192
Vgo Moncata Neapolitanus prorex 197
Vgo Moncata ad Clementem, cui paſtoralem lituum et gemmatam mitram reſtituit 183
Vgo Moncata ad colloquium à Clemente euocatus Cibo & Rodulpho Cardinalibus obſidibus datis 183
Vgo Moncata cum Columniis proceribus Leoninam portam irrumpunt, Vaticanum diripiunt Diui Petri templum ſpoliant ibid.
Vgo Moncata cur Clementem liberauit 184
Vgo Moncata ſubtili calliditate uerſutus ac uarius 197
Vgo Moncata ſucceßit Lanoio peſtilentia abſumpto 197
Vgonis Moncatæ res cum Clemente pro Cæſare compoſitæ reclamante Pompeio Columna 184
Vianeſius Albergatus in Hiſpaniam à Leone miſſus ad colligendas ſacerdotum defunctorum hæreditates 132
Vicecancellarii dignitas in curia Romana ſingularis 33
Vicecancellarius uocatur Põpeius à Clemente VII. 177
Vicontius Gallus, cui à terribili audacia Magni Diaboli cognomen erat 43
Victoriæ Columnæ Pompeii Gentilis excelſa nobiliſsimi eruditißimique ingenii uirtus 203
Victoria nõ inſignis eſt abſente Imperatore parata 140
Victoriauellica Cantabriæ ciuitas 131
Videfraſtius Mutina eiectus à Leone X. centum aureorum milibus ei perſolutis ut mandarat Iulius II. Pont. Max. 66
Viginti milia ad Rhauennam cæſa 53
Virginius Vrſinus captiuus æger pedibus in proximo pagi caſtro, Gallorum manus euaſit 20
Virginius cum Petro Medice in Vmbriam tumultuariis cohortibus ad Rapolanas aquas penetrant 20
Virginius derelictis Mediceis ad Gallos contra Ferdinandum Aragonium fouendos tranſit 21
Virginius Neapoli extinctus 22
Viſimbardus cum Rainaldo Ioannem Medicem, qui fuit Leo X. è Gallorum manibus eripiunt 59
Vitellius Tifernas contra Feltrium 85
Vitellius Tifernum recuperat 12
Vitellios è Tiferno expellere cupiebat Xiſtus Quartus Pont. Max. 5
Vitellocius contra Florentinos 29
Vitellocius priuatæ cupiditati potius quàm publicæ utilitati ſtudens, è Florentinis finibus diſceſſit 31
Vitis amnis prope Rhauennam, nunc Roncus eſt 50
Volaterrani à Florentinis defecere, qui bello uicti, à Iuliano Medices ad ſanitatem rediere 4.5
Vormatiæ ad Rheni ripã in Vangionibus à Carolo V. indicitur concilium 102
Vrbinas à Triuultio profligatus 161
Vrbini recuperatio octo menſium ſtetit Leoni octingentis aureorum milibus 92
Vrbino potitur Franciſcus Feltrius copias Gallorum et Hiſpanorum cogens, fœminis & ſenibus ei opem ferentibus 85
Vrbino potitur Laurentius Medices 82

Vrbinum

Vrbinum à Leone recuperatum, ex pactione cum Feltrio habita 92
Vrbis Romæ ruinæ prodigium 188
Vrſini & Columnii Principes cum Leone 77
Vrſini cum Cæſare Borgia militantes 28
Vrſini duces à Gallis ad Hiſpanos deficiunt 33
Vrſini Principes à Cæſare Borgia necati 33. Vitellocius, Paulus, Baptiſta, & Rinaldus Vrſini, ac Franciscus Grauina, Liberoctus Firmanus, & Aloiſius Liuianus 32
Vrſini proceres ſubagreſti negligentia, & quodam ſupino literarum contemptu certa ſcriptorum luce caruerunt 168

X

Xiſtus Quartus Pont. Max. ſupra ſacrarum literarum notitiam bonis maliſque artibus imbutus 5
Xiſtus Florentinos ſacris interdicit 8
Xiſtus Hieronymum Riarium ex ſorore nepotem principatu Vrbium, ac ampliſsimis fortunis honeſtare cupiebat 5
Xiſtus interiit cui ſucceſsit Innocentius octauus 13
Xiſtus Vitellios Tiferno expellere cupiebat, & Imolam uenalem emere 5
Xiſti, Ferdinandique Aragonii conſilium de mittendo Alphonſo filio cum exercitu in Etruriam 6
Xiſti ſimultas cum Mediceis 5

Z

Zamora olim Sarabris 124
Zibichius è Fabriano oppido laqueo ſuſpenſus à Leone qui natura erat mitiſsimus 95.96
Zucharus Heduus Belgarum dux pro Feltrio Vrbini duce reſtituendo contra Laurentium Medicem Leonis Decimi Pont. Max. nepotem 185

Quę ex P litera præpropera feſtinatione operarum prętermiſſa fuerunt, maluimus vel extra ſuũ ordinem hic adiicere, quàm ſtudioſos aliqua ex parte defraudare.

Pax inter Cæſarem & Gallos acta 200
Petri Nauarri captiui mors in carcere 199
Pompeii Columnæ in iuſtitia adminiſtranda rigiditas, & miſericordia in multos exhibita 202
Pompeii & Clementis VII. lachrymæ 194
Pompeii in regno Neapolitano præfectura 201. literæ ad Martium 197. natura flexibilis pro gloria 194. obitus, dolentis quòd familiaribus gratus eſſe nequiuiſſet, cum ante diem exactæ ætatis fato raperetur 203.
Pompeii opera Clemens libertati priſtinæ reſtitutus 196 uirtus & ingenium & natura 202. Pompeio irato nihil tumidius ac truculentius 202
Pompeio ſumma poteſtas à Cæſare defertur Aurantio exercitus duce in Etruriam præfecto 201
Pompeius Columna cardinales captos ueſtit, atque ſuis expenſis aluit 193. à Clemente benigne ſuſceptus 194. ad Neapolim belli conſilia pertractat Lotrecchio iam in Apuliam ueniente 197. Camillum & Martium fratrum filios Vaſtio duce ad Cæſarem in Germaniã contra Solymanum mittit 203. Cæſaris literas pro Clementis libertate interpretabatur contra, ac Aurantius Alarcon 196. Clementis uillam ſub monte Mario contra Miluium pontem incendi iuſsit 193
Pompeius erat ad Caietam cum Cæſareana claſsis fuit ſuperata a Gallis 198. inexorabilis in poteſtatis negotio & decore imperii 202
Pompeius Iſabellam Villamarinam Salernitani principis uxorem carminibus decantauit 202. iuuenis ab equitibus Honorati qui frater erat Murconii captus ueneno tollendus erat, ni à Murconio certior factus nõ fuiſſet 200
Pompeius matronam cum filia uirgine è Sancta crucia familia quæ patrem ſuum occiderat ad ſe confugientes ſeruauit anroque redemit 193. mille aureis Martium Columnam fratris Octauiani filium à Gallis captum redemit 197
Pompeius Montis regalis ſacerdotio in Sicilia à Cæſare ditatus eſt 200. Murconium patruum à morte liberat 199. natura leuiſsimus & ſeueriſsimus 201. obſides à Clemente datos ſuſcepit 195
Pompeius permiſit ut obſides fugerent extracti funib. per uaporarium tubum ibid.
Pompeius ſuperiora domus ſuæ cœnacula mulieribus, ac uirginibus compleuit 193
Pugna Gallorum ad Luceriam 197

FINIS